

మరియ్యటి గ్రంథముండలి: ౨౦
కామరావు సంపాదితము

మణిహారము

12306

బుబుసు వెంకటసుబ్బారావు బి. ఎ., బి. యల్.

Non - detailed Text Books for B. M. E. C. and
Matriculation Examinations 1916, Fort St. George Gazette,
Part I - B, D/41-5-45 Page 210 and D/46-8-45 Page 246

Te
894.8132
Ve 367

Te
894.8132
Ve 367

11 1/2
యా

పల్లివచ్చు: అక్షర పల్లి అండ్ కా
నరన్వతి పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

GOVERNMENT OF INDIA
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

Class No. **Te**
894.8132
Book No. **ve 367**

N. L. 38.

Ms. 119—81—36; L. 51, 60—14561—50,000.

సర్వస్వ తీర్థములు : ౨౧

రాజమహేంద్రవరము.

మణిహారము

బులుసు వెంకటసుబ్బారావు బి. ఎ., బి. ఎల్.

(Non-detailed Text-Book for S. S. I. C. and
Matriculation Examinations 1945. Fort St. George Gazette,
Part 1-B, D/ 22-5-45 Page 310 and D/ 25-5-45 Page 246)

1½
రూ

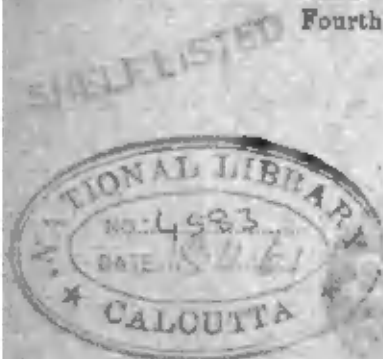
సర్వస్వ తీర్థముల పై

రాజమహేంద్రవరము

சரஸ்வதி
சு. ர. ச. ந. ந.

Te
894.8132
Vc 367

First Edition 1925
Second Edition 1941
Third Edition 1945
Fourth Edition 1945

Saraswathi Power Press: Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
Paper Issue Card Q.H.No. E.G. 11 and
Q.H.No. E.G. 40 (3702)—1-10-45

అంకితము

అదిమధ్యాంతరహితంబును,
విశ్వమందలి నిధిధరిత ర్తనముల కారంబును,
కారణంబును,
భగవత్స్వరూపంబును
నగు
“కాలమునకు”

దీని సంతకము చేయుచుంటిని.

ఉ పా ధ్వా త ము

చదువరులకు గ్రంథకర్త విన్నవించుకొనున జేమన విశేష ముఖ్యముగ నాంగ్లదేశీయ యగు “టెన్నిసన్” (Tennyson) వ్రాసిన “Lancelot and Elaine” అను కథ నాధారముగఁ జేసికొని కల్పింపఁబడినది. ఇందు యవన (గ్రీకు) పాత్రములకు నేరు లిడు నవనరమునఁ బదములకు భారతీయ నామధేయములకుఁ బోలిక యుండులాగున మార్పులు చేసితిమి. ఇందు చారిత్రక యాభాస్యము కంటఁ గథాకల్పనా సౌందర్యమునకే నక్కవ ప్రాముఖ్యత యీయఁ బడినది. కావున గుణగ్రహణ పాఠీయులకు పాఠశాలకాలమున నీవిని పాఠరముగఁ జదివి గుణము లేమైన నున్న గ్రహించి, దోషముల నా కటించింపినచో, మున్నుం దట్టి దోషములు కలుగకుండులాగునఁ బ్రయత్నించెదను.

దీనియందు స్నేహభావమున నాకు కాల దోడ్పడిన శ్రీయుతు లగు కాంధేగుల రామచంద్రరావుగారికి నే నెంతయు కృతజ్ఞుడను.

1—1—1928 }
వ య్దా య.

బులుసు సుబ్బారావు.

మణిహారము

౧

పర్వకారణములకుఁ గారణం బయిన పరమేశ్వరుని దివ్యపాస్తముచే వినిపింపఁజేసిన విశ్వచక్రము కాలము చాలునుబట్టి యెన్నియో పరిగామము లొనర్చి యుండలేదు. నాడు ప్రకృతి బాల్యయావన మధ్య స్థయై నవ లావణ్యశోభితయై పృథ్వీయమునకు విరమలానంద మొనంగుచుండెను.

ఒక చక్కనివనము. వేకువజాము. నల్లెనలఁ బండుపెన్నెల నిండి యుండె. అరుణకాంతలు తూర్పుదిక్కున నిండు కింఛుక దోఁచుచుండెను. తీయమామిడిగున్నపైఁ గూరుచుండి యోగియోగి యొకొక్క మాటు కంఠ మెత్తి పాడుచుండిన కోకిలనువ్వనము పరుని పృథ్వీయముఁ బ్రేమార్ద్రంబుగ నొనర్చి యానందరసానుభవమునకుఁ దగు నటులఁ జేయుచుండెను. రంగురంగులగులావిపూ లెన్నియో వికసించి కన్నుల పండువుగ నుండెను. అకులేకుండఁ బూది వికసించిన పారిజాతములు, పోకవృక్షముల నంటి ప్రాకుచున్న బొండుమల్లియలు, మొగలిదొంగఁ జాట్టివచ్చిన వన్నజాళులు, దవ్వలనుండి తడినూమిడి పండ్లు, గుమ్మనునువానన వెదఁజల్లుచున్నవి. వన్యవృక్షము లన్నియుఁ జాట్టును గోడపెట్టినటు లున్నవి. వలగు రాశ్వికులు ఖడ్గపాణులై చుట్టును నిలువ నడుమ సాక్షాత్రింపఁజేసిరి. యవఁ బలగు నారీమన నిందుఁజచ్చని నిలిచి యున్నది.

మొదటి యాశ్వికుఁడు :—నీను పెండ్లియాడెదను.

రెండవ :—నన్ను వలచినది.

మూడవ :—నాసోత్తమ. మీరెవ్వరు తాకినను మువ్వరి తలల వెగుక పోదను.

నాలుగవ :—నీను మొదటఁ గోరితిని.

జవ్వని :—బాగుబాగు నే నేయ చెప్పగలను.

పిలుగు రాళ్ళింకలు :—మాలో నెవ్వరిని ఎరింగువు ?

జవ్వని :—కడుఁ జక్కని వ్యయంవరము కాదా యిది. నే నొక్కరైనను.

మూడవయాళ్ళి :—నామొలంగిందులకుఁ జెలికలై వెంట లేదనియో :—నాది చక్కగు ఖండిము. నేనే చెప్పించుంటి నని కిగ్గువడ కుము. నాయది భోగభూమి. విహిత రోఖ్యమనిమావధి. ఆట నూర్చు డై ననుదీక్ష ముగా వెలుగబోడు.

నాలుగవయాళ్ళి :—చాలు. చాలు. నాని చేతము వట్టి చలి ముద్ద. కుంపటి మెడకుఁ గట్టుకొని తిరుగవలెను. నేను నలు పై నను నాయది నువర్ణ భండము. వింతవింత వుప్పుములు—చల్లనివనములు— తియ్యనిపండ్లు...

ఐదవయాళ్ళి :—వట్టిబూటకములు. నానిచేత ముగ్గుగుండము. నానివలె లవాగరికులు. మృగపాయులు. మాచేతము చూడ లేదు కనుచేతము. నేలయంతయు పదా మెందీరేకులతో మలామాచేసి పలుకుచును. నే బొట్టిజాడ నని యెంచకుమా ! నూర్చుడై నను మాతలదాటి పై శెన్నడును లే నేను. అటుమానము లొక్క రీతిగ తేయుంబవల్లు భూమి నెరియె బంతిచది మా చేతముచుట్టును బ్రదక్షిణము చేయుచుండును.

ఆడవయాళ్ళి :—నిజమే అని యన్నియుఁ జూడదగిన చేత ములే. నాయ దీవృద్ధిగుండలమున వివాసయోగ్యమైన కర్పిభూమి. నుజుల, నుఫల, మలయజీతల, నవ్యభానుల.

జవ్వని :—ఈ మెడలోని రత్న హారమునుదీసి చేతులతో బట్టు కొని “ఈహరి మెవ్వరికంత మలంకరించునో జన్మాంతరమున నై నను వాస నేనలాచి నానిచేతమున వసింపుదానను.” అని తలవంది చెప్పుచు

ననిలాసముగ నా హారము నంతర్విక్షమున కెగుర వేసెను. పాలిపోవు
చున్న పండుకెన్నెలలోఁ దగుక్కున మెఱసి రత్నహారము పై కెగ
సెను. తోడనే యాయవకలు మాతృర్యమున నొండరులపై ఖడ్గ
ములు చూసిరి. బల్లరియవకఁ శిరములునుశూద చానివెంట నంటి
పై కెగరి త్రిందఁ బచ్చికపైఁ బడి దొర్ల సాగెను. చేతులందు రక్తము
కారుచున్నకత్తులుండ నాలుగు మొండెములుకూడ నేలపైఁ బడి కొట్టు
కొనుచు ముత్యములఁజోలు మంచుబిందువులతో నలంకరింబడిన
పచ్చిక నేలను గన్న చదరు నెఱ్ఱని రక్తము మడుగులుకట్టు దడుపు
చుండెను. అటువదినాలుగు మణులతోఁ గూర్చబడిన రత్నహారము
కొంకలనడుమ నన్నజాతరీపతో నెఱ్ఱుకలిగొని నేలఁబడక నిలిచి
యుండె. ఆత్రిజగన్తోటాని—దీప్యమందరవిగ్రహము—మందిసీటిపై చేరి
యాదెను మంచుబిల్ల పెగిది యచ్చటిచక్కతిలో లీనమైపోయెను.

బల్లనఁ తెల్లవాడెను. నిర్మలవిసేలాకాశమున నుదయభానుడు
వెలుగుచుఁ దన మేముకరములతో భూమ్యాకాశముల బంగరుపూత
పూయుచుండెను. కొన్నిగడియలత్రిందట నాస్థలమున నాలుగు సర
పాత్య లేకత్రుటి నొకనారీమణికై జరిగె నని యెవ్వరును నమ్మకాలదు.
అంతయు మేల్కొందిన నెనుక కలయు కల్లయో నిజమో యను
సందేహము కలుగునటు లున్నది. కాని నేలఁబడియున్న నాలుగు
మకుటములును, నాలుగుశిరములును, నాలుగు మొండెములును, సరవధ
నిజ మని నచ్చెఱెప్పచున్నవి. దూరమున నన్నజాతరీపఁ దగుల్కొని
తేలాచురున్న యటువదినాలుగు రత్నముల సరము తన్ను ధరించిన
లకాకునుమ. మకుమారి యగు మందరి యుండెనని నిదర్శనముగా
నున్నది. కాని యున్నదంతయు నిర్మానుష్యము నిశ్శబ్దము భూదేవి
తోలికాను పగు వృక్షలకాగుల్బాదులే నాటి యుదయమున నిట్టలు
లాడుచుఁ బడుచు లేచుచు నల్లారుముద్దుగఁ జోచుచుండెను.

౨

నరునికన్నులు భూమికి మిక్కిలి చేరువగ నుండుటచే చాని నిజవ్యరూపమును బ్రత్యక్షము చేసికొనఁ జాలకున్నది. పుడమి చావఁవలె బయి నిట్లు కనఁబడుచున్నది. కాని చంద్రమండలము దూరమున నుండుటచే చాని వక్రతూకారము నులభముగఁ బ్రత్యక్షమగుచున్నది. సంసారమునం బడి వెనుకముందు కీమలాకుచుఁ గట్టనుభముల మునిగి తేలుచుండేదాకు నిర్మలదృష్టితో లోకతత్వము సమగ్రముగ గ్రహించఁ జాలడు. కావుననే పూర్ణతత్వజ్ఞానాభిలాషులు లోకసామాన్యము నుండి దూరము చేసి యోగారణ్యమధ్యమున నుండియోయేయున్న శివరక్ష గుహగర్భముననుండియో, తత్వము తెలియ ధ్యానము చేయుచుందురు. ఎవరు నీవు? యని యడుగఁగనే నావేరుఫలానా యని లోకములో వాధారణముగా నెల్లవారును దెల్పు చుందురు. కాని యోగినాఁడు శ్రీరాముడు వసిష్ఠులవారి యాశ్రమమున కరిగి నెట్లు ఆ పర్ణకుటీరము తలుపు లోన గడిచువేసికొని ముని జపముచేసికొనుచుండెను. రాముడు తలుపు తక్కినను వసిష్ఠుడు “ఎవరు వా” రనెను. అప్పుడు శ్రీరామచంద్రుఁ డేచునెను? “మహాత్మా ఆనందతి తెలిసికొనఁగోరియే మీవన్నిధికి వచ్చితి” నని బదులు చెప్పెను. మన కన్నుల కిట్లు లిండ్లు నావులెటుల నివ్వంశయముగఁ గనుటంచుచున్నచో, ఋషుల దృష్టివిధమునే నఖిలంబునకు మూలము పునాది బీజమునగు సత్యము సదా నిశ్చలముగ నిలిదియుండును. ఆ దివ్యసత్య ప్రకాశమున భూతవర్తమాన భవిష్యత్తుల సన్మోహమును బంధించి యుంచుకారణపాశపరంపరలు న్నిష్టముగ నుద్యోతక మగుచుండును. ఈవికలబహుజీవ సంక్లిష్టచిత్తముతో మానవునిష్ఠానము, వానికిని సన్మతవులకును గలసంబంధము మానవుని గమ్యస్థానముగూడ, ఋషులకు నివ్వండివాముగఁ గడఁబడుచుండును. దివఁబడుచు నర్చితా

కాంతి ప్రబలి యుండును. కావున నేడును ఋషి వాటికలకు రాకాండము. వ్యాయుస్థానము లుండవు. స్త్రీదర్శ యవనరము లుండు. జము లధికారులు పోలీసుకాగా లనిలేదు. తపోవీర్యులువచ్చి వస్తులు వసూలు చేయరు. నిర్బంధకళాసనముల నచ్చట నెవ్వరు ననులులో పెట్టువారు లేరు. అయినప్పటికిని పండలకొలది తేలకొలది ఋషులు కుటీరములు నిర్మించుకొని దాగి పుత్రములతో సుఖముగ శాంతముగ వన మధ్యమున గాధులము చేయుచుండురు. వీడిన మన కాదినము ప్రాంతిలో లేక శివ్యుడో నెలయెకముగాడు గుప్పెడుల నివరిధాన్య ముతో లేక క్రింది రాకెవండో లేక శంకములములతో నమియు కాదులతో బాటు నిగించుకొని ఎచ్చును. ఋషివత్ని నాటికి వానినే ఎచ్చును లేని దేవతలవాలు దేవతలకు, నతిథులవా లతిథుల క్కును వేసుపొది శక్తివది భోజన సమయమునకు సిద్ధపడుచును. ఈలోపున కూడయు పెంచుచున్న లేనిపిల్ల యాధాన్యము తినివేయు చుండుటఁ జూచియు దానినెవ్వరు గొట్టరుకద ! వానిమద్రవ్యముల కొక కొక భేదపునూడఁ బ్రతిపక్షకటీరము పంచను జెంచఁబడును. ఋషిబానిగ లొకచెల్లిద్రవలె మిక్కిలినో ననుదినము దేవతార్చన కొక కేవలమువెలదిన పూల సూక్ష్మను గడవలతో నీరు తెచ్చి పోసి తమపుచుండురు. ఎచ్చటఁ జూచినఁ బ్రేమ యానందము నిండి నిలిచి కృతమై ద్వేషాపాంశారములకుఁ జొరఁ జోటియకుండును. వృక్ష పాదమున కూర్చుండుటకై విశాలముగ మట్టతో నరుగులు కట్టఁబడిన మారేకు, రాసి, మట్టి. చూచింది మొదలగువృక్షము లచ్చటచ్చట నన్నియో కలవు. వానివచ్చనియాకు లన్నియుఁ గమ్మనిహోమధూమ ములచే నించుక జొగబాటి యుండును. అచెట్లక్రిందఁ దిన్నెలవై గూరుచుండి ఋషులు శివ్యులకు వేదశాస్త్రములు పాఠము చెప్పు చుండురు. అటకు నమోవముననే గంగానది హిమవత్సర్వకములలో నుండి క్రిందకు దిగి వస్తుముగా వడిగాఁ బ్రవహించుచున్నది. అటు

గోదయ కాలమున ఋషివాటిక యంతయు స్నానకపాదు లొనర్చుచుండఁ జూచినయెడల నంతటిపావకర్మన కైనను వ్యాదయుము మాత్రమెగిర మగును ఈ భూలోకమున నెచ్చటచేని యనాధశరణాలయమున్నచో నది ఋషివాటికయే యని తెలియ నగును. ఈ యనాధశరణాలయము లక్షలోలఁది భావ్యములు కర్మపెట్టి నీర్మించినది కాదు. అమూల్యమగుసాత్వికగుణశక్తిచే నది సర్వీకము. ఒక్కమానవునికోఱకే యేర్పడినది కాదు. ఎవబదివ్యాల్గుకోట్ల జీవరాసుల కిదు శరణ్యము కలను. వేటకానితాణమువడి నీ మూత్రమప్రాంతమున దగులనీరుదు. శిరాశునివల యూపరివరముల నెచ్చటను బట్టలఁబట్టదు. పిల్లి చిలుకను జంపదు. కుక్కపిల్లిపై కురుకదు. పులి లేడికినన్ని చున్నను ఏనుఁగు సింగముజాలు ఏముదును.

అట్టి యీ ఋషివాటికలో నొకనాడు శారదరాత్రియందు సోదశ కళాపూర్ణుడై పున్నమచంద్రుఁడు గగనమార్గమునుండి రజతకుల్యచంద్రికాస్పృశము చిక్కగఁ గురియుచుండెను. అహలస్వతరులతో నిండినవృధిపి కుశ్రజ్యోత్స్నాపానమున నెంతయు నీవదేర విశానముతో నెలయుచుండె. అట్టియెడ నొక చర్మకుటీరము ముంగిట నెన్నలలోఁ బచ్చికొట్టురీచావపైఁ గామాభిప్రప్రము పఱచి యొక తెల్లగడ్డపు మువలికాత చానిపై నడుమువాల్చియుండెను. నదియేండ్లలోపు బాలుఁ డొకఁడు చనువుగా వచ్చి యాకాత పట్టను గూర్చుండెను.

కాత :—ఏమిరా నీవు మునుపటివలెఁ గాక నీతోడివారలపై నధికారము చేయుచుంటివట! ఆందఱును నమానముగఁ సోదఱిలవలె నుండవలెను. గాని యట్టిది తగునా!

బాలు :—దీడు. కాతయ్యా, మామూలగనే యీ నేక వందలము కలసి నమిధిలకై వోయితిని. నీనొక చెట్టుచివి కట్టితిని. నున “నయ్యతుమ్మల” శివ్యలనుండి యెవ్వరో గుట్టుములదొఱ

బట్టవగలు కాగవారు పట్టకొని విచ్చుకన్నలతో, బలుగు పలుగుల పోత్రచుండులు జూచిరిసి. వారి వేదములు చాల క్షృతముగ నున్నది.

కాత :— కనుక,

బాలు :—అందఱను దిగండి, దిగండి, వందడి, నూత మేనోదండు నడుచుచున్న దన్నాను. అనుగుగొమ్మలు మీరని వాగిరిది యేదియు గదలుడలేదు. నీ నలుద్దము చెప్పితి నన్నారు. నీ నలుద్దము లాడుచునా? యని పట్టరాని కోవము వచ్చి యందఱును క్షిరక దిగిన వెనుక నల్లవారిని పట్టకొని కొట్టిరిని. వాది తప్పా?

కాత :—(చిలునగవుతో) లేదు. లేదు. రావలిద్దకుండవలసిన పాకుషము చూపితిని.

బాలు :—అందొకటి. అందఱు వన్ననామకుఁ దనుచున్నారు నాకు నరియైన పేరు లేదట. ఆమాట విన్నపుడు నాయొడలు మందు చుండును. నీ నవరిని? నీవిన్నకు చెప్పవలెను. ఊరక కాత యని పిలుచుటయే గాని నా కేదియు చెలియుట లేదు. నాతల్లి యొక్కడ! తండ్రియొక్కడ! అందఱు నీది మాకు మాయమ్ము యిచ్చిన దని యేదో యొకటి నాకు జూపి ఊరించు చుండును.

కాత :—(ఇంచుక గొంతుక నవరించుకొని) నాయనా! ప్రభాకరా! చాలరాత్రి యయినది. ఇంకను నీకు నిద్ర వచ్చుటలేదా! నరే చెప్పెదను. విచారించకుమా తండ్రి! నీవెందు నెవ్వరిని దక్కు గాదు. నీవు సూర్యాంశ్వపంభూతుడవు నీ తండ్రి నర్మలోక బాంధవుడగు పరమపావనుడు. అదిత్యుడు. ఈ వృథవియం దార్యావర్తము శర్మభూమి. కాత్రుననే పుణ్యభూమి. చాలకాలమునుండి మహర్షులును మహాయోగులు నీ దేశమును ధర్మప్రవర్తకులై గాపాడుచుండిరి. గాని క్రమక్రమముగ జనబాహుళ్య మధిక మగుచున్నది. క్షత్రుళయము వృద్ధి యగుచున్నది. ఇట్టిచో గేవలము కైవల్యవదని గోరుభువ్వు సర్వసంగపరిత్యాగులకు వహి లోక వ్యాపారము లంద

నిమిగ్నులై యుండుట భారముగఁ దోచుచున్నది. కావున భర్తవలె పాలనావిధి వేటొకని భుజములపై నిడి తాము భర్తవదేశికులుగ నుండుట సర్వవిధముల యోగ్యమని యెంచి అట్టిపురుషుని నొక యా మునలు గంగాతీరమున మహాచూగము వంకల్పించిరి. ఆ యోగము పూర్తియైనది. వారపబృథస్నాన మొనర్చుచుండగా నిన్నుఁ దన గర్భమునఁ దాల్చి యొక పెద్ద తమ్ముగ్గ మూలొనికీ సీతజేగమునఁ గొట్టుకొనివచ్చినది. అప్పుడే తూర్పుదిక్కునఁ బ్రభాకరుఁ దుదాయించి తన పుత్రుని మే మెటుల గారవించెద నూ యని చూచుచుండెను. నేనె యాపద్దమును జేతఁబట్టికొని విప్పి చూచునదికిఁ జన్ని బాలుఁడవు నీవందుఁగనఁబడితివి. అప్పుడే ద త్రస్వీకారమునకు సాక్షి యైయున్న ప్రభాకరుని నామముననే నిన్నుఁ బిల్చుచుండుటకు మే మంగీకారము చేసుకొంటిమి. ఇది నీ జన్మవృత్తాంతము. తమవారి నా దివ్యభగవానుని యంతచే నీ నాపద్దమునందే జననం బయితివిని మాకుఁ జెలియవచ్చు.

బాలుఁడు :—నేను దుష్టయముని నాకంటఁబడిన క్రూర మగు ధంధ వ్యరిది? ఆ మండుచున్న కాగదాలతో నెవరి కొంప ముట్టించెదవో? యీ దేశమును వారి పాలించుచుండిగా! ఇది మఱిపాలింతురా!

తాత :—ఈ లోకమున వింతవటకు మెట్టివాఁడ్రాజ్య మొక్క టియునేర్పడి యుండిలేదు. ప్రస్తుత మంతటను నే దొకఁడు జేపాకఁ దుగనున్నది. కావుననే లోకము—అందు ముఖ్యముగా భరత వర్షము—కర్ణావర్షము—సామ్రాజ్యములకు వరినీసించుచున్నది. కాని నీకు నేడు రాజ్యవిషయమి వింతగఁ గావలసివచ్చుచున్నదే?

బాలుఁడు :—కయశ్వపుడళమును నేను బాటదోలలేనా! కాని కాతా! అందఱకన్నిప్రశ్నలు చెప్పుచుందువు. నాలోకప్రశ్న నెప్పుడవా!

తాత :—[స్వగతము] ఆదృష్టము బయటవడుచున్నది. మహా యోగము, రాజయోగము పట్టనున్నది. మా తపము ఫల్యంబయ్యెను. [ప్రకాశముగ] అడుగుము ఏమడిగెదవో చూచెదను

బాలుక:—మనకుది భరణివర్షము కదా! ఇందు నుస్థిర సామ్రాజ్య మివగు ధృఢింది పొలింతును!

తాత:—వట్టుమని పడేండు లేవు నీకేవల దానిచయము కావలెను!

బాలుక:—హానిము అడుగకూడనిచో నుటియొకటి కావలెను. ఈవివ వినుకుమినుకు మనుచున్న గ్రహములు ఈకంఠిభూమిపై జరించుచున్న నామొక్కయు నీమొక్కయు భవితము నిర్ణయించి నది మనుచును నని చెప్పితినికదా! అని యెట్లు!

తాత:—నీవడుగరా ననలేదు. నాని కేమి! చెప్పకను. శ్రద్ధగా వినును. సామ్రాజ్యలక్ష్మి భూలోక సంగ్రహార్థమై ముందుగ వజరించెను. అలక్ష్మివ్యయంవరమునకు నాలుగు దిక్కులనుండియు రాజు లేకొంది. ఇమె తన కంఠస్థమైయున్న రత్నహారమును బైకెగుర వేసి యని యెవ్వనికంత మలంకరించిన నానిని అస్మాత్కరము నందె యను కప్పుక వరించెద నని బాప చేసెను. తనయెదుటి నానికంతమున నొక్కడియనుచో యారత్నహార మని వ్రతమనుష్యుడను దనయెదుటి నానికలఁ ద్రుంచెను! ఇట్లేకాలమునందే నలుగురి శిరములు నేలఁ గూలెను.

బాలుక:—చాలఁ జిత్రముగ నున్నది. నుటి యారత్నహార మేమైవది లక్ష్మియెవరిని వరించి యున్నది.

తాత:—(నవ్వుచు) నీకొంతజేచి యున్నది. ఎవ్వరిని వరించలేదు. నీవారత్నహార మెచ్చట నున్నదో గ్రహించి కంఠమున దాల్చుకొనగలవా!

బాలుక:—ఆ హార మెచ్చట నున్నది!

తాత:—ఒక వసములో నొకచోట ముగలిచొలకలనడుమ నన్నరాజులకలను దగుల్కొని వ్రేలాడుచున్నది. ఆవరమున నలువది నాలుగు రత్నములు కలవు. ఒక్కొక్కరత్న మొకవిద్య. అందు

వాయుగమనిగ నున్న వజ్రము బ్రహ్మజ్ఞానమునో నూడిన కర్పణము. తేజాయుగమునందలి జలమును నానీధిమాత. ఆ మనీ తానను నెవ్వగు స్థితముగ మిదగాల్తురో వారి నీ సామ్రాజ్యలక్ష్మీ తప్పక వలించి యనునదిందును. ఎల్లవారికి యజ్ఞాధికారుము లేనటలే ప్రతిమనుష్యుడు నా మనీతారము ధరించుట కర్హులు గాఁబాలరు. నిష్కళింగము నీతియు క్రమువగు నత్రవక్తవము దిక్కిలి యవనానియు. జాతి కులధర్మముల కట్టి సాంశ్యము కలుగకుండ గాపాడుకొను యుండవలయును.

పదీనందశ్మరములు పూర్తిగాలేని బాలకు డీయవదేళ మంత ముకు గ్రహించెనో మందలయు. తొల్లి నిర్భయము దైవ ప్రహ్లాదుడు నారదోపదేళమున పారిధ క్తిభాగాని యయ్యెను. శిల్పియుదరిమున నుండియే అభిమన్యుడు తండ్రి యవదేళమునఁ బశ్యప్ర్యాపాశేవనా కాలము గ్రహించె. కావున నందఱకును వయసునో బడలేదు. అయినను విజము విలగదమీదఁ దేలు గలదు.

బాలు:—తాతా! జాతికులధర్మము లంటివి. అదియెట్టిది? అట్టి దేళములలో నిట్టిధర్మములు లేనా? శుశ్రూకుడే మానవకోటి నంతను నృప్తింపె నందువుగదా? శుశ్రూకుడు నిష్పక్షపాతి యగువాడఁ జెప్పుచుందువుగదా.

తాత:—(పానందముగ న్నగరమో) వీరు! యీ బాలకుని వాదము. (ప్రకాశముగ) వర్ణాశ్రమధర్మము లీజాతి వ్యక్తిత్వమువకు లక్షణము. మానవజాతియంతయు నొక్కటే గోజాతియునీయుగూడ కాకను, కాని గోజాతియందువలె మానవజాతియందును యశస్యాగ ములు, పెక్కులు గలవు నగుబ్రహ్మము త్రిగుణాత్మకము నత్య రణ ప్రమోగుణములు మూడు.

బాలు:—ఇవయినను మరోధర్మమగుచున్నది. తెలిసివది. ఎరనిశ్చలముగనున్నది. (యిందుకొక్కగుఁజూచి) నిన్నెల దిండు తాతా! తెలుప! ఎఱుప!

కాత :—తెలుసే.

బాలు :—అ మట్టిపై నుండి యెట్లుని నలుగురువశుచున్నదేని !

కాత :—(అటుచూడఁజేసి) ఏదేని యడవి తగులఁబడుచు

న్నది కాఁగోలు—పులలు సింహములు నాకనేక చదరి వలుగెత్తు
కొని వచ్చునేమా ఏపు లోనిగోలులు పటంపూట. రెండుబాములు
తిరిగినది. నక్షత్రమిదిగో! వక్షకు ప్రాచీనది.

బాలు :—అదిగో పాగకూడఁ జేరువగ వచ్చుచున్నది. ఇతలు
వందదెయ్యగుచున్నది. అత్యాశ్రయ! బాలురు! ఏమిలు బొబ్బలు
వినవచ్చుచున్నవి. చూడు మిదిగో యెవ్వరి గుఱులుగుఱువులగ నిట
బలుగెత్తుకొని వచ్చుచుండిరి.

కాత :—[తటాకాన లేచి నిలువఁబడి] ఎవరో రాక్షసులు
ఋషి నాటికగు నిప్పుఁజేరిరి. అందలు చెల్లాచెత్తురై కారిపోవు
చున్నాగు. ఇక్కడ నిలుచుటకు నమయముకాదు."

ఇంతలో ఋషికుటుంబములు ముందున్న కుటీరములు విడిచి
కాటికూకు గ్రంథములు నెత్తినితెట్టి మోగిగొని వలుగెత్తుకొనివచ్చి
ప్రభాకరుని వంఁము జేరిరి.

ఒకఁమని :—అన్నా ! యేమి మవగతి.

కాత :—కుసలేమి ! వనాంతరము చూచుకొందము.

ఒకశిష్యుడు :—గురూ ! యదమిఁకు నానెత్తివీఁద పుత్రక
ములగు నిర్వృంతంబు. మండిపోవుచున్నది. నాతల దెండ్రుకలుగూడ
కారిపోవుచున్నది.

ఇట్లు శీత రితుమండెనేగాని శిష్యుడు గ్రంథములు గ్రంథః పట్టః
కుగద ! ఏమి క్షిణ ! ప్రస్థానివతియాశ్చ ప్రవిశఃడింత విభయగో
పవ్య న్నించునా ! కాని యాగురువు నేమోకపోట యవమనిచే జెల్పు
తని ప్రాణములు నిడి వెను.

ప్రభా:—“భయములేదు Xరా! పాటిపోకు బాబారీ! అరీ! అగస్త్య! నా మాట వినిపించుకోగోయి! అమ్మా శత్రువు వనికట్టవ మడలకము.”

కాని యవనాశ్వకదళము బలుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నది. ఋషులు నకుటుంబముగ వనాంతరచ్ఛానకుఁ బలుగెత్తుచుండిరి. ప్రభాకరుని వాక్యము లెవ్వరును వివహించుకొండిరి. అందఱు నాస్థలమును వదలి నేయుచుండిరి. చెట్లయాగులు జల్లుచుని కాలిపోవుచున్నవి. పెకపెక రావములు, చిటపటలు, కనుండి యుగిలిపడి నక్షులన్నియు లేచి యాకాశమున నిరాశ్రయమౌతై, వలయములు తిరుగుచు వాపోవు చున్నవి. మృగములన్నిదిక్కులకుఁ బలుగెత్తుచున్నవి. పైకప్పు గోడ లోనికిఁ గూలి నేలపై నాలుగు గోడలమధ్యను నుంచుచున్నది. అంతయు వట్టముగ పోగ యలయుకొన్నది. కంటికిఁబోయఁ గనపడుట లేదు. నాకన చిహ్నములకు భయంతరధ్వనులు మాత్రము చెవులకు విసవచ్చుచుండెను. ప్రభాకరుఁడు మాత్రము వెనుకనుగు నేయలేదు. అందఱుడన్న విడిచిపోయిరనికూడ నాతనికిఁ దెలియదు. పోగ యుండట్టముగ నున్నది. చేతనోక గండము ధరించి శత్రుచంహగమున కెదురుచూచుచుండెను. కట్టకడనున్న హోమధేనువుల మెడత్రాటిని విప్పినవారు లేరైరి. పోగయించుక తగ్గుచున్నది. ప్రభాకరుఁడు తోడిన చావ మిగిలియున్న గోవులను లేగలను విప్పి సంరక్షించు చుండెను. ఇంతలో యవనదళ మునుగడంచెను. ఇంక నెవ్వరైన నాప్రాంతమున బ్రాణములతో మిగిలిరో లేక వారిశాస్త్రము లెవ్వ యైన దొరకునేమోయని యవనులు ప్రతిస్థలమును వెదుకుచుండిరి. తల్లి నెనుఁగ బానుగూచి బలుగైత్తిఁ దొందరతో గింజాకొనుచున్న లేగమడ త్రాటిని బలమంతయు వినియోగించి విప్పిచున్న ప్రభాకరుఁడు వారి కంటుబడిను. వెంటనే వా రాతనిఁ బట్టుకొనటకు నేగముగ మీఁదికివచ్చిరి. తోడిన కాలకుడయ్యును జంక, యొక

జిట్టుకొరవ నూచిబెరికి వాచిమిదికడైను. గొంపచేతితో గన్నె
త్రాచు ఘచ్చుకొని యవనుడక్కిన గుట్టమునుభుపై గట్టిగఁ
కొట్టెను. ఆ దెప్పిలో గుట్టను తన ముందుకాళ్ళచు గొట్టిని బైకెట్టి
త్రొక్కి వేయవలెనని మంగునకు వచ్చెను. ఇంతలో మఱియొద్దకు
యవనేయోధులు గుట్టనెలఁ దిగివచ్చి నెరుకనుండి వానిని జిట్టుకొని
కాలుచేతులు కట్టివేసి తమ నాకుకునియొద్దకుఁ గొంపోయిరి. “ఓరీ
నీ వెను!” అని నాయకుడు యవనలొనరు బ్రక్షింపెను. బాలు
కు శ్రవణుచెప్పక నిరక్షణముగఁ జాచుచుండెను. అంతట యవన
యోధులు బాలుని ద్రైఃపాపాసముఖు లాము చూచినది చూచి
నెట్లుగఁ జిక్కించి చెప్పిరి. అంతట నాపంఠములో నున్న యొక యార్యుఁ
డీవలకువచ్చి “ఓరీ! కాక నీ వెవ్వరని యవని ప్రభువు లనుగు
చున్నారు.” అని సంస్కృతమునఁ జెప్పెను.

ప్రభా :—నీ వెవ్వని? చెప్పదను గాని మీ రార్యులుకారా?

ఆర్యు :—ఆర్యుడనే దాని కేమిగాని నాయకుఁ దడిగిన
ప్రశ్నికు జవాబు చెప్ప వేయి! లేనపోని పెంకెతనము చేయక విషయ
ముగ నాటలాడి ప్రాణము దక్కించుకొనుము. కిట్టవాచపు. ఇంకను
అరకాలమటపాటు బ్రతుకదలచినవాడవు.

నాయు :—ఆర్యా! నను శ్రవణు చెప్పట కిచ్చగింపఁదా!

ఆర్యు :—ఇలకా! నాయకులతోనము చెందుచుండిరి. వెంటనే
నవినయముగ నమాధానిము చెప్పికొనుము.

బాలు :—నన్ను ప్రభాకరుఁ డందురు. నాయ దీయార్యా
వర్తము. నీ నార్యుడను. నా తాత యాజమాన్యముక్రిందట నీ పాటిక
నెటివరికు నుభయుగ నున్నది. కాని నేను వచ్చి దానిబుగ్గిచేసిన
య్యో నాయకుఁ డెవ్వరో యేలవాని భయనము చేయవలసినవచ్చెనో
నాకుఁ దలియదు. అసంగతి కినివఁగోయిచుంటి.

ఆర్యు :—ప్రభా! నీ డిచ్చటియొక ముప్పేళ్ళకుఁడు బాలుడు
లెట్లును తనచోఁ దామెవ్వరిని భయములే యదుగ నానొసించునా?

మీదుమిక్కిలి యీవాటికను బుగ్గిపాలుచేసిన కారణముకూడఁ జెలియ వలెనట. వాడు కుట్టవాడు. క్షయింతు రని నాప్రార్థన.

నాయ :—“బాబూ! యిటురమ్మ. వానిబంధములు ఛేదించుడు” నేవకు లట్లు చేసిరి, ప్రభాకరుడు గంభీరసింహగనువనుతో నాయకుని నవిహించెను. నాయకుడు వచ్చియు రాని పంపిణ్యనంజన బాలునితో నిట్లు ప్రసంగింపఁ దొడఁగెను.

నాయ :—నిన్నుఁ జూచిన నాకుఁ బాలపిచారముగ కున్నది. ఏమయి పుంత ?

బాలు :—నాకుఁ బదియేండు విండిలే దన్నాడు మాతాత. నను మీలో కట్టిపెట్టిరి! మా వారకుటీరముల నీల మంటజలిపిరి! మీరింద తెవను! మిమ్ముల నెవ్వరీపని చేయుతునిరి! ఇట్లు చేయుట ఎలన మానా రింద తెక్కడకో చెల్లాచెదురై పోయిరికద. తల్లి దండ్రులఁ గానక బిడ్డలు చెట్టుకిందఁబడి యిప్పుడెటుల నీడుపుకుండిరో! వారి! వారికిరిదండ్రులకడఁ జేర్చువా రెవని! ఇంతకుంది యుంటిరి? వా! నెటనీవోయి కొందఱీపాటి యుపకారము చేసిపెట్టరాదా! నీనీ వెల్లి యాపని చేయుదును గాని ఏమి నాకాలు నేతులు గట్టిగఁ గట్టుటలో నారెండుగుర్రులు నారెండుమండులు బెడలిపిరి. ఏమి నీ న్నెందులకుఁ గట్టిరి.

నాయ :—నీవు వారి గుట్టమును ద్రాఁగినో గట్టిగఁ గొట్టితి ఎటకాదా! దాని కింటివెంట నూరిన నీ రేట్లు కాదునున్నదో చూడుము.

బాలు :—అవీఁబట్టి బట్టతో నొ ర్తివ వెంటనే కట్టును. (అని తన పైబట్టలేసి యొక్కోళ్ళచుండ)

నాయ :—అక్కరిలేదు. అనినీ వారు చూడుకొందురులే. కాని నీవు దానిని మొదట యెందున కొట్టితిని!

బాలు :—నేను మొదట కొట్టలేదు. వారే మొదట మా నుమ్మి పల్లెకు నిప్పు పెట్టిరి. అప్పుడుకూడ మానారు మీమీఁద నిరుగఁబడి

తేను. కాంతముగ నిల్లవలయు విడిచి వేయక పోయితి. పోవుచుంటి. వాని గ్రంథములు నెత్తియిడిచి. బట్టి విడిచితి. పోవుచుంటి. మీలో నొకకు నెత్తిమీది ఛాస్త్రములకు నివృత్తమైతి. పాపము! నాది కలదెందులకునూడె. గాలిగోయెను. ఈ దుండగినిగ నాచి నేను దిమ్మలు నరికిట్లుట నందటి నాగు మంటి. కాని మావాని మీలో. తేయిచేయవల. నివృత్తవలెను. పరే పోయితిని నీవాత్మను దూడలు మంటిలో ముట్టిపోయెన నివృత్తయందెనిగి నమో బట్టుటకు. బరిమంది గలిసి వచ్చితి. అడు దానివలె నీవపుడు వాపోయితి! చేత నున్నతాటితో గొట్టితిని. అనవయమునా తేక కానివానివలె నిగ్రహముగ నినుగమలె నచ్చి నన్ను బట్టగొనిరి. నాయది సిచ్చా! ఇవంతయు తేయుట మీకిచ్చమా! మీరే యీ పాపముల నన్నిటిని తేయిందిరిరా!

అర్జు :—నీట్లొంచెము కూత భువముగా నున్నదే.

నాయ :—పరే జరిగినదే మా జరిగినది. నీవు చాలు దెలివిగల వానివలె గనబడుచుంటివి. ఇత యు దేవిజరుగ నున్నాకో గ్రహిందిరివా?

కాలు :—నాకు దెలియను. యేమిజరుగును?

నాయ :—మీయు యవనలయు. మీకు శత్రుఁయు. మీ యార్యావర్తముపై నాడివచ్చితిని. ఇప్పుడార్యావర్తము మా వశమై యపవాత్రాంతమైనది. మీ దేశమునుండి భవము విద్య కూకు బ్రతి ప్పిరులై విలచిన కూరులును కూ దేశమునకుఁ దీసికొని పోవుచున్నాము. నీవు కూ విరులతో నకుర్కొని పోరాడితివి. కనుక నీవు వారిచే గట్ట బడితివి. ఇప్పుడు నీవు మాత్రైదీ పైతివి. ఇదిగో నీ యార్యుడు మమ్ము లనే శరణుజొచ్చెను. మాకు సాయముఁ తేయించుండెను. ఇతని యెడ మేము కృతజ్ఞులమై యుండుము. పయయము వచ్చినపుడు ప్రత్యేవకార మునర్చెదము నిమ్ముఁజూచిన, నాకు జాలియగుచున్నది. చిట్టివీగి

యా మదితాంశము రెండునాల్గియుండెదవు నీవు చేసిన శిష్టికము
నకు శుభాక్షయంబు కల్పింపి నీ శాస్త్రాధిపతి నీవు సమస్త కేరణు
నొచ్చినచో విన్నవించి బంధించి విమోక్షించి జేసినము. శాశ్వ
తమందు. నమయము వచ్చినచును ప్రశస్తి. కారము జేసినదను. నీవు
బుద్ధిశాలిని ఒకవేళ నీవే శాస్త్రాధిపతిమనకు బట్టబ్రదుకవు
కావచ్చును. ఆలోచించుకొనుము.

బాలు:—మీదేశముపై బయలుదేరిన నొకవేళ వాక్యలే
దండెత్తి కనుగొనకు అప్పుడు మీరసూక్తియు ముష్కాక్షి పోర
కుండురా! అట్లు పోరాడకుండుట శర్మమా! దేశభ్రోహయు కాదా!
మీరు పోరాడి కదాయని ముష్కలను మేము నేరములుకా. బరిగ
గొనుమా! అట్లు చేయుటకు మా తాళి యెన్నడు నంగీకరింపకు.
అట్టిచో నాచేసినది మాత్ర మధర్మ మెట్లనది. నేను శుభాక్షయ
కెప్పమనిన యశాస్తి మేముచేసితి. శిష్టికమును దానాహమనుట
శుక్రియున కధర్మమని చెప్పుదును. నీశిష్టికని చేయుటలను చేయను.
ఏమియన గానిండు.

నాయ:—నరే భటులారా నీకిది దిరిగి వంశము తగిలింపుడు.
నీదివిషయము మహారాజులకు తెలియజేయఁగలము.

భటులు తిరిగి ప్రభాకరునకు వంశము తెలిపిందిరి.

అర్జు:—దీంభకా! నేగనీలుగుట కట్టిబెట్టు. ఇప్పుడైనను
మించినది లేదు. బ్రతుకుండెదవు చూచుచో. నీవే మహారాజుడని
వెనుకొను. మేముండఁబును గలఁగ నొడిగించుకొనలేదు. చూడుము
గాకలో—ఇంతలో నీ చేయుకేటొనుచుండి! కాని నాచేయు
కేమియు లేదు. ఇటు చూడు.

ఒక భటుడు:—(సహస్యముగ) పాప ము తగట్టిగా విగించి
కురా లేకవెనులు.

రెండవ భటుడు వధులుచేసెను.

నాథా:—(మందహాసమున) భయము లేదు. మీ క్షోభ మైనది క్షయమయి.

నాయ:—ఏమిది నూతన “విద్వంస” “చంద్రహామణి” “ప్రతాపరుద్ర” మొదలగు వాంతో, కన్న రిసినాని రంప. అత్యుచితముగా ముగించును. ముగించును. ముగించును. ముగించును.

నాథా:—ఎవరి యుద్ధమునకు నారే కర్తలు. నీను నూతన గానము చూపితివి. కుటుంబమునకు బాగున వచ్చి కామము నగలు పొందుచున్నావో.

నాయ:—ఇక మనము గంగాతీరమున వదిలి వెనుకకు మరలి సింధుతీరమున నరుగవలెను.

అక్కసారి జయఘోషలు మిన్నమున్ను. భరీమృదంగాది వాద్యములు మ్రోసె. వాయుపావలు చలంగి పాట గానముచేరి నిలిచెను. ప్రవీణులములో నుట్టపుదొడ్లు కదలుచున్నవని దూరము నుండి వినిపించుచుండెను. భూమ్యాకాశముల కొక్కటెరి కేసినటులు భూరి క్రమ్మకొనెను. యవనిదళము సింధునదీతీరమును జేరుచున్నది. వెనుక కేకపెల్ల కృశానకల్యము చేయబడుచున్నది. భవమును గొనిపోవుచున్నది. శాస్త్రములను బట్టికొని పోవుచున్నది. తేలికైనవీరుల నెల్ల బంధించికొని పోవుచున్నది. అన్నిటికంటె ముఖ్యముగ నవప్రపంచుని బ్రభాకరుని గొనిపోవుచున్నది. తెల్లవారిని తరువాత బొంబులు కేసు తిరిగి వచ్చి ముందరినోడలలో దను నెచ్చెలు నుండి నేనూ యని యాశతో వెనుకకుచున్నది. అనుచున్నది. అంతటివచ్చి చిగుర్చు నోటి కందిచ్చిడి ఋషీశమానుల గానక మృగ శాపకములు బెంగగొని నీరు మేత మాని న్నిశించుచున్నది. కొన్ని లేగలు నల్లుల గానలేక పాలు లేక చచ్చిపోవుచున్నది. కాని రెక్కలు కానిపోవడములు మాత్రము క్షేమముగ నేలునలమున వృక్షముల వాత్రయించినది. మటునాడుదయమున గంగాతీరమున ప్లావకుటముగందు నిశ్చలముగ భయంకరముగ నున్నది. వృక్షశలమందలి వేదిక అన్నియు నలిగిన వాగును ముగ్గుపెట్టిన వారు లేక కలకలలాడుట తప్ప పాడువడిన ట్లుండెను.

3

యవనిభూమి భోగభూమి అది కర్మభూమి కాదు. అచ్చట వార్యా
వర్తిమనందూ భోగి వర్తాక్రిమధర్మవిర్ణయము మత సాంప్రదాయము
వారముగ లేదు. ఇను లందఱును సోదరభావమున గలిసి మిలసి
తిరుగుచుందురు. ఏక-క సౌఖ్యము వారి పరమావధి. దాని వలయు
ప్రయత్నము లన్నియు దీక్షతో పలిసి యెన్నియో సౌకర్యములు
చేసికొందురు. అచ్చటి స్త్రీలకు ఘోషావధితి లేదు. పురుషులతో
ధారాళముగ గలిసి మిలగవచ్చును. వాడవచ్చును. స్వర్గము చేయ
వచ్చును. రజస్వల వివాహము విధవా వివాహమును దూష్యములు
కావు. మద్యమాంసము లెవ్వరిని నిషిద్ధములు కావు. ఆది మన
దేశములకు శీతావశేషము కావున ఇమలు దీర్ఘశరీరులుగను
దృఢకాయులుగను శ్వేతవర్ణులుగను మిక్కిలి సుందరముగను నుండురు.

యవనిదేశాధీశుఁ డగునలమందఱు దాత్యావర్తముపై వాడివెదిలి
కా కలలములతో వచ్చి నెవ కావు డైవ యోగ్యునితో ముచ్చటించు
దుండెను.

అలక :— మిత్రమా! కమలాకాంక్షా! ఏది వ్యవత్సరములు
కావచ్చినది. ఎన్ని పాదులైన నుప్పెనకెటమువలె ముందువకుఁ
భోవుటయు దోడనే వెమకకు మరలవలసి వచ్చుటయు కటస్థించు
యప్ప దేవాని యచ్చట స్థిరముగా రాక్షసు స్థాపించుట నమహాక
లంబు. ఏమికారణమో తెలియజేసెద. చాలా క్షణముగ నున్నది.

కమలా :— సైవ్యాధివతు లేదు చెప్పుదానో.

అలక :— ఏమిచెప్పుట కేమిన్నది. సైవ్యము నిరాభిరుతుగ
నెదిదుండునైవ భోవుచుండును. కాని యేమిలాభము. యవను
దాభూమిపై నిల్చి యున్నంతకాలము నెవ్వరును నవ్యము చేయరు.
ఇట్టిదో నెవ్వ మ్మన నుండి కావురములేయరు. మే మున్న భోగి

కాట్టును బడిమైయు భాళిచేసి లేచిపోవుచును. ఎవ్వరైన నాకరాచగలఁ జేయు వానిని జయించిన దేశము లొంగుపాటునకు వచ్చుననిన నట్టి యేరికయు జూపట్టెను. అట్టి పరిస్థితులలో శత్రువలసిన దేను! బయ్యల నెల్లఁ దలవరకే భరితిఖండము మేము స్వాధీనము చేసికొనవలయు. లేదా యదుశిష్యయము కాకుండ దోడనే తిరిగి రావలయు కాని యాయాయ్యుల వెవరు నడిపించుచుండిరో!

కమలా :—హైందవి సమాజముయొక్క కట్టుపా ట్లరిద్దినములే. దానిని సర్వాములును, యువులును, యోగులును నడిపించును. వేదకాస్త్రములు వారికి ప్రమాణములు.

అలక :—ఆవును నే ఎటులే చింటిని. వారి కట్టుమోహి కాంఠ టుండ వటకాదా? ఎట్లయినను వారిని మనము సామయివనో దానిమునినో భేదముననో వశపఱచుకొనవలసిన దని చెప్పి చూచితిని. కుండకు వాగు నయమొనను భయమునను గూడ లొంగువారివలె కనవించలేదు. వారి కాస్త్రములనెల్ల గొల్లగొట్టి తెప్పించితిని. చెచ్చట పండితులకు వేదము లిచ్చి వాని నారము లేయంచుచుంటిని. ఈసాధనమున వారిని వారి సంఘమును గూడ వశపఱచుకొనవలెనని ప్రయత్నించుచుంటిని.

కమలా :—కాగుగినే యున్నది. పుడువ ప్రయత్నము చేయవలసివచ్చే కాని భారతసామ్రాజ్యము ఎశపఱచుకొనుటకు...

అలక :—మాయొద్ద నున్న బలము చాలదా!

కమలా :—సామ్రాజ్యము ముగ్ధిరముగ స్థాపించుట కెంతటి మున్నగు చాలదు.

అలక :—మఱి యేమి యుపాయము!

కమలా :—శిరాయె యొకటి యున్నది—కాని—మేను—

అలక :—చెప్పరానిదా! నాకు ఇదివరలో నున కిదపురికమును నెట్టిరహస్యములు లేవను కొనుచుంటిని. కంటి విజయుగ యుద్ధపు

వంతురాలనుకొంటిని. అపే భరత సామ్రాజ్య యగుననియే తలంచుచుంటిని. నీ వింకను 'కానీ' యందుపనుకొనలేదు.

కమలా :—మీరు వేయిగ దలవవలదు. నీ నాపరమరహస్య తెలిసింపఁగలను. కానీ కానీని నిర్వహించు జాల నని చింతిల్లుచుంటిని. భరత ఖండమునో నొక వజ్రములో నొకచోట మొగలిదొంగల పెడుమ నమ్మజాతలతలలో దగుల్కొని మణిహార మొకటి ప్రేలామచున్నదట. కానీని గంకమున ధరింపఁగలవాఁడు భరత సామ్రాజ్యమును స్థాపింపఁగలవాఁడగును. ఈవిషయ మ్మావళాళగుని తాత వాసికి తెలుపుచుండఁగా నొక రాత్రి నేను వివట కిటస్థించెను. ఆ మణిహార ముచ్చటనున్నచో వెదకింపవలయు.

అలక :—సాక్షిగఁ బహునిచ్చితముగఁ దోచుచుండును. ఒక రాత్రిలో నొక లతలో నొక పువ్వులో నేమేమో మహత్ముడనిచెప్పకొందురు. ఈవిషయమున నార్యులు వీర్చివారనియే నా నమ్మకము.

అలకనుండఁగఁ దీల్లనుచుండగ నే వేషభూషాలంకృతయై రాజకుమారి యగు రంజని వారికడ కరుణించెను.

అలక :—ప్రియకుమారి! ఏమమ్మ, నీ యభిప్రాయ మేమి? ఆమృతాంశు యెడఁ గేవలము వీర్చివారుగఁ దోచుచుండురు కాదా!

రంజ :—లోకమునకు వెట్టివాఁడు సుత్రిభ్రష్టఁడుగఁ గానుపించు వెట్టివానికి లోకమునకు లిచ్చిదిగ కనుపించును.

అలక :—కావున వార్యులారములు, సత్ప్రచారములన్నియు గౌరవనీయును అనియే తలఁచువా!

రంజ :—గౌరవయోగ్యములుగనో కావో చెప్పలేను గాని మనోహరము లగుట మాత్రము నిశ్చయము. నా కెవ్వరు కనిపూడ నిక ముచ్చటగుచుండును.

అలక :—కావుననే కాఁజోగు యవనపరిచారికలనెల్లఁ దప్పించి. నీయంతఃపురమును నార్యనాథులతో నింపుచుంటిని. నీవు నదా మంతక

(కియవు, ననేకాని భారతప్రాచార్యులు స్థాపించుచున్నయందు నేదో మణిహారమున్నదనియు నేదో వాదనోక కథ యున్నదట. అది నీ వెన్నడైన వింటివా ?

రంజ :—లేదు ! లేదు ! ఏమిది ? మణిహారమా !

కమలా :—మన చేతి కిదిగో దీసికొని రావలెన ప్రభాకరుడను మాదా విషయమై చిత్రముగ నెఱుఁగును. అతనివలన నీ రహస్యము వెల్లడి కావలెను.

రంజ :—అవును. ప్రభాకరు డనునేను వింటివి. అతడు మిక్కిలి మామయ్యుట. లేకస్వయ్యుట. గుణి వాడే ముం బార్యా వర్తిమగ ప్రాచార్యులు స్థాపించుటకై యవతరించె ననికూడ నాకు తెచ్చుచుండును. నా కామాటకు వినినవ్వు పెంతయో నవ్వువచ్చు చుండును. బాధి నెఱుఁగుచుండును.

అలక :—అట్లును నా ప్రభాకరు నిటకు రప్పించుమా ?

రంజ :—నాకును నా బెంటులుండునో చూడవలెనని యున్నది.

కమలా :—అదియే కావ్యము.

అలక :—ఎవ రక్కడ !

నేవకులు నోడనే ప్రవేశించి మోకాళ్ళపై విరిచి కలవంది ఒడిచేసితో భూమినిదాకి యటనుండి వెచ్చుదగి చేరినది నెమ్మదకు చేర్చి మిక్కిలి విషయముగ నలముచేసి నిలువఁబడి యాజ్ఞకై వేచి యుండెను.

అలక :—(నేవకుని కొకచీటి నిచ్చి) దీనిని గొనిపోయి నా కియ్యూ తెలుసాధికారికిం జూపి, ప్రభాకరు డగువార్యుని వశార వెంటగ నిటకు దీసికొని వచ్చు.

నేవకుడు చి త్రమని వెదలిపోయెను.

అలక :—అగోరు నచ్చి పెంటనే మన మాతనితో నలుల ముట్టాడవలెను. వరాహుగ యా మణిహారవృత్తాంతము నీవెఱిగిన

దంశయింపక వా రేచాయని యడిగి బెడరించిన వాడు కమావ్యము యందుఁ బెట్టువా ?

కమలా :—బెడరించిన బెడగువాడు కాదు.

అలక :—అవును, వాడు మిక్కిలి ధైర్యసాహసోదాత్తమంతఁ డట. అంతియోకుడు వానిని గురించి చాలఁ బెప్పినాడు. వానిని నెయ్యమున నాధింపవలెను గాని వెలుమూర్తము లేదు.

కమలా :—న్నేపాధిర్వమున వాని కడనుండి మెల్లగా కమా వ్యము బయటికి—

అలక :—అథా కమావ్యము రంజని వహింపఁగలదు.

కమలా :—“నాకడంతగా ముచ్చించుట లేదని” తనలో నను కొనెను. ప్రభాకరుని నగారవముగా, రాజనీవకుడును వెలుపలాధి కారియుఁ గొనివచ్చి, యులకిమొందరుని మ్రోల దిగిబడితి రావట్లుఁ బొంది పోయిరి.

అలక :—ప్రభాకరా ! ఏకదే మాన్వగతము.

రంజ :—సోదరా ! ఇటు కమ్ము నా కెంత నీ యావన ములంక కమ్ము. (తండ్రివంకఁ దిరిగి) ప్రియమరా ! ఇట్టి కమమగాత్రునిఁ తెలియించుటకు మీరును సెట్లొప్పు.

ప్రభాకరుఁడెరియుఁ బలుకక, యూరికి యుండఁ జొరగములను జూచుచు నలువలది యుండెను. రంజని లేచి యాశనిచేయి తన లెండు చేతుల వఱింది మెల్లనిఁ దీసికొనివచ్చి తనవరన నొక సోఫాపైఁ నూర్చుండి పెట్టెను.

అలక :—ప్రభాకరమారా ! ఇంతమఱియఁ గొంత తెలిసియుఁ గొంత తెలియకయు నీకుఁ గడుకష్టము లొడఁగూర్చితిని. ఆ క్షు నీమన వలన నిలిచి యుండనియకుము. ఇదిగో నాముద్దుల రంజని నిన్ను సోదరాయని పిలుచుచున్నది. నాకును బ్రతనంతరి లేదు. నీ కొక ప్రాసాదమాను బ్రత్యేకముగ స్థాపితమిందితిని. నీవును ముఖముగ నొంత వచ్చును.

ప్రభా :—ఇదిమిమమా ? కల్లయూ ? నేగలూ గాంధుమంటినా ?

కమలా :—వచ్చా ! లేదు. లేదు. ఇది శత్రుము. ఈ రెండవదేవి పట్టువలసె యవిసాధికుడు శవపట్టముద్దు చల్లించకఁ గరికఁ నిన్నాచెం నుండి విముక్తిగఁ గావించి నీకట్టి వైభవము కలుగఁజేయమన్నాడు.

ప్రభా :—యన మిదివలెన్నఁజో కలిసికొన్న ఘృష్ణదే ! లేదు... కాని యవసరాంతకమారీ ? ఈదురదృష్టవంతుఁడ నగుదీనునిష్ఠఁ గిరింక కటాక్షము కలుగుట కితడేమి పూర్వము చేసెను.

రజః :—అన్ని విషయములు సావకాశముగ మాటలాడుకొని నవచ్చును. ముందు నీకు మిక్కిలి యాకలిగ నున్నటులున్నది. లోనికిఁ జోవుదము రమ్ము.

అది ప్రభాకరుని లేచిన యాశుచేయు పట్టుకొని పరిలావముగా తొలిగి గొనిపోయెను. తోడనే యులకమందకుఁడుకూడఁ దనకొత్త దండనాథులు వేదియుందురని చెప్పి కొలువు కూటమునకుఁ జొరెను.

కమల :—వ్యయంకృతావ రాధయన శివరి నేయందును ! నా కంటి ప్రభాకరునితో నంతనుద్భిగ నుండుట చూచి నీవోర్కఁ జాలను. నా పౌదయముడికిపోవుచున్నది. నా కన్నులు ముందేపోవు చున్నవి. రంజని నాయది. ప్రభాకరునిదికాదు. కానేరదు. కానీయను. భారగపాప్రమాట్టున నేను. సాప్రమాత్త యామి” అని యనుకొనుచుఁ దానుకూడఁ గొలువుకూటమును జేరెను. ద్వారము వెలువల రాజనేవ కుండెను. చెరసాలలోని పహరా జవాను నిట్లు మాటలాడికొనుచుండెరి.

జనా :—అందఱియుగాలు దిగలుపడియుండెని. గాలి పీచి ముఖము మాత్రము నవ్వుకూర్చుట్టి కనబడెది.

సేవ :—నిదారములేదు కాఁజోలు

జనా :—నిదారమేమిటి ! రాజులా కూర్చునేరాఁడు. ఒక వాఁడొక సాహసముచేసినాడు. తన శివుకుగదిలోఁ బద్మిని యనునామి పట్టుబడి యుండెను. నాటిరాత్రి వల్లరాను బాగుగ రెండుబాగలు

పైగనున్నది పిల్లయను గదిలోనికి చూచుచున్నది. వెంటనే యాతడు దానితోఁగి పట్టుకొని బాగును. అది నే యది వెనుదిరిగి చూచిని గదిలోనికి వెదిగవివహయ మునుజును. వెంటనే తనపై యు క్తిరీయమును దిసి యావదిగపైఁ బదివేసెను. దానిని గాటువేయఁగాఁగిని లంఘన జక్కుకొనెను. కండ్లమోద గుడ్డగట్టముగ నున్నది. నగములోనికి నగదూపిలకు బాలకిముగనుధ్యసించి కొట్టుకొనుచున్నది. అయిలుకుచు విని బాటిక లేచి భయముచే నేడువఁగాను. అనందది ఏ! కుము వచ్చునఁకి కాలుకు "అమ్మా భయములేదులే. భయములేదు. యేడువ కని" యా బాలిక నూటించుచుండెను.

నేవ :—అబ్బ యెంత యుపాయముచేసి! (కు !

జవా :—ఆ పిల్లను రక్షించెను. తన్నుఁ గాపాడుకొనెను. అతని చర్యలు గుణములుయెన్ని రాత్రులు చెప్పికోని: నా గరుగవు. తనివి తీరదు—ఇటుపై నీవే చూచెదవుకదా న్నయముగ—దానిని తెలి నావనండి రాజప్రాసాదమును తేర్చుట మాదుఁదప్పవము. దూయగృ వ్తము. నేకోయెడ. తీసికొనిమ్మున్న విశేష మేమో యని యచ్చట నాన్నేహితులు నాకొఱ కెదుగు చూచుచుదురు.

నేవ :—నేనును రాజప్రాసాదము మా నూరిని ప్రభువుగార్చి యిలంకరింప వలయును. అయ్యో! యేమంటే. అదరాని మాటంటిని.

జవా :—నరే దానికేమిలే.

అని పరిహాసము లాడుకొనుచు నాగరువుయొ కను నియమితకా వ్యము లొనర్చుటకుఁగా నావ్రచేతము వీడిపోయి.

మాన్యోదయ మిగుచున్నది. రాజప్రాసాదోపరిభాగ మరుణకాంతుల పూతఁచే మెటుఁగిక్కి. శోభాయమానముగ నుండెను. పూర్వరికాన రంగురంగుల బెడకొండలు మనోహరముగనుండెను. పద్మలస్మయము గలిలారావములు చేయుచు శ్రీమలుగట్టి నిభొంతరాశిమున బయిగు

లిజునుండెను. పొగమంచునకును నంతరించు బ్రథాతవేళఁ బ్రకృతి యుభయంకర మొనర్చినటుల వినుమడించిన లావణ్య వికాసములతో నెఱుఁగఁచుండెను. నూతనతీవ్రసము నూతనవికాసము ప్రతివృక్షము నందును—మొక్క యందును—లతయందును—బువ్వునందును—బండు నందును—వానిపై నిలిచియున్న హిమగిడుపునందును—వానిలోఁ బ్రతిఫలించుచున్న యగుణశీరణములందును—నిండి నిలిచిక్రమమై పొంగి పొరఁచుచున్నవి. వివీలాకాశము నిర్మలమై విశిష్ట నిరోత్పలమువలె నెలయుచుండెను. ప్రకృతిసరి చేతిముకుతమన నొప్పు సరోవరి జలములం దీరానుగీయక మంతయుఁ బ్రతిఫలించుచుండెను.

అట్టిసమయమున రంజనీ ప్రభాకరులు ప్రాసాదమును వీడి యుద్యాన వనముఁ జొచ్చి మెల్లగా నడచుచు నీవర్ణోపరతీరమును దాటుచుండిరి.

ప్రభా :—యవనరాజు కుమారీ !...

రంజ :—అట్లు పిల్చిన నేబలుకను.

ప్రభా :—రంజనీ !

రంజ :—నీవు నన్ను లేరు పెట్టి బలుకువా !

ప్రభా :—సాదరీ !

రంజ :—(వ్యగతమున) నా శీవంశోధనము గూడ నంత వలసముగఁ దోచుట లేదు.

ప్రభా :—చూచితివా ! ఈ గడ్డిపులు నీమృదుపాదస్పర్శ నెంత యాకుంకతోఁ గూడి యూగులాడు చున్నవో ! నీ పాదాంగుళిని ముద్దు తొట్టుకొనుచున్నట్లున్నవి నుమీ !

రంజ :—(ఒక వృక్షమునుండి (తేలూగుచున్న పండువంకఁ జూపుచు) నీ వావండు పండుకొనగలవా !

ప్రభా :—అందుకొందును గాని దాని చేరేను !

రంజ :—యాపిర, (Apple) అందురు. లేగుపండ్లలో నొకజాతి.

(ప్రభా:—(కోసం) ఎంతకోమలముగ నున్నది. మనోహరమగు మహావనగదా !

రంజ:—నా కందరిది నీ కెంతమలుపుగ వందివది.

(ప్రభా:—మఱి నీకంటె పొడుపుకాదా !

రంజ:—చాలబాగుగఁ జెప్పితివి. “ మాకు రుదిగో ” యని పంపను నీలిది కొలుచూచి “ యేదీ పొడుగు ! ”

(ప్రభా:—ఇదిగో మాకువేళ్ళ పొడుగు.

రంజ:—(కొంచెము మొగము వాల్చి చూచుచు) నీకు వయసెంత !

(ప్రభా:—నీకు !

రంజ:—నాకు బోలునెనిమిది. నేను జెప్పితివా ! మఱినీకు !

(ప్రభా:—(తొరకుండును)

రంజ:—నాచేతఁ జెప్పించి నీ ప్రారకుండువా !

(ప్రభా:—నిచ్చెటి ! నిజముగా నా కన్ని యేండ్లలో నే నెఱుంగను. నుజుచిపోయినాను. నన్ను మీ యావనుఁడు బై దుచేయువాఁటికిఁ బది యేండ్లు నిండుగలేవు. తరువాతఁ జెఱసాలలో నెన్ని సంవత్సరము లుంటినో లెక్కచూచుకొనుట మానివేసితిని. ఆయరణాంతము నన్ను బై దుననే యుండుమని చెప్పిరారు. కనుక దినములతో మానయులతో సంవత్సరములతో నా కేయి వని యని యూహించితిని. లెక్కచూచు కొనుట మానివేసి—నాకు వినుదల నిచ్చు మరగామునకై యెదురు చూచు చుండెడివాఁడను.

ఈ మాటలు తెవ్వచుండగనే వాని నేత్రములనుండి నీరు కారుచుం దెను. రంజని కూడ నిప్రయత్నముగ న్నీరుపులరాల్య మొదలిడెను.

రంజ:—మీచాకింపకుము బ్రతువేళా ! కన్నీరు లేకుము. నేఁ జాడఁ వాల” ఇట్లుచుచుండగనే రంజనికి దుఃఖము మఱింత పొంగి నచ్చుచుండెను.

ప్రభా :—(రంజనిని దగ్గరఁ జేరఁ దీసి పక్షఁ గూర్చుండఁ జెట్టి
కాని) పోదరీ! నీహృదయ మతిశోభనము. నీదశకుము. (తనగోట
నాచిలుగ్గలపైఁ గన్నీట మోటుచు) (వియనభీ! నన్నుఁ బూజుము.
నేను విచారించుట లేదు. ఇదివఱకెన్నఁడు నాకంటె వేడి నీవీరు
కాల్చి మెఱుంగను కాని నేఁ దేము దుఖ మూగినది కాదు. అది
శేవలము దుఖ మనియుఁ తెప్పలేను. అవరిమిత దుఖము పోయినది.
అవరిమితాపందము కలిగినది. కష్టమఖముల సందిలోఁ గన్నునీరు
గ్రమ్మెను. నీయెదుట నే న్నానందాశ్రువులు గాక యవస్థలు లేట్లు
రాలిను!

రంజ :—(ఉదయించుచున్న నూర్పునివంకఁ జూచుచు)
ప్రభాకరా!

ప్రభా :—నీ విశాలబాహుర్ద్రవయనంబు¹ రీప్రభాకరుని తేజ
మునకు వింతపాటగు గూర్చుచున్నది. నీసీమింతరంగులపూలఁ గోసి
తెచ్చి నీయొడి నింపుదువా!

రంజ :—వలదు. ఆ గులాబిపొదనిండ ముండుండును.

ప్రభా :—అటు లయినచో యీ నకన్నువందలి యానందాన
దశవద్యము తెచ్చి నీహృదుహస్తములఁ బెట్టెదను. నీవేమిచేయుచువు!

రంజ :—ప్రభాకరుని నమర్చింతును.

ప్రభా :—నీచేతులతో మహాతేజస్వియును ప్రభాకరుని చాడ
కలవా?

రంజ :—ఇతరులకుఁ బేటిపాటచూడ నైన శక్యముగాని
వాడు కాని, ఇతరుల కందరానివాఁడా! ప్రభాకరుడు ఇత్తివత్సరఁ
దినదడు. అది యవశ్యమా!

ప్రభా :—ఇత్తియనగా నేమి?

రంజ :—నేను.

ప్రభా :—నీవు నూర్కొనానన చేయుదువా?

రంజ :—దాసిని గురించి చాల వినియున్నాను. ఆ విధివిధాన మంతయు నా మనమునకు మిక్కిలి నుందరముగా నానందచాయక ముగాఁ గనబడుచున్నది. ఎట్టిని పువ్వులఁట-ఎట్టిని యక్షతలఁట-ఎట్టిని చందనమఁట-చుక్క-చుక్కల నందమగు చక్కని శృష్టాజనము-మనో హరమగు సుప్రభాతము—

ప్రభా :—విష్కల్యమగు మనసు-అమాట వదలివేసితిమి! అదియే ముఖ్యము.

రంజ :—ఆ నంగతి వేత చెప్పితిమి! ఆ నమయమునఁ బూజాద్రవ్యముల నెదుటఁ బెట్టుకొని సనిత్యమండలముపై దృష్టినిలిపి నపుడు కల్పవృక్షపుట నుండగలదు! •

ప్రభా :—నచ్చెత్తి! నాకు నీ నంగతి చూడ విగుల వింతక నున్నది. మీరు యవసులుగద-నీకీయాగ్యాచార సాంప్రదాయములపై నింతప్రీతి కలుగుటకుఁ గారణమేమి!

రంజ :—ప్రియసఖా! తన కాధార భూతమగు జలమునే కోపింపఁజేయు సూర్యునిఁ జూచినఁ గనులమున కంత ప్రీతియేల!

ప్రభా :—లోపలను వెలుపలనుగూడ నింత నిశ్చల్లముగ నున్నది! ఈ ప్రకృతియంతయు నిశ్చలమై మనమెవరి నొక జపనికవలె నున్నది. తెరముందు నిలిచి నిన్నటి నాటకమందలి పాత్రలవలె, మన మిరువుర మేమో కథాకలాపము వినిపించుచుంటిమి. కాసి మన నాటక మునకు ప్రేక్షకు లెవ్వరును గానవచ్చుటలేదు. ఇది బహిరంగ ప్రదర్శనము కాదుకాబోలు!

రంజ :—కాదు. అంతగంగికాభ్యాసము. మన 'మిరువురము' నటిమూత్రధారులము.

ప్రభా :—అటులయిన నార్యావర్తయవనావర్తములు రెండును వంతసింపఁగల నాటకము ప్రయోగింపవలయు.

ఇట్లునుచు నిరువురు సుద్భావవనము వీడి రాజప్రాసాదము చేరిరి.

మన్మథుఁ డా మహానాటక రాజమును రచించుటకుఁ బ్రారంభించెను.

X

మలాకాంతుడు రంజనియందు బద్ధానురాగుడై యుండుటయుఁ బన్ని రాజీయకారిణముచే నలకనుండియును కమలాకాంతుని కిచ్చి నావాము చేయ నంగీకరించుటయుఁ బదవ రంజని ప్రభాకరుని పదల నభిక్షగౌరవానురాగములఁ జూపుటచే గమలాకాంతువకు హంపశక్యముగాని యార్వ్య జనించుటయు నిదివఱకే నూదించఁబడి యుండెను. నేను యవనదండరాఘండగు నంతియోకుఁడు కమలా కాంతుని దర్శింపరాఁగా వారిరువురకు రహస్యాలోచనాగారమున కిందివిధముగ మంతనము జరుగుచుండెను.

కమల :—మూడు దినములలో దుదముట్టింపవలెను. నేను స్నులారఁజూచితిని. వాఁడు కృతఘ్నుడై యిచ్చటి గుట్టల లయ లకుఁ జేర వేయుదున్నాఁడు.

అంతి :—అట్లయినచో నాతనికి గతిన వరకము తిరిగి యేల నేయరాదు. !

కమల :—అందలిరహస్యము నేఁ జెప్పితిని గాదా-తేఁడు కూతు రకు వత్సకుఁడు కూతురు నీని! దాసురాలు. గోదలకుఁ జెవులుండును. నివరిని తెలియరాదు. చక్రవర్తి తల్లిలేని ముద్దుబిడ్డకుఁ గష్టమును చేయఁజాలఁడు. అతనితో నీవిషయములు ముందుచెప్పి యాతని మన యువుకు ఖోభకలిగింపు లేల! జరిగినతరువాత జరిగిపోయినది. జరిగిపోయినదాని! విచారించిన ఫలమేమి యని యేదో రీతిగ నమా ధాని పెట్టవచ్చును. నేనిన్ని మాటలవాడను గాను. నీ కీయవన దేశ మార్యాకాంత మగుట కిష్టములేదని మూఁడు దినములలో నీయనిష్ట మును తెలియఁజేయుము.

అంతి :—అట్లే చేసెదను.

కమల :—నేనుకూడ తేని దర్శించెద నని చెప్పి యిరువురును స్వకార్యనిర్వహణార్థమై యేగిరి.

౬

మీదపై విశాలమగు నొకగదిలో దంతపు కుర్చీలును, మేజులును బట్టురివాసులపై సమర్పించి యుండెను. వారీమణు లొరతి పట్టుచున్నటల నేపుగ లేచి పూచినపూలతిలాగున, మాసి! ము తలఁచాల్చి పడగవిప్పి యాడుచుండిన కృష్ణనర్పము పోలిక, పోతపోయఁబడిన దీపవంధములయందు సుగంధలైలదీపములు బొగుగఁ బ్రకాశించుచున్నవి. కృంగొగముగఁ బైకవ్రవకమర్పఁబడిన గులోబులును, రంగురంగుల చిత్రవర్ణములతో శోభిల్లుచుండెను. గవాక్షమునుండి యవ్వలి యంధకారమున మినుకు మినుకుమని మెరియుచున్న నక్షత్రములు గానవచ్చుచుండెను. ఒక సోఫాపై సలకనుండరుఁడును చెంతనే యొక కుర్చీపై రంజనియు నాసీనులై యుండిరి.

అలక :—ఏమి గ్రహించితివి!

రంజ :—(ఊరకుండును)

అలక :—ఇన్ని దీపములనుండియు నీ పతనకద నేమిగ్రహించుచుంటివి!

రంజ :—అర్జుని సత్ప్రవర్తనోత్కృష్టతను గ్రహించుచుంటివి.

అలక :—నునకు గావలసిన విషయమేమైన—

రంజ :—చర దేశములపై దండెత్తుట పాపమునికూడ నతనివలన గ్రహించితిని.

అలక :—(మందహాసముతో) ఎందుచేత!

రంజ :—“ప్రహ” యువదేశించినను, “సోక్రటిసు” వాదించినను, “యేరిస్టాటిర” బోధించినను, నృప్తి పశుబలముపైఁ గాక, భర్తృముపై నాధారపడియున్నదని కదా చెప్పుదురు.

అలక :—కనుక!

రంజ :—ఒకరు మఱియొకరికంటె బలముగ నున్నంత గూత్రమున, బలవంతులు బలహీనులకడనుండి వారి సర్వస్వమును, గ్రహించును.

కుట పాపముగనునా! దోపిడిగాంధ్రు శిక్షాపాత్రులుగదా! వారిని కాసింది దండుచు రాకాలి దండెత్తుచుంటి మను ముఱుపేరు పెట్టి దోపిడిచేయఁ జూచినఁ జెప్పవలసిన దేయి! కంటయే చేతుమీసిన దిక్క కలదా!

అంక:—అనాగరకులను మృగప్రాణులు వైన వారియెడల గరుణ వహించి వారికి గొంతెము క్రమశిక్షణ ముపంకఁబూనుట ముఱు పాపమే కాదోయి!

రంజ:—ఎవరై నను విచ్చి “గురువులుగఁ దమకుండవలె” నని నేడి, శిష్యత్వమును గోరి వచ్చినప్పు డుపాధ్యాయత్వమునకుఁ బూనుట పరమముగాని లేనిచో నీబలాత్కారనాగరకతా విద్యాదాన ప్రహసనము ఎవ్వలూటగ నుండును. అదియును గాక యాఱ్యులు మన యొద్ద నభ్యసించఁ దగినవిద్య యేదైన నన్నచో, వాఱ్యులకడ మనము గ్రహింపవలసిన సంగతులు పెక్కులుండును. అట్టి సందర్భములో యొద్దముకన్న నేఱుమార్గమే ప్రయోజనకారి.

అంక:—ఇంక నీశిష్యులకు వెలవొసంగెదవా! మణిమంథర వృత్తాంతము మన కవసరముకాదా! నీ యుపన్యాసమున కంతకును పారాంశ మిదియనియే నాబుద్ధికి రోచుచున్నది. కానిమ్ము. నేను నీకోక్కటియే చెప్పదలచుకొంటిని. శ్రద్ధగ విని బాగుగ నాలోచించు కొనుము. కాకి కాకిపిల్లయే ముద్దు గానిఁ కోకిల యెన్నటిని గాదు. రామిదియే యహంపితృక నెన్నటిని వలవన. వృశాళి స్వధర్మము లపై నభిమానము జీవులకు నపాఖ్యాతము. నేఱోయి వచ్చెదవని కఠినముగఁ బల్కుచు వెంటనే యామందిరము మీడి చెనెను.

రంజ:—“వృశాళి—స్వధర్మము—బుద్ధిహీనంబులగు మృగ వత్సాదుల సాదృశ్యము లప్రస్తుతములు—ప్రేమ దివ్యాంశము. కొముదీ ప్రసారమువంటిది. ప్రేమ ప్రసారము.—నాహృదయవద్ద మాప్రభాకర సందర్శనంబున వికసింపినది. అదియే సహజుత్వము మెట్లుగను! సహజము

కానిమ్ము—అనపాకము కానిమ్ము—నాతండ్రి మెచ్చనిమ్ము—తిట్టనిమ్ము—
—బంధువులును దోడివారును హర్షింపనిమ్ము—దూషింపనిమ్ము—
పుణ్యమైనను వరే—పాపమైనను వరే, నాహృదయము ప్రభాకరుని
దత్తమైనది. నామనోనాయకఁడ నమ్మ నిరస్కరించినను నే నాశని
ప్రేమించుచు బ్రహ్మచారినిగా నైన నుండటకు మనోనిశ్చయము చే
కొంటిని. ఇంక నేమిసందేయములతో, గుశంబుతో, బనియేమి
నాహృదయేశ్వరుడు నత్యవంతుడు. నే సావిత్రి నయ్యెనను!" ఇట్లు
చింతించుచుండఁగనే ప్రియవద యగు రంజనీదేవి చెలికత్తె యన్య
వదనయై మెల్లగ నామెను పరీక్షించెను.

రంజనీ—ఏమమ్ము—ఇట్టి సుందరమగు చల్లని రాత్రినేక యన్య
వదనయై చూచెట్టుచుంటివి? ఒక్క సారి పెన్సిలేసివచో నిలిచియుండ
కష్టములు గాని, దుఃఖములు గాని, యెవ్వయైన జూడట్టునా!

ప్రియం :—ఏమని చెప్పుదును? నే నిక్కడకు వచ్చుచుండఁగా—
అ—కామలుడు నను బిలిచి "మీరంజని లోన నున్నదా!" యన
యడిగెను.

రంజనీ—కాదు.

ప్రియం :—“నే నిజే బోవుచుంటివి. చూడలేదు. ఉండిన
సుందరమృదు. అయిన నిప్పు బామ ప్రభాకరుని జూడఁబోవు నమయ
మైనది.” అంటిని. తోడనే యాకూరుడు “పాప మీయొక్క
రాత్రియే కదా!” యని యంతటో మాటవాటి తెల్లబోయి యుండ
కప్పిపుచ్చుట కింతయో తంటాలు పడఁజొచ్చె. ఏమి? అట్లనుచుంటే
నేమి యని యాశాదుకొనక తిరిగి యడిగితిని. అంతట వాడు ముఖమున
నకస్మాత్తుగ వింత తెలిచి పొడచూప “కొను. నాని కింక నీ రాత్రియ
తేవువగుటతో నాయుర్దాయము నిండునట—ఒక కాలజ్ఞుడు నాకు
తెప్పినాడు. వరే దాని కేమి! ఇప్పుడు నేడు మీ రంజనీని జూచుట
కనియే ఖయలుదేరితిని. వద, నే వచ్చుచుంటి నని చెప్పు” యనెను.

ముందుగ వెళ్తుంటే తొందర పెట్టెను. ఇంతలో నీకడనుండి దూరమై పరుగు పరుగున నడుచుచుండిరి. ఎందువల్లను మాటలాడుచుండిరి. నీకు చెప్పితిని."

ప్రియమైన ముట్టు చెప్పరుండేగనే రంజని పోషాపై. తేరగిరి పడి మూర్ఛియైను. ప్రియమైన నంగతి తెలియక యాంకిత చెప్పరుండెను. గీతపాదం. కన ప్రేమనకు యవస్థ తెలియక. కీక లోనవారములు చేయ మొదలు పెట్టెను.

రంజ :—(కొంతవఱకు తెలిసినది) హా! ప్రభాకరా! ముప్పనోహరా! కిరితేక్కా! నన్ను విడిచి యాలోకమును విడిచి పోవ నుసిద్ధుడనై యుంటివా! ఏమిగతి!

ఈ మాటలు ముగియక పూర్వము రంజని యంతఃపురమున గమలా కాంతులను ప్రవేశించెను. ఆమె మాటలు విని.

గమ :—రంజనీ! నీ కేమిలోట. ఈ శోకమునపుట్టిన నెన్ని గొట్టులేదు. అన్నిటికొకకును మన దూరితి నావోత్తరముండు తగునా! తిరగిల్లు మూరడిల్లుము.

రంజ :—నవరు మీరు! నా ప్రభాకరుని ప్రాణములు తరలించు కొని పోవ వచ్చిన ధర్మమూర్తిలా! ఆయ్యా! మీకు స్వాగతమిచ్చుచున్నాను. కాని నీను మిమ్ములను గొన్ని ప్రశ్నలకుగ. దలచి యుంటిని. దయయొంది నాకి యశోభములగు ననూహనము లిచ్చరా!

గమలాకాంతులను ప్రియమైనయు ఆచార్యుడే మారుచుండిరి. గమలాకాంతులకుండి యుంకి యెవ్వరూ గూర్చుండు ముగియే, పునోత్తరముగ నొక కుక్కిరి రంజని పోషావ్రక్కకు లాగు కొని మార్చుండెను.

రంజ :—అహో! నీచా! ప్రియమైనచా! నేటి! మన నాటకము ముగియితిము. ఇక నీకెచ్చల నేమిపని! నీవు పోయి హాయిగఁ బండు కొనుము. చాల రాత్రి యయినది.

నోడకి ప్రియంవద యాస్థలము ఏడిపోయెను.

రెండు :—ఎదఁ బోలుముకదాత మలేయిందు లేదు. కావున నీ యబద్ధిన్నిమగు దీర్ఘపద యబద్ధిన్నిమగు దీర్ఘసౌఖ్యము నొడఁ బూర్వమునకు ఏమందువు కనుకాకాకా!

కముల :—నిజమే! నీవు చెప్పిన కానియు దవత్తమనియులేదు.

రెండు :—అయినచో నీకట్టి నిరంతరసౌఖ్యము కలుగుగా? అది మూనియిది బాగులేని నిజకాలివలె బట్టబడినది. నిరాయుధుం డగు కనులకాంక్షకు ధయముతో గలగల వదక మొనరించెను. ఇంతలో బాటుననుండి యంతయు వినుచున్న ప్రియంవద, కలుపులు లోనకు నవ్వానీచైచి, రెండుచేతుల రెండు తెల్లతాడులవంటి మిశ్ర యాధముల బూసి యాస్థలమునకు జేరెను.

రెండు :—(కనులనీతో) పూర్వముము!

కనులకాంక్షయు మాటుమాటాడక కుర్చీలోఁ జరిలించెను. ఆయాధపాణియై యెదుట రెండు మిశ్ర క్రిస్మరూపము దాల్చి నిల్చెను. ఆయాధముల నిరుగేలు బూసి నెనుక మిలకువతో ఎవ మక్తుకాలై నిర్వియుండెను. కనులకాంక్షవని ధయముదేవకు రెండునీగ నోపముచేరెను, నోట మాటరాకుండెను. ఇట్లు కొన్ని నిమ మములున్న పిదప—

రెండు :—కనులకాంక్షా! అట్లు వలకుచుంటివేయి! బాటి మందిరపిచ్చెప్ప సౌఖ్యము నీకనుభవించుటకు ధయమగుచున్నదా! కాలక్షయ విరేణి నాయుగ్గాయ మున్నదని చెప్పరా! మాటాడ వేయి! నోట మాట వచ్చుటలేరా యేయి! ప్రియంవదా! ఈమది మిలలాడిందిమా!

ప్రియం :—అదెంతవని!

యని । త్రి రుభివెంచుచున్నది. కనులకాంక్షు నిరంగత్తి లే వేయి మొనరించెను.

రంజి :—కొన్ని రుతువక నోరుమూసికొనుము. లేనిచో నిప్పుచే నొకనాళమున నొక త్రి దింపెదను. నీవకాళ మునుండివి. ఈశ్వర పార్థవ చేసికొనుము.

లోకమంతయు విడిచిపెట్టుచున్నది. అర్థరాత్రియైనది. గదియందు వ్యర్థముగ దీపకాంతి దట్టముగ నిండియుండెను. గళాక్షయవ శబ్దము గలనీధివి పెల్లచుట్టులు నేగముగఁ బలుకులిడుచున్నవి. చంద్రోదయమైనది. చల్లనిగాలి పోరగగిందనండి లోనికి వీచుచున్నది. క్రోధ యానోకముచే గలిగిన స్వేదలమును బూర్తిగ నాద్యుచుండెను.

మలా :—రంజి! దైవప్రార్థన చేసికొను యిది నాకు గాంతి మవకాళము కలిగిందితివి కదా! నాకు దేవులు లేరు. ఉన్నచో నే నేసిన మహాద్రోహములలో నొక్కదాని నైనను నే నేయఁ జాలి యుండను. నీ చేసిన ద్రోహములన్నియుఁ దలఁచుకొనక నాకుఁ జూచినగ యయమగుచున్నది. అయ్యదను. స్వరాజ్యమునకు నాశనకారణుడ కితివి. స్వధర్మమును వీడి యవనులలోఁ గలిసిపోయితివి. నీవు నిభాకరునియొడఁ బుట్టిలి ప్రేమ చూపుచుంటి నని మత్స్యరమున నీ నంటి మోకుపిలోఁ గలిసి కుట్రచేసి నిభాకరుని తేపు రాత్రి, తుదముట్టిన పశ్చిమందితిసి. అంటియోగునిపంపున తేపురాత్రి ప్రభాకరుని శయనా గారముగఁ జూలలో నిమిము కలుపఁబడును. కృష్ణవర్మము విడువఁ బడును. అవసరమైనచోఁ దెల్లవారులోపుననే మంకా లాగువాడు పుణ్యముకట్టుకొనుటకు నసంధ్యయై యుండెను. ఇట్టి ఘోరభాంబులు వీసినట్టియఁ జేయఁదలఁచినట్టియఁ, నాకు చచ్చుటకు భయమగు చున్నది. కావున నన్నుఁ బ్రాగములలో నిడిలిప్పు యని దేవుఁడు బాటుగా నిన్నే ప్రార్థించుచున్నాను. అం బాటునివలె రోదనము చేయఁచు రంజి పాదపద్మములపైఁ బడి రంజు చేతులుఁ బట్టుకొనెను.

రంజి :—ప్రియంపదా! ఈరవిశ్రాగదానము చేయవచ్చునా!

ప్రియం :—ఏదానిమున్న కను వత్సాసము కావలెను గదా!

కమలా :—ప్రియంవదా! ఏమి నూడ నార్జయింపతివి. నీ నాన్యూడను రాజపుత్రుడను ప్రియముఁ బఱుకుము.

ప్రియం :—మన యా యాశ్చర్యము రాజత్వము నంటగలిగి నట్లే యున్నది. ఆ మాటై త్తము. సిగ్గుచేటు.

రంజ :—నిన్ను మేలువును వదలిపెట్టెనో నేనుచేయుదువు!

కమలా :—మీ కిచ్చురకు నిరువదిరేల కమస్కారములు చేసి మాఱు మాటాడితి మిదియొకటి వెలుగము కూడక మా దేశము పోయెదను.

రంజ :—వట్టిమాట నేలబయల్దము.

ప్రియం :—వెంటనే యా యంతియొకనికడ కరిగి మాఱు యోజనలు చేయును.

రంజ :—అగునా! కాదా!

కమలా :—కాంతిఁడు మాటలాడ కూచుండును.

రంజ :—ప్రియంవదా! ఈ రెండవమొత్తమైనది దీక్షాదగితిలో నీకగఁ చెట్టి కాశము నైతము. ఎల్లుండి ప్రొద్దునఁ దీయునము. చెప్పి మాటలు ఋతవై నచో నెల్లుండి వాని దేశము పోవచ్చును. నేనితో యముని దేశమున కరుగవచ్చును. ఈ లోవుగ నీడు చెప్పినదాని నశ్శాస్త్రములు విచారించి నిర్ణయింతము.

ప్రియం :—అగు వది మంచి యాలోచన (నోడతలుపుతీసి) 'కావోయి' నీరూపా యందులోనికి.

రంజ :—కమలాకాంతా యేమిచేయుదువు! తప్పకు నమెత్తుము. కమలాకాంతుడు మాఱుమాటాడిక తలవంచుకొని యరుగఁబోయెను. ప్రియంవద యెప్పటియుట్లు తీటువుమూసి కాశము నై యెను. నై కది మాచూఱుగోడవలె గవలకుచున్నది.

రంజ :—ఇక నితరార్థి యున్నది.

ప్రియం :—[గవాక్షమునుండి చూచి] అదిగో తేగుడుక్క పోడిచివది.

రంజ :—హీ! కాగితమును గలమును దెవచ్చు.

ప్రియంవద వారికి బట్టకొని వచ్చును.

రంజుని వాని వంతునొది యాలోచించి మొగ లేఖను వ్రాసి "ప్రియంవదా! ఇది విడు"

"ప్రియంవదరా! నీవీరాత్రియంతయు రంజుని కిచ్చి బ్రభాతమున కదిను గదిపితివి. నా రెటులనో ముఖకుట గ్రహించితి. అందుకుఁ దగినప్రతికారము చేయఁజూపుచున్నాను. కనుక నీని తేపు వగలంతుయు వీరిఁడన గడిపి, యాదములు గ్రహించి, తేపురాత్రి వెన్నెలలో వేలు నడుక వుట్టించి ప్రభాతమున నడవులోనికి గొనిపోవుదును. తేపు రాత్రి ప్రభాతమున నెవ్వరు వచ్చెట నాటంకమున కింకలాగున కావలెవారిలకు నాజ్ఞ గానున్ను. ఎల్లుండి యుదయముననో, మధ్యాహ్నముననో కాని సేకు గనబడఁజాలను. కావున నీయు క్తిరము వ్రాయుట యైనది. నీతెప్పవ తొప్పున ననుజ్ఞవ్రాసి ప్రభాతమున కనుకూలముగ— కాదు నా కనుకూలముగ—ఈవార్తానవచనిచేరిన యుపద వని నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లు

నీ సద్విష్ణవ ప్రియంవదకుఁడు,

కమలాకాంతకుఁడు."

పట్టున్నది!

ప్రియం :—బాగుగ నున్నది.

రంజ :—చూచితిని. పాముగలుట్ట ముడియొక మాఱు నీయము.

ప్రియం :—అవును. ముడిపియుట చూచితిని, అది గోత రెలుపు తోటయేను.

కమలా :—బ్లండి అయినదా! నేనోవచ్చువా!

ప్రియం :—రాగుము కదలిన యెడల వీరల యెగురగలదు.
ముద్ర వేయు నంగర దింటు తెచ్చు.

రంజ :—ఇయ్యదిచో చేయ నాకి యిటు తెచ్చు. నువ్వే తీసి
కొందము.

కమలా :—వలదు తీసి యిచ్చెదను. (తిగివదిల్చును.)

ప్రియం :—వీరివందా! ఇక గొంతెము తోనికీ జరుగుము
అని తలుపు మూసి దిగించెను.

రంజ :—[తీ క్రిముప్పైః కమలాకాంతుని ముద్రవైచి] ప్రియం
వదా! ఇదిగో తీసికొనుము.

ప్రియం :—నరే పోయి వచ్చెదనని యాశేభను గైకొని
యంతియోగుని కృపాముద్రెపు చదియె.

రంజ :—కుభమగుగాక. అదిగో యవ్వదే యయ్యోదయ
మగుచున్నది. ప్రభాకరుని వర్ణనయై యెన్నాల్సినదో! యనుచుః
కాకృత్యములు దీర్చుకొనుటయై యుపవనమునకుం జనియెను.

ఎన్నియో నాల్గు కాలము. ఒక రాత్రియే వియోగము కలిగివది.
ప్రేమగలవారి కదియే పెక్కుయగములై తోచును గావోలు!

2

ప్రభాకరుడు యదన దేశమున రాజ్యకాపాదమునఁ బంజరములోఁ
తెట్టుబడిన రాజుమూరి ముద్దుచిలువలైఁ జెంపఁబడుచుండెను. అతనికి
పని వ్రసాకర్మములు కూర్చిబడెను. పనియుఁ గొంతర తీసుండెను.
అయోటలు, నాటలు, నాటక వదర్చనములు నుద్యాపనవిశాలములు,
విరంజరము పొగుచుండెను. ఒక యువనవృద్ధు వచ్చి ప్రభాకరునకు
యవనభాష నేర్పుచుండెను. రంజనియుఁ ప్రభాకరుడును యవన
భాషలోనే మువ్వతించుకొన మొదలిడిరి. చిత్రకారిణియవచ్చి యార్య

యవనయవతుల నేషయాపసౌదర్భముల హేయ్యత్వము నూర్చి
ప్రభాకరునితో జన్మించి పోవుచుండిరి. అప్పు డప్పుడు చక్రవర్తియగు
నలకమండరు డేవో బంతిమిత్ర పుష్పములను ఫలముగాను నలంకార
ములను, ప్రభాకరుని కంపుడు దాను వ్యయముగవచ్చి యిష్టానోష్టి
వలది బోవుచుండెను. రంజని వచ్చి సుహృదవధుఁ గానుకలగురించి
వరసముగఁ బ్రవలించి యవని దేశముయొక్క యోన్మిత్వము నందుక
గర్వముతో నుగ్గడించుచుండును. మణియొకప్పుడు తిలవంచుకొని
“ప్రియపతి! ప్రభాకరా! నిజమునకు మా వారిని పై నిలుగులే
దుమా! ఇది యస్త్రమిచ్చినది చేతపువ్వు! కాని మీలో నట్టిది దేవు
డచా!” అని చెల్లగఁ బ్రభాకరుని హస్తమున నవ మిము కప్పు
కొని వలుకుచుండును.

మేడపైని గదిలో గమలాకాంతుని కంఠముపై దనకాకు మొన
పట్టి కూటలానుడున్నవాని ప్రభాకరుఁ జూచివడి నిద్రనుండి
మేల్కొండెను. గదిలో నుగంధలైలీ దీపములు విశ్రేణముగ వెలుగు
చుండెను.

ప్రభాకరుఁడు తటామున లేచి గవాక్షముగడ కరిగి యచ్చరి
యధికారముతోని నృప్తిఁ బ్రవరించఁ జేయుచుండెను. దూరమున
రంజని మేడతాళన అనుండి వెలుగు కనఁబడుచున్నది. అకసమున
రంగు రంగు పాకనపు బుద్ధవలె నక్షత్రోలో మణయచుండెను.
ఈరీతిగా వెనుక తనలో ననుకోన. జొచ్చెను. “ఏమిది! ఎన్ని సంవత్స
రములై పది! నక్కా! మేనకో” అని మాతాత వచ్చి నన్ను దట్టి
లేనటులు కల వచ్చినది. కలకాదు. ఇంకను నిజముగా వచ్చి తట్టి
వలులే తోచుచున్నది. ఈ గవాక్షమునుండి గగనచూర్ణముని వెడలి
పోయెను. కలకము లక్షురాలియై, కాలోలు! ఇంత వచ్చివాడె నను
చుంటి నను! కలగంటిని! కల్లయో! నిజమా! అని వందేహమా!
నేను మేల్కొన్నను నిద్రించుచున్నను సర్వము న్నన్న కథవలెనే

యొన్నది. ఇది పక్షలో మూడింటి ముల్లెనది. యిమ్మనాటికి మొదటి
యంతము. రెండవ యంతము చెజినాటి. ఇది మూడింటి యంతము.
రామమందిరము. మొన్న పంజాబిలో కలిసి చేయమచేసి చూడ
లేదా! పట్టణి పొల్లము. నా పొల్లము నొక్కటియన నన్నది. నాకు
కము చూచువాని కానందము కాని నేయి వారి కాయానంద ముండదు
గదా! ఎక్కిన చెట్లెక్కికుండ నాపాటి ఋషిగురులలో కంగా
తీరమున నాట లాడికొనిన కాలము దిరిగి యెక్కినదైన వచ్చువా!
పాపజోలుగా గంక, పాపన గుగువా గంక లో పాపగిగి! ఆ గంగా
నదిలో దిరిగి నే నెక్కినదైన స్నానము చేయుచునా! పంచమునేసి
యద్దరికాని పెంటచే యద్దరికి వచ్చువా! ఆహా! ఎంతోచాచినై నాకు
చితిని. శ్రావ్య మగు సామగానము నా కర్ణముల పాళ్ళకివలచి యెన్ని
పంక్తురహితలెనది! ఆ కన్నుని పకోనధూమనా నీ నెన్ననైన
దిరిగి యాహూనించువా! నా కీహుత్తగువులు, పక్షిగులు, చంద
నములు, పల్లు ఎరువులు. చెంగిని, లు, మగవత్తులు, అట పటలు,
హావ్యములు, వనవిహారములు, ప్రేమ గోష్ఠాలు, నెగల్తె మొగము
మొత్తుచున్నది. ఇనుములో తేనెనను బంగారములో తేనెనను
పంటి పంటియే గాని మతేమగునా! నేను దిరిగి యార్యావర్త
ములో కడివోవలెను. మిల్లును బడినచేపి కిగిజ గొట్టుకొని పట
బడుచుండుటలేదా! ఎంతవ్రానయున నివి దేశమున వానాంబులయే
ధిగవంతుని సృష్టినియచుచు కాని పంజాబి నానోగూడ వచ్చునా!
ఆనియే నా కీహుబత్తున్న కలిపించినది. పాల నెముద్రము కంటెను,
తేనెనెముద్రము కంటెను, బ్రయమగు సుఖానందరహితము. నాకీడ్డు
చూపుచున్నది. స్నేహమాత్రమునగ బ్రయవచనోపచారియిలచే
ముం దదుగు పడకంకలగున చాచినో బంధించుచున్నది. ఆహచ్చిక,
యాయావులు, యాయాటలు, యాస్నేహము, స్నేహితురాలింటి
పాక్షాలోపదరికింటి నెక్కివగా నాయందు గనబడుచు వాచేయ

నర్తమును చేసిందికొని పోవలయును. నాకడ బనిలేకయే యేమేమో
మూటలాడుచు నూక వంధాపదము పెంచుచుండును. ఇంతింతరాని
మానందమువొందు నాకవ్య—ఇదిగో వచ్చుచున్నది."

రంజని దూరమునుండి చిలువగవుతో వచ్చుచుండెను. ప్రభాకరుఁ
డామను సమీపించెను.

రంజ :—ప్రియస్థా! అట్లు చూచుచుంటి యేమి? నీ కన్ను
లెఱ్ఱఁ బాతినవి. రాత్రినిదుర నరిగ పట్టలేదా?

ప్రభా :—రాత్రులు నాకు నిద్ర నరిగపట్టుట లేదు. నీ కంటి
కోలుకలఁగూడ నెలు వున్న యేమి?

రంజ :—నాకును గన్ను మూతపడెను. ప్రాగ్లేక చోర్ల
తన్నివలెవలె పెన్నెల యెంతవృద్ధముగాఁ గాఁచుచున్నదో యది
చోఁచుచుండును. అందఱు నోయి నిచ్చుచున్నదను చల్లగాలి
నా హృదయములో నేమో రగులుగొల్పుచుండును. స్త్రీమగు ప్రకృతి
యందలి సౌందర్యమును లేక కానియుండర నా నూపము దిందుపఱచి
నాకు నిస్పృహత కలిగించుచుండును. నా యుద్యావనమునకుఁ
కోయితి నా యందలి పూలక లవ్వజే వికసించ నేలయని నాకుఁ
గోవిము గలుగుచుండును. నీ కడకు వత్తునా యన్నియు మఱచి
పోవుచును. ఒక్కొక్కరి నన్ను నేనే మఱచి పోవుచుండును.

ప్రభా :—నీ విద్యటికి రాసేపుడు నేమను మా యార్యావర్తము
పోవలెనని యెన్ని యోసార్లు కోరుకొనుచుండును. మనోవికృత్యము
చేసికొనుచుండును. కాని విన్నుఁ జూచినచోడనే నా కోరికలు
నంజల్పములు నన్నియు నీదేరినట్లులే హృదయమున కక్కడలేని
కాంతియుఁ గలిగి బాలునివలె నీ నల్లపముల నెంతకాల మైవదియు
నెఱుంగకుండ విందును. మనోరంజకమగు కలయందువలె నెన్ని
పంచక్రముల యనుభవమో యొక్కటకాలములోఁ గలుగుచుండును.

నిన్న గంటలు కాలమో యీ పల్లవసౌఖ్యమున మునిగి శరీరము
మలమ మలకుఁ దరియకుండఁగనే నరిగి పోవుచుండును.

రంజః—సునిసుకలసివవారి కది సహజమేద.

ప్రభాః—కాని నేడు నాకోక కల వచ్చినది.

రంజః—గలవచ్చిన వచ్చుగాక! అందుకు నీవు 'కాని'
యనవలె! చూతము. ఏమనివచ్చినది చెప్పుము.

ప్రభాః—దైవమున కమాయ నుండుగదా యని నేను 'కాని'
యనవలసి వచ్చినది.

రంజః—(మోమున నిండుకదిగుంపాటు పొడవూప) నీ
మాటలు నా శరీరము క్షోభలకుట లేదు. ఏమైనను మన మిరువుర
ముఁ గుకాని రెండు కాదు. నేనట్లు కానేరను. నీవు కావలదు. పాపిష్టి
దైవము మనల నేమిచేయగలఁడో చూతము! ఏమందువు!

ప్రభాః—రంజనీ! నిన్న రాత్రి నీవు వచ్చెద వని నేను 'వేన్'
లేర్చు దీపిపట్టుకొని చదువక నిశ్చింత యెదుగు చూచుచు వేది
యొంటియుండి యెప్పుడో నిదుఁడొయిరిని.

ఆ నిద్రలోను గలవచ్చినది. ఋషివాళిక భవ్యమైన తరువాత
ముఖవాల నూ కాత నన్ను వెదకొనుచుఁ గాలిపోయిన గుడిసె
లలో దిరుగుచుండెను. ఈ మేలిపైనుండి నే నతనిని జూచిరిని. ఆతఁడు
నన్నుఁ గొత్తి ప్రభాకరా! అని పిలుచుచుండెను. ఆ పిలుపు నాకు
వినిపడుచుండెను. కాని కంఠస్వరము మునుపటివలె లేదు. నేను
'ఓ' యని పలుకఁదొయిరిని కాని నా కంఠము మంచారమాలతో
విగిండఁబడెను. నా కనులనుండి కన్నీరు వరదవలె నార్యావర్తము
మీఁదుగాఁ బ్రవహింపఁ జొచ్చినది. ఇంతలోఁ గమలాకాంతుఁడు
వచ్చి "ఓరీ! కులధ్రష్ట! నీరా! యని యేమేమి మనము నోటితో
మచ్చయిచుటయోటయుండ మనసునఁ దలఁపనై వరాని మహాపాతకము
మనయిదిపురిపై మోపి నా కంఠముపైఁ దసదాకు దీలి పొడువఁ

లోయెను. ఇంతలోఁ బెద్దమొయ్య మొసిన ప్లయ్యెను. నేఁ గనుల
మూసికొంటిని. కనులకాఁతుఁ దేమయ్యెనో నే నెఱుంగ. నా తాత
వచ్చి తన చల్లనిచేతులతో నన్ను దట్టుచు “ధర్మము కాపాడుకో—
నాయన! అవగడపొందకు చచ్చా! మేలకో” యని నన్ను లేపెను.
నోడనే నాకు నిజముగా మెలకువ వచ్చి లేచి కూర్చుంటిని. ఆ వృద్ధ
బుద్ధిగారు వెనుదిరుగలేదు—తనవెరసిన కనుబొమలు భూమిధ్వమునఁ
గలియ నా ముఖముపైఁ దన విశ్వలక్ష్మి నిలుపుచు నీగవాక్యమునందే
దూదిపింజరలె బాఁటి తెల్లమబ్బువలె సంకరాశమునఁ దేలియోనుచు
జరిగిపోయెను. కడమూర మేగుఁజకు నను విశ్వప్రకృతి నన్ను
మూయుకఁ జూచితిని.

“ఏమగుచున్నది? అని నన్నుడిగితిని. అంతయుఁ జెప్పితిని. ఏమందునో
తెప్పదు.”

ప్రభాకరుఁ డిట్లు నీస వ్యవస్థాంతరమంశము వెన్నని కఠిన్వర
ముతో నవిచారింబగు మోముతోఁ దనచేతులతో యవనరాజకుమారి
రెండు చేతులు బట్టకొని తలవంచుకొని చెప్పి ముగించుచుండి రంజని
తన బొహులతలు నాది యాతనిఁ గొగిలించుకొని మాము పై కత్తి
నయవంబులతోఁ బ్రార్థించుచు, “హృదయేశ్వరా!” అను వంశో
ధించెను. ఆ కఠిన్వరముకూడ దీనాల్పమున నూరిండుచుండెను.
ఇదివఱకెన్నఁడును ప్రభాకరుఁ డట్టిచర్యలనుగాని, వంశోధనను గాని
చూచి యుండలేదు. వినియుండలేదు.

ప్రభా:—ఏమిటిది?

రంజ:—ఏమందు నని యడిగితినిగా! నన్ను బ్రేరేపి!
యెనుము. ఇదివఱకెన్నఁడును నేను నిన్నుఁ గోరిలేదు.

ప్రభా:—రంజని బొహుపాశములను మృదువుగాఁ తొలఁ
గించుకొని యూరల నిలిచి) రాజకుమారి! ఇది వాదినా!

రంజ :—ప్రభాకరా! నామాట లొక్కొంత శాంతముగ నానింపుము. నీకు నేను నాకు నీవునుగాక మఱియెవ్వరు కలరు! ఇంత వఱకు మనలో మనకిట్టి ప్రణ క్రియే రాకపోయినను నా తండ్రి నాదైః శ్రోధమువహించెను. కన్నుకుట్టి కమలాకాంతండు సంతయోకుండు మొదలగువారందఱు గూడ నేడ్చుచున్నారు. నిన్నొకప్రక్క నదిగదను. భర్తము విడిచి నీవు నాకు నిజము చెప్పిదవా! చెప్పఁజాలవా!

ప్రభా :—నాకడ మాయ లేన్నఁడైన జూచితివా!

తప్పక చెప్పిదను.

రంజ :—నీవు నన్నుఁ బ్రేమించుటలేదా! ప్రేమించవా!

ప్రభా :—నచ్చెరి! అది నీ వెఱుంగవా!

రంజ :—“అట్లయిన మన మొందొరులఁ బరిణయమై” స్త్రీసహజముగు సిగ్గు, ప్రేమ జనియించి యామెనోటి కడ్డమై మాట పెడలనిచ్చిపడికాదు. రంజని యెట్టలారిన తన మోమును బ్రక్కకుఁ (దిప్పి రెండుచేతులతోఁ గప్పకొనిను ప్రభాకరునకు స్వప్నమందు తాత చెప్పిన వాక్యముల కొక శ్రోత్రయర్థము స్ఫురించుచున్నది. “భర్తము కాపాడుకో—నాయనా! అవదలఁ పొందకు—వచ్చామేలుకో!”

ప్రభా :—మన మొందొరులఁ బెండ్లియాడుట యెట్లు?

రంజ :—ప్రేమ గలవారి కాప్రక్క యర్థమే కాదు.

ప్రభా :—కేవలము వింద్రియములకు వశ మగుట మానవులకు హైశ్వర్యము కాదు! నే నాద్యుడను. నీవు యవనయువతివి.

రంజ :—నా తండ్రియొ విట్టిదే కాబో! లభ్యములేని రెండు కల్పములు ప్రయోగించెను. స్వకాశి యుట—వ్యభర్తామట! ప్రభాకరా! నీవే నాకనక పర్యాయములు చెప్పితివి. అందఱకు భగవంతుఁ డొక్కఁడే. భర్తము నొక్కఁడే యని. మానవుల సందట నాదేవుడే. కాదా స్ఫురించినది!”

[రంజని నేను వేసినప్రశ్న యొకనాటిరాత్రి ప్రభాకరుడు తన భారత పడిగను. అంధకారిమున మెలుపు విడిచిన విధమున వాని కాముడి యెక్కువై సాదృశ్యపూర్వక సమాధానము జ్ఞప్తికి వచ్చెను.]

ప్రభా :—నోబాటి యంతయు నొకటి కాని యుండంతర్భాగము లున్నవి కానా! వర్ణాశ్రమధర్మము నాబాటి యొక్క స్వక్రిత్య లక్షణము! నే నిప్పటికే చాలవఱకు వాఁ డన్నట్లు కలభ్రష్టునైతి.

రంజ :—నా సహవాస మూలముననే!

ప్రభా :—ఎన్నటికి గాదు. నే నాశర్మభూమిలోఁ బుట్టుటలేక నామన నిధివఱకే జోలాయమాన మగుచున్నది. నన్ను రెండుకేక్కులు తరియి! వైపునకు లాగుచున్నవి. నేనేమియుఁ జెప్పజాలను. నా హృదయ మూరక కొట్టుకొనుచున్నది. కాని మనమన యాలోచన లన్నియు ప్రతికృతమయ్యెను. రంజనీ! ఏదే నా హృదయరంజనివి! నిన్ను నేను బ్రేమించుచుంటిని. అది మున్నూటికి నత్యము. కాని—

రంజ :—చాలు నేజీవించి యుండెదను. ఇక నీ నేమియుఁ జెప్పవలదు. నా జన్మము ధన్యంబై నది. తుచ్ఛభోగములు తాత్కాలిక విలులు. క్షణభంగురములు. ఆమరజాంత మిటులనే యుండవచ్చును. “ఒక్కసారి నా హృదయరంజనీ” అని పిలిచితివి. ఇక నాకుఁ రెండో యవసరము. ఈయన్నటు లున్నజాలును. కాని యా హాసీష్టితవము నకు నీవు చెప్పిన ట్లనూయ మెందుకదా!

ప్రభా :—ఇదియేమి! నీవుకూడ నామాటయే యనుచుంటివి.

రంజ :—ఇకవరకు నీకతినచిత్తురాలు నీకు రానైయున్న మహాపద నెఱంగియు నీకిదఁ జెప్పక చాగుచేసినది క్షమింప నేడు చున్నది. ఇదివఱకే నాకమంతయు మనలనుగూర్చి యనేకముగఁ జెప్పకొనుచున్నది. నాత్మజీవచ్ఛి విన్నుఁ బ్రేమింపవలగని యేమేమి యుపస్థగించి మందలించఁ జొచ్చెను. పరివందయుఁ మదాంధుఁడును

నగు నా చెప్పరానివాఁడంతయోకుమిలోఁ గలసి కుట్రచేసి నిష్కారమునఁ జేరిరాఁతి—

ప్రభా :—చిరువగవులో నిటుచూడు ఒక మనవ్యమాత్రమును తేటాకనిని సాధింపఁగలదన్నమాట కేవలము భ్రమ. “ధర్మవచనాలో హంతిధర్మోఽక్షతరక్షితః” అను మనయాశ్చర్య! నీవెఱుంగవా! ఆశిత్ర నాజ్ఞలేనిది చీమైనఁ గుట్టనేరదు. తొరక విగులుచెందనేల! కాక యా వచ్చెడివారి బలసాహసములఁ గొద్దియో గొప్పయో నేనును జూచెదను గాని వారి మారక విడువను. ఇప్పుడు మనకు విచారము! నాకు మూఁగ్యోపాధిని చేయవలెనని కోరిక కలుగుచున్నది. అది మంచి పని కాదా! మఱచితిని వెనుక దానినొకప్పుడు దిక్కిలి పెచ్చి పొగడితిని జ్ఞానక మున్నదా!

రంజ :—అటులే చేయవచ్చును. (అని యిరువురు నిష్క్రమించిరి)
ఇంతలోఁ బ్రయంపద వచ్చి అమ్మా! అమ్మా! రంజీ! అని పెక్కుసార్లు పిలువగా—

రంజ :—తిరిగివచ్చి “యదేను! అప్పుడే వచ్చితిని!”

ప్రియం :—ఓ నాను. కాదా మఱి.

రంజ :—నీ పరిహాసముల కేమిగాని కార్యమేను చేసితిని!

ప్రియం :—ఎంత గడుమదానవమ్మ! నే నడుగఁ దలఁచిదానిని ముందుగ నీవే యడుగుచుంటివి!

రంజ :—సిగ్గును మందహాసముచేతను, మందహాసము గోపము చేతను గప్పివుచ్చఁ బ్రయత్నించుచు “కాలు చాలు! నీవు నాకేమి క్యకాము నొప్పగించితివి!”

ప్రియం :—నేనొప్పగించితి నంటినా! నీకుంతట నీవే యొప్పు గించుకొనుచుంటిని. నిన్నప్పగింత లప్పుగించునా రెవ్వరు!

రంజ :—ఎక్కడను లేనిదితము!

ప్రియం :—అదే నాకు మహావిద్యకముగా నున్నది.

రంజ :—ఈరక యున్న నేమి ప్రయోజనము? నీ నెవరికి యొప్పు గొనుచుంటిని!

ప్రియం :—పోసిగాని యెంతపిలిచినాఁ బలికినావు కావేనుబ్బి!

రంజ :—అన లేదుబరిగినదో చెప్పు. నాకిక్కడ జాగునేయుట కవకాశము లేదు. కార్య మేమి చేసితిని!

ప్రియం :—ఇక్కడ జాగునేయుట కవకాశము లేదు! నీమే యాచూట. ఎక్కడ జాగు నేయవలయునో!

రంజ :—(దానిచేయిపట్టుకొని) రా యాస్థలము చూపించెదను. (అని యురువురును వెడలిపోయిరి.)

౨

“వాయుశోభం బైయొగి కార్యధర్మము మింటఁ గూడుచుం వాయుచు నుండు క్షణిఁ బ్రకంఠము పర్వము కాంతరేమి వాయుచు గూడుచుండు వికారం గి యుండు.”—భాగవతము.

మేటకానివేషము ధరించిన ప్రభాకరుఁడును నానిపాగనంపుటకై రంజనియు నగరము వెలుపలివఱకు వచ్చిరి. రాత్రి రెండుయామములు జరిగిపోయినవి. నగరము విడిచి చాలదూరము వచ్చిరి. నగర సింహ ద్వారముకడ వహరా నిచ్చుచు నిల్చినవారి సంతేకవాక్యము దత్త్యల నుండి వినవచ్చుచున్నది. ఇరువురప్రక్క కొక్కొక గుట్టచున్నది.

ప్రభా :—ప్రియనథ! ఇక సెలవా పోయినట్లునా! గుట్టయు నెక్కుము.

రంజ :—తిరిగి యొప్పటితో!

ప్రభాకరుఁడు కటాక్షన గుట్టయు దిగి నీ నామాటఁ దలపెట్టిన నా కడుగు వదుటలేదు. భావి యెల్ల నగమ్యుగోచర మగుచున్నది. మన విక్కడనే భయంగ నందము. అట్ల నాకోట కెవరెచ్చువాడు!

రంజ :—ప్రభాకరా మత్రాగాధికా! మన కట్టిమద్యమే మెక్కింద! ఛీ! శ్రీహృదయ మెంతదుర్బలమైనది. నీప్రాణాపాయమంటిగియు నే నెంత స్వార్థపరాయణి నైతిని. ఎను మన్నింపకుము పోమన్నని యపరాధాలకుంటిని. ఎన్నోకసారి గట్టిగా నిందించి ముదిలింపి నన్నుఁ గాపాడుకొనువా. ఏమన నీకపాయము కలిగిన నే బ్రతుకఁజాల

ప్రభా :—పోకిమ్ము. నీజముగ రాండలఁచిన, మరణమునంద తప్పించుకొని మనమందు పాటిపోగలము! ఇంతకుఁ బూర్వ మెన్నఁడును భయమున నేము యెఱుంగను. నాకును లోకమునకును విక్కిరి స్వల్పముబంధ ముండెడిది. నే జాబంధము దృఢతరమగుటచేత నేము కాని ప్రాణరక్షణార్థము పాటిపోవుట మంచి దని తోచినది. అయిన నేను! భయము నేర్పిన నీవే తిరిగి ధైర్యము వేర్చుచున్నవి. నీకొఱకై నే నిటనే యుండెద నేమగునో చూచెద.

రంజ :—వలదు - ప్రాణేశ్వరా! - వలదు. నేడు తప్పిన తేవైన నున్నదే యీ యాపద—తేవు కానిచో నెల్లుండియైన నానీయక విడిచిపెట్టవలెను. వానిఁ దుదముట్టించినచో మొదటికే మోసము వచ్చునుగద. వాడు నా మేడకు వచ్చుట నా తల్లిదండ్రుల యెఱుంగును. ఇత విడిచినచో వారు కుట్రలు వన్నుచునే యుందురు. ఒకవేళ జీవత్తితోడెప్పి యేమిచేయుంజుంరు - నా రెంతకైన దగుదురు. నాతల్లిదండ్రులు మనకుఁ బ్రతికూటాదుగనే యుండెనుగదా. కావున వలదు.

ప్రాణేశ్వరా! - వలదు నీ వాగవలదు. బ్రతియుండిన నీ లోకమున...

ప్రభా :—లేనిచో, లేలోకమున...

రంజ :—తప్పక కలిసికొనఁగలము. తెల్లవారుడున్నది. అంతి
యొకఁడెచ్చిన దీటి నిటు రమ్ము. ఇక దానితోఁ బని యేమి
యున్నది? పోనియెప్పు నీవగ్గఱనే యుండుము. గుట్టము వెళ్ళుము.

ప్రభాకరుడు రంజుని వహాయమున గుట్టము వెళ్ళును.

“నీనుండక్రిత వదవారవింద మీ ప్రభాకరుఁడ నొకమాటు
కూడవా!” అని ప్రభాకరుఁడ నెను.

రంజ :—వరవకుఁ తేరి యొక్క ముద్దు పెట్టవా! హాహా!

ప్రభా :—పాపము కాంతింఁచుగాక!

తటాణున గుట్టము పరుగిడి పోయినది.

అశ్రద్ధాంతము లోని విడిచిన బాణమువలె సత్వము వాయు
వేగమున దుండి పోవుచుండెను.

రంజుని చూపులను బ్రభాకరునియందు లగ్నమై వారి దెన్నంటి
పోవుచున్నవి. అవి మనఁబును నాచూపులయందె రిసమై మహాహరుని
విడిచి రాలేకున్నది. కొయ్యలామ్మవలె నాకేరి గొంతనేపు నిలిచి
యుండి యెంతయెఱఁదిగొనినను లోనాగఁగ పైకి పోని వచ్చుచున్న
దుఃఖవేగమునకు లేచి నిలువలేక తనగుట్టము పెండ్లపై వ్రాలి మోము
నానుకొని చిన్న బాలికవలె వెక్కి వెక్కి యేడువసాగెను. కన్నీరు
కాల్పులు గట్టి యాయశ్వశంకము సూరక కడుపు చుండెను.

అర్ధరాత్రిమున సచ్చట పాప మామెకుమారి నోదాయువారెవ్వరు!
దుర్భరవిచారము కలిగింపబడు మనపార నొకమాటు కంఠమిత్రి
కన్నీరు కార నేడ్చినచో నాదుఃఖము పోని కొంతవఱకుఁ జల్లారి
యొవళియించును.

కొంత నేవటికి రంజునియే దుఃఖభారము తగ్గుటచే మోముపై కత్తి
చంద్రబింబమువంశఁ జూచుచు దాకేల నాయరట్టిగుట్టము పెండ్
కాఁగిరించుకొని నిలువఁబడి యిట్లు చింతింపసాగెను. “ఇప్పుడు మా
యమ్మయే యున్నచో నేనిప్పు జేయిచేయుదును? కష్టము నుభయము
చెప్పకొని యాలోచన నడుగుక మన్ననాకు నా యున్న వారెవ్వరు?

గలరు! లోకైకవిరుద్ధగు యవనసామ్రాజ్యమున కేకపురిగను గారాజు తనయును. తోడు పదిలేక యర్ధిగృతియును నూరి నిలువల నిల్చి యిట్లు వాపోవుచుంటిని. నా కేమని నగర్భవచేకెనునా! నేనా ప్రభాకరుని కూన్యమందిర నింటులఁజాతును! ఆయుధ్యానవనము లన్నియు నానేత్రముల కిహును శృణాఃవాటికవలె ధయంకరములై నోరుచున్నది. నా తల్లిదండ్రులు తిరిగి మాచుటకుఁ గూడ నాకు నానవ్వు రించుట లేదు. ఎందుఁబోవుదు! నాచునోహరుని వెన్నంటిపోవుదునా! పాపము శిరించుఁగాక! అతఁడు మృతము నన్నెల యానరించును! ఆదరించువాఁడేమైన చివర కామాటల యప్పగించిపోవును! ఇంక నెన్నియో చెప్పఁదలచుకొంటిని. ఏమియో యుడుగఁ దలఁచుకొంటిని. ఓండోరుల హృదయములు పెనవేసికొని సాగుచున్న మేనాలత తల్లారానఁ దెలిపొయిపట్లయినది. తుదకు నే నేరికి నక్కటలేనిదాన నైతిని. అయినచో నీరుదగు నా యదాఁధుని చే బడకుంటినా! నీకుముత్యకొంత స్వాధీనమగుటకై నన్నాఁజూతకుని! స్వాధీనము చేయుదువా! నీసామ్రాజ్యమువకు మేలగునెడల నన్ను వేటునిధముగ బలి యాయరాజా! నే నెంత అనవచ్చు నైనను నా మానసంరక్షణము చేసికొన లేక పోదు. ఆర్యావర్తమున నే దీనబంధునిపాదముల నాశ్రయించినను నాకు దరుణోపాయము గలుగఁగలదు. ఆయుమలు, యోగులు, శరణాగత త్రాగలిరుదాంతయు. పాప మాకనులాశాంశుని తెల్లవారిన పిదపఁ బ్రయింపదయే విడుదఁచేయును. నేనును రాజమందిరములను వీడి యున్ది. బాగోలనుఁ జేరఁ బోయెదను.”

అని యనుకొనుచు వెళ్ళెము నాలోహించి రంజని మోయి ఓక్క గాఁ బయనము గావించెను. అహ! యెంతచిత్రము! నిజముగఁ దాను గోరుచున్న దేమో తానే తెలిసికొనలేక పోవుచుండెను. రంజని తాను దన్నెంతచక్కగ మోనగించుచున్నది. తానార్యావర్తము పోవు యందుట ప్రభాకరుని కొఱకు కాదట! ఏమిచిత్రము!

౯

ఎక్కడ విన్నను నొక్కటే మాట! “చక్రవర్తి కూతు రాజ్యవిషయమైపోయిన” దని యాజమయమే స్థలకాలపాత్రల సహసరింత వేర్వేలు మానముల బాల్కుచుండెను. అలకసుందరువకు బట్టరాని కోపము దుఃఖము వాసేసించెను. తన మేడపై నేర్పించెను. అంతియొకడు తల కట్టిన దొంగవలె దనమీద నెక్కడ విరిగిపడునో యని లోలోని నిర్మిలి భయపడుచుండెను. రంజని యంతఃపురమునఁ బ్రయంవన గోడ తలుపులు తెరిచి కమరాకాకు నీవలకు దీరిగొని వచ్చినది. కమలుడు నిర్మిలి నలిగి వాడి పాలిపోయి నట్లుండెను. ప్రయంవన యాతనినో నేమియు మాటలాడలేదు. అక్కడాయవరి వేయియొకడు గలను. తలవంచుకొని తనదారి లోయెను. ఎట్టుకలకు నలక సుందరుడు తన కావ్యుడగు కమలాకాంతునినో మంతక మొనరింపఁ దలచి పిలువనంపెను. కాని “వాడు మునిరమున లేడు—నగరమున లేడు—ఎందుకు వారి జాడయే గానరాదని” నేవకులు వచ్చి రాజునకు భయపడుచు విన్నవించుకొనిరి.

అలక :—పోయినవానిని లోనిందు! అంతియొకని దత్త గమి తీసికొనినం” దని నేవకుల కాజ్ఞాపించెను. వారు చనిన ముక్క దనలోఁ బానిట్లాలోదించుకొనుచుండెను.

“ఒక వేళ నిదియెల్ల నా కమలుని కవలమే కాదు గద! మొన్న రాత్రి వాడు రంజనిమేడ కదుగుచు నాకుఁ గవలడెను. తిరిగి వాని జాడ లేదు. నిన్న రాత్రి యానీచులు ఎరారి యైరని తెలియఁచున్నది. ఈ రెంటి నేమైన నొందఁగ నుండితీరవలయును. మొట్టమొదటఁ బ్రభాకరు విడుదలచేయుచుటకును వాడే కారణము. ఒకవేళ వాడేకద్రోహిఁబశ్చాత్తాపము కలుగలేదుగద!—అతని కట్టి పాపము పోవకుండుటకేగద. భరతఖండమున కతనినే రాజుగఁజేసెదననియె

రంజని నాతనిదిచ్చి పెండ్లిచేసెద ననియెనుగూడ నానలు కొలిపిరివి.—
అయినచో నేను యిచ్చితము! తమహాదు వరాచులకేమికతలు? ”
ఇట్లు వితర్కించుచుండ పంజియోకుడు రాజామౌల సాష్టాంగపడి
“వధూ! యేమి యాజ్ఞ ” యనెను.

అలక :—ముఖము నిదానించి చూచుచు] ఏవు వివరేదా!
ప్రభాకరుడు నిన్నరాత్రి పరారి యయ్యె. రంజనియు సంతపురమున
లేదు. కమలాకాంతుఁ డెచ్చటను గావలడఁడు.

అంతి :—ఏమేమి! ఇంతవఱకు నేమియు నెఱంగకుంటిని!

అలక :—మనబాగ్న త్ర యాలాగున నున్నది. నిన్నను, నేడు,
నగరద్వారమున నెవరు వహారా యిచ్చుతుండిరో ప్రభాకరుని నుండి
రముకడ నెవరు కాపుండిరో వారి నెల్లఁ తల్లనభర్తన చేసినఁ గొంత
సజము లేలఁగలదు.

అంతి :—ఏమిని నిన్ననించుకొందును! ఇది యేదియో జైవ
మూయగ నున్నది. అవశ్యము కావలెవారల నెలువఁదీసి కనుగొనియె
దను. కాని కమలాకాంతునియందు మనము తగనివిశ్వాస ముందితి
మేమాయని లోచుచున్నది. గూఢచారులఁగూడ విచార్యమందు
నియోగించెదను.

అలక :—మంచిది. తూర్పుదిక్కునకుఁ గొందఱ జనసాశ్వము
లపైఁ బంపవలయు. వారు మఱొకదిక్కునకుఁ బోయి యుండరు.
పెంటనే యీ పనులు జరుగవలయు.

అంతి :—“సార్వభౌముని యాజ్ఞ” యాక్షణముననే నిర్వర్తించు
బడుచున్న ” దని సెలవు దీసికొని పోయెను.

అలక :—నాకేమియుఁ దోచుటలేదు. మతిపోయినట్లున్నది.
కమలాకాంతా! నిన్నువలసిన దేమున్నది! ఎంతచేరితివే నాచారి!
నాతనయయే శత్రువులలోఁ గలసిపోయినదా!—నమ్ముకాల! ఎవరురా
యక్కడ?

ఒక నేవకుడు తత్తాను ప్రవేశించి "జయము! జయము! మహారాజా" యెన్నెను.

అలక :—రంజనీమందిరమున కరిగి ప్రియంవద యనునార్య యువతి నిక్కడకుఁ దీసికొని రమ్ము. వత్సరముగఁ బోయి ధన్యమై. నేవకుడు పెలుపు దీసికొని పోయెను. వీడవ వలకనుందరుడు తిరిగి యాలోచనా నిమగ్నుఁ డాయెను.

అలక :—“అది నిజముచెప్పనా! కాని దా! మాత్రమోకుట్ర తప్పక తెలిసి యుండును. ఏమైన నాశపెట్టి చూచెదను. అట్లు లొంగ విచోఁ బెదరించి చూచెదను గాక! ఏమని యానగొల్పుదును! బంగారమును నాగు చిల్ల పెంకులుగఁ జూతురుగద. అజాతివారి! స్వచ్ఛయే ప్రాణము. గౌరవమే జీవనము. కావున యీ బానిసతినమునుండివిడుదల చేయించెద నని చెప్పి చూచెదను. ఏమనునో?”

అని యనుకొనుచుండి యువవతశిరస్సుయొ మితాలంకార శోభితము నుందరగాత్రియొనగు ప్రియంవద ప్రవేశించి “జయము జయము సార్యభాను! ప్రభువువారి యాజ్ఞానుపారముగ దేవరదాసి ప్రియంవద యిదిగో వచ్చి యున్నది.

అలక :—ప్రియంవదా! ఇటు రమ్ము. వచ్చి యాయానవమునఁ గూర్చుందుము. నీతో మిక్కిలి ముఖ్యులుగు విషయమును గుఱించి మూటాడిఁ దలంచి వీలిపించితిని - రమ్ము - సందేహించెద వేల? వచ్చి యాకుర్చిపైఁ గూర్చుండుము. నీవు నా ప్రయోకుమారియగు రంజని! వెచ్చెలిగి కావా! నాకు మియిమిపురియెడ సమానానురాగమే కాని యెన్నఁదను వేటు లేదు. ఆ సంగతి నీకుఁ దెలిపియే యుండ వచ్చును.

ప్రియం :—నన్ను మిఁకెక్కువగా మన్నించుచుండిరి. ఈగోర వయసుకు నే నెట్లు రాలను గాఁగలనోకదా! నాకట్టికే క్రి భగవంతుఁ డనుగ్రహించుఁగాక!” అని నిర్దమోహన మలంకరించెను.

అలక :—ప్రియంవద! నీకది సార్థకవామము. నీనీచయన
కానివతనము త్యక్తు. నిన్నిందుండి తొలగింది నీకర్మమును సారథ్య
స్థాన మీయవలెను. ఇట్లుపై నిన్ను నా రంజనివలె జూచుకొందును.
నాకన్నకృత్యముల నన్ను విడనాడి పోయెనుగదా! నీచలి తుండేగినో
యెప్పుడని తెలియదంట అయ్యో! తుండేగినోగదా!

ప్రియం :—నిన్ను రాత్రి నన్ను గూడ రావలదని వారించి
ప్రభాకరునిమేడ కరిగినది.—తెల్లవారునప్పటి కిరువురునుగూడ లేరను
కోల పుట్టినది.

అలక :—అంతగవానిని బ్రేనించుచున్నచో నేనుమాత్రమంత
శ్రూయదనా! ఒల్లనన్నచో గూతుమడలు వంది యన్యనకీర్తి
నివాహముచేయుటవలన లాభమేమున్నది! అది నేనెఱుంగనా!

ప్రియం :—కమలాకాంతుడన్నచో నాకు శేవగింపు. మాటి
మాటిని వచ్చి యేదో ప్రేమచుండెడివాడు. ఆమె ప్రాణమెంతో
కలకటం బడెడిది. పిదప మేమింతయో మోచార్చినగాని యాద్యుభ
యవశమిట్లెడిదే కాదు.

అలక :—నేడకమలాకాంతుడగుగూడ మాయమామె నవేమి
చిత్రమో! మున్న రాత్రి వాడు మీమీదకు వచ్చుచుండగ నే
జూచితిఁ. కొంతసేపు మేనిరువురిము మాట్లాడుకొంటిమి! మున్న
రాత్రి వాడు మీకడకువచ్చి యేమి ప్రసంగించెను!

ప్రియం :—మున్న రాత్రియో! మున్న రాత్రి కమలా
కాంతుడు రంజని మేడమీదికి రావలెను. మున్న తెల్లవారువఱకు
మేనిరువురిము కలసియే యుంటిమి. చాలరాత్రివఱకు “కావన”
బంగారు ఉన్నెలకు బయలుదేరుట “మీదీయా కహాయమువఱ
గ్నతకృత్యుడగుట” యనుకథ రంజని చదివి వాకుఁ జెప్పుచుండగనే
మేనిరువుర మిట్లో యెప్పుడో గాఢనిద్రం బడితిమి. తెల్లవారువఱకు
గూడ వారిని మేము చూడలేదు.

అలక :—మొవ్వులు నీ రాత్రి పాటివోయిరి. నంజనీ ప్రభాతము
తెలుసుకోయిరో! కమలా కాంతుడు దొందరిగనో!

ప్రియం :—ఎందుఁ బోయినను నంజనీ బ్రభాతములు నిలిపి
యందు రినియే చెప్పగలను. ఇంజనీ తవకోశూడ నన్ను రావల
దన్నది. లేనిచో పాఠశాల కొంచెమును గనిపిల్చి గలిగియుండును.
నాటి కమలా కాంతుడు నీవన్న యెఱింగియే పాఠ తెప్పంటి వోయి
యుండును. వెంటనే పలుదిక్కులకుఁ జారులనెవ్వరే దప్పుకొనాదలయు
నద్యును.

ఇంతలో నొక ప్రతీహని ప్రవేశించి “జయము జయము. మహా
రాజా” నంగతి కొంత తెలియపర్చినది. తెలిసింతవఱకు విన్నవించి
నాల్గదింపఁబడి దేవరవన్నిధి కరుదొందిరిని.

అలక :—కుటు! ఏమి తెలియపర్చినది!

ప్రతీ :—కమలా కాంతుడు నిన్న రాత్రినుండి నేటి యాద
యమువఱకు రంజనీ జీవిగారి మేడయందే యుండిరనియు, రంజనీ
జీవిగారు నిన్నఁ బగలంతయుఁ గూడఁ బ్రభాతము ప్రాసాదమువనే
గడపిరనియు, నిన్న నుదయము వారు సూర్యు నారాధించి, వీరభును
సత్కరించిరనియు, రంజనీ జీవిగారి వనిత త్రెయుఁ తెలిక త్రెయు, పగు
ప్రియంవదమ్మగారు పచ్చటనే యుండిరనియు వప్రమాణముగఁ తెలియ
పర్చుచున్నది.

అలక :—కమలా కాంతుడు రంజనీ మేడయందు నేటి యాద
యమువఱకు కుండ ననుట శీఘ్రమే నదర్శనములున్నవా?

ఈ పై సంభాషణ జరుగుచుండఁ బ్రయంవద కాంధోళన నిక్కుట
మగుచున్నట్లు, యామె ముఖచర్యవలన స్పష్టమగుచుండెను.

ప్రతీ :—ప్రత్యక్ష ప్రమాణములున్నవి. నేటి యాదయముననే
కమలా కాంతుడు రంజనీ జీవి యంతఃపురమునుండి, దిగి వచ్చుచున్నగా,

నేని నా చెడుకన్నులతోఁ జూచితినని ప్రమాదము చేయుచున్నాను. ఆయన యేమి కారణమో కాని, జబ్బుపడినట్లు నూడఁ గన్పట్టెను.

అలః :—అగుము. ప్రియమననా! వింటివా! ఏమి పీడింపు చెప్పుచున్నాడు! ఏ చేయదువు?

ప్రియం :—మహారాజా! నిజము మీరే తెలియఁగలదు! నే నేమని చెప్పుదును. ఒక్కొక్కప్పుడు నూడఁచారును కూడ న్యూభముగోరి పోయి యనత్యము కల్పించి చెప్పుచుండును.

అలః :—ఏమి కా!

ప్రతి :—వలినవారి! నేకప్పుడిమాటలయందు నమ్మకముచూచేని నీయు త్తరము చూచినప్పుడైన నన్ను విశ్వసించకపోయితిని. నీలునుండి యుత్తరముకంటిదీసి మహారాజున కందిచ్చెను. అలః మందఱుడు చాని వందుకొని, నూడఁబోవుచుండఁ బ్రతినీతిగను నిట్లు చెప్పఁ దొడంగెను.

“స్వామీ! యేమి! మీరు నేడు జబ్బుగ నున్నట్లుగవడు చుండి రని విషయపూర్వకముగ నేనడిగితిని. ఆయన నా ముఖమించుక వలె లించుచు, నాలాగున నొక్క నిమిషమాత్రముమూచి కేలులోనుండి యాలేఖను దీసి “చానిని నేలినవారి కందఁకేమునుని చెప్పి తమ యింటిదిక్కుగాఁ జదిరి. నేను నీలేఖను దమకందఁ కేయనలెనని వచ్చు చుండగా, పంతియోకువ్రథ నాక్షయైనదని తెలిసి యటఁ బోయితిని. పిదప నింతవఱకు నంగతులు తెలిసికొని దేవరకు విన్నవించుకొనుటకై వచ్చియుంటిని.”

ప్రతినీతిః తనవృత్తాంతమును బూర్తిగఁ జెప్పి ముగించువరి! నలః మందఱుడును లేఖను బూర్తిగఁ జదివి ముగించెను.

అలః :—మంచిది. నీవు పొమ్ము. వారెచ్చటికిఁ బోయిరో యెరసికొని రమ్ము.

ప్రతిభాలో సెలవు దీసికొని పోయినదివలన నలకనుండనుచు ప్రశంసచదవికై ముగంబై “వీరు! అట్లుంటి” చని నెమ్మదిగా బ్రశ్నించెను.

ప్రియం:—ఎట్లుంటిని? రంజనీని బ్రాసిన నాశోమియు నోచుట లేదు. ఎట్లో విచారముగ నున్నది.

అలక:—పోనిమ్ము! నీకన్నులు యిచ్చిన నీవుకూడ నిశాయార్యా వర్తము వెల్లడవా?

ప్రియం:—(కొంచెమువేపు చూటలాడక నేలఁ బాడుచు నూరకుంటి) రంజనీప్రభాకరు లార్యావర్త ముగిరని తెలిసినదా? ఆయుక్తరములో నా విషయమేమైన వ్రాయఁబడినదా? అది నిజముగఁ గమలాశాంతుఁడు వ్రాసినదేనా?

అలక:—ఇదిగో బాగుగఁ జదివి పరీక్షించి చూడుము.

ప్రియంవద కంపితహస్తముతో నాకన్నుల నందుకొనుచుండ,

అలక:—వీరుకన్ను నీ దేహముల్లు కంటించుచున్నది! దేహములో నేమియునన్వస్థకలేదుగద? ఉన్నచోఁ తెప్పము. దాచకుము. రాకై దుర్బలఁ బిలిపించును. ఎవరక్కడ?

ప్రియం:—ఏమియు నలదు. నాదేహము సంపూర్ణారోగ్యస్థితి యుండే యున్నది. (అని నటకుచు) ఈయుక్తరము వానిది కాదని నోచుచున్నది. ఇది యంతయు నొక చక్కని కల్పితకథవలె నున్నది. ఒక మహావీరుని నిరుక్త బలలు బంధించి రెన్న నమ్మదగిన మాటయేనా! తనచేతి ముదికను బలాత్కారముగ బాగుకొనిరా! కథ నిల్పించిను నమ్మదగి యుండవలెను. అబద్ధము చెప్పినది నిజమాచి నట్లుండవలదా? ఈయుక్తరమే నిజమైనచోఁ దాను నిరాయుధుడవని వ్రాయుచున్నాఁడు. మొన్నరాత్రి మీరు చూచునప్పటికి వాని మునున భద్ర మున్నదో లేదో మీరు బాగుగ జ్ఞాపకము చేసికొనుఁడు. ఇందలి యధార్థము మీశో బోధపడఁగలదు. అభుదానను,

అయినా తుదిస్కంధం, మిగిలిన, వాకుఁ దెలియవు. ఒక్కవిషయము వాడును. సుఖమునయముననే గదా మోము నగు మంతయు గాఢించి గాఢించి వదిలివది. అట్టి మందర్భమున రంజిపిచేసిగారి మేనమొసిన ద్విరతికాంతో, గమలాకాంతం దోగ గంటపేపు ముద్దుటాడుతుండగ నవ్వయిన అందరేకపోయెరా! అప్పటిప్రతిభాని కొక్కదిగే చూపు న్నది కాంతలు. మిగిలినవారి కన్నులు పోయెరా!

అలక :—అక్షరముల పోలికనుబట్టి తూదగఁ గమలాకాంతుని ప్రాకరణే యని తోచుచున్నది. కాదా! వాకిమమూలలరకు తూదగ నీమ యా మిత్రమందున్న కవియే తోచుచున్నది. తిరిగి కంటిగే దేమియు నయగ దనికూడఁ తోచుచున్నది. నేనీమ యథార్థమే కనుగొనలేనిచో వాకిపార్వతీమక్య మేల! కాల్పనా! వాకలపైఁ గిరిటము దీసి యామితలపైఁ దెల్లవ జాగుండు నవి కనలోఁ దా ననుకోనుచుండెను. ప్రియంవత యంకమి నెవ్వరుచే యుండెను.

“దస్తూరీల పోలికయా? ఒకకలము కాసికము నిప్పింపుము. మోరంజనియొద్దనుండి వచ్చినటుల నొక యాక్షరమును మీ మొదుటనే వ్రాసి చూపించెదను.”

అలక :—ఇక లోకములో నత్యమునకును ననత్యమునకును గల భేద మేమి!

ప్రియం :—ఏమియును లేదు ప్రబలనమ్మ! మే! నలుగురు మీక యున్న నేనయే కొక్కయిన్న నదికొక్కయే. -

ఇట్లు ప్రియంవత దంభోక్తులమించుదే మితియొక గూఢచారి తొందరతో మహారాజును నవహించి. “జయం! జయం! మహారాజా! ఈయుక్తర మంతియోకుని బాలు నాదీండు చాది కుమారుని చేతిలో దోరకెనది” అని చెప్పి, కానిని రాజున కందిచ్చెను.

ప్రతిమండలమునా యు త్తరమును జూచుచుండెను. అది మున్న రాత్రి రంజివాసి ప్రతిమండలచే నంతియోకుని కంటికి యు త్తరము.

అలక :—ఇందిది! నీవు పోమ్ము. వా రెచటనుండిరో నరసి రమ్ము. సెలవుదీసికొని గూఢచారి పెడలిపోయెను.

అలక :—ఇది నరసి రంజివియక్షరములె... కాదు. కాదు. కను లాకాంతుని యక్షరములపోలిక యున్నది. కనులాకాంతుడు వ్రాసి నది కాదీయు త్తరము. ముద్ర తలక్రిందుగఁ బడి యున్నది.

ప్రియం.—(నవ్వుచు) అక్షరములకు రంజిని యొక్కరముల పోలిక యుండుట కేమిపేతువో! ముద్ర తలక్రిందుగఁ బడుటకు నదే పేతువు;

అని చెప్పి, యు త్తరము పుచ్చుకొని, పరిశీలించి చూచి,

మహారాజ! ఇది యంతియొక పెద్దఁదప్పవ్యూహమువలె నున్నది. కనులాకాంతుడే రంజిని దస్తూరీతో నీయు త్తరమును వ్రాయనమొకట్టి యుండవచ్చును. ఏది యెట్లున నిది రంజిని చేవచే వ్రాయఁబడినదని నేనమ్ముకాల. నీదపఁ కను యివ్వము.”

అలక :—ఒకటి మాత్రము నిశ్చయము. మున్న రాత్రి యాయుక్షరముల నాకాశితముపై రంజినియో కనులాకాంతుడో వ్రాసి యుండవలయు. నేడు వ్రాయఁబడిన యు త్తరమే నిజమైనచో నీయు త్తరమును రంజినియు నీవు కలసి యాలోచించి వ్రాసినదనుట కనుమంతియల పెండియియుండకలదు. నేటియుదయమున కనులా కాంతు డీచ్చెనన్న యాయు త్తర ముబద్ధమైనచో నీవు చెప్పినదే నిజము కావచ్చును. కనుక ప్రధాననివేయ మీ యు త్తర మెవరువ్రాసి నదో తేలవలయును.

ప్రియం :—ఒక పేరి కనులాకాంతుడే వ్రాసి నమొండవను. కాదు వ్రాసినదంతయు నిశ్చయమని నమ్ముదురా! నమ్మదగునా!

అలక :—శ్రమశ్రమముగా విషయ మగాఢమగుచున్నది. నీవు మిక్కిలి కుశాగ్రబుద్ధివి. నందేహములేదు. సార్వభౌముడగు నలకమండ నుడు నేడొక యాచార్యమువలెనే నోడింపఁబడియే కని యుంకిరించు చున్నాడు. కాని యింకను తాత్త్వములు ఋజువగునటకు నిన్ను స్వచ్ఛగ విడువఁజాలను. నీ కీకట్రయం దెట్టిసంబంధమున్నను తెవ్వము. తెచ్చి క్షయింపుమని . వేడుకొనుము. నిన్ను క్షయించి నీ బానిసతనము కూడఁ దొలగించివేసెద. నీవు తిరిగి దూతూర్భావ ర్తము పోవచ్చును. లేదా యిక్కడినైన గౌరవముగ నుండవచ్చును. అట్లుగాక నీవు నక్కము వదించనిచో మాకు యాధార్థముఁ దెలియవలెకు నీకిక్కడకీ తెలి విధించుచున్నాను. నీవు దోషివని ఋజువైనయెడల గతినశిక్షకు కాల్పుదుమపు. తప్పదు. నీయం దనుమానముండియే యిటకుఁ బిలి పించితివి. నయమున నడిగి చూచితివి. ఎక్కడి కక్కడికి యెక్క దెవ్వరుఁబోయి. (వచ్చుచు) అబద్ధమునే నిజములాగునఁ జెప్పఁచుంటివి కాబోలు. చాలు. ఇట్టి ప్రశంగము లింక జాలును. నీవు నిజము తెచ్చి ముఖముఁ బడసెదవా? లేనిచో, గవ్వముల పాలగుటకు సిద్ధముగ నుంటివా?

ప్రియం :—(చాలనే పూరకుండి చేతివ్రేలు నున్న వక్రపుటుంగ రమును మెల్లగఁగిది నోటవై బిళిచి గంభీరముగా) అలకమండ రా! నేను బానిసను. నిజమే నాదేహముపై నీ దూ యధికారము కాని నా మనసుపై దూకించుకొన నిధికారిము లేదు. ఎట్టినుఖ మైనను, వెంటటి కష్టమైనను మరణమువలె నీ వార్యమువలెవి. స్వామి ద్రోహము చేయుచాలను. రంజని వాప్రాణము. ప్రభాకరుడు మాచారిటి లేపుడు. “పర్వతానాం నాథూనాం, వివాళాయాం దుష్కృతాం. ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంశపామ యుగే యుగే” యని చేసిన వాగ్దాని ప్రకార మవతరించిన యవితారమూర్తి యాప్రభాకరుడు...

అరత్ని హారము ప్రభాకరునిచేతనే పడును. మీరంజని సొదలో...
.....వ.....ద....." ఇట్లు పల్కాచుండగనే ప్రాణముల
నిడియెను.

అలకమందరుడు సిశ్యుడుడై తెల్లబోయి చూచుచు నిలువ
బడెను. బల్లపై రెండు త్తరములను తటతట గొట్టుకొని యెగుర
జొచ్చెను.

౧౦

ప్రభాకరుడు నిరాటంకముగా న్యదేశాభిముఖుడై చనుచుండెను.
వాని ఛాయవలె రంజనియు, వాని పెద్దెంటనే ప్రచ్ఛన్నముగఁ జోవు
చుండెను. ప్రభాకరుఁ బాసికూడి పచ్చుచున్నదని యెఱుంగఁడు.
రంజని ప్రభాకరుల బట్టి తెండని యలకమందరుడు నియమించిన
పై న్యమున కంతలోనే వెనుదిరిగి రావలసినదని యాజ్ఞ యయ్యెను.
యవన దేశ మంత్రికలహములతో మునిగిపోవుచుండెను. అలకమందరుని
పక్షమునఁ గొందఱును సంతియోకుని పక్షమునఁ గొందరును
ఎఱింగిరి. ఘోర రక్తపాత మగుచుండెను. అంతియోకుడు గూడఁ
గుట్రలోఁ జేరెనని యలకమందరుడు సిశ్యునించెను. అలకమందరుడు
కూతుచేతి కీల్పొమ్మయై సామ్రాజ్యము ధ్వంసము జేయుచున్నాడని
అంతియోకుడు ప్రజలలో రాజద్రోహముఁ బురిగొల్పుచుండెను.
అంతియోకునకు ప్రాయఃబడిన యుత్తరమును ప్రభాకరుని మందిర
మునఁ బంకాలాగు వానియొక్కయు, మఱిగొందఱియొక్కయు సాక్ష్య
మును అలకమందరుఁ దంతియోకునిపై మోపిన నేరమును స్థిరపఱచు
చున్నది. కమలాకాంతనియం దలకమందరుఁ దుంచిన విశ్వాసము,
ప్రభాకరుని చొనుండి విడువలచెడుట మొదలగు విషయముల
సంతియోకుడు తన బాదమును బలపఱచుకొనుట కుపయోగించు
చుండెను. దివదిన మరాజకత ప్రబలుచున్నది! యెవర లన్నియు

దేవది వేకుంటెను బంసీకృతు బంధము విడుదలయై పాటిపోవుచుండిరి.

వృద్ధుఁ డగు ప్రతాపుఁడు తన కూతును, కొడుకును వెంటఁ జెట్టుకొని వృద్ధేశ్వరిమఱుఁడై యొనవమునుం బట్టి పోవుచుండెను. అంత కొంతదూర మగుచునరికి నొక కొండ యుద్దము వచ్చెను. దాని కిరువైపుల రెండు దాగులున్నవి. ఏదారిని జోవలయునో ప్రతాపునకుఁ గానిఁ జంపనవలసివకుఁ గాని తెలియదు. ఎద్దిని యవలె యొనుగడుగద ! అప్పుడు నలువంకలు కలియఁజూడ దూరమున నొక చెట్టుక్రింద వాళ్ళికుఁ జొరఁదలనటఁ దీర్చికొనుచుఁ గూర్చుండియుండుట గావవచ్చును. అనియొకమున నే వాని యళ్ళిము మీయుచుండెను. తన గుఱు వీరు మువ్వయను కాకుమ నమిసింది "అయ్యా ! అర్ధావర్తమునకు దారి తోచి !" యని యడిగిరి.

కా :— మీ రెందుండి ఎచ్చుచుండిరి !

ప్రతా :— యవని దేశమునుండి.

కా :— మీరు యవనులా !

చంద్ర :— అయ్యా మీముచాలదూరముపోవలసి యున్నది. దయఁ యొంది మీ రెక్కడిన మీకు దారిఁబోసి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుఁడు లేనిచో నాకుఁ చాల వాకలికాధగ నున్నది. అనవనిం ప్రక్కల మమ్ము వేధింపకుఁడు. మా శిర్ష మెట్లున్న నటు పోయెదము.

ప్రతా :— అయ్యా ! కుజ్రవాఁ బాకలి మొగమున నున్న కాఁడు. వానిమఱుటలు పాటిసేయకుఁడు. మీ పెవ్వర మీన నేమి ! మా నాకు దూరములు దూసిపోయి చాలనంపశ్చరము లాఁజును. మీ పెవ్వరు కడుదీనులము.

కా :— మిమ్ముల జూచివ వాకుఁ గడుజాలి యగుచున్నది. ఈమార్గము చినా దేశమునకుఁ జోవును. ఇది యా ర్ధావర్తమునకుఁ జోవును. నేమిదా వాగ్ధావర్తమే పోవుచుంటివి. మన మందఱము కలిసియే పోవచ్చును. మనము గాంధారిము నమిసిందికిము.

వ్రతా :—మీరు గుట్టుకుంటూవనే వస్తున్నారనియ్యి.

రా :—లేదు. చాలా కాలం నువ్వతని చెలికొని. అది నీకు వదలక పాలకున్నది. ఏమిచేయవలసి? చాలా కష్టమే. అదిచి వేసినను ఇంక నెవ్వరై ఏ దగివచ్చి దొరకునా యిది వేయని జూచుచుంటి. దైవశక్తిమన మీరు కనిపిసిరి. కాని మీ కష్టం అయిబడేదయినా మీరెల్లలు చాల నాకోసంబున్నాను. మీరాలిక మందరివదల ముల బాడియన్నచో చూడండి! ఈవనియిమననే యదికో మందిరికి కొలనొకటి యిక్కడనున్నది. అటువలె బోయి శుభముగ స్వాగము చేసికొని రెండు! చాలవలకు శ్రమ నిరాశం యగును. పదవ విదికో నాయొద్ద నున్న ఫలముల భక్షింశము" అని యెంతో ప్రయత్నముగ అలుకుచు చాలి కాకొలనువకు చాలి జూపెను.

శంధ్ర :—అయ్యా! క్షయింపుడు. నీ చెలియక వన్న మాటలను నరకు చేయకుండు. మీరు చాల బుద్ధాక్యులు. అందరూ మిర్యాద్యునివంటి మోవగాండై యుండరుకద! అని వల్లుచు దివ తొడివి పోదరుని వెంటబంది చనియెను.

రా :— ఆమాయకుడగు ఏకాంబి నోటినుండి వచ్చిన వాక్యములు నాహృదయమున నెంత గాఢముగ నాటుకొని వేధించుచున్నది! ఇంకను నాకీకాథ చాలదు. ఏమిసః బ్రభృతమి చెగటార్చి రంజిని తేవట్టవలెనను నాకాపికాదము వన్నింకను వదలకున్నది. అయిన నేమిచేయవలసి? నాగుట్టుదింక న్నాదికి బనికరాకపోయెనేవంశలో నగరువిడిచి వచ్చుట యవసరమై యువంశ కలహములలో ముంచిన! కాని నాకోర్కె యాదేరదాయె. రంజిని చాటిపోయె. చేతులారా దీసికొనిపోయి చాలి కాగిరి తేర్చి యివ్వడమారక నాచో యింక ఫలమేమి! పాపము నామూలమున యవసరమైనామ్రమము కూలి పోవుచున్నది కాబోలు, నామూలముననే పెరిగింది కాదా!

నామాలముననే నాశనమగుచున్నది. సమాజమే. అదిగో తల్లిదండ్రులు నన్నయ్య దాచుకున్నట్లు చేరి పెంచిన ముద్దులు మూటగట్టుకు నున్నాను. దాలేకాని—పై ముఠాగలవలన గులాబి పూవులలో కాగి యున్నది. పిలువబడుటయే కాని ముద్దెపూవునూర్చవలెను, పొరభము సాత్వికసౌందర్యము దాని కిట్లువా? యని కంటివద్దినలు సౌందర్యముల తారతమ్యము లరయుచుండెను.

ప్రతాపాచార్యుడు, చంద్రనాథుడు, వద్దిన, స్వామిమాడివద్దిన ఫలశాఖములు చేయుచుండెడి. ఆశ్రితుడయిన వారివహిషముననే కూర్చుండి ప్రవేశించుచుండెను.

వద్దిన:—వాన్నగారూ! ఈయన యెవరో మనకు మార్గ మధ్యమున దైవమువలె మహోపకారము చేయుచున్నాడు.

ప్రతా:—నిజముగనయ్యా! మిమ్ములలోని పుణ్యపురుషులకక్కడక్కడింకను సుండనిచో శోక మిట్లెల నిలచియుండును! మీ నామధేయియులు మీ మడుగవచ్చునా!

రా:—ఈలోకమున బుద్ధులును శేషిగొడువ! నా పేరులో నేమున్నది! పేరును బట్టియు, నూతును బట్టియు మనుజుని వ్యభావము తెలియదుకద!

చంద్ర:—నిజమే! మనమునుబట్టి కాని చాతినబట్టి కాని నిర్ధారణ చేయజాలము.

వద్దిన:—మలాకాంతుడును వార్యవంశ వంధూకుడేగదా!

ప్రతా:—వానిమాట నిష్ఠుడు తలపెట్టకుడు. అయిన వట్టి ద్రోహి! గూడ నయ్యా! మేము కృతజ్ఞుల కావలసి యున్నది. ఏమందురా! వానిమూలముననే యువన దేశ మరాజుమైనది. తమూలమున చూకు వెలుగుండి విముక్తి కలిగినది.

రా:—వత్సమే! ఈవృద్ధియందు గేవలము దుఃఖమును తెలుగును నష్టమును గలిగించున దెద్దియును లేదు. ప్రతిదానియందును

మఖముఖములు, లాభనష్టములు, మంచిచెడ్డలు జూచి వగును. శ్రీకృష్ణుడు జ్వరము కాయమున దేహమునకు విక్కిలి యారోగ్య ముట ! తానును జ్వరము చెడ్డదని దానిని వరుడు కోరడు. కాని మీ రాజ్యాపరమము నేమిచేయుదురు !

ప్రశ్న :—స్వదేశము చేరితిమా తాము. నే విక్కిలి వృద్ధుడనైతిని. నేచ్చగ నివసించుటకును మఖముగ మరణించుటకును సూచి ప్రతిప్రాంతము స్వదేశమును గోరుచుండునగదా ! ఇది ముద్దరాలు వాడు కాదును. ఏరికల్లి చిన్నవాడె గతించినది. గతించిన మొదటి మానసులోనే యవమణు మమ్ము బంధించి యవన దేశమునకు గొంపోయెరి. అప్పుడు మాతోబాటు పది పల్లెటెంద్రవాడగు ప్రభాకరుడు సూచి బంధించబడెను ! అయ్యు ! మీరు ప్రభాకరు వెలుగుదురా ! వానిదేమి చెక్కదనము ! ఎంతవ్రతుక, వ్రతుకలో గాంధీర్యమొక ! మహారాజున కుండవలసిన లక్ష్మణములన్నియు వానియందు మొగ్గతోమగుచున్నట్లుండెడివి ! వానిని మీ వెలుగుదురా ! ఇప్పుడెక్కడ నుండునో ! నేటికీ వానికి బరణయమయ్యెనేమో !

రా :—(పరధ్యానముగఁ ప్రక్కకుఁ జూచుచు) నేను వాని నెన్నడును జూడలేదు. కాని వాడు జాణుడు, చోరుడు కానిచో మీ ముద్దుల తనయుడు దగిలరుడు కాగలిగి యుండెడివాడు. మీరు వచ్చుటకుఁ బూర్వము యొక కండాశద్వి యిటు విడిసిపోయెను. వారు వానిని గురించి యిట్లు ప్రస్తావించుకొనుచుండగ నింటిని ఐ ప్రభాకరుడు, మీరన్నవాడు నొకడై యుండవచ్చును.

చంద్ర :—వానినిఁ జక్రవర్తి విడిపించి కారవించెనట !

రా :—అవును వాడె.

పద్మిని :—(స్వగతము) నేనీతనిమాటలు వన్నుకాలను.

రా :—దుర్మార్గులచరిత్ర స్మరించరానిది—

అని యనుచుండగ వాతని యుగము లెల్లబోయినది. “నీవు దుర్మార్గుఁడవుకావా ! కుూర్హా !” యని వాని యంతరాత్మ తూల

నాడుచుండెను. అతడను నువాది పోవుటకుఁ బ్రయత్నించుచు,
 "తప్పుచా నీ కలేదు? ఈ వనమునకు రమ్మముగ నున్నదో చూచి
 తిశా! ఇల్లివారుదాల్చినవనములో నందు నుడునుదున్నట్లులేదా!"
 అని చెప్పడమునకుఁ బల్లవముకాదుచుఁ బండ్లదొంగలు వర్ణించి
 పెచ్చుకొనుచుఁ బండ్లకాదులకును, మృదుత్వమునకును మనమాన
 ముల పెడకుచు, వనముయొక్క శౌందర్యమునుకాది యానందించుచు,
 సంతోషము బ్రాద్దు మృదుముగిందఁ నూర్చుండి నలయు లారగిందిరి.
 విదవ బయలుదేరి శంకభంజాళిమూలాలై కొండవ్రక్కనుండి వాని
 తీసిరి. కాని కమలాకాంతుడు—అ రాకుం కమలాకాంతుడని పాకకు
 రీసాటి! గ్రహించియే యుండును—తనగుట్టు కైటబట్టలేదు. వృత్త
 తప్పలేదు. తోలోపరూత్రము తన్ను బిక్కిలి నీచునిగ గ్రహించి
 నిజముగఁ బచ్చికావవడఁ జొచ్చెను. రంజనిగన్న వచ్చిని యింక
 పెక్కుడు మనోహరముగ నున్నవని వితర్కింపఁజొచ్చెను. నిమ్మమల
 లగు నా మువ్వడిచరితమును బూర్తిగఁ జెలిసికొనుచుండెను. ఇట్లు
 ప్రయాణము గావించుచు, గతిపయదినములలో వారు పాంచాలము
 ప్రవేశించిరి. అక్కడనుండి కమలాకాంతుడు చేకనీపాతత్వమునై,
 తపచూర్ణమునఁ బోయెను. కృష్ణుడగు ప్రతాపరుడు కూతురును
 గొడుగును ముట్టఁజేర్చుకొని, తప జనింపవేళించి, యిండుఁ బాడుకు
 యున్న మర్దము నించుక రాగుచేయుచుకొని, యిండుఁ దిరుగ దీపము
 పెట్టికొని కాపురముండెను. పూర్వము తన్నుఁగొలిచి వచ్చిరి తన్ను
 చిన్ననాడు నావమీత యమునపైఁ ద్రివిధ యాశించిన కృష్ణసేవకుని
 కాది చిన్నపిల్లవలెఁ బట్టరాని యానందమున "తాతా! వస్తు
 ముంది పోలేదా!" అని యామి ముందుగ సేవకునిఁ బలుకరించెను.
 కాని ప్రాచులగు యవనులు కాని నాలుక కొనినెయ్యటలే. ప్రత్యే
 తము చెప్పఁజాలక సాగిలిడి కాది చిన్నపాదములకు, ముట్ట
 చేళ్లను ముద్దుపెట్టుకొనెను.

సంధ్యావసంతాపమైనది. సురంతర వర్షితుడే దప్పి, దివము వికాంతి
గోకులున్నది. ప్రకృతి కాంతిభావముదితయై యున్నది. పూర్వ పశ్చి
మూర్ధగోళములకుఁ జరిగినముగ నూర్వభింబము నిలిచి యున్నది.
భూమ్యాకాశంబు లయఁగాకంబుల పూతలతో ముఱుగెక్క రమకల్ల
రంగుకు, నిలివర్ణమును గొంతవలకుఁ గోల్పోవుచున్నది. అంబరవిధిని
సంబంధించులు చిత్రవర్ణకృంగారపుంజంబులో యన జరిగిపోవుచుండెను.
జగన్నాటక నూత్రధారి వికాప్రవేశానుగుణ్యముగఁ దెరల మార్పు
చుండెను. రంగురంగుల వక్షులామణ్యుల క్రిందనుండి కడచలామరుఁ
శ్రేణులుగట్టి యెగురుచుండెను. శ్రమక్రమముగఁ దరు నివాసములుఁ
తేరుచుండెను. క్రింద దట్టమగు వన ముండుక శరమూపుచుఁ
ద ప్రవించెడి సూర్యభగవానుని కడనుండి పెలపు గైకొనుచుండెను.
భూమిపై రక్తియ, వనాగ్రభాగములకుఁ జేరుకొనుచుండెను. అక్కడ
కూడ నది శ్రమక్రమముగ మోసిపోవుచుండెను. రోదనీగవ్యరంబు
వికారి యెంబగు సంధ్యాకాంతిలో నిండెను. అందుండి పూర్వదిక్కునఁ
పూర్ణచంద్రుఁ దుదయుంచె. తొల్లి బృందావనంబు శ్రీకృష్ణమూలన
గానముచే నూతనవరపార్శ్వంబై నిలసిల్లివటుల గేటి చంద్రోదయ నయ
యెంబున వీకాంతారమండెల్ల నూతన రాగరసోత్పత్తి యగుచున్నది.
అమృతకుంబులగు న్యచ్చంద చంద్రికా కాసారమున బలకమామరు
వనలక్ష్మి నూతన యౌవనోక్తిలాంగియై విమోతవలావణ్యనిలాంగియై,
యపూర్వకృంగారకోటియై యున్నె.

శరవేగమునఁ ప్రకాశరుదా వనమధ్యమునుండి తెల్లగుఱ్ఱముపై
దివ్యసదాటి పోవుచుండెను. ముంపు ముఱసిపోయినట్లుయ్యెను. ఏతో
నివృత్తయై యా వృత్త వంతవేగముగ లాగుకొనుచుండవలయును.

కలఁగిన ఏరు మరలఁ జేరినటుల వనయంతయుఁ దిరిగి విశ్వము
నిశ్చలము. కొంత నెవఁటి నిలాశ్వమోకయై గంజని యౌవనమధ్యము

శోచ్యము. ఆదా విశాలమందర వేతము లవ్వేమగ వరత్నమున
మూదించుచున్నది. మంఖళమలము దిగుల దెప్పి చాడియు, నహా
బొందర్యము లాయలేదు. అశ్వము మేవంతయుఁగూడ దెమటలు
గారుచుండెను. నోట నురగ, గార వగర్చుచుండెను. రంజని ముందునకు
వెడి నేలఁ బరిశీలించి చూచుచు, "నెట్లు జోయియుండును! ఇంత
వజ్రకు నున్న దెక్కలవాడయేల నిటుపైఁ గానరాదు! ఏమిమాయ!
ఎటుజోయి యుండును! ఇంతకు నే నార్యావర్తము రాఁగానే పురుష
దేవము తిసివేసితి నేల! అందుమూలమున నె దూరదూర ముండవలసి
వచ్చివది. తుద కింత మైవది. నెందుజోదును!-ఎందుజోదు నవనేల!
ఎందుజోయివను, నెటుచూచినను, నాకీ వృక్షమాలు, లతలు, పుష్ప
ములు, ఫలములు, నెలయేళ్లు, నెదులు, కొండలు, దివీలాకాశము,
నీచల్లని వాముపు నునోహకనుగు నెన్నెల నర్వము నా మనోహరుని
శుభలక్షణములనే గలిగి యున్నది. ఈ ప్రకృతియంతయు నాకొఱకై
నేడు ప్రభాకరుని దివ్యరూపమును చాల్చినదా!-ఏమిది! నా యెడను
భుజ మదురుచున్నది! అర్హ్య విది శుభశకువంబు లందును. నాకునా
శుభమేనా! ఇంకను నదురుచున్నది." గుఱ్ఱము కదలి తనంతటఁ దానే
చాటియుటఁ గాంచి "యోయక్కమా. నీయిచ్చవచ్చియుల గారి
తియుము. నీవు కర్మాణివి. చావము కాంశించుఁగాక! అమనోహర
మూర్తి నన్నుఁ బరిగ్రహించునా! పరిగ్రహించనిచోఁ బ్రాణత్యాగమె
కరణ్యము.

చావవజ్రకు గగనమార్గమున పెక్కివలె యెగిరి వచ్చిన తెల్లగుఱ్ఱము
క్రిడేనేనంగము పమిపించిసజ్జోడకే ప్రాణముల విడిచి నేలఁ బడిపోయెను.
ప్రభాకరుడు మెలఁకువతోఁ గ్రిందకు దిగ్గ నుజ్జితను గాని యొకగడియ
వజ్రకు దలదెమ్ముచేఁ దానెచటనుండెనోఁకూడఁ దెలియక కన్నులు
మూచివారి నేలపైఁబడిపోయెను. తిరిగి కన్నులు తెరిచి నపుడు
తానొక విశాలమగు రాశిపలకపైఁ గూర్చుబడినఁ బాగడపు

సెక్కులై బలుండి యుండినట్లు గ్రహించెను. పైనఁ బచ్చని చాంచిన
 బళి బొగడ. యదవినట్లై, మొదలగు చెట్లయాకు జొంపములు
 పూలతో వ్రేలాడుచు నందముగఁ గప్పట్టుచుండె. పశ్చిమమునఁ
 గ్రిందుగఁ జేయించిన నంగులాగునఁ బూర్వ చంద్రబింబమాన్లదకరమై
 యుండెను. దూరమునుండి గంగా యమునా పావనసంగమగానము
 శ్రావ్యముగ వివచ్చుచుండెను. నులయానిలుఁ దావడు నెన్నెలలో
 వికసించుచున్న యాయదవియందలి పూలయొక్క సౌరభమునెల్లఁ
 గొల్లగొట్టుకొని వచ్చుచుండెను. ప్రభాకరుఁడు లేచి కూర్చుండి
 వలువలఁ గలయొక జాచెను. చుట్టును మొగలి దొంగలు పూలతో
 విండి యుండెను. కొంచెనవ్వలగ జడిమాదిడిచెట్లును గలవు. తానెక్కి
 వచ్చిన గుట్టము చచ్చి యెదుట మొగలిదొంగలలో బడియుండెను.

“నీవు దీప్యంశవంశవిక వనుకొంటిని, నన్నెంతదూరము—ఎక్కడ
 నుండి యెక్కడి కెంతసెలఁగిలో దీసికొని వచ్చితివి! నన్ను నీవు తీసి
 కొనివచ్చితివో, నిన్ను నేను దీసికొనివచ్చితివో నే నెఱుంగ—కాని
 మనల నిరువుర నీప్రాంతమున కేదియో మహాత్తరముగు శక్తియే
 యుటుల నాకర్షించి యుండునని తోచుచున్నది. అందులకు ఫలముగ
 నీకు మరణము కలిగినది. నాకేయి కలుగనున్నదోకద! ఈప్రాంతముల
 వసుదేన్నదైన నడుగుపెట్టి యుండువా! నే నెంతయొంటికి నుంటిని.
 ఈతరులతాగుల్పాదులెల్ల నాత్మరాములై యానందిండుచున్నవి. కాని
 నన్ను వరకుచేయుట లేదు. ఆహ! ముందడదొంగలలో నీవన్నకాక
 పూ నెటుల నిర్మలవికాసముతోఁ గప్పట్టుచున్నది. ఆచెఱసాలయందలి
 వద్దిని నగుమోము నుకుమారత నాతలఁపునకు వచ్చుచున్నది. ఇప్పు
 దాదానికి యెచ్చలనున్నదో! అక్కటా మొంతకష్టము! నే నాయువన
 దేశవృత్తాంతముల నెల్ల మఱచిపోవలెను. ఆమృదుఃఖానుభవముల
 నే నెన్నఁడును వృరింపరాదు. ఆనయవినయములు, ప్రమాదరాగములు,

హావ్యమధురోక్తులు, తగుకులెగుకు చూపులు హావ్యదయము గాథ
ముగ నాటుకొన్నవి. నా నిర్మలదీపితమున కామ మోసవికాసమును
గొల్పెను. ఇతఁ బ్రహహామంతరించకండ వికాస మంతరించుగలదా!
ఈచంద్రుని వెన్నెలపోలికయున్న నిది నహామూ! అనహామూ!
చంద్రునకుఁ బల్లెదీప సహజమైన, హృదయమునకుఁ గోమహానురాగ
మనహాజ మిట్లుగను! సహజమైనను ననహాజమైనను నే నిత రంబు
దివ్యమోహాసమూర్తి ముఱచిపోవలెను! లేనిచో నిసాందర్యమునందు
మత్తుమందున్నది. న న్మౌన్యాదునిగఁ జేయును. ధర్మచ్యుతఁడ నగు
దును. ఏమి చిత్రము! నేడం వలదనుకొన్నకొలది నామనమున కింత
కొంటెకిన మలవడుచున్నది! అదిగో! నిర్మలముగఁ బరిచుకొన్న
తెల్లగుట్టము మనమున నిట్టి వంతులనమరము జరుగుచుండుట లేదు
గదా! సజముగ మరణము సౌఖ్యదాయకము కాదా! ఈవిరతరథర్థ
నందిగనంక్తిప్రసమస్య తెల్లను మరణమందు మార్గకాంతిమందర
మంచువలె పడి నూయిమగునుగదా! లేక యంధకారమందు నన్న
దూవభేదములవలె దాక్కాలికముగ ముటుగువడువా! తిరిగి యిది
యొకననున్య-వర్వజ్జాడిగఁ బ్రహృజ్జానికవ్వు దదితరమానత్వ దెవ్వఁడు
నాంటరిగ నిర్వాహారమై కూర్చుండఁదగదు. కూర్చున్నచో వాని
మీస నే వాని శక్తిప్రబంధణివ్వు వెక్కుడుగ వేధించుచుండును. కావున
నే నివన్న కాజలనెల్ల గోయుచుండును! యేదో యొకపని యాంధవలయు
కద! లేనిచో రంజని తిరిగి వచ్చును" అని యనుకొనుచుఁ బ్రభాకరుఁడు
రాతిపల! దిగి పూలు గోయుచుండెను. కూర్చుదిక్కున నరుణకాంతిలు
ప్రవరించుచున్నవి. కాని వెన్నెలయుఁ బూర్తిగ నిూయలేదు. చక్రు
లన్నియు నిద్రనుండి మేల్కొంది కంక సింతి యొక్కనూతాయువస్యనకు
ప్రేతపాతములు చదువుచుండెను. ఆ నందడి ప్రభాకరునకు విక్కిలి
మైదుమై కొంతమనశ్శాంతి కలిగించుచుండెను. కకుంతలామఖమున
మెలువడుచున్న ప్రభాకరిగాన అహారితో మేళవించుచు రంజని గానము
కూడి వివహచ్చుచున్నది—

“మనములుగా గుడ్డివాడు - మనుజులదా గుడ్డితనము
 ప్రియమిదము నిరూపించుచు - ప్రియమిదారి: గాన నైతిని
 మనములుగా గుడ్డివాడు - మనుజులదా గుడ్డితనము
 భండములను చాటివచ్చిన - భావములనును: బోధించు
 పత! పత! నన్న యిటుల - నేధించుచున్నవాడు
 మనములుగా గుడ్డివాడు - మనుజులదా! గుడ్డితనము”

యని రచయి యాలాపించుగానము వారించుచుండగా ప్రభాకరుడు
 లేచు. అతని మనవంతయొ: యెప్పువచయమందే లగ్నమైయుండెను.
 పరిభాతముల నేరెను. పొగదలుద్రోవులు పెట్టెను. కొండమల్లెలు
 గుట్టవేసెను. వన్నజాళుల నింకనే నేకరించుచుండెను. అందులో నొక
 జాతిలక యెట్టునిర్మావుల: బూచివటుల: గాన్పించెను. తోడనే నవీ-
 పించి చూచెను. “ఇదిగో! రత్నజల” మని యొక శ్రేష్ఠుడను-
 “నిజముగే నిర్వేదింపబడినది” యని యొకరికవాని: మాటలవల్లెను.
 ప్రభాకరుడు దానిని: గ్రహించి: బడకుండునటుల జాగరూకతతో
 వినలకు: నీవీ నేతఁబట్టుకొని యనిర్వాచ్యమగు నానందాతిలేషమున
 విశ్వమునై నిలిచి చూచుచుండెను! కట్టెదుట రంజని వచ్చి నిలిచి
 యుండెను. నిలుచెల్ల నింతవంతరంగుల పూలతోడుగులతో రంజని
 నిజముగ వనలక్ష్మి యవతరించెనా యనుశృంగారపు బోధ్యారము
 యవ్వరిల్ల నిలిచియుండెను. ఆమె మల్లెపూలజలము చేతఁ బట్టుకొని
 యున్నది. ఓండోరులు చూచికొనిరి. మఱిమాటలు లేవు. “రంజని!
 వ్యాదయివలె” యని నంతోధించుచు: ప్రభాకరుడు తనచేతనున్న
 మణిసారము నాయువతి కంతమున వేసెను. “ప్రభాకర! ప్రాణేశ్వర
 యని పలుకుచు రంజనియొ: దన మల్లెపూలజలము నాయువకుని
 నెడలో వైచెను. “అయెంనునూర్తమృమునూర్తోఽస్తు” అని
 దీవించుచు: దెల్లగడ్డపు మునలియుని నెడక నిల్చి యుండెను. అతఁడే
 ప్రభాకరుని సెంపుమతందే. రంజని కంతలో నెక్కడనుండివచ్చినో

య్యానుమిగ్గు దొంతలు తెలియరాదు. కలవందికొని యోరచూపుల నానునదిముని ముఖము లరగ్గించుచుండెను. ప్రభాకరుడు గొప్ప దోషము చేసినవానివలె చెల్లబోయి చూచుచు నిలువబడెను. ముని యంతట వధూవరుల నిరువురం జెయ్యకచేతఁ జెట్టుకొని, దగ్గఱకుఁ దీసి యుండొడల పాణిగ్రహం మునంగొనెనే “వత్సా! ప్రభాకరా! జమ్మా! కంజరి! విధి మీడియపురకు నిదిక్రవంతులనె మొనర్చె అందులకై యొక రమణింపలసిన దేమున్నది కాని ప్రభాకరా! యీవాణిశాసము నీవుగుర్తెఱిగి యుంటివిగదా! ఏది యెట్లు జనగనో యని నే నింతనేపట్టించుడియుఁ జూచుచుంటివి. దీనిమహిమము ఫలిత మును మీరు నిట్లుపైఁ జూతుమగాక! ఇంక మీడియపురకు యథావిధి వివాహము చేయవలయును. నీదె శుభముహూర్తము. ఈహూర్త ముఁకోటికెల్ల నెఱిగించి వచ్చెదను. అదిగో వచ్చుట గంగాయమునా వరవృక్షము మూడు కలయుచున్నది. ఆత్రినేగేనంగమ వరదాశమున మట్టిచెట్టు కానవచ్చుట లేదా! ఆచెట్టుకొదనే తూర్పుగా నొక పర్వతాల కలదు. మీరటు చనుఁడు. నేనును రెండుగడియలలో వచ్చె ఱాను. నీడు మీరు దీక్షలో నుండవలెను. ఏమియు భుజింపరాదు.” అని చెప్పి కదలిపోయెను. తరువాతఁ గొంతనేమోనఱుకు రంజరి ప్రభాకరులు ముగ్ధులై యొకరిలో నొకరు ప్రవంగించుటకు నెట్లు మొదలిడవలయునో తెలియక కలలు వందికొని యాత్మవలోకనము చేసికొనుచు నారాతిపలకపైఁ గూర్చుండిరి. తుదకుఁ ప్రభాకరుడు నిక్కల్లము చేపింప సాహసించెను.

“నీవు నావెంట వచ్చుచుంటి వని నేననుకొనలేదునుమా! ఇంతకు విధిజలమే మనల నిరువుర నిక్కడకుఁ దీసికొని వచ్చె. తుదకా మఱి జూరము మొదట నీ మెడలోనే వదిలది.

రంజరి:—అర్ధపుత్ర! భిక్షుకురాలిని సామ్రాజ్యని కేసితివి!

ప్రభా:—నీవు జన్మముచేత సామ్రాజ్యున కేకపుత్రువు!

రంజ :—అయ్యో! నాగుట్టము పావము నుగరించినదా!

ప్రభా :—నే నెప్పటికీ దీనికి గృతజ్ఞుడను. కాని మనము పల్లకాల బ్రవేశింతుమా!

రంజ :—అదిగో నాగుట్ట మంటున్న పోవుచున్నది. మనమును తోపుడము, కాని (తనవక్షమున వ్రేలాడుచున్న మణిహారమును బట్టుకొని) ఈహారము చాల్చుటకు నేడగుచునా! నీవే ధరింపుము. పావము! దీనికొకకై యెంత వ్రేయత్నములు చేసిరి. ఎందఱు ప్రాణములు గోల్పోయిరి! ఆహా! యేమి దీని మహిమ!

ప్రభా :—ఇంక నిటుపై మన యిరువురిలో నెవరు ధరించినాము! నీవుండ నాకు వేఱు సామ్రాజ్య మేల! నావినునము నేడు దీక్షతో, నిష్ఠతో నుపవాసవ్రతము వల్పుచు సూర్యోపాసన మొదలగు కర్మల నాచరింపవలసియుండును. కావున నేగమె పల్లకాల చేరుదమా!”

రంజ :—“నిన్ననుసరించియే వచ్చుచుండును!”

ఇరువురును ద్రివేణీసంగమసమీపమున మళ్ళిశిబ్బికిందఁ దూర్పుగ నిర్మింపఁబడిన పల్లకాలాభిముఖులై చరిరి. బాలభానుఁ డప్పటికిఁ బూర్ణ తేజోవిభవములతో నుదయాద్రి నిధిష్ఠించి నూతన మూర్ధాభి ధిక్తుడైన యువరాజు చందమున దిగంతములవఱకు వ్యాపించిన తన సామ్రాజ్య మొకసారి కలయఁ జూచుచుండెను.

౧౨

సావిత్రి నత్యవంతుల వివాహమువలె, రంజకు ప్రభాకరుల వివాహము మిక్కిలి యోగ్యముగఁ ద్రివేణీసంగమ ప్రాంతమున నుపారణ్యములో ఋషివాటికయందు జరుగుచున్నది.

యవనదేశ మంత్రశిలవాసులలో మునిగి యుండుటచే భారత ఖండమున నున్న యవివాధికారులు వృద్దేశాభిముఖులై పోయిరి. భారతీయులు స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించుచు, నేగ్రామమున కాగ్రామమె

యేమండలమున కామండలము, నాయులు చేర్చుచుకొని స్వశక్తి
ముగ వ్యవహరింపఁ జొచ్చెను. బలశక్తిసాహసములు గల్గి యుద్ధ
పై పుణ్య మెరియ ప్రకర్షింపఁ గలిగిన వారె నాయులగుచుండిరి.
చేరువమండలములవా రొకరితో నొకరు పోరాడి చంపుకొనుచుండిరి.
క్షేచ్ఛ కలిగినది కాని యరాజకత ప్రబలివడి యవనసామ్రాజ్యము
తళిందినది. కాని యార్యవచనా క్షేచ్ఛలేదు. ఎవరిమట్టుకు వారె
మహాత్ములవదని గారి కృషి నలుపుచుండిరి.

ఇంతలో బ్రభాకరుడు తిరిగి యార్యవర్తము ప్రవేశించెననియు,
చేవడ త్తమగు మణిశూరియు ప్రభాకరునిచేతఁ బడె ననియు బ్రభాకరుడు
భరద్వాజాశ్రమ ప్రాంతమున గంగా యమునా నంగమముగు
చోట విడిసి యుండెననియు. ఆతఁడొక యప్పరివను వరించి యుండె
ననియు, ఋషులెల్ల వారి కిరువురికి యథావిధి వివాహము గావించు
తుండి రనియు, నీవార్త అనేకుహిమావలము వ్యాపించెను. భరత
భండమందుఁ లేరుగల రాజులకు నాయకులకు నెల్ల నావివాహమున
కాశ్వాసములు వంపఁబడెను.

“నీతాళల్యాగము పడవ శ్రీరామవట్టాభిషేకము జరుపఁబడునని
ప్రకటించుట చెప్పకొనుచుండిరి. వెళివలవారి యాజ్ఞ మైనదని
యెనిమిది దిక్కులనుండియు బ్రజలు తిండోపతండములుగ వచ్చు
చుండిరి.

మహర్షు లెల్లఁగూడి రంజనీ ప్రభాకరుల కగ్నిపాక్షిగఁ కాని
గ్రహణ మహోత్సవము గావించుచుండిరి. అవిశాలమగు ఎర్ఠకాల
యందు ఋషివత్సములు మరుసలు తీరి యొక్కరినిది చూచు
చుండిరి. వివిధ దేశాగతులగు రాజులును ప్రజలును వేటొక్కొక్క వర్త
మానములందుండి కన్నుల పండువుగఁ జూచి యానందించుచుండిరి.
పడవ యవనబాలికను ధర్మవత్సవిగ గ్రహించి ప్రభాకరుఁ డగ్నియందు
తపోమములు గావించెను. పోమధేనువుల పాలతో వండిన పాయసము

లలో, దవోపానందలి వృక్షాకు లిద్వివ ఫలములతో నతిశ్రీ
వంశీయులు జరిగెను. అప్పుడచ్చటి వారోల్ల మెతక నాస్థలమునకే
భరద్వాజమహర్షి చేసిన గొప్పవిందు తలపునకు వచ్చెను.

వివాహము పూర్తియైనది. వధూవరులు దీక్షావస్త్ర కంకణములు
వినియిదిరి వచ్చిన జననమూహంబు లత్యంతానందముతో వధూ
వరులు నీతారాములు బోలి యుండి రనియు, రతీసున్నధూనుండి
యుండిరనియు మెచ్చుకొనుచు మునులిచ్చిన యాతిధ్య విశేషంబుల
కృతపనుచు నిజనివాసభూముల కరుగుచుండిరి. నానాదేశాగతంబగు
రాజబృందము మాత్రము వసిష్ఠులవారిచే శోరణి యొకను నాగి
యొందెను.

మఱునాడు ప్రాతఃకాలమున నిష్పదవోపాననాది విధులెల్లబూర్తి
యైన పిదప నభిక్షాద విశ్వయంపలడెను. అప్రకారమే నాడు బాము
ప్రాద్దేశ్యులకు ఋషివాటికకు బళ్ళిమ భాగముని గంగానదీతీర
మన విశాలమగు మైదానము శుభ్రపఱువలడెను. వచ్చని యాకు
లలో బందిరి నిర్మింపవలడెను. వచ్చాకు వండిట రంగు రంగుల
పూలతో గణములు కన్నులనెండు వగుచుండెను. కృష్ణాశనములు, కొబ్బరి
రాచలు కింద నా వ్రరణమునకై పఱువలడెను. నెట్లలందఱును వచ్చి
నిండి కూర్చుండిరి. ఆనవయధ్యంబున నిట్టివల్ల యెన్నడు జరిగి యుండ
లేదు. కావున వృక్షాదులెల్ల విలిచి యావంతః జూచుచున్నటులు
దోచుచున్నది. వయస్సుచేతను జ్ఞానముచేతను గూడ పృథగువసిష్ఠుడు
ముందుగ లేచి నారాయణ స్వరూపమగు మహావభకు నమస్కారము
గావించి యిట్లు చెప్పబోడంగెను. “అర్హవర్మలారా! మిమ్ముల నెల్ల
నిటకు నమానేతము చేసిన కారణము తెలియజేసెదను. చెవియెక్కి
శ్రద్ధతో విందురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను. పరమేశ్వరుని కరుణ
కటాక్షమవలన నేడు తిరిగి మనజన్మభూమి పరదాస్యవిముక్తి
గాంచెను. యవనదేశ మిప్పుడంతఃకలహములతో నిండియున్నది.

కావునన మన భారతవర్షమున కిబంధమొనాచనభాగ్యముబ్బినదన్న విషయము మీరలం తెలిసినదే కదా! నేను మరకు దైవదత్తముగ భారతవర్షము పోవకుండ దగదు. శత్రువు దుష్టులున్న యొప్పువుదే మనము మన యొకరు గట్టిపఱచి బాగుచేసి కొనవలయును. అది ముఖ్యముగ గుఱుట వివరించ రాజులి. ఆనీకుహిరాచలము సింధు మొదలు బ్రహ్మపుత్రవఱకు వ్యాపించి యున్న భారతవర్షమున మహా వీరులకుఁ గొఱత లేకు. కావాలలమునకు లోటు లేకు. బుద్ధిబలము వకుఁ దీసిపోదు. అయినను బరరాజు వచ్చి తన పతాకము నీయార్యా విర్తమున వెలకొల్పొల్లుట శారణములు యోజించితిరా? మనలో మన కైకమశ్యము లేకపోవుటయే? నేడు తిరిగి యైకమశ్యము లేని లోపము కాన్పించుచున్నది. క్రొత్తగ మనకుఁ గలిగిన యీ రాజకీయ స్వేచ్ఛను దుద్వినియోగము చేసికొనుచుంటిమి. ఇరుగు పొరుగు గ్రామములవారు పట్టణములవారు రాష్ట్రములవారు కలహించి కత్తి దూయుచుండెరి. సమూలమున నార్యజాతి యాత్మహత్యకరముగు పంథ ద్రొక్కుచున్నది. సర్వేశ్వరుని దృష్టిలో మనము వ్యరాజ్య మనుభవించుట కష్టములమరి పెరిగఁజింపఁబడుచుండుము. తిరిగి యవ ముఁదో లేక మఱి యెవఁదో మనల జయించి పరిపాలించుటకుఁ బ్రేరే శింపఁ బడుటకుఁ బూర్వమే మనము నీతికలిగి జాతియొక్క గౌరవము కాపాడుకొనవలయును. లేనిచో మీజాతీయత, వ్యక్తిత్వము, ధర్మము వశించును. పిదప మనుజుఁడు జీవించుట భూమికి భారపేతు వగునే కాని మఱి యెట్టి ప్రయోజనము కలుగఁజోదు. కావున మీరైక ముశ్యత కలిగి యుండుడు. మీయందఱిపై సభికారము వహించి మీమీ శౌర్య ధైర్య పాపాపములఁ గేంద్రీకృతము గావించి తన్నూ లమున మన దేశమునకుఁ బరరాజుల దాడివలనఁగాని యనుమానాది గుణప్రేరేకంబులగు సంకీర్ణపాముల వలనఁ గాని యెట్టి యులపడి కలుగకుండఁ గాపాడఁగల నాయకుని నిర్ణయించుకొనవలయును.

యనమును దేశము నదిలి పోయినాడు. తిరిగి దేశమునకు ముందే
దినములు వచ్చినవి. కావున నిటుపై మాదోటివృద్ధుల కొకంత విశ్రాంతి
నిచ్చి మీరలె యీ లోకవ్యాపారములు చక్క జేర్చుకొనట యన్ని విధ
ముల గోరఁదగినది.” అని చెప్పి విరమించెను.

పదమఁ బాలుఁ జర్చలు జరిగెను. ఎల్లవారును లేచి తమయందెట్టి
దోషమును లేదని తోతవఱకు వాదించిరి. ఎత్తున నేమి తుద కండ
జకు నైకమత్యావశ్యకత హృదయమున నాటినది. ఐరవ్వరవైమఘ్య
ములు మాననవిధి నిడిచి పోయినవి. వరప్రసాదుడగు ప్రభాకరుని
సందఱు నేకశ్రీమముగఁ దమపై నాయుకత్వము వహింపవలసినదని
తోరిరి. ఋషులందఱుఁ గూడ నాయెన్నికకు నంతసించి ప్రభాకరుని
ద్వీజయము గావుతమని యాశీర్వదించిరి. హస్తీశాపురమునఁ
ప్రభాకరునకు భరతసామ్రాజ్య పట్టాభిషేకమహోత్సవము పలుకుటకు
నిశ్చయింపఁబడినది. అంతట జయజయ ధ్యానములతో నభి ముగిసినది.

౧౩

“వత్స! ప్రభాకరా! నీవీ దీక్షనుసూత్ర మిసుకంతయు వదలు
జనదు. శస్త్రవిద్య కథాననువలె నన్నె తెచ్చునది మఱియొక సాధ
నము గానరాదు. నీకు నద్వితీయలూఘవకాశల మలవడినది” యని
వశిష్ఠుడు ప్రభాకరుని జేరెను.

ప్రభా:—గురువులయాజ్ఞ శిరస్సానహింపఁ దగినదిగద !

వశి:—నీయుండుఁ బ్రజ్ఞ కొఱతవడినచో సామంతులు మఱ
కులో నైనఁ జలకవగఁ జాతురు. అది యెప్పటికైన ననర్థదాయ
కము. అన్నివిధముల వారిని వింది యుండి నీవు వారిని ప్రేమించుచు
మిక్కిలి గౌరవించుచు నిష్కర్మపాతముగ మచ్చిక నిచ్చుచు మెలంగ
వలయునునుమా! అట్టియెడ నెవ్వరైన దుర్మార్గులున్నను లేక వై

నిర్భాగ వచ్చిన గూఢచారు బుష్పను వస్త్రవ్యవస్థలలో నెర్పానియం ద్రిత వీనునను లగ్నమగుచున్న చేయజూతురు. మెలకువ గలిగి బ్రవర్తించవలయునుట! ధర్మార్థకామమోక్షములు నాదగు పురుషార్థములు, అనిర్థకామములు ధర్మమోక్షములకు లోబరచి బ్రవర్తించుటయే దేహాత్రము నేమనెనా? అర్హునిది దగదు—ఇంకా ప్రామాణ్యభారముల్ల దని భుజింపలే ఎహించిన సార్వభౌమిని తిమయ్యెనే నేమిగఁ తెప్పవలసిన దేమన్నది. అధికారాన్నత్యముగాని, ఎవితాపాదర్యముగాని నిన్ను ప్రజాసేవనుండి మరలించకుండుగాక!

ప్రభా:—తమ హితము ననుసరించియే నడుచుకొందును! కేవలం నాకుఁ దోడగుగాక!

వతి:—అట్లయగు! అగ్న్యపాపవ (సాయంవిధుల) కువమయ మగుచున్నది. నే బోయి వచ్చెదను.

ముని చనిన వెనక దదుపదేశ వాక్యములఁ దిరిగి తిరిగి ప్రభాకరుడు క్షుప్తికిఁ బెచ్చికొని మననము చేయుచుండెను. “అహ! ధర్మ కండ మంతభారము, కిరీటభారి కంఠస్థము! ఉర్జయందలి భోగ కాగ్రము లెన్నికలవో యప్పు యొ దనచుట్టు వెలయుచుండ దేనిని ఎంటక చూట్టక మెలకువతోఁ బ్రవర్తిల్లవలయును! నేలు లక్షలా కొట్లు ప్రజల ధనమానప్రాణముల కొక్కఁడు పూటకాపై నిలువ నాయు! ఈశ్వరా! నన్నీ కఠోరాసిధారావత ధర్మపరిపాలన దీక్షా సంకల్పముడను గన్పనియే వీయాజ్ఞ యెవచా? వరయే! భవదీయ సేవకుఁడు నర్హుడా విధేయుడె.”

ఇంతలోఁ బుష్పమాలాలంకృత శోభనాంగి యగు రంజని దివ్య సుందర స్మితహాము మందహాస విలసిత స్వేదాధరయై సాక్షాత్కరించెను. ప్రభాకరుడింకను నాలోచనా నిమగ్నుడై పరధ్యాసంబుతోఁ జూచు చుండెను. రంజని వాని నమీవమునకుఁ రోయి ప్రియుని మాన్యమునకు వన ముద్దుఁ కేతులఁ బట్టిమృదువుగ నెత్తిముద్దిడికొని “అర్హపుత్రా!” యని వలబోధించెను.

ప్రభా:—(దిరిగివడి) చాణక్యరీ! ఇక్కడ ఇప్పుడు వచ్చితివి!

రంజ:—అంటరిగ, నవ్వచేసెనున నొండ బాణవపుడు నీ
కత్తులనే వచ్చితివి గదా! క్రొత్తక నడిగడ వేం!

ప్రభా:— పరిహాసమునకు వేళ లేదా!

రంజ:—వేళకాదా యిది! చూడుము. నుల్లు రాటుచేసి
భోజనము జందమామ వనలక్ష్మిపై వెన్నెలఁజలుకుచుండఁ వనలక్ష్మియు
అందునిఁ గూడి తోక్తార్పా వీధికల నూగియఁగాగి శేషిసల్పుచు
గేంఠ లాడుచుండఁ బ్రకృతి యెల్ల యునువాఁ ఘోశం బగు సుగంధ
విశ్వాన పవనంబుల విడుచుచుండ, బొద్దుచుల్లెలు ఎగుళ్లులకుఁ బట్టు
బిడచించుచుండ, గోవిత్సంబులు తల్లులయెదుట నానంద పారవశ్యముచే
కలములెత్తి చిందులు క్రొక్కుచుండ నిశ్చయముగ నిదియే పురుషుల
దీర్ఘాశోచనలకుఁ దగిన తరుణము! కాని పరిహాసములకు వేళమా!

ప్రభా:—నీమందువు.

రంజ:—అరెండు గోరువంకలు చూడ ముచ్చటగఁ గొమ్మిది
స్థూ కూర్పున్నవో!

ప్రభా:—నిద్రపోవుట లేదు! కాని యెంత నిశ్చల్లముగ నిశ్చ
లముగఁ బాడుకొనుచున్నవి. ఆనంద మనిర్వాచ్యముగద!

రంజ:—కాని-

ప్రభా:—కాని మానవున కట్టి నిత్యనిర్మలానంద మెన్నఁదై వ
గలుగునా! (పియా? పరఃదేవ వృణంవంబుడనో! కష్టముల పాలుగుటకా.

రంజ:—కాదు. సుఖమునకై; తీవ్రతఘనస్థి యానంద రహిత
భవమునందఁ గలదు. లేనిచో నీవంద్రలించి యంత యాహ్లాదకరమై
పోదమాన నేల? పుష్పమున కంత సౌరభ మెందులకు - గోక్షరముల
మాధుర్య మెందుకొటకు - ఆశవము నర్జించుట - పుడమి నవ్వయుల
కలించుట - అగ్ని ప్రజ్వలించుట - నదులు ప్రవహించుట - వాయువులు

వినుకుట - మానవుని సౌఖ్యముతోటకు కదా! దయామయుం దగు భగవంతుడు నిర్ణయించినది!

ప్రభా:—అగును - కాని లోకమున నట్టి యున్న తస్థావము, దున్న మానవునకు లోకవ్యగ్రహారము బాటుబడ్డవలసిన బాధ్యత కూడఁ దోడనే యున్నదిగదా!

రంజ:—వాకీ తత్వవిచారము చూడ నవ్వువచ్చుచుండును— మనోహర! నిన్నేదియో యుగవలె ననుకొనుచుంటి...—ఇంతలో విజయసింహుడు వచ్చి రంజనీప్రభాకరులఁజూచి సంకోచించుచు, మరలిపోవ నుద్యక్తుడయ్యెను.

ప్రభా:—హితమా! రమ్మ! విజయసింహ! సంకోచ మన వనరము. క్రియా! నిన్నుఁ జూచి ముందునకు రావందేహించి మన విజయుడు వెనుకకు మరలుచున్నాడు.

రంజ:—చూయొద్ద నీకెన్నడు నట్టి సందేహములు వలయు విజయచంద్రా! వచ్చి స్వేచ్ఛగ మాటలాడవచ్చును.

ప్రభా:—విజయుగ నీతఁడు చంద్రుడే. యుద్ధరంగమున మాత్రము నీవు సింహుడవు. సోదరా! నీవు వచ్చిన కార్యమేమి!

విజ:—అలంకృతంబై హస్తినాపుర మంతయు మీ రానికి యెదురు చూచుచున్నది. నానారాష్ట్రాధికతులును నావాదిక్కుల నుండియు వచ్చిరి. భరత సామ్రాజ్య వట్టాధిపేక్షలు నొందుటకు ధర్మ కర్మ నమీతుండవై నావెంటఁ దరిలి రమ్మ.

ప్రభా:—సోదరా! విజయా! విజయు చెప్పుచున్నాము. అది పులలో స్వేచ్ఛగఁ దిగుచున్న యశ్వమును తీసికొని వచ్చి పటగా తోడను, గర్జములతోడ నలంకరించి రథమున కంటఁగట్టుటనుమా వట్టాధిపేక్ష మనిన. గుట్టమున కినుము, నోలు నుపయోగించిన, మానవునకు బంగారము, వట్టు వాడుదురు, సామ్రాజ్యమనెడి రథమున కంట కట్టుదురు. అంతియ వ్యర్థానము స్వేచ్ఛ యిరువురకును లోక

మనస్సును మిత్రమా, ముడిచివా? తొల్లి మన మిచ్చటనే యాయిననుకొని
తిన్నెలపై. నీ చెట్లొమ్మలపై, గవ్వమొలుగక, నుఖమొలుగక,
మొలుల కాగము గడిచితిమో! అదివము జ్ఞాపకము లేదా? దండు
జండు నీ శీత వేయగా, అందఱు నే నబద్ధమాడితివని వాదించిరి.
నీ వాక్కుదపు మాత్రమే నే నవత్యము వలుకనని చెప్పి నమ్మితిని.
ఆ బాల్యమందలి తగవులాటలయందుకూడ నొక విధమగు యానంద
మున్నదిగదా!

విజయ:—అనింటనే మన ఆడుబాలు కలిగినది. ఒకనది చీలి
రండుపాయలై వేర్వేలు- దేశముల బ్రవహించి, యిటతిరిగి నేడు
కలిసినది.

ప్రభా:—అనడుమ నాయాపరిస్థితులు బట్టి పోలికలే మాత్ర
మేయెను. ఈశ్వర నిలాసములు. నీకు వివాహ మైనదా?

రంజని విజయమహిమము రహస్యముగఁ బరీక్షించుచున్నది. విజ
యమును నిండుక తలవంచి “లేదు - కాలేదు” యని నమాధానము
చెప్పెను. కన్యలకు వలెనే బ్రహ్మచారులకును వివాహ ప్రసంగము
వచ్చినయెడల సిగ్గును గాఁజోలు!

ప్రభా:—శుభుల వందర్పించి వచ్చితివా?

విజ:—జవము చాలించువేళ కావచ్చినది. లేది లేమో
నే తోయి చూచి వచ్చెనా!

అని తటాకునఁ బర్వతాలలోని కరిగెను విజయమును లేచి లోని
కనుగుడునాయని తలపోయుచుండ

రంజ:—విజయచంద్రా! నీ నివాస మిచ్చట!

విజ:—హిమవత్పర్వతములలోని నేపాళసీమ. నా తలిదండ్రు
లచ్చట రాజ్యము చేసిరి. కాని నేడు భరతఖండము - అదేల భూశాస
కుంతయు నా నివాసభూమియే. దేవీ! యేమందువా, యవనిరాజ్య

ములోఁ బూర్వపు వాద్యులన్నియు జోయినవి. నేడు తిరిగి మూడు
మండముని నియమించిన వందె యుండఁగలవాడను.

రంగ :—నీవినయగౌరవముల నన్నిటి, నివృత్తి యవయో
గించి నేయుచుంటివేది! ముందు మాతోడఁ గలసి వెంటి నుచ్చిత
ముదువని భావనూ! నీసోదరుఁ డిదె వచ్చుచున్నాడు.

ఇంతలో ప్రభాకరుడు తిరిగి వచ్చి, “రమ్మ దియో! లోని
రమ్మ గురువులయొక్క యైవడి.”

దియ :—రేసి! పోయివత్తువా!

రంగ :—మించితి!

దియ ప్రభాకరులు లోపకరిగిరి. రంగునితల నిండుక వంతుకొని
కాంక్షముగ జంటగా బ్రవహించుచున్న గంగాజలమునల రెప్పవల్పుక
చూచుచు ముందునకు నడచుచుండెను. బాలచంద్రు డాహ్వాదు తరంగ
ములకుండు దూగుటయ్యాల లూఁగుచుండెను. వన మంతయు నిశ్చ
లముగ నుండెను. దిక్కులనండి శబ్దమునకు మాటుకట్టము వినవచ్చు
చుండెను. బాహ్యవక్తరి యెంతయు నిర్మలప్రకాంకిభావ ముద్రితమై
యుండ, వానమును, నదీతీరమున నినుకరిన్నపై, మోరేతి నానుకొని
వరుండియున్న పరమమోహినియు, నిండువ్యనియు వగు యవనమందరి
హృదయమునందు మోటులకందని యాంబోళనము వృట్టుచున్నది.
వర్ణింప నలవికాని వంతులనమరము జరుగుచున్నది. భావాలీకమగు
నావేదన కలుగుచున్నది. రంగుని కెంతవలమండి యవ్వ దవ్వ
డిమాటలు వెలువడుచున్నవి.

“ప్రియవదా.....తుదకు దూరపుకొండలు నునువను వడ్డాయె
గదా!...చిత్తరువునందలి యందము, నాటకమునందలి సౌఖ్యము,...
నీవితమునందు కలుగువా! చూడదగువా!.....దియ డెట్లుండు
మని కోరిన నట్లుండువాడా!—ప్రభాకరుడు రథమున కంటిగట్టుచు
వచ్చును గోల్పోవుచుండెను. సామ్రాజ్యరథము పెద్దదిగనుక జోడు

గొట్టముల గట్టజాతురు—కాని యొక్కతవదవికి నొక్కము నమళ్ళించుటకు గాదట! నా తత్వములు తలకక్కకున్నవి.....కొరివలుల వేరువా? విజయవా విజయా! వచ్చా!”

విజయసింహుడును ప్రభాకరుడు దమ ప్రాణస్నేహము బయల్పడవారి భుజములపై నొకరు నేతుల నేసికొనుచు నచ్చుచుండిరి. తటాకాన రంజనియు లేచి నిలువబడి తల యించుక వంచుకొని యానచ్చు మిత్రద్వంద్వమును వాల్చువులు బఱపి తలకించుచుండెను.

ప్రభా :—ప్రాణేశ్వరీ! ఇంత దన్నే తెందితివే! ఎచ్చట దాచితిని, మరదలు చూడనిచ్చిన కాని కనుపఱచినా యని విజయసింహుని నడుగవలె ననుకొనుచుంటిని.

విజయ :—మఱచిపోయితిని. వివాహవేళ నాముచ్చట తీరలేదు. కావున నట్లుచేసిన బాగుగ నుండెడిది. కాని మఱచిపోయితిని.

రంజ :—ఏమియును దోచక వెన్నెల కాదా యని యిటువచ్చి కూర్చుంటిని.

ప్రభా :—మనము హస్తీరాపురమున కరిగిన పెంటనే రాజ్యభారము వహింపు మని గురువులయాజ్ఞ మైనది. కావున బయలుదేలుదమా?

విజ :—కాలవిలంబన మొప్పును. నా పెంటనే రావలయును.

రంజ :—అట్లులే వచ్చెదను. ఇప్పుడే బయలుదేలుదము.

విజ :—వెన్నెలకూడ జాల హాయి నిచ్చుచున్నది. పూలరథము కూడ సిద్ధము చేసి యుంటిని.

ప్రభా :—అర్థాంగీ, రమ్మ

అది ప్రభాకరుడు రంజని మృదుహస్తము తనచేత మెల్లగ కట్టుకొని నడువ ప్రారంభించెను. మువ్వరును విజయసింహుడు ముందు దారి చూప రథాళిముఖులై పోయిరి.

౧౪

యవనదేశమునఁ దిరిగి కాంతి స్థాపిత మైనది. అలకసుందరుని దంతియోకుని క్షయించెను. అంతియోకుఁడును సలకసుందరుని దొర్లితల వలె గౌరవింపఁ జొచ్చెను. తమలోఁ దాము పోరాడుకొనుచుండఁట వలననే భారతఖండము తమ చేతినుండి కారిపోవఁగల్గె నని తెలిసికొనిరి. జరిగిన పోరపాట్ల కన్నిటికిని పశ్చాత్తాపము కలిగినది. నుందు కాగ్ర రూకత వహించి కలిగిన వస్త్రములు కూడదీయుటకై మౌళాంగము చేసిరి. దీర్ఘాలోచన చేసి యొక చతురుడగు రాయబారిని ప్రభాకరుని యాస్థానమునకుఁ జేసి వానిరాకకై యెదురు చూచుచుండిరి.

మౌళాలోచనా మందిరమున నొకనాఁడు మహారాజగు సలకసుందరుఁడును, సంతియోకుఁడును గలసి సంభాషించుచుండిరి.

అల :—దీక్షిణము! మనోహరము చివఱకు వానిగే దొరకైనా! నేనామనోహరమున నేమో గొప్పమహిమ యున్నదని కాదా చెప్పినది. మనమన్ని సంవత్సరములు వెదకించినను గంటబడనిది వాని కంత సునాయాసముగ దొరకటమాత్రము చాల విదీర్ఘముగనున్నది! దానికేమిగాని మనము రాయబారిచే యుద్ధమునకు సిద్ధము కంద న్నటులనే సందేశ ముచికిము. వారు లొంబదపాళ్లు యుద్ధమునకు సిద్ధ పడరు. ఏదో రాజీరి వత్తురు. ఒకవేళ యుద్ధమే నిశ్చయ మున్నచో మన బలములు సిద్ధముగ నున్నవా!

అంతి :—నిన్నటివఱకు మన ప్రశాస మద్వితీయము, నిరా ఘాటమునని లోకప్రసిద్ధికదా! ఇంక నాద్యులన్ననో నేటియుడయము ననే తమదియ నొక రాజ్యమే యుం నేరుపెట్టుకొని మధ్యాహ్నమే మనతో యుద్ధనానకు దలవజరు. పైకి దాముకే కాలివారమని చెప్పకొనుచున్నను కేరునిల్చికొనుటకుఁ గత్తిదూయుటకు నెనుదీయ మని చెప్పికొనినను వారీరాత్రియే వచ్చి మనపేఁ బడకాలరు. యుద్ధ వన్నద్ధులై మన కెదురు నిల్చుటకు వారికిని కాలగలము పట్టును.

అలోపుననే మనము పాపాల సిద్ధము చేసికొని మిత్రమండలిని గూర్చి
కొనగలము.

ఇంతలో రాయబారి వచ్చి వసువార్త వచ్చెను. తక్షణము ప్రవేశ
పెట్టుటకు రాజాజ్ఞ యాయబడెను. రాయబారి యమూల్యములగు
ఎకాపు గానుకలతో బ్రవేశించి యులకనుంచుచునకు మ్రొక్కి వానిని
యాతని ముందర బెట్టించెను.

అంతి :—ఓహో! ఏమీ! యీ గానుకలు వారు భీరిలిరా!

రాయ :—ఈకాలునలు, పెల్లాలు, హారములు అన్నియు
గౌరవార్థమును పూర్వ స్నేహమును దలచియు నూతన బాంధవ్యము
నెంచియు యువన సార్యభౌమునికి వారి యల్లుడు పంపెనని విన్నవించు
చునియె.

అల :—ఏమి యీ గావరము! తరువాత

రాయ :—తరువాత మీ పుత్రుల యీశ్వరుల మీకిచ్చుకొరెను.
అలకుండరు దాశ్వ వంతుకొని చదువకయే యేదో యాలో
చించుచు నల పంపించుచుండెను.

రాయ :—మీ వందేళము నాముఖమున వారు సావధాన
మీగి దుదివలకు నాలకించిరి.

అల :—రంజితుకూడ రాటి నభయం దున్నదా! వర్ణవసాన
మీను ముం దెరింగింపుము. విశేషములు నెమ్మదిమీగి వివరింప
వచ్చును.

రాయ :—అవలించిన బ్రతులు లెక్కపెట్టు నెరసిన గడ్డములు
కామాయకాపీములు చుట్టబెట్టుకొని వరుసలుదీరి యానభ నలంకరించి
యండ వర్ణవసానమున నీమున్నది! ఆత్మగౌరవ భంగకరముగ
నార్యు డెన్నటికి వర్తించకాల దనియు ననవర మగుచో యాద్యమున
నెంపిడ్డు దనియు రణరంగమున నోటమియే కలిగినను మృత్యువు వారి
యకొరక్షయై యున్నదనియు స్పష్టముగ ప్రభాకరుడే లేది వదించెను.

రంజనియు వరనకు నిలిచి యుండుట కామోదించెను. వధ యంతయుఁ దదంగీకార మాచకముగ నానందమున బెద్ద కోలాహలము గావించెను.

అతి :—అయినచో వారు మనపై దండెత్తి రానుండిరా! ఎవ్వరు!

రాయ :—అన్యరాజ్యాక్రమణము వారి యున్నత ధర్మాశయమునకు విరుద్ధ ముట! విజయసింహుడు—నేనాని కావలయు— ఏక్కడలేని దర్పమును నటించుచు నుడివెను.

అతి :—(చక్రను నవ్వి) మహారాజా! విశదమైనవా!

అల :—(మందహాసముతో) ఇంకను విశేషము లేదు! మనము వారి స్వాతంత్ర్య మంగీకరించెద మనియు మన సామ్రాజ్యముతో తేరి యుండెద మన్నచో వారికి యితర రాజుల చాడివలన భయ మానంతయు నక్కఱలేదని విప్రులముగ నుపన్యసిందిరివా? కప్పము గట్టుట యనగా నాలుసాటునకు లేక్కచూచి బంగారము మనకిక్కడకు వంప నక్కఱ లేదనియు వారి ప్రజలకును మన ప్రజలకును గూడ మిక్కిలి యుపయోగకరమగు వర్తక వ్యాపారములలో యవనుల పరకులపై నుంకిము తక్కిన దేశస్థుల పరకులపై జేయు నుంకిముకంటె వింతుక తగ్గింది వేసిన నాలాభమునే మనము కప్పముక్రింద జమకట్టుకొందు మనియు నెల్లరకు దెలియునట్లు విశదపఱచితివా!

రాయ :—కప్ప మన్న కబ్బమే వారి కేవగియై కలిగించునట. కావలసిచో స్నేహబాంధవ్యముల ననువరించి యప్పు డిప్పుడు కానుకల నియవచ్చు నట.—కాని కప్ప మన్నమాట యుచ్చరింప వలమివడిదట.

అల :—అమామకురాలగు రాజకన్యను దొంగతనముగ లేవ దీసికొనిపోవుట వారి యున్నతధర్మాశయములకు సంబంధించి యుండుట తతన మ్మహాపాప కోర నక్కఱలేదననా! యదనస్త్రిని పరిణయమై

యాచ్యుడు యవనబారి కంతకుడు బాధువము కళంకము దెచ్చికందుల
గనునెను!

రాయ :—యవనరాజా! యాచ్యు వచ్చినప్పుడు ప్రభాకరు
జేమియు మాటలాడలేదు. రంజుడేని యాయత్తరమును వ్రాయు
చుండెను. అప్పు డొక మూలనుండి రాజుతోహి కనులాకాంతుడు
తటాలున లేచి “రాయబాగీ! యవనుని గౌరవలాభువముల నామూ
ల్యగ మెఱింగిన కనులాకాంతు డీవధయం దున్నాడునుచూ! యని
మీప్రభువగు నలకసుందరువకు నావాక్యముగా నఱింగింపుము” అని
నిరసనభావముతో చెప్పెను.

అంతి :—కనులాకాంతుడు చావలేదా? కదించి యుండెనా!

అల :—మీరుయింప వాని! దగిన పరాభవము చేసి తీరవలెను.

అంతి :—ఇక నచ్చోవారి యుక్తాహము ప్రయత్నములు
జ్ఞువని! తోడు మత్తనైన గుత్తుము మూడుకాళ్లపై బరుగెత్తువట.

రాయ :—దేశమునం దెల్ల శౌర్యదైర్యోక్తాహములు పురి
గొల్పుచు నాయుధవిద్యయం దెల్లరకు నభిరుచి కల్గించుచు భూవిద్యా
శిక్షణ మానేకు హిమాచలము నెలగొల్పుచుండిరి. దానికి తగిన
ప్రోత్సాహ మొనంగుచుండి దేశమున నెల్లదల శత్రువిద్యా ప్రదర్శన
పరీక్షలు పెట్టి గొప్ప గొప్ప బహుమానముల నిచ్చుచుండిరి. నే దార్యా
వర్తమందు నెప్పుడు లేని యైకమత్యము, దేశభక్తి, శాశ్వదీక్ష,
సాహసము, సుక్తాహము పెల్లివిరియుచున్నది. ప్రభాకరుడు కేవల
మనశాఠ్యుర్యుని వారి దృఢవిశ్వాసము ముఱచితిని. నేను
కారణము చాటి వచ్చుచుండ నొకవార్త వింటిని. దేవదత్తము,
మహాత్మరము నని చెప్పబడు మణివారమును రంజుడేని స్వయముగఁ
దన మెడనుండి దీసి తేపు కరుక్షత్రమందు జరుగఁజోవు శత్రువిద్యా
ప్రదర్శనమునం దుత్తముని కిచ్చుటకుఁ బండ్లము పెట్టుచు, నైకమత్యా
వశ్యతను, శోధించుచు, మిత్రతమును రిగుల్కొల్పుచు, గంభీరవ

వ్యాసము గావించెనుట. ఆ భోగమును విజయసింహుడు పొందగలవాడనికూడఁ బ్రతీతి వ్యాపించి యున్నది.

అల :—“చాలు-చాలు. ఇక వినివాల. తెలియవలసిన సంగతులన్నియుఁ తెలిసిన” వని చేతిలో నలుగురునున్న శేఖను విప్పి చదువఁ మొదలుపెట్టి “ప్రియజనకా! నీ కనయ.” “భీ పాపాత్మ్యరాలా! కుల ద్రోహిణీ! కులట! కనిగ్రహమా! నీవు నా కవయవా! నేను నీప్రియ జనకుడనా! ఈనీచురాలు వ్రాసినయు త్తరమును సాదరియుగ యవన సార్యభౌముడు పఠించుట!” యని యు త్తరమును జదివి పాటచేసెను.

“ఈ కానుకలనుకూడ నీ సంగీకరింపను. తాళ” వని యన్నియు నేలపైఁ జెదరివడునట్లు బల్లపై నుండి శ్రీంధకు ద్రోసివేసి, “తగలుఁ జెట్టుడు, అంతియోకుఁడా! లేలెమ్మ. మనమింక నార్యావర్తమునే ముట్టఁ గలుగవలయు. గంగానదిలో నీరుబడులు ర క్తము ప్రవహించ వలెను.” అని గర్జించుచు సార్యభౌముఁడు దిగ్గున లేచెను. అంతియోకుఁడును రాయబారికూడ వెనువెంటనే లేచి నలువఁబడిరి.

అలక :— అంతియోకుఁడా! అదిగో! “అచ్చటనే నాఁడు ప్రియఁవద్ద యాత్మహత్య గావించుకొనినది. ఇదిగో! వీచ్చివానిఁ జూచినట్లు కన్నుఁ జూచి.....నాయెదుట నిలిచి.....ఇదిగో వర్ణించున్నది.”

కొంతవఱకు నిశ్శబ్దమై నిలిచి కన్నులు మూసికొని, “వారు పట్టుదల గలవారు, అవసరమగుచో సార్యజాతిని యాపుమాపుదుము. మనము పట్టుదల వదలరాదు! తెలిసినదా! పొండు. మీమీ యుద్ధోగములయిం దుండుడు.”

అంతి :—“మహారాజా! దేవరయాజ్ఞ నెఱవేరినది! ఇదే నేవకుడు పోయినప్పు నని వందనముచేసి పోయెను. రాయబారికూడ సెలవు గైకొని యారని వెంటడించెను.

కొలదివిడువముల తరువాత నేవకుఁ డొకఁడు ప్రవేశించి, “తేవా
పాఠశాలమందకు లిరువురు గొప్ప గాయకశిఖామణులు తమ దర్శనము
పై వేదియండిని,”

అలక :—వయి! చంపినను జగ్గువారు కాకా! ప్రియమదా!
తమ మీగదియందే యుండుము! ఎవరురా! అక్కడ!

నేవ :—ప్రభుల యాజ్ఞ!

అలక :—వయి! యిటు వచ్చితివి!

నేవ :—మహారాజా! పాఠశాలమందకు లిరువురు గాయక
శిఖామణులట, దేవరదర్శనము నేడుచున్నారు.

అలక :—(కొంచెమువేచాఁగి) “విద్యోదమందిరమునఁ బ్రవేశ
స్థుము.” నేవకుఁడు వంగివంగి నలాము చేయుచు దారిచూప,
కక్రవర్తి వాని నెనువెంటడి విద్యోదమందిరాభిముఖుఁడై వసెను.

౧౫

జాముర్యుతి యయ్యెను. నిర్మలసీలాశాశ్రమము నక్షత్రకాంతలతో నిండి
విద్యోదమందిరమునఁ బ్రకాశించుచున్నది. చంద్రోదయముకాఁబోవుచున్నది
నికాకాంత గుండహాసమువలె, కూర్పున గజత్తేభి దోచుచుండెను.
అంతఃపుర సౌధోపరిభాగమున రంజని, సోపానై మేనుజేర్చి, గగన
వికాసముఁ దిలకించుచుఁ దనలోఁ దానిట్లు తలపోయుచుండెను.

“అదిగో చంద్రోదయ మగుచున్నది. ఎంత భావపూరితము -
విద్యోదము - ఆవంతాల్లి యుప్పొంగి పెల్లివిరియుచున్నది. ఎండి,
మోడగు చిత్రమునఁగూడఁ గోరిక లీరిక లెక్తుచున్నవి. కవచహీనమై,
లీచునారిన హృదయసీమ యీ చంద్రకలకామృత సేవనమునఁ దిట్టి
సారవంతమై వరసవాంఛనంబులకు దావగుచున్నది. ఓ చంద్రా!
నా విజయచంద్రుఁడు చెప్పుచుండెడి కథల నన్నిటఁ గథానాయకుఁడవు
నీవేనా! ఈపాఠమును నాచేతులతో విజయవికంఠమున వలంకరించి
యా నగుమోము తిలకింతునా! ప్రేమపాశ నిందువలన బలపడదా!”

ఇంతలో ప్రభాకరుడు రంజని యంతఃపురము జొచ్చి యామల నవహించుచుండెను.

రంజని :—తనలో "నక్కటా! ప్రభాకరా! మన యంతఃపురము నడుమ నేచియో నిలిచి, నేను చేయుచున్నది. అది నాకన్నులకు గానరాకున్నది. మాటలు తెప్పటకు జక్కకున్నది. నిన్నేదియో యనుగడలేనని యుండునో. కాని యేమిచేతును. "యని యనుకొనుచుండఁ ప్రభాకరు జామను శరీ "జేప్రి! ఏమి యాలోచించుచుంటివి?"

రంజని :—ఆ చందమామను జూచిన నాకు మన విజయము చెప్పిన కథ యొకటి క్షాపకము వచ్చుచున్నది. నాభా! అది వత్సమా! అవత్సమా యని యాలోచించుచుంటిని.

ప్రభా :—అది యేమికథ! ఏమి గాన మున్నను, కథ లన్ని విన్నవి ప్రేమించువు.

రంజని :—ఈ విలుంగు జాలిల్లికిఁ దారానునోహారుఁ జది చేరి కదా! అక్కల కలిగను!

ప్రభా :—నక్షత్రములన్నియు జట్టును వెలయుచుండునను బూర్ణచక్రమును విక్కిలి యాహ్లాదకరముగఁ ప్రభాకించుచుండును. గాన, గవులు తమ భావసాత్వికయమున నట్లు త్రేక్కిండు.

రంజని :—అంతియేనా!—బృహస్పతియను గొప్పనిద్యుండుఁడు తత్త్వవేత్తయు, - కర్మిష్టియు నొకఁడు కలఁ జట. విక్కిలి మానస యగు తార యనుజన్మని యాతని భార్యయై నేమిచుచుండెడి దట—

ప్రభా :—అయిన

రంజని :—మోడకలి భావిరాజకుండు భవనైక మోహనోద్ధిష్ట వరదసౌందర్య విలాసవంతుండును నగు చంద్రుఁ జాబ్బుబ్రహ్మనిద్యుండు శిష్యుడై విద్యల నేర్చుచుండెను.

ప్రభా :—నీమొట.

రంజ :—చుహాత్తుడగు బృహస్పతి దేవగురుడై దేవకార్య
 బృహదాదిహోమరాయాడుడై న దేవకార్యధ్యానవిరతుడై, యన్యంబు
 గాని ప్రవర్తించుచు నొకనాడు త్రిలోకాధిపతుడగు దేవేంద్రునిచే
 కల్పింపఁబడిన మహాకరుణ న కావలూతఁడై చననట.

ప్రభా :—అహా! కర్మయోగియొక్క శాస్త్రదీక్ష మెట్టిదో
 చూచితివా! నభి! తగుచాత నేమిఁజిగిది! నీ కథాకాశలము వినిన
 కాలదియు దిన ముచ్చటగుచున్నది.

రంజ :—ఇంక నెక్కువో, దల వంచుకొని ప్రభాకరుని
 ముఖముపై చాల్పాపులు బలపుచుండెను. “పై నేమి జిగినదో? కింకను
 నీయింకా జలియనే లేదా!” యని యాచూపులు వృష్టముగ
 కడుగుచున్నట్లుండెను.

ప్రభా :—కరుణర శ్రేష్ఠుల విఘ్నము కలిగినా! ఇవ్వటకు
 మోచించెన వేల! నాయొద్ద నీకు సంతేహమేల! రహస్యమున్నదా!

రంజ :—(వ్యగతమున) ప్రభాకరా! నీన్న జూచిన నాకు
 కాలి యగుచున్నది. (ప్రకాశముగ) తారాశశాంకుల నడుమ మోహ
 మువ్వించి యుత్తర బద్ధులతేసి పీడించి యవ్యవ్య రాహుమధ్య
 మాత్రశరణ్యుల గావించెను. అటుల నిజముగ జిగియుండునని నీవు
 నమ్ముచువా! జిగినకార్యము పాపకార్యమైచో ముప్పురిలో దోషి
 మెవ్వరని నీయర్చిపామము!

ప్రభా :—ప్రేమనీ! నాయొద్ది కీక కల్పిత మనియు నట్టి
 ప్రవర్తన దేవమానవజాతులయం దనమాజ మనియు దోచుచున్నది.
 మన మెట్టి కథలనుగూర్చి విశేషముగఁ దలచుటకూడఁ దగదు...
 అప్పుడే యర్థరాత్రము కావచ్చును. ఎల్లుండి మన దేశమునలి మహా
 నియల యశ్రువిద్యా ప్రదర్శన దినము. మనము తేల్లనారుజామునకే
 బయలుదేరి కుశక్షేత్రమున కరుగుచుమా? విజయసింహాని
 కలపరాక్షసులు మోముటకు నీవు ముచ్చట పడుచున్నవు!

ప్రభాకరుని నూట ముగియక పూర్వమే విజయసింహుడు రంజి
దేవి యంతఃపురము ప్రవేశించెను.

రంజి :—నాథో! నాక దేమా చాల నాందోళనముగ నున్నది;
కాని నీతో నిట్టికరుణమున కాజాలకుంటిని గదా యని విచారించు
చున్నాను. అయినను ప్రభాకరా! నీ వాగజనము, బోయి రమ్మ!
తరువాత మనము విజయ నికృతులనే గౌరవించుము.

ప్రభా :—విజయ నుండినవాని కారకై నేర్వక జలవించువు లారో!
మునుచే రంగస్థలమునందే బహుకరించుట విక్కిలి సంసముగా
నుండును. మన హృదయముల దివ్యానుబంధమునకు భౌతిక దివ్య
మగు దివ్యమణిహారమును మన ప్రజల శ్రేయముకొరకు వారి యందలి
మహావీరాగ్రణి కొనంగుట కిదివలన నెక్కుయించుకొంటిమి గదా!
ఇపు వెచ్చుట.....

రంజి :—(మూలుమాటాడక తలవంచుకొని మణిహారమునుదీసి
ప్రభాకరునిచేతి కందిచ్చుచు). నాకింతగఁ జెప్పవలయునే! నాథా!
నదా దివాకోర్కుల నమనరించియె మెలంగుచుంటిని.

ప్రభా :—[హరిము చేత వ్రేలాడుచుండ] విశ్వజిహ్వగమునకై
వాసుకార్పమున నిలిచి నన్నఁ శ్రోత్రిహిండు ధర్మపత్నివి!—మంచిది
అట్లులైన విజయసింహ! నీమాట యేమి! ఎవ్వడు బయలుదేరుచువు!
ఇంక నిటులనే యుంటివి కదా!

విజయ :—మహారాజా! నున్నటి భాగమువలనఁ గలిగిన
గాఢ మింకను నీహర్షమునఁ బూర్తిగ మానలేదు. ఇచ్చిగనే
యున్నది. ఏమిచేతును! ఇట్టి ముఖ్యావసరంబున నిట్టి యాటంకము
పైవము కల్పించఁ గదా యని విచారించుచుంటిని.

ప్రభా :—మంచిది. నీబోయి నక్కెదను. మీ కిరువురకును
దేవుడు కర్పణలో బూర్ణాశీర్వాదు ముసంగుగాక!

అది యాశ్చర్యదీనుచు, నిరువురి మోముల వానెన్నెల వెలుగున
మించుక వాఱఁజూచి వెడలిపోయెను. అచూపునం దనుమానము పొడ
గట్టిన యని నిరువురకు నొక్క క్షణకాలము మాత్రము వందేవా
మొదలెను.

రంజ :—“ దేవకాశ్రియం దట్టి యనుమానమును నవహామి”
అని యనుకొని మనస్సమాధానము చేసికొనుచుండెను.

విజయ :—ప్రియా! ఏమి! నీ కలులున్నది!

రంజ :—నీవు చాలఁ దప్ప చేసితివి— గొప్పతప్ప చేసితివి.
నీవు కరుణ్ణేత్రియన లేల మరుగవైతివి! అందఱు వెనులచుండ మన
నిరువురి మంటరిలిచిన లోక మనుమానించరా! మన సౌఖ్యమును
జూచి యోర్వలేమిచ్చే బలువిధముల రోదచేయక మానునా! ప్రాణ
సఖా! వాటిప్రేలోకముతో మన శ్రీమి— చానిరొద దోమరొద,
మనిల నేమిచేయు ననుకొన్నచో మన మర్థ్యంతైక్యభావించున నేక
మనస్కులమై వ్యర్థసౌఖ్యంబుల మునిగి తేలుచు మైమఱచి యున్న
మేది నాదోమయె యొక కాటు వైచి మన మభివ్యవ్హంబువని
విష్మంబు కూర్చు నేమి యని భయము.

విజయ :—ఏ మేరీ! ప్రియనక—నీవలన నేడు వింతలు విశ
లమవున్నవి! వాటిప్రేలోకమా! అది యానాఁడె శ్రోత్రగ వచ్చినది
కాలోలు! ఏమి మాటనన్ను! అలనాటివంకవేళ జ్ఞప్తి యున్నచో
మేడిమీఁద యమునవైపుగదిలో గవాక్షముకడ మన శ్రోక మేమివ
కనబడినదా! ఇట్టిమాట లేల! రంజనీ! నీవు రాణివి! ప్రభాకర
మనఁరాజునకు ద్రోహముచేయనేల యను నీకు నిజముగ కించయే
గలుగుచున్నచో నీవటులే యుండుము. నేనును లకమప్రీతితో
దదినుగుణ్యముగనే ప్రవర్తించెదను.

రంజ :—నుత్రైమైకవిధానమ వగవనీ కలింగియు నిటుల
నిష్ఠురము లాడుట క్రూరముకాదా! నిర్దయుడగు మన్మథుని

పూనులుకలచేతనే గానుపడి వేరవ నొందుచున్న నాహృదయమును జూచుచు-దానిపై నీ వాగ్ధామములకూడ నెలుల నాటికొన్నవో! ఇది నీకుఁదగునా! నాయానందమున కెల్ల నిన్నె-నన్నినదానను. అది నీ వెఱుగవో! ప్రభాకరుఁడు సార్వభౌముఁడు నా కానంద మీఱుఁజాలఁడు. అతఁడు పరిపూర్ణుఁడు. తేజశ్శాలి. మధ్యాహ్న మార్తారాత్రులు. నాకు ముర్చిరీత్యుఁడు నన్నుఁ బ్రేమించువాఁకి - నేను ప్రేమించగల వాఁకి నీలోకిమున నాటియుండినలెను. విజయచంద్రా! నాహృదయకములము చంద్రదర్శనమున విచిత్రముగ వికసించినది. నీవు నాప్రేమకవిధానమున అనందకందము - ప్రాణపథ! ప్రభాకరుఁడు శేషల పాణిగ్రహణ మ్మాకింబున నె గావరి యాయెను. మణిహాధిమును నా మెడను తేసి నన్ను గాంధర్వవివాహమున భార్యగఁ బడినెను. నేటి తరుణమున నీహారముతో నేను స్వయముగ వీరకంఠ మిలంకరింపవలెనని యంతఃకృష్ణా భూచ్చట పడుచుండ నీ నానువకాశము జూచిమన నెదిరింది. నాముచ్చట తీర్చబాలకవోతిని. మనోహరా! ఇవ్వుడైన మించిక దేయి. నీవు బయలుదేరి చని, విజయసింహా! నీనామము సార్వభౌముచేసినవా!

విజయ :— నానంకఁ జూచుచు నాంకోశనముగా నున్నదనిచెప్పు కప్పుక న న్నాగుదుంటి నేమో యని తలఁచితిని. మఱి యివ్వుదేమి చేతును! ఏదయో సాకు చెప్పి రావనిన తరువాతఁ దిగిరి రంగస్థలమున తేని నీ నా మోమెటులఁ గప్పఁజేయును. సత్యపాఠశ్రవ్యుని మించిన నిత్యవతునియెదుట నా మోమెటులఁ గప్పరువఁగలవో లోచకున్నది. ప్రేయసీ! ఏమిచేయునునెదవు?

రంజ :— నిర్మలమనస్కుఁడు. నిష్కలంక హృదయుఁడు - పరిపూర్ణుఁడు! - లోకపు చూయుమ్మొముల నెఱిగి సాలించు చేకురుఁడు గాఁడు. మఱి యేలాగైన దని పజ్జయిన్న నన్ను - నాప్రసక్తియే లేక విడిచి వాడుడివానికి నేడుమాత్ర మిదో యిండుక యనుమానము

కలిగినట్లు పొడగట్టినది. కాని మందరించుటయే ముఖ్యము. అది కాకపోయినా అదివ్యపురుషునికడ దోషముగాఁ గనబించుచున్నది. అట్టివానిని సమాధానము చెప్పట కష్టమా! నీవు వెళ్లుము. మాకు దేవుని పెట్టుము - పదవ "కాణాలాటినే యేలరచ్చితివని" యని గిరితో "వాడిపలలో" నేర్పడియన్న ప్రతిష్ఠ మూలముననే యితఁడను అని నాకు జయము విడుచుచున్నారను నొక్క యవవాదము లగుట చేరుచున్నది. కావున నీవన్నాగ మనవరిమైన" దని చెప్పవచ్చును. లేము! విజయము నందుము (అని మిద్దుపెట్టకొని) ఇందుమూలమున నీకు విజయము విజయము నమకూరుగాక! పోయిరమ్మనివినమా! రూరంగమున నీవు విజయసించువాడ వంటకదా! మేలుయోచనలు చేయుక పోయి గౌరవపదవి సంపాదము.

విజయ :—(అర్థవందనతోఁగోనో నొవ్వుచున్న రంజని ఫలమున నుదారాతియమున ముద్దుపెట్టకొని.)

రంజని! నా వృద్ధయ రంజని! చక్కగఁ గనిపెట్టితివి. క్రతువాకన విషయమును దప్పఁ దక్కిన విషయములఁ జక్రవర్తి రాసంతిగఁ పాటించకున్నను తన యనుచరులు కీర్తికానులగుట చూచి మిక్కిలి యానందించుచుండును. నీకుటిలాకములమాటున నెంత లెంతలు యోజన లున్నవి! ఇంక చాగు నేయ నేల - నీయజ్ఞ నీ విజయుండు శివసావహించుచున్నాఁడు. అదిరకాలమున నే నీ ప్రేమరాజ్యము మీరహనపాండర్య పురస్కార గౌరవభాగ్యములుగాక!

రంజ :—విజయసింహునిచేయి మిద్దు పెట్టుకొనుదు

"నీకు విజయము సకృయ మనియెను విజయము రంజనితోఁగోవ్వును. గురుక్షేత్రమునకు రహస్యముగఁ బయన మయ్యెను. అతని సుజ్ఞము చక్కగ నిలిసి రాజులను విడిచి ప్రక్కవార్తములఁ జూచుచుండెను. విజయము తన ముందుదారి చూచుకొనుట యదు. తనకును ప్రభాకరునకును గల వ్యత్యాసమును గూర్చి తలపోయుచుండెను.

కొండల వెక్కుచుండెను. - లోయలలోనిది దిగుచుండెను. గుట్టల చాటు
చుండెను. కాను చేయుచున్న మోసము - జోషము - పోషము నాతని
మనసు నించుక కలవరి పెట్టుచుండెను. భూలోక మోహిని యగు రంజని
మండపావము తిరిగి యాకలతల నెల్ల నివారించి నూతన వాలపుల
ప్రేరేపించుచుండెను - ఆతఃపురమందు రంజని మిక్కిలి యుల్లాసముతో
తెరిక తెరిక గూడి యువవంతుల విహరించుచు వివోదంబుల గాలము
గడుపుచున్నది.

౧౬

ప్రతాపసింహుడు నేడు మిక్కిలి మువలివాడు. జన్మభూమి పరా
క్రాంతము కావోపుచున్న పమయమున మిగుల దైగ్యసాహసములతో
కత్తుపున తెదురునిర్పి రణరంగమున పరాక్రమమును జూపి తనవిధ్యుక్త
ధర్మము నిర్వర్తింపి దైవయోగమునఁ బరాజితుడై నిజపుత్ర పుత్రికా
వహితులగు యవన చటకాలల బంధింపఁబడుటయు! తిరిగి వెలునుండి
విముక్తుడై ఛరతఖండమును చేరిన విధంబును ప్రతాపసింహునకు
వర్షము దైవాయత్త మను విశ్వాసమును దృఢతరము గావించి
యాతని ప్రవర్తనము నందొక విధముగ మార్చును గలుగఁజేసెను.
నేడు యవన బార్యవర్తమునుండి లేచిపోయినను ప్రతాపసింహుడు
నూతన సామ్రాజ్యమును స్థాపించినను ప్రతాపసింహున కానందము
మాత్రమే కలిగినది. కాని యీ నూతన పరిస్థితులలో చానుగూడ
పాల్గొని పనిచేయువలెనను కార్యోత్సాహము గలుగలేదు. అతఁడు
నిష్కల్మష మనస్కుడై కాంతవృద్ధయముతో దైవభక్తిగలిగి
యతిథి పూజలు చేసికొనుచు, కొడుకును గూతును జూచుకొనుచు
మిక్కిలి పురాతన మగు తన చిన్నదుర్గమందుఁ గాలము గడుపు
చుండెను. చంద్రహానుడా ప్రాంతమునందె యొక కొండగుహయం
బాశ్రమి యేర్పటచుకొని యున్న యొక వానప్రస్థునొద్ద నిలువిద్యయు,

భంగితులను, గణిత శక్తికివ బ్రాహ్మణుల నభ్యసించుచుండెను. వచ్చిన
చంద్రహామ లన్న వస్తువులవలె వాటవాటలయందుఁ గాలము గడుపు
చుండిరి. ప్రకాపసింహుడును దల్లిలేని పిల్లయగు వచ్చినని గొనుచు
వలెకీ చూచుకొనుచుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు. వచ్చిన తండ్రి
తన భార్యనకుఁ బూలుకోయుట నూని యన్నతోఁ గలసి గుహ కరిగి
మిరిలి యాడుచు గుహనకుఁ దన వహుఁ గావకభాకాలమును జూపి
యెచ్చెరువు గలిగించుచుండును. ఆ రాజమోగి బాలిక మాపురేఖ
విలాసముల పామునికము వరికీలింది చంద్రహామనితో రహస్యముగ
“ఈనుగుణములే మహారాజుని మించి తన పావనీర్తి చంద్రును నిగంత
విభాగముగను గాలాంత సుస్థిరముగను జేయును” అని చెప్పుచుండును.
ఒక్కొక్క నంజనేళ వచ్చిన చంద్రహామని లోక చిన్ననావపై నెక్కి
యమునా తరంగములతోఁ గూడఁ గ్రిందుమీదుల కూగి యాడుచు
జలదూరము వెన్నెల వచ్చువఱకు పోవుచుండును. ఒకనాటి రేత
వెన్నెలతో యమునయందు నావపైఁ బచ్చిన పోదరునియంకభాగమున
దని తిగమిడి పండుకొని గగనతలమును రెప్పవాల్యక చూచుచు “నే
నీ విశ్వము పెంత్రొత్తగ వింతగఁ జూచుచుంటివో, యా విశ్వమును
నన్నంతవింతగఁ గ్రొత్తగఁ జూచుచున్నటు” లున్నది. లేనిచో నేమి
యొశ్యబ్జము! నీలకాంతి యోతనుంకరము అహ్లాదకరము! అన్నా!
నీ నక్షత్రములగుఁజేంది యోగి యేమిచెప్పెను. అని కాంతిపుంజును
స్వర్గమందలి గవాక్షములా! ఈలోకమునెల్ల దయామయుడై నవా
కనిపెట్టి చూచుచుండు పరమేశ్వరుని నేత్రములా! లేక మహాత్ములగు
బుధులును, బుద్ధావురుషులును నక్షత్రములం దుండురండును. మన
మీనావయందుండి విహారము నలుపుచున్నటులనే వాగును యా
నక్షత్రములం దుండి యానీలనమ్మదమున విహారము నలుపుచుండురా!
యని యడిగెను. చంద్రహామడు తనచెల్లె లట్లుకుచుండగా నాపి
మోము సూరక తదితరీరక తిలకించుచు నమంచానందకందశిర

వృద్ధయారబిండుఁడై పోదకవాక్యల్యాగితమును ప్రకటముగాఁ బఠింపఁ జేయు మాడ్చుకొని “నాకు గురువు చెప్పినదానికంటె నే చెప్పినదే సత్యములు వరమప్రమాణములు” అని వృద్ధయార కనుభవపూర్వకముగాఁ దట్టుచున్నది. అయ్యోగి చెప్పినదికూడ వినుచు చాలవిచిత్రముగ నుండును. ఆవినుకుదునుకు మనుచున్న వన్నియు మఱుమింపఁ జెప్పి వందలవేల రెట్లొ పెద్దవఁట - వాని కాంతిరహిత భూమిపైఁ బడువడికి వనీకవంపత్పరములు పట్టువట - అందు కొన్ని కాలి యింకను నేటివఱకు మవఱుమిని తేవనేరదట. అందు కొన్ని మార్కులికంటెఁ బెద్దవియుఁ దేజోవంతములు నై యుండువట. మార్కులు చుట్టు భూమియు గ్రహములు తిరుగుచున్నటులనే యా మార్కుల నిభూమియొక్కయు గ్రహములయొక్కయు జట్టును తిరుగుచుండువఁట.

వద్ది:—అయినచో నీయాకాశ మంత వికారమైనదో! యెన్నటిగాఁడినాడు బంతుల నెగురజేసినటులనే యా మవఱుమి దక్కినయాగోళములు వన్నిటి నొక్కమాటుగ నాకాశమున కెగురజేసి త్రిప్పి త్రిప్పి యాడించుచుండెనా - ఆ దేవుడు అయినచో యాటబూది యానందించువా లేరి! వా రెచ్చటఁ గూర్చుండిరి చూడుము - నా నేలువకుఁ దిన్నగనున్న కక్షత్రమంత మూక్షుమ మున్నదో!

చంద్ర:—నీవు మహావతిప్రకాశిరోమిణియు కల్యాణప్రకాశినియు నగు వరుంధరీ దేవిని జూపుచున్నావు. ఆ మారుఁ గేసమో నమస్కరింపుము.

వద్దిని తటాలున శోచి నావయుడు నిలిచి యరుంధరీదేవి నమస్కరించెను. శరీరమునకు జన్మనమ్మవలెనే యామసౌందర్యము కాలాలచక్రవిక యునుమడించిన శోభావిలాసములను గలిగించెను.

వద్ది:—అన్నా! పెండ్లి యనగా నేనుచేతున్నా!

చంద్ర :-—ఒండొరులు చేయించుకొనుచున్న స్త్రీపురుషుల ప్రవర్తనవాచాములు కలిపి యేకముచేయుదురు. నాటినుండి యిరువురు నొక్కపూదయము, యొక్కచుఁగు, నొక్కప్రాణము, రెండు ప్రాములను గలిగి యాలోకమునఁ గూడ నుభయచేసరు. ఆగ్రవాములను రెండొకరూడిక నిర్ణయించునో వారువారిని చేయించురఁట.

పద్మ :-—చేయించుటనగా నేమి! నీ వెవరిని చేయించుచుంటి!

చంద్ర :-—కాకు బాగుగఁ తెలియదు.

పద్మ :-—నాన్న పడుగుమమా?

చంద్ర :-—తప్ప! తప్ప! నీవడుగుకూడదు. చాలరాత్రి యయి పడి మవయింటికే బోదము. నాన్న మనకొఱకు వెదకించుచుండును. మునలిసేవకుడు—

పద్మ :-—పాప మామునలితాత నేనొకక్షణము కనఁబడనిచోఁ కన్నుల నీరుపెట్టుకొనును. నోటలాలుకలేదు. మాటరాదు. ఏమియుఁ జెప్పలేదు. కాని నన్నాచాలిగరమగు కన్నులతో నెన్నియో పడుగుచుండును. ఏమియో చెప్పచుండును—

చంద్ర :-—యవనరాక్షసు లెంతచేసిరి.

పద్మ :-—చునముచెఱిలో నున్నవ్రాకు మీవయ్యుట గొట్టి బోడి యొకనుకుమారుడగు బాలుఁడుండెడివాడు. నీకు జ్ఞుతిలేదా? నాడె నాఁడొల్లత్రాచును జంటి వమ్ముఁ గాపాడవవాడు ప్రభాకరుడని కాదా వానిపేరు.

చంద్ర :-—వెళ్లితిల్లి! కాదే కాదటమ్మ నేడు మనకుఁ జక్కరియై మనల నింకను గాపాడ గంకణము కట్టుకొనెను. అప్రభాకరుడె యాప్రభాకరుడు!

అని పోదరిసోదరులు కష్టమథములు జెప్పకొనుచు ముచ్చట లాడి కొనుచు నింటికి నిండుక ప్రార్థనపొయి చుట.

శ్రీమద్భగవద్గీతలోనివాడు పై దేశముతో నిశేషసంబంధము లేకండగ నెనుభముగఁ గాలక్షేపము చేయుచుండిరి. కాని బొమ్మచేయుచు తోడను, కరీరములగునడిచిచెట్లతోడను, లకలతోడను గప్పబడిన బురుజులతో నాదుర్గ మెచ్చటతో మాణుమూల యముననంది వసముధ్యమం దున్నను నవృథావృథావో యొక రెచ్చటకు వచ్చి దేశ పరిస్థితుల నాదుర్గములోనివారి చెవిని వేయుచునే యుండును. ప్రభాకర సాంఖ్యభాష్యముచు తనసామ్రాజ్యమందలి మహావీరులనెల్ల నొక్కచోఁ జేర్చి సంఘముగ నేర్పించి దానిఁ భరతమాత కమాల్యాలంకార మగు "వీరహరి" మని పేరుపెట్టెననియు, ఆహారమందలి వీరమణుల యొక్క చారిత్రము లిట్టివనియు, శత్రువులగు యవనుల నెదుర్కొనుటకు దేశములయందలి బలవరాక్రమముల నిభివృద్ధిపరచు నుద్దేశ్యముతోఁ గురుక్షేత్రమున కశ్రుత్యాప్రదర్శనమును నిర్ణయించి యందు మెప్పుబడినీధవానికి మహారాజమొద నెలంఁదించుచున్న మహాసేనమునె బహుమానముగ నెచ్చటకుఁ బ్రకటించెననియు మొదలగు విషయము లావ్రతాపదేశాలవ కవ్రయత్నముగనె తెలియవచ్చుచుండెను. అచిన్నతోటలో వన్నివృత్తాంతములకంటెను మహిమార బహుమానవృత్తాంత మొక్కువచ్చులకుఁ గారణమయ్యె. ఈదశ ప్రభాకరుడు చేసినసర్వ యము—దేశభాగ్యదయముతోరకు భాగ్యమొద నొంది దివ్యమగు మహిమారమును దీసి యిచ్చుట—ప్రభాకరునివంటి మహాపురుషులకే దగియున్నదనిరి. బిడ్డలకుఁ దల్లిసగలను బెట్టుటయుం బాక్షేపగ యేమియు నుండఁజాలదని నిశ్చయించిరి.

నేడువియముననే నీఁది పద్మిని యందుక భవ్నవదనయై కను కట్టెను. వదానలకలలాడుచుండు యుభవద్భయానాడు వేణువిధముగా నుండటం జూచిఁ తోడనే క్రోధియు సోదరుడును బద్మినిఁ కేరణిరి "అమ్మా! నేను వీధిలాగున నుంటివేయి! చిట్టకల్లి! నిశేమైత కరీరమునందు బాధగనన్నదా! చెప్పుము. ఆమ్మా! వీల నేత్రములనుండి

బూరము దొంగి చూచుచున్నది!" అని యడుగ వచ్చినయ
కొంతి సిగ్గునఁ దలవంచుకొని యిట్లు చెప్పవోడఁగెను.

"శండ్డి! యేమిచూచులేదు. నా శరీర మాంసోగ్ధవంశముగ నే
చూచున్నది—నాకు నిన్న రాత్రి యొక కల వచ్చినది. అది విక్కిరి
పెట్టినది. నున్నది. అయిన నేలనోగాని నామవసున కది మంచికల
గాదిమాయని తోచుచున్నది; నంకోచము కలిగించుచున్నది."

చెల్లె :—ఏమి నామధ్యకల్లెలు కలగనుటయు—అది దెగ
యెను వంశవశమేనా!

ప్రశ్న :—ఏమి కల!

పద్మి :—మమునపై నే నొంటరిగఁ బండుకొని యుంటిని—
నామధ్యమున కెదురుగఁ బూర్ణచంద్రబింబము వెలుగుచు యెను. కాని
నీచేతులఁ జీకటి దట్టముగ నిండియుండెను. నాసోదరుడు కురు
శంకమును గల్పి పెప్పవడ నెట్లు—కట్టమగు నాచీకటిలో నా
కోలాహలము బాగుగ విడిచించుచుండెను. ఇంతలో న్నవ్వోవచ్చిశమంత
కమువంటి మగవఁ డెచ్చి నాచేకఁ బెట్టిరి. నాదిన్నచేత నది యునుచు
యమునలోఁ బడిపోయెను. పైనుండి చూచుచున్న చంద్రబింబము—
అది చుఁద్రబింబము కాదు.—చంద్రవదన నన్నుబాది నీవ్వి మంచివని
బోగిరిది. నీవు నీకముగ వంతకంటె నెక్కువ పెట్టిపట్టితివా! అంతర
ముగి మవలకో యని పోన చాసెను. అయి నవ్వగ నే చీకటి ముసి
యాయ మాయె. బాగుగ జట్టును వెలుగు వచ్చినది. వెంటనే నాకు
మలఁకువ కలిగినది."

ప్రశ్న :—ఏమిటా! కావ్యవృత్తాంత మంతయు శ్రద్ధగా నామూ
లాగ్రముగా విని వాత్సల్యంబునఁ దనయ శిరమా మూర్ఛియి నిము
రుచు మందభావముతో నిట్లు యెను.

"కల్పాగ్రవద మగు కలఁ గంటివి! నదిదగ్ధము—మగదగ్ధ
ము—పూర్ణచంద్రదర్శనము శుభప్రదములు. విచారమనవసరము."

చంద్రహాసుడు తండ్రివాళ్ళను ముగియకపోయెను.

"అగవచభారి మా మేమైన క్షావక మున్నదా! తేవు వివాహ వేళ పోయిపోయిపో!" అని బరిహాసమాదః బద్ధిని నిగ్గులే నచ్చోటుకాసి పోయిపోయి నామచేయి పట్టుకొని వెంటియై పట్టిపోయె.

"నేను తేవు కురుక్షేత్రమునకుఁ బోయి గల్పితినీ యీచిన్న చేత మానికము పెట్టి జారవిత్తువా!"

(వ్రతా:—) ఏమి వరకులు!

బద్ధిని నడుమ కూర్చుండఁ బెట్టుకొని పోదరుడును దండ్రుఁడగుఁడ కీరితి మృదువుగఁ బరిహాసము లాడుచు మందహాసము చేయుచుండిరి. కన్నతండ్రియూ దోడఁబుట్టినపోదరుడును గూడ నొక్కొక సమయమున కిద్దఱు పోదరిఁ బరిహాసముచేసి యానందింతురుకదా! బద్ధిని పెట్టికూతురువలె దలవంచుకొని కూరుచుండెను.

అంతలో మూగ నేవకుడు దారెజావఁ గవచభారియగు విజయ సింహుడు ప్రవేశించెను. మూగఁవాడు పెడలిపోయెను. సూతన పురుషుఁ డాదివంత నే వ్రతాపురుషును చంద్రహాసుడును తను మంద హాసముల దీడుచుబది బద్ధినయతిథి కనురేగి స్వాగత మునఁగి యుచితా వనముఁ జూపిరి. విజయసింహుడును దవళవచమును బిట్టి కొని పిల్లిపానన మలంకరించి నేదఁదీర్చుకొనుచుండెను. వ్రతాపురుషుని నర్హ్యపాద్యాదుల నొసంగిపిదప యందఱును తిరిగి కూర్చుండిరి. యథోచితంబుగ న్యగ్రామనామ కుకలప్రశ్నలఁ గుచ్చుతుడై విజయ సింహుడు తవళ వారల కెల్లఁజింగించెను.

"నాయది హస్తీవాపురము. వ్రతాకరసార్యభాముని వీరహాస ముండు తీరి యుంటిని. తేవు కురుక్షేత్రమున జరుగు శత్రువిద్యావ్రద ర్శనముఁ జూడఁ గుతూహలుండ నై యరుగుచుంటి. కొన్ని కారణము లచే బ్రచ్చన్నుడనై పోవలసియున్నది. కావున నానామము నెఱింగింపఁజాల ఎందులకు మన్నింప నేడుచున్నాను."

ప్రశ్న :—నేనును నువ్వసార్వభౌముని కొలువునకు వచ్చి ప్రత్యక్షమగుచు దక్షిణవము చూడఁజాలక పోయినను నచ్చటి విశేషము తెల్లఁ దమిస్తే మహాపురుషులవల్ల నప్పుడప్పుడు తెలుసుకొనుచుకొంటిని. భరతమాత మీహారమాదలి వాడుకమని నేను మా మంత్ర ములంఠించుటచే ధన్యుల మైతిమి— కనుకాకాంతుని నూడ సార్వభౌమును చేర్చుకొనవలె. అహ! యేమి యా యాచార్యము!

విజయ :—ఎట్టిదోహి పాత! యెవను సంయుగ వేద్యులైన వృద్ధయుఁ దగుచోఁ బరిశ్రుతుఁడై యని సార్వభౌముని సిద్ధాంతము ప్రధానము. ఇంతలేకానియో యంత కరుణానముద్రుడు.

చంద్ర :—వీరాగ్రగే! విజయసింహుఁ డిమాట వచ్చుటలేదంటు నిజమేనా! ఏమి కారణము?

విజయ :—“కాగవేదితఁడై యంట నుండఁదలఁచెను.

వచ్చి :—విజయమూర్తి! దేవాభ్యుదయమునకై నేను మీరవ ముప్పొంగింపఁ దలంచి తనమెదనున్న మహాహరమును దీసి దేవమండలి మహావీరుని వంశావంశ ననుకట్టినతల్లి—సాక్షియని—మహారాజ—గంజిరేచి, పావము! నేను బుద్ధుగనున్నదని వింటిని. కరుణరంగమునకు వచ్చుటలేదా!

బంగారుగంటవలెఁ బలుకుచున్న యాచార్యములు నివసితోదన, తండ్రి చాటుననుండి పోదరుని నరవకువచ్చి నిలుచిన వచ్చినిని బంగారు బొమ్మను, ముద్దులగుమ్మను విజయసింహుఁ డొక్కచూటు గన్నెత్తి చూచెను. దేవాలయమున వన్ని పూర్ణాసార్వభౌమిని గాని దర్శించినప్పుడెంతటి పాపియగు జారువనకై నను వృద్ధయైయునిం దెట్టి ప్రశాంతనిష్ఠ లావంధము కలుగునో యట్టి యావంధమె విజయసింహుఁ డావచ్చిని పావన బౌందర్యమును జూచినప్పుడు వాని వృద్ధయమునఁ గలిగి మనమునకుఁ కొంత యుపశమవమును గలిగించెను. ఒక్కక్షణకాలము గంట పాసికన్ను లానునర్థ దివ్యమందర విగ్రహమును సమగ్రముగ

దర్శింపఁజాలి యోగి పాదపద్మములపై వ్రాలి యుటనుండి నెక్కఁకు దొరికి తావచ్చిన ద్వారమునై ఈ మామాయుండెను. పద్మినియు విజయ సీతలను నుభయును జూచుచు వారివక్షమును చూడఁకల మెరు విగల్గెలుననె బహుశఁగింది తన కవకసోదగులవంక యూర్కపై ముక్త లైయు పద్మినిహృదయమున "అ"వ్వుకవికి నీ నేయియు సాయపడు చాలను వాసినుభయున ముదితమై కావవచ్చుడి కష్టము తీసివేయ జాలనో—ఈగుమని కట్టి సాయము చేయఁజాలఁచో లోకమున శ్రీ యుండి యేమివయోజనము!" అని తలపోయసాగెను. విజయ సీతలూ డిమాతని భావానుభవమున నమగ్నులై పద్మిని యడిగిన ప్రశ్నకు ననుభావముఁ దెప్పటయే మఱచిపోయెను. ప్రతాపసీతలూ డి భావనరీత ర్తవముల నంతవఱకుఁ గవిపెచ్చెనో తెలియదు. అంత మామాయుండెను.

చంద్ర :- "మహారాజ్యయగు రంగవీరేని యన్యన్యయై యున్నదా!" యని తనచెల్లెలు వేసి ప్రశ్న నే యత్నివ్రముగాఁ దిరిగి యడిగెను.

విజయ :- "యంచుక జబ్బుకనే యున్నది; కాని త్వరలో నెమ్మది కలుగఁ గలదు.

అని విజయసీతలూడు, తలవంచుకొని నగూఢానము చెప్పెను. వారి హృదయమునకుఁ జాలకష్టము తావము కలుగుచుండెను. కావునఁ బ్రవంగమును మఱియొక మార్గమునకుఁ దప్పింపనెంచెను.

విజయ :- "ప్రియసోదరా! నీ వినిను సారథ్యభూముని దర్శనము చేయ లేదేమి! నీవుకూడ నాతోడఁ గురుక్షేత్రమునకు విచ్చెదవని తలఁచెదను.

ప్రభా :- "తప్పక వచ్చును!

చంద్ర :- "నాచెల్లెలు కలగనెను. కానిని విజయుచేతును! నీయి! ఎవరు చెప్పఁగలరు. మీ రట్లనకరేమి!

ప్రశ్న :- నీవందు నగుట యెట్లున్నదో, మన వద్దిని కా
మనోహరము వంతయొప్పించె యుండును. దేవతలచే నీయగుచేవశము,
మనోహరగీతే ధరింపఁబడుచున్నదియు నగు మనోహర మీపేసినవద్దిని
వర్ణించుట శేతయొచితమో యిట్టి మనోహరభవముల నిర్వచనమున
విప్రు వచుము నంది యెప్పుడదని మనోహరము తెచ్చుటయు వంత
మనవలె—నందేహములేదు.

విజయ :- కాదు. కాదు. ప్రకాశసింహువభవ వల్లన జల్లువా-
నాకావసింహుగీతేరంబునకుఁ గొన్ని శార్వణు లపాధ్యంబులు గల్గెవా!
మందరాధరగంబు మందరాంగులగీతకు" నన్ననూర్తి యనుమం
తయు విరుద్ధము లేకుండ పీఠోకమున దగునగలదో శ్లో వందమగు
జగదు బెట్టుకొనవచ్చు ననియే నాయధిపాతము. దివ్యసుంకర రత్న
హారము దివ్యసుందరవిగ్రహము ధరించుటచే ధరించినవారి సౌందర్యము
గలఁబ ధరింపఁబడినదాని సౌందర్యమే మిక్కిలి యతిశయింపఁగలదు.

విజయసింహుఁ డీరీతిని బల్కాచుండగఁ బద్మినిమోము వద్ద
కనఁబయిత మగుచుండెను. పిగ్గుపెంపునఁ దాను దనలోనికి ముఱచుకొని
వచ్చుచుండెను. నడుచునడుచు యొక్కమాటు యెట్లులో చక్కని వల్లని
కనురెవ్వలవారలనుండి నన్ననన్నముగా విభయపించుచు యొన్నశ్శ్శ
గాంధీప్రవృత్తులనులగు విశాలఫలమును, భార్యవస్త్రాన మగు నాసిక
యును ప్రేమ కిరవగు కన్నుగవను పరాక్రమచిహ్నంబులగు దీర్ఘ
సౌమ్యద్యయంబును, సరససౌందర్యశోభితం బగు మందహాసాంతిత
మందరప్రసరనంబును సాహసించి చూచుచుండెను.

ప్రశ్న :- వాక్యల్యాతిశయంబున వట్టినవచ్చును

చంద్ర :- అయ్యో నేనును మీతోఁ గురురంగమున కరు
దెంచెద —

విజయ :- నువము మిక్కిలి నంతోషముతోఁ గలరి యెలసి
మోటలామోనుచుఁ బోయిన దూరము క్షణమదము. నే నొంటరిగ

బయలుదేరి వచ్చునప్పుడు ముగములసింహాదముడు. చక్క చదయకు
యందలి యానంద విలసితమునుచో యనుభవమును కాగుగ ను
భవ మునది ; కాని నా కొకదిన్నకోక కలదు.

పద్మిని తల పైకి తీయించెను.

య :—మూలే ॥ మించినది కానిచో : గోర తిన్నట్లంట
మా కానంద మెద్ది !

విజయ :—తేపు నేర్పాటుండనై యుండివలయు ; కావున నీ
దాలున్న మీయొద్ద గుప్తముగ నుంచి మీయొద్దనున్న నేలదా
వెద్దానినైన నీచ్చిన నాకోక నేలనేలగలదు.

ప్ర :—నీవును వెళ్ళిన నభయము!—యే—నీతమ్ము
దాలున్నది ఎక్కడి నుంచునో !

తల్లారునఁ పద్మిని లోనికి పరుగెత్తెను.

విజయ :—నాదాలుపైఁ జిత్రింపఁబడి యున్న యాసించుము
నమ్మ బయటపఱచును. ఈనాటలు గట్టును రణకంగమున నావరవను
ఁలిది పోరు నట్లు ప్రతియోధుడు నానవాలు వట్టగలడు.

దాలు నేల బాని పద్మిని తిరిగి ప్రవేశించెను.

విజయ :—నా కనితచర్చితమందలి యర్థభాగము పూర్ణముగా
నీ దాలుపై రచియింపఁబడెను.

పద్మి :—వీరవర్యా ! ఇదిగో దీనిని బుచ్చుకొనుము ఇది నా
చిన్న యున్నది. పాపము పాడు దీనిని తేవట్టిన జేరు యవక
రాక్షసులు పుగ్గాము గట్టుకొనిరి. నేను దీనిని వాగదాయుడుఁ బెట్టుకొని
పోదనునీ మాటుగఁ బూచుకొనుచుంటిని.

విజయ :—నీపోదనుని నాపెంటుదీసికొనిపోవుచుంటిని. అందుకు
బదులుగ నీదిగో నాప్రాణమున నీచేతి కిచ్చుచుంటిని. అదరముతోఁ
గాపాడుభాగము నీయిది.

పద్మిని చేతిలోనిదాలు నందుకొని తన నా లాని గండిచ్చెను.

పద్మి:—నా ప్రాణములకంటె నెక్కువగఁ జూచుకొందును. తననాకే ప్రతాపసింహుఁ డరిధి! విందులు గుడిపెను. కుమారుఁ డగు చంద్రహానుఁడు గూడఁ గురుకంగమువకుఁ బయనము కాలోత్రు యుడెను. కావున నెన్నియో విండివంటలతో పాకములతో ఫలములతో విందు లారిగిందిరి. విజయసింహునకును చంద్రహానువకుఁ జాలచనువు స్నేహము కుదిరి బల మగుచుండెను. ఒకరినొకరిండుక మ్మడువునఁ జరిహనము చేసికొనుచుండిరి. ప్రతాపసింహుఁ డరిధి శ్రమికాపల యురో గనిపెట్టి యడుగుచుండెను. అచంద్రుడు కొన్ని పాకములను ఫలములను బద్మినియే విజయనకు వ్యయముగ వడ్డించుచుండెను. భోజనము లైవని కాని పద్మిని కామధ్యాపూ మేదియు నోటికిరుచిగఁ జోచలేదు. హృదయ మూరక గొట్టుకొనసాగెను. ప్రతాపుఁడు చంద్రహానుని పయనమువలై యుత్తరేశ్వము నొకదానిని సిద్ధము చేయించెను. విజయసింహుని గుఱ్ఱముకూడ నేదదీరి తిరిగి ప్రయాణము నిలి సిద్ధముగ నుండెను. విజయచంద్రహానులు ప్రతాపునికిడ సెలవు నైకొనిచుండిరి. పద్మిని తనగదిలోని కదిగి కలుపు లేనైచుకొని విజయనిజాటునకు మొక్కుచుండెను. ప్రతాపసింహుఁడు తనకు వసున్మనించినవారి “విజయోఽస్తు, కుభయస్తు” అని దీవించెను. తోడనే చంద్రహానుఁడు పద్మినిని బిలుచుచు నామగదిలోని! వెళ్ళెను. విజయఁడు వానిమనక విని పద్మిని శయనాగారమున కివ్వల నిలిచెను. చంద్రహానుఁడు వెనుకకుఁ దిరిగి రమ్ము విశ్రాంతా! రమ్ము నందియి నేల యని పిలిచెను. విజయఁడు లోని కరుగునప్పటి! చంద్రహానుఁడు చెరెరికడ సెలవు దీసికొనట మైనది. పద్మిని తనచేత నొక వజ్రవత కము పెట్టుకొని నిలిచి యుండెను.

పద్మి:—సోకు నొక చిన్నకొరిక గలదు. అడుగు మనెడదా!

పద్మిని వాస్తవమునక కనించుటచే నామి చేతనున్న వజ్రహతము ముందు వెనుకల కూరుచుండెను.

విజయ :- అనుగుణము.

పద్మి :- చీరగ్రణి నీచి హారమును ధరింపుము.

విజయ :- నటివలె కన్నులను పనితాడ త్తమగు హార పాద్యము న ధరింపలేదు.

పద్మి :- అయినచో నివృత్తు ధరింపు నుచి నేను మిక్కిలి కోరుతున్నాను నీయభిప్రాయము నెఱవేఱును నిన్ను వ్యర్థును గుర్తించు జాలరు.

పద్మిని వృద్ధయ శిశువయినవేముతో, బట్టుకొనుచుండెను విజయసింహుని మనసునందలి యోజన లంతజేగము జరిగిపోవు చుండెను. — “ఈ బాలికహారము సంగీరించిన బ్రహ్మాద ముండదు.” అని యనుకొని విజయసింహుడు మాటు మాట్లాడిన తల పంచుకొనె నయ్యు జాపెను. పద్మిని మదిమ రెత్తి కాలిబొటనవ్రేళ్ళపై దీర్చి బాహులతల సాచి వ్రేళ్ళతో బట్టుకొన్న కలహార మామహునినది కిరిమన పైచెను విజయసింహుడు పిల్లప్పుడై పోయెను. అతని కదియొక యువశకునమువలె వృద్ధయమునఁ జారుక్కన నాటెను కాని మోమున పట్టిభావ మేమియుఁ గానబడనియొక ముండహాసము దెచ్చుకొని,

విజయ :- సులతా !

పద్మి :- విజయుడవై తిరిగి రమ్మ.

పద్మిని వృద్ధయమున కొక్క మా రక్కడలేని కాంతియుఁ తేకుల వది. అటు మేడమెట్లు నగము దిగువలె కప్పుడే విజయచంద్రహాసు లశ్వములపై నెక్కిరి. కల్పములు వదలుచుండిరి. కాపున నేగముగో మేడపై కెక్కి గవాక్షము తెరిచి చూపాడవలకు విజయచంద్రహాసుల రెప్పపాల్చుక చూచుచు నిలువఁబడెను. హయప్రసారమునఁ గేకము లామెముఖచంద్రముపైఁ గడి సెళ్ళలదృష్టి కెడ్డవచ్చుచున్నది. అంత నను నామెకుంటలముల కెవరించుకొనట లేదు. అటులనే బంగార హమ్మవలె సరిదియుండెను.

౧౭

విజయసింహుడు చంద్రహాసుని కంటఁ జెట్టుకొని కురుగంగమునకు బయలుదేఱెను. బయలుదేఱినది మొదలు చంద్రహాసుడు ప్రభాకరుని గూర్చియు, వీరహారమును గూర్చియు, చక్రవర్తికార్యవరాకమాతి శిష్యులులఁ బ్రకటించిన యుద్ధరంగముల గూర్చియుఁ బ్రశ్నలతో విజయసింహుని ముంచివేయుచుండెను. విజయసింహుడు విని గుఱచెందక చంద్రహాసుని కామూచరితముల నెల్ల నామూల్యాగ్రముగఁ బూజ్యుచ్చి నట్లుఁ జెప్పుచుండెను. విజయవివర్గవల నాలకించుచుఁ చంద్రహాసుఁ డిరింతనరాని యానందిము నొందుచుండెను. వాని వ్యాదయునుండలి పహావీర వివహావభావములు విశ్రుతుండెను.

చంద్ర :—హాదరా! నేత్రనిర్వముగ నావిజయచంద్రప్రభాకరుల తల్లివభాగ్య మున్నుమగల్గునో! ఇఁకను మనగమ్యాహ్వాన మంతిదూర మున్నది! కన్నులున్నందుకు ఫల మామార్యచంద్రుల నిరవృత్తిఁ గాంచుటయేగదా! అత్యా! నఱచితిని. విజయుడు సగరముపనే రిదియిందుండెను— అవీరావతాకుని, తేజశ్వాలిని, విజయమూర్తిని, వీరహారమునందలి నాయకముణిని, వశలనద్దుగాయకోరాళిని నేను గన్నులార నేడు గాంచఁజాలనుగదా!

విజయ :— (వ్యగ్రతము) —విజయచంద్ర ప్రభాకరులూ!—నా యనుగురంజనియు నెన్నటులనే పిలిచినది (చిరునగవుతో) ఇరువురం పొరబడిరా!

(ప్రభాకరుగా) —చంద్రహాస- వాని నంపఱును విజయసింహుఁ డందును, ఒక్క మహారాజమాత్రమే విజయచంద్ర! యని నందోధించును.

చంద్ర :—వీరాగ్రదీ! అట్లయినచో వానియందు నివరణములు మూర్తీభవించి యుండవలయు శక్తులేవి! డః గానవచ్చు మాటు తిసము లేక కాంతవసుయముల మిక్కిలి యుచితమై యున్న సామ్యుతి

వరసత, చతురత, మొదలగు గుణములును గలవా! దేవమా! కదనరంగమున దైర్యసాహస పర్యామణులు జూచి సింహమును మించితిరి. చల్లనికాంతనయమున నాహ్లాదకరుడైన వ్యాదయని యుండెనై చంద్రునికూడ మించుచుంటివా! సోదరా! నీవానిని చాత్రము చెప్పించుడని నీను విజయోల్లస యాతనియొక నాకు కాథమగు న్నీహమును శారవభావిమునగూడఁ గలుగుచున్నది! జూహి! విజయసింహుని దర్శనము నా కేపును కలుగదా!

విజయ:—సోదరా! నీవ్యాదయ మతి నిర్మలము-స్వీతవర్తనము నిష్కలంబు. అవిజయసింహుడు నీవంటివానిచేగూడ నంత పొగడ్దు లడఁగింపరాదు కావు. అతఁడును మానవమాత్రుడె. భూలోకమున నంచుంచుచున్న దివ్యమూర్తి ప్రభాకరుడు చవిత్రిత - పరిపూర్ణత యాతనియందె జూచినను. ఈలోకమునందు జూడఁదగిన మహాదర్శనములలో మహాదర్శనము విశ్వేశ్వరస్వరూపు చెయ్యవచ్చును నే యుండెను. అట్టి శ్రేష్ఠపుంజమునకుఁ బార్శ్వవర్తియగుటచే దర్శిరణ లేక మొఱి కియందుపట్టెద పంచుక వెలుగుచున్న విజయనిగూర్చి యుత్తరం దలపోయినట్ల!

చంద్ర:—మహాపురుషులు కాము శ్లాఘించుకొనఁబడు గాని శ్లాఘించుటకటకు గాని యెంతమాత్రము నసాంపదు.

అని చెప్పించు దనమిత్రునిమొగము రెప్పలేకుండ కురింపఁ జుండెను. విజయసింహునిగట్లు చాలవఱకు బయలు బడఁజొచ్చెను కావునఁ తోడనే,

విజయ:—మిత్రమా! అదిగో నొకయోగిపుంగవుని యాత్ర మము కానవచ్చుచున్నది. మన మీపూట కాశాంతమున శ్రమదీప్య కో. తిరిగి బయలుదేలుదము. నీవును చాల దర్శనములఁ గడఁచుచుంటిని ముఖ మంతయు గంది యెట్లుబోలేనది. కిరీట ముగ్ధములవలె చెమటలందువు లేర్పడుచున్నది మనము చాలదూరము వచ్చితిమి.

అక్షరములు కూడ ద్వికాంతి గోతునున్నది లేనచో తేవు రంగభూమిని
కలగ నుపకరించుచుండును.

చక్కద :- అగు నటనానే యాగువము (అని నలువంకవం
లండి చూచి) ఏమిని—ఇంత ప్రశాంతము! వ్యాఖ్య భావ సవిదీ
ప్యము! పవిత్ర కేతవు జనిరాజకమునై ముగ్ధువు యాశ్రమమునలె
భావగట్టచున్నది. వారు తమ యాశ్రమము చచ్చటకు మార్చిరా!
పట్టరాజవరపుకమ్మ నెఱిపమునకు వచ్చిరాని యచ్చట
యాశ్రమ మున్నటుల భావరాదయ్యె—మితమా! ఎంతవల్లగున్నచో
యిక్కడ!

విజయ :- విజయ—నంసా తావవంకవులకు వరుల! యాశ్రమ
ప్రశాంతమును, చాపనివారణ మొనర్చి : జీవితలచ్చాయ నొనంగి నేడ
దీర్చుచున్నది. పటరాజములు నయాధిశుండుండే తనకపోమహిమం
మున నావృత్తులనె యతిభివత్కాగదిధిశుండు వినియోగించె
గాఢాలు నామునిపుంగవుండు!

చక్కద :- కాదు—వారు నయాధిశుండు లేరు—వారువివర్ణ
భావ్యమును బడనముదేసి యా యున్నకలము చేతఁబట్టుకొని భూక
లలి బెట్టి నీవలకు వచ్చుచుండిరి. విజయచక్కదవలకు లిగువులకు తటా
లున గుఱ్ఱములనుండి దిగి తమతమ వంశవామగోత్రముల నెఱిగించు
కొనుచు మునిశ్రేష్ఠులకు నాప్తాంగప్రణామము లొనర్చి మునిపుంగవుం
దీరువురకు “మనోంధరిణ్ణి బడయు” నని యాశీర్వాదించి వారలకు
దనవర్తకుఁడనుటోనీ రిందచి యాశీర్వాదించి స్నానము చేయటకు
గొలను జూపించి తనకొఱకై వండుకొన్న యన్నమును కందములాడు
లను నతిభలకుఁ బెట్టి నావలయున. ఇదిగో కొన్ని ఫలములను పెట్టి
వానిపైఁ బూతోదకలయును బ్రోక్షించి యాశీర్వాదవేదన గావించి
యందున కగమతిఫలములనుపెట్టి దుగిరింభాగము కాను భజించెను.
తనతోఁగూడ వచ్చుచున్నవాడె విజయసింహుడని వినినతోడనే

చంద్రహాసమునకు నర్జునవనవిజాని యానందము కలిగెను. తొట్ట యు త్తరకుమారుడు బృహ్మ వలనగృహముగాఁ దెలిసికొనినప్పుడైన నేడు చంద్రహాసముడు పొందుతున్న యాశ్చర్యము, ఆనందము పొంది యుండఁడు. అదిగఁ గనిపిచిరనిచావులతో విజయసింహుని గప్పివేయఁ గుండెను. గుఱువటివలె జనువుగ మాటలాడుటకు జంకుచుండెను. ప్నానము చేయునప్పుడుమాత్ర మొక్కమాటు "విజయసింహ!" అని పిలిచెను. విజయసింహుడు తనవంకకు తిరిగి చూచునరికేయనటకు నేరక తలవంచుకొని మందహాసము జేసెను. "అచారముచొప్పున ఋషిభంగవున కభివందన మొనర్చునప్పుడు మీకు నా నామ మెఱిగి ముగ్ధువలె నిట్లయ్యెనే" యని తలపోయుచు విజయసింహుని యధరముపైఁ బలువరస యిందుక గాన్పింపఁ జూచునప్పు నక్కెను. "లోకముతో విశేషవంబంధములేని యొక్కమాటుమూల కొటలో దెలుగుటచే నమాయస్ఫూర్తిచతురత ఈ యట్లుండెనని" నిశ్చయించుచుండెను.

"ఇంతవఱకు న్నేహితుఁడైనను పోదఁద్రొవను' పద్మినియే యై యుండుటచేత నాప్రేమమయి యగుకొనులాగివ్యభావము పోలికలు దీనియందును బూర్తిగాఁ గానవచ్చుచుండె"నని యాహించుచుండెను. అనెకాకము విజయచంద్రహాసు లిరువురు నొడవలతో మాటలాడక మానమును వహించియే యుండొరులగూర్చి విశేషముగ దెలిసికొనుచుండిరి.

భోజనములైనవి, కర్ణకటికమునుంగిల దట్టముగ వ్యాపించిన యశ్శుద్ధస్పృశ మొకటికలదు. మువ్వకను పెచ్చి చానిసీదను దర్భాన సంబులఁ బఱచుకొని కూర్చుండిరి. కాగుగఁ బూచిన తీయమామిడి యొకటి కుడివైపున గానవచ్చుచుండెను చానివక్కన నవమర్రికా సారికాతములు నాటఁబడి యుండెను. ఇంచుకదూరమున నున్న కొలదిలోఁ పద్మము లన్నియు కాగుగ విడిసింది చూడ మనోహరముగ

యందెను. అదై పురుషుడే చల్లనిగాలి వచ్చుచు పుటావద్యములపై నించునో
నా యానందించి నులివచ్చుచుండెను. సూర్యకిరణప్రకాశితమై వివిధ
రంగవర్ణము భగవానునిమీదాయును ప్రకటించుచుండెను.

ముని :—నిజయసింహా! దేశము దుభిక్షముగా నున్నదా!
మీ నూతనసార్వభౌముడు ప్రకాశరంజకుడై పరిపాలించుచుండెదా!
మహారాజేయు నాస్వయం ప్రేమించుచున్నదా! యవనుని దాడివలన
భయ మేమియు నివ్వకు లేదుగదా!

నిజయ :—మహాత్మా! మీయాశీర్వాదము నమ్ములను నచా
కావడుచుండును. ప్రకాశరసార్వభౌముఁ డవలోకాశ్రములు ప్రజల
దుర్భిక్షధివిహ్వల చింతయే గాని యన్యచింతన లేక కాలము గడిచి
శంధిపలె పాలించుచుండెను. నిజనికలందఱును జన్మమువకు
మాత్రమే కారణమగుచుండెరి. యవనుడు కాడు, యముడు వచ్చి
ను భాంతీయసార్వభౌమునియొక్క వానిని పాత్రాజ్యమువకు కలువ
లనే పిల్చి యుంచును. జాతీయందఱిగి యున్నట్టి ప్రభావమును
ప్రేరేపింపజే జుటజ్జేతమున వీరుల నందఱ రావించి శత్రుత్వా
ప్రదర్శన మేర్పాలు గావించిరి. మహారాజేయు నందు మృత్యువదనన
వానిని నవశత ములకరించుచున్న మణిపారముతో నుభావిన
పిశ్చయించెను.

ముని :—(కనులమూరికొని ధ్యాయించుచుఁ దనలో) నిధి
లంతగ్రహితుడది. ఆహా! పిశ్చయలుగ బలవత్తరమైనది. కానివో
నాడట్లేల జగదును!

చంద్ర :—గురువర్యా! నేడు నమవృత్తింజుట కమ్మగారు
గావరాదు.

ముని :—గుమారా! నరలోకమున కరిగెను. ఇప్పుడు నాయగ్గ
భాగమే యీ భూతలమున నున్నది. పూర్వాశ్రమముడలి యాకొండ
గుమాను నిడిది యాకట్టిముఁ జేరిని,

కల్పిని బాపిన పిల్ల విధంబునఁ జంద్రహాసము జానార్దనుని కంటకది పెట్టుకొనుచుండెను. గురువుగారు ముందుంటటచే బాగున నేర్చుట కవరోధము కలుగుచుండెను కాని యెంతయోచినను నాగక గయ కములపెంట నంతటిధారగా బాష్పజలము ప్రవహించుచున్నది. అట్లా శిశ్యులముగ విచారించుచున్న శిష్యుని జూచి ముని వాత్సల్యాతి కయ్యెను.

ముని :—వాఱునా! ఏలవిచారించెదవు? ఊరదీల్లుము. వత్సా! వివాహ మొకవర్షాగో జరుగునది గాదు. ఒక జన్మముతో సంత రించుచది గాదు. చర్యని క్రింథము నిశ్యము. విభ్యక్తము. అని ట భుజ్యము—శుభాచార! పరిలోకమున కరిగిన వాఁకొంతు విచా రించుట లేలకనము—మృత్యువనిశిలేవు నాన నొకరి నిర్దాసిని తేర్చి రెండవవారిని తేర్చుకంటునే!

విజయసింహుఁడు చంద్రహాసుని కన్నులు తుడిచి దుఃఖ యునకే మిందఁ జేయుచు డెను. చల్లనిగాలి వీచి యాకట్లమూలకల నొకమాటు గలగలలాడించెను పూచిన తీయమామిడిపై నుండి కోకిల యొక్కమాటు కఠమెత్తి “కో” యని జలుకరించెను. విజయసింహుఁడునమున “అబధము నిత్యమా! విభ్యక్తమా! అనిలంఘనీయమా!” అని జలుమూలు నెదియము తీర్చుచుండెను. “మునినే యునుగురునా! అడుగుట సాహసముకాదా!” అని యొక్కమాటు విరక్తింపుకొను చుండెను. ఎట్టకేలకు సాహసించి.

విజయ :—శుభాచార! ఈయజ్ఞుని కొకదిన్న వంశము మున్నది. అతఁగ సాహసించినందులకు మన్నింప నేడుచున్నాఁడు.

ముని :—చర్య! జ్ఞానము సూర్యకాంతివంటిది. ఒకనిసాక్షు కాదు. తప్పక యుపగంచుచును. నందేహ దీల!

విజయ :—పంసారము సాగరి మనియు, గుఱుభాజన మనియు, ధూత్యధూత మనియు, బ్రహ్మచర్యాశ్రమము నరవిత్కన్యప్రసాదము

జ్ఞానప్రద మనియు, బంధరహిత మనియు, దహయోగ్యమనియు, దశరూపం జెప్పచుండును. అలివికట్టుకొనుట యెడగా మదకు గురికట్ట కట్టుకొనుట యని లోకములో వాడుక ।

బుద్ధి :—(గంభీరమందజాప విశేషితవదనః) నీ మనసులోని యాశయము తెలిపినది ఆశకుడెట్లునకు జూకు మిన్ని పండ్లున్నవో అందోక పండులోనున్న పురుగున కావందే ప్రత్యక్షము. కాని నీకృష్టి కదియొకపండు-అట్టి వనోములైనపండ్లు నిమెదుట ప్రేలాపించుచున్నది. ప్రాప్యకృష్టికి తన సంసారమే పెద్దపాగరముగ నుండును. ముఖముఖులనెను యలలు పైనుండి దొంగిలివోపుచుండును. వాటి కొవరున క్రమము లేట్లు తోచుచుండును. అల్లలల్లలపాగర పరివృత్తులై నటుల కాచించుకొనుచుండును. అది సత్యమా! నమ్రక కృష్టితో జూచిన పాగర మనుకొనునది యొక జలకణమే యని తెలియును. అట్టి జలకణము లనంతములు కావచ్చును. అట్టి కృష్టితో జూచుపురుషులు సంసారములోనుండియు సంసారము స్వరూపము తెలియక భ్రాంతి చెందెను. భయపడెడు తనకుగలిగిన దివ్యకృష్టి కరుణకు ప్రసాదించి వారలచే గూడ నీవిశ్వరూపసంవర్కమము చేయించె జూచును. అంతియే గాని సంసారమును జూచి భయపడి పారిపోవ నుంకించినవారికి దవనీడ చూచి తెదరి పడుకొనుచున్న తేదీపత నిచ్చటకుఁబోయినను మనమృత కాదెవరు పోకలదు. నవ్యసింధి యుదవికిఁ బోయిన కొడుకుమిగిది మమకార మే లేనిపిల్లమిదికో ఘోషును. స్థానము మూలుగుగాని వ్యభోవము మూలుగా! కాత్రు నుండు కావలసినది చిత్తపరిపాకము. చిత్తపరిపాకమునకు రసానుభవము మూలము. ఈకృష్టి మనకు చిక్కిపట్టు మొక్క సౌందర్యము చూచుటకు యీ ప్రపంచమనెను వాట్యరంగమందలి పాత్రల చక్రం నవగావాన చేసికొనుటకు మార్గకూలి కాదు—కుమ్మకర్కము చాటెడు—హృదయమునుండి దశవికలకుఁ బ్రేమకూలి ప్రసరివదలె

సానుభూతి వికసించవలె. సంపాదనిమీద మూర్ఖ చంద్రకాంతలు ప్రవరించుచునే యుండెను. కాని యొకనాడు శ్రీరామచంద్రుని హృదయమునుండి ప్రేమ ప్రవరించుటచే నీవడికోళ కళినహావగుణగ్రస్త యిరిగిరిగింది. భంతుడు శ్రీరామ పాదుకలకు బట్టముగట్టి తాను ఒడదారి మనుటకుఁ గారణము ఈమృతకర్మనితకర్మములచే నెన్నఁకై నుండెడియెనా! కావున గుమారా, ప్రేమి పుము. తొలుత మానవత్వము నిచ్చుటకును చివర దేవత్వము ప్రసాదించుటకును ప్రేమయే యాధారము కావున గుమారా ప్రేమింపుము. శైశవము పువ్వు, బాల్యము పిందె, బ్రహ్మచర్యము కామ—గార్హస్థ్యము ఫలము—నన్యాయము సంధిమోక్షము—స్వార్థకాక్షాశీలముతో నన్యాయభయము తొలగు తనరూపము చాలించి భక్తి గాంచును. అది సహజ పరిణామము. అంతియకాని, పద్మికాయ తాపముచే నుడిగి యెండ కెట్టిం రాలిపోవు బసవోత్తము, అభర్మము, కాయము దీయనిరసముతోఁ గ్రునునుగా నుండనిమ్ము. ఫలము పురుషుడు—రసము శ్రీ, దండ్రుడు పురుషుడు, చంద్రిక శ్రీ, గానము పురుషుడు, శృతి శ్రీ, నాన పురుషుడు చుక్కాని శ్రీ, పరమాత్మ పురుషుడు ప్రకృతి శ్రీ. కావున మోక్షవలె బ్రహ్మచారిని గాక కామ ప్రేతుడవై తిన్మిగ్గుంతువపు గాక పురుషార్థముల కేఱింగి యగుకూలపతియగు భక్త్యపత్నిని బరిగ్రహింపుము.

విజయ :— అనుగ్రహింపఁబడితిని. అంబరమున నంబుదంబు పడితి కదలుచుంటిని కాని యెండరగుచుంటినో యుంచుకై ననుండెడియెరారు.

ముషి :— పురాకృతకర్మనూత్రాధులై నదయచుందురు.

విజయ :— సత్కయమా— కావుననే నే నిట్లుంటిని. భర్మము పై వాయుత్తము.

ముని :—కాదు. పునఃపూజిని గొంత తన భాగ్యార్థ నిష్క
కానిది మున్నది. లేనిచో దినకర్తృమనకు బురుషుని దేవు
నియే శాసించును.

విజయ :—అయినచో మూగీశ్వరము వర్ణింపు మనుచుంటున్నాను. (బేముపుము—ఈ స్త్రీని బ్రేమించుకము. అని కోరించొప్పన నున్నాను. శ్రీరంగశుద్ధిగఁ బ్రార్థింపఁ గలము.)

అంతేకాదు గానీ విడుదలైంది. ఇట్లయితే అప్పుడు ఎవరి
పని కొంత తేలికయింది. ఎవరనుకుంటే భూమి క్షయం
యిస్తుంది.

ముని :—విభవమహా! బాగుగ నాలోచించు కొనుము.
 నీ కుండిముపై బుష్పకాయ నుభదాయకము కాదు. నమ్రదమం
 ది మగదండము వర్తించినను లాభకారి కాదు. పాలు పుచ్చమైతే
 చుక్కనుల్లంబునీ కాని యియక రాసి పోడింగి వివేకములే
 క్రమము. లోకధర్మములు నీకును తెలియును. చంద్రహాసా! గారి
 దీనిని. పర కాలలోని కనుగుదము దిండు—

మునిపుంగవుడు ముందునకును వెనుక చక్రహారమును
 గాచి నుతి విజయదంపతులను బద్ధులై కాలిలోని కరికిరి. ఆ హోరగారిలో
 మునునకును కోకిలి నెంచుచున్న మారుమరియక విసంబడుచుండెను.
 ఆ మునిహారు హృదయమందు బయలుదేరిన భావనకుల నమర
 తిందును దంజని ప్రేమమము కలకన్యక ముంచుకొనుక విసంబడు
 చుండెను.

८५

సాక్షాత్తుకమున వర్యుడును మేకపుని గదిలో మవ్వపున్న
నిగాలంకాయై రంజిని నిలుపుటద్దమున కెదురుగ నిలిచి నిగువ
నాన లోకనిమ్మహాకవిజనాంకర్య విభవమును బాడుకొనుచుండెను.
నాక్షునునుని న్నాన్యచౌరవిబుధులు నిలుపుటద్దమున ప్రతిభదించుచు

నామె బుగ్గను ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నట్లుండెను. “విజయచంద్రా!
శిరువురకు భేదమేమి! నీ నామమండె నీరూపమున్నది! విజయచంద్రా!
కాపున ననుడిచి కీపు వోజాల” వని యేమో యానకొనెను.
బరిచాచిక వ్రవేళించి “అమ్మా! మీ పెళ్ళును చిలుక వంజము
తప్పించుకొని పోవోవుచున్నది.” అని చెప్పెను. రంజని విశేషము
బరిచాచిక బుగ్గ పెట్టుకొని “ఏమీ! కల్లలాడెదవు! విచ్చల
నండియు నామలుకు దైన్యము వచ్చి నాచేతిపై వ్రాయు
దెచ్చెటకుఁ బోవుకీ! ఇద—మాపుము—విజయ” అని విరళ
ముందు నకువఁ జిలుక కొనికొనినను. కామదిలుక కామధు
పెట్టుకొనెను కాబోలు!

అరుగోడయు మగుచుండగ నాబాలాదుఃఖిరణములు పె
వచ్చి విజయసింహుని జాలుపైఁబడి ప్రతిఫలించి వచ్చినిగది వల
నూకవికాంతిలో నింపుచుండెను. ఇష్టదైవమును బానికీతన
ధ్యానముచేసుకొను భక్తురాలినిలఁ బడ్చిని విక్రమ ప్రభువు
హృదయముతో తడకలగ్నముగు మనస్సుతో కళ్ళల భావగో
లగు చూపులతో విజయసింహుని జాలుపైఁ గూర్చుండెను. అదా
కొక మనోహరమగు పెట్టుకొడుగు విర్జించుచుండెను.

పావన ప్రేమప్రేరేపకమై తన చిత్రకళాకళలము శక్తిని
నాజాలుపై నున్న చిత్రముల నెల్ల పెట్టుకొడుగుపై యథామాన
లచ్చువడిగఁ జిత్రించుచుండెను. అంతలో దనివిత్రిక యాచిత్ర
చుట్టును తన సహజభావన విశేషము బయల్పడఁ గోమల మగు భా
వోక జానిని విర్జించెను. అందు ప్రేమమతముల నొప్పు పడి
కూర్చుండఁ జెప్పుచుండె—చిత్రకళాకళలము—భావనాతికయను
ప్రేమవాహిని—భక్తి యనుతమై కానవచ్చుచున్నది.

యవని దేశమున నలకసుందరుని నీవలు కూతుడున్నది—
నాకును సైన్యవిద్యానము లేర్పలుచుచుండెను. ఇంతభందము

తనాత్రకు వలయు నుత్సాహము లెల్ల వనితముగ బూర్తియగు
తమ శవలాకాంక్షుడు కరుణగమున కరుదొంది విజయవింపబడు
నందు శవలీకానందుడై తనకు విజయము సక్ష్మయగున నన్ని
స్థలముల బర్చిన పాణిగ్రహణ మొనర్చుగల పని విశ్వసించి
స్వభూతుడుండెను.

ప్రభాకరుని శిబిరమునకు నియమింపబోయ్యెను లందఱును వచ్చి
క్షణము త్రీ పురుషుల లెల్ల వేర్వేరుగ నిర్వచనాకారముగ
నలె సర్పించితి మనియు నడుమ రంధ్రం మంతము కంటకాది
నాశము గావించి వదునుచేయుచి తడిపించితి మనియు సార్వభౌముని
నవమును మగోహార ముంచుటకు దగిన వెండి లేకుల కలవపువ్వు
నితరీతివచ్చుచితి మనియు, వేయేల వలయునేర్పాటుల నెల్ల గాని
తనని విన్నవించిపోయితి. రాత్రి మొరటికాము గడచినది. రెండవ
ము నగమువఱకు గడించినది. సార్వభౌముని శిబిరమున మగంధ
లదీపములును మనర్థభరిత మాన్యదీపములును గలిసి వెలుయు
చుండెను. ప్రభాకరుడు పట్టుదించు నాని పరుడి యుండెను. కాని
తంను విద్ర పట్టలేదు. విద్రకు నమయ్యెనది. సార్వభౌముడు
ప్రసాదము గావించుచుండెను, "పరాశ్చరా! మహాకాలవ్యూహా!
కృమా! శ్రీ! జగద్భ దానునంధా! నాథరము, విద్య, బలము,
విద్యము, విద్యము, ప్రాణము, మానము, వర్ణము, నీకర్మణ చేయు
నంటిని—భారతధర్మ మొక నీకర్మమం దొకంత కాల ముండెను
నమే నీవీలాప మగునని భారతజాతి! వృధర్మపాలనా శక్తి
వ్యర్థము విలువనెట్టవే! భారతవీరులు ధర్మపథులగు నటులను—
భారతరమణుల నతీర్వ మాచంద్రావర్కము నిష్కళం మై నిలుచు
ముల నమగ్రహించవే— నమగ్రుని శోషించి తేసిన నమసుతి
నీగ్రహించి నిష్కళ్యమలకోరిసిం గావించినటులు— ఈధర్మ

యత్నమునఁ బాల్గొనుచును వంశియుండవలె యున్న నన్ను బ్రతిగ్రహించి
ఓయజ్ఞపురుషా, నాదేశము ననుగ్రహించి ననుభవించవలె!"

ప్రభాకరునకు నిద్రవాగత కన్నులు క్రమ్ముచుండెను. వ్యసనా-
నంతకుండగు మహావిష్ణు వెదుట పాల్గొన్నాడని తెలుసు. హిమవంశము
వలె నిధిధగాయనూనయై ప్రకాశించుచున్న నీటిము ధరించి, కంఠ
నోరవరీ, కృష్ణవేణి, కావేరీ మొదలగు నదులవలె మనోహర కు-
హారములు దొర్లి, వన్యశ్యామలవర్ణంబగు చీరములము ధరించి,
తొట్టచి భాకురాలతో నొప్పు వింధ్యవర్ణరమును కలపించు చూడఁగ-
లగతమును నొడ్డఁగమును ధరించిని నుండరి. యెలనో దీనవదనము
నకులు తోడించి వారి పాస్వలమున వింతుక నెడఁబాగ నగించియుండెను.
మహావిష్ణువు కరుణాపాఁగ విక్రమముల పాలించుచు చేయెత్తి మేళ-
గుభీష్టంబున నేమి చెప్పదొడంగెను.

ఇంతలో నాదివ్యకృత్య ముగ్యకృత్య మామెను—చీరులేని చిట్టవని
కాకిలేని కాఱవనిగ మాఱిపోయెను. అఘోరకారణముం దొ-
గొడగువా—అగువా యం దొక ముని తపనచేసికొను నమాధిపతి
లేచి కన్నులువిచ్చి ప్రభాకరుని జూచినట్లుయ్యెను. అంధకార మం దా
కారమెమియు గానవచ్చుటలేదు కాని నేత్రములు రెండును మిగులకు
పుగుగులవలె వెలుముచుండెను. "నక్కా! చూచితివా! నీపాత్రాఘ్రి-
లక్ష్మీ దీనవదనము— వేదకాస్త్రములు కడఁగలేవి—కర్మవంశి
మగు విధి నిర్ణయ—కలికులపాంక్షర్మము దోషము. దోషి మా-
మణిహారముదాల్చుట! మానసికాసావీరితుండవై ధర్మనిరపాలనాదీక్షను
నిజచిరివా! విచారించును—ఏమిచేతువు—మనమందఱము దుండవ-
నకులమే!" అకలవ్యము! ప్రభాకరుని బాల్యమున పెంచిన మనవి
ముసిది—ప్రభాకరుడును వృద్ధయమున నక్కడలేని భయము దిక్కుట
నియ్యెను. అభయముతోడనే కదలక మెదలక యెట్టెట్లో నిద్రపోయెను.
వేదవజ్రానుగుచుండెను. దీనకాంతు లెప్పటివలెనే ప్రకాశించుచుండెను.

అంతయు నిశ్శబ్దముగ నున్నది. మెల్లగ నొక సూధచారి ప్రవేశించి.

సూధ :—స్వామీ!

ప్రభా :—[తరికినది తటాలున లేచి]—దండనాథా! అప్పుడే వచ్చితివా!

సూధ :—[నివ్వరచాటుతో] జేవా! నేను జయసింగును చేర ప్రణీధిని. వానుడను.

ప్రభా :—నీవా! ఏమి?

సూధ :—సావధాన శత్రులైనవలయు—యవనులు సూధ మార్గమున మన గాంధారము ప్రవేశించుచుండిరి. చీలి విడిచిడిగా వచ్చుచుండిరి.

ప్రభా :—మంచిది నీవు పొమ్ము. విజయసింహుని కివార్త ఏదో వ్యయముగా నెఱిగింపుము. పొమ్ము. విజయసింహుఁ డిప్పటికిరా లేదు. రాజధాని కరిగి వానిని గలిగొనుము.

సూధచారి వెడలిపోయెను. ప్రభాకరుడూరక తనలోఁ దానిట్లు చింతించుచుండెను. “దోషియా! అయిన బ్రాహ్మశ్రీత్తము కలదు. సంజీవి వినోచుటయూ! పాపము కలుపించుగాక! పాపము—అమాం గశ్యము, స్వామి, దోషము—కూరవ రైవము. అమానుష్యము—అచింత నియము. అట్లెన్నటికిని జరుగజాలదు. ఏమన వీడు ప్రభాకరుడు—కన్నోటకుఁడు గాదు. తొరవాది నరక కూపముల బ్రోయఁబడిన పంతువునము కలిసియే వడుచుము—మఱి దేశహీనము! ధర్మమే! యను మయస్కాంతముచే నాకర్షింపఁబడుట ధర్మముకాదా! చెంద వర్జనమునఁ గలువ వికసించుట ధర్మము కాదా! వృక్షమూర్ఖ్య గామియై వృద్ధిగాంచుట ధర్మము కానిచో కథోముఖమై రసాతలము లోనికి వెలుగ నేర్చునే! అన్యదేశములగు వుచ్చములు కన్నులకింపగుట లేదా! ఫలముల మధురరసము విజేయమైన కారణమున వెగటుగ్గు

తున్నచా ! గుణము ప్రభావమా ! మట్టి ప్రభావమా ! వజ్రమెట్టి
దై నను వజ్రమే ! గజాపూవ యెంచగినను గజాపూవయే. గుణ
మందున్నను గ్రాహ్యమే ! దోషమందున్నను ద్యాహ్యమే. ధర్మమే
తద్వ్యతిరిక్త మగుచేసి “అధర్మము నజమగు ధర్మము” నకు వర్ణాయ
పద మగుచున్నది. పరమేశ్వరుని “ఓ అధర్మ మూర్తి !” అని సంభో
ధించెదవా. పరిత్యజించుటయే ధర్మమైనన బరిత్యజించెదను. రింజనిని
నాశ్రాగములను గూడ పరిత్యజించెదను. నాకు బూజ్యునిగు నంత
రాత్మమే నాక్షి.”

నీ పోలోని తపశాలుసామ్యమై గట్టంగఁ,

బల్లిన వనదంపుఁబలిక యనఁగ

నాయురగ్ధములవ్యయం బొత్తిలిచాటు,

కాలకాఘికచితిఘంట యనఁగ

ఘనశంకుకేచిత కాలరామలగ్ధి

కొలువ నెత్తిన హేమకుంభ మనఁగఁ,

ఽశ్విమదిక్పాంత వరగై నేయుచో

ముందర నిడుకొన్న ముకుర మనఁగఁ,

గోకరాచోఽశమృతివృక్షుటిక యనఁగ,

బద్ధివీకాంతవోముల ధల మనఁగ,

మూడుమూర్తులసారంపు ముద్ద యనఁగ,

మిహరమండల ముదయాగ్రిమీద వొప్పె”

(భాగవతము, దశమస్కంధము.)

౧౯

మార్క్యోనయ ముయ్యెను. ద్వాదశాలికుడు తెగదీపివంతనే భూగర్భము
నుండి ధలవహికంబగు రిసాల మున్నదించినటులు గురుక్షేత్రమున
స్వర్గ వెలుగ్నితంబును స్వర్గపురకుల్యంబునగు నగరభాణం బొందెను.

వీక్షణము కన్నులబండువు చేయుచుండెను. వీరులకదనరంగము తక్కు
 యిదిగిడుచుట్టుచుండు నేల యంతయు బచ్చనిపట్టుచే గవ్వబడి
 యుండెను. చెప్పెచ్చి దేశములనుండియు వచ్చుసామంతిరాజులకు వారి
 వారిగౌరముల పెంతమాత్రము కొరతవడిన చీరఃకుకమందిర రాజ
 ములు విడుదులుగ వచ్చుబడి యున్నవి. రంగవల్లమునకుఁ బడెను
 భాగమంతయు వేరుకఁజూడవచ్చిన పాఞ్జులకొంతై మంచలు
 స్పందింపబడినది. దక్షిణపార్శ్వమంతయు సంక్లిష్టరకనంబై నను
 ఎచ్చి వీరులవిద్యార్థచదర్చివంతుఁ జూచి యానందింప పేరుగునటుల
 జనింప నయిచ్చి యానీమక ముఖములు పెత్తలంబిన నుభానవముల
 నేర్పబడిరి. తూర్పునైపున యునిరాజులంధుమిత్ర సామంతవరివార
 వమీతుడై సామ్రాటు పేరొలగంబుననుండి తన సామ్రాజ్యకౌర్య
 దైర్ఘ్యవైకావముల వందర్శింప పేరుగునటుల నర్వయు నిలిపింప
 బడెను. మధ్యభాగమున మణిఖిదితమవర్ణ సింహాసనము నమున్నతంబై
 విరాజిల్లుచుండెను. అందు హంసతూలికాంతరణ మిట్టిలి శోభాయ
 గూఢమై యుప్పుచుండెను. ఆ సింహాసనమున కిరువంకల నెట్టువట్టు
 పెత్తలదంతపుకుర్చీలు వేయబడెను. పెండిలేకులతోఁ గలువపూవు
 రేకులపోలిగఁ జేయబడిన చాక్రయందు నేడు మెప్పునడసినవాడు
 పొందు మణిహార ముంచబడెను.

వసుధామౌళి. వసుద్రమున చేరు వాహినీప్రవాహమువలె
 వచ్చుపురజములు తమ కేర్పటదినస్థానముల ముఖానీమలై నిశ్శబ్దముగ
 నివృత్తి యేర్పాటులయెట్టిదములను విభవములను జూచి యానం
 దించుదు కాంతినుభావముతముతోడి సామ్యమున కర్హులై యుండిరి.
 చంద్రదముఖులను పచ్చినటులఁ గరకంకణముల సువర్ణ సామ్యవాదము
 లును, హంసయోనముగఁగిఁ బెల్లుచున్న నూపురధ్వమమును నను
 మానప్రమాణమునంబులయే కాక నిల్లమబ్బువనన్న చంద్రునివలె
 నానందవిమలముగఁగఁ జంద్రదముఖులను నిజతనుకాంతిచంద్రికల నిండు

కంచుక నీవలకుఁ బ్రసరింపజేయుచుఁ గొంచెము ప్రత్యక్షప్రమాణమును
సూడఁ జేయుచుండిరి. కలువలకుఁ జెగలువలకును శోభయునుచుండింపఁ
గలువలతఁడు నక్షత్రకోటిఁచుట్టును బలిసియుండఁ గొలువదీర్చి
విధంబునఁ కట్టెరుటఁ బ్రజలమఱుములు తననందర్శనమాత్రమున
నానందముతో విడిసిపలివైరాజులంధులైత్ర పామలతిపరివృతంబై
ప్రభాకంచక్రవర్తి విచ్చేసి ప్రాగ్విశంకరించి శోభాయమానము
గావించెను. అపకేళుని తలమానిషముల నొల్చి కూర్చిననరమోయున
ధగధగాయమానముగాఁ బ్రకాశించుచున్న మణిహారముచేత లేకులు
కలువపూవునందు కుండలాకృతిఁబొల్చి మనోజ్ఞమయ్య పృథ్వీమున
నాందోళనము కలుగఁజేయుచుండెను.

తూర్వధ్యమలొక్కు మృదీనిమిన్ను ముట్టె. అంతలో నీళ్ళబ్రుజయ్యెను.
దీకులు, మహాదీకులు. దీరాధీదీకు లందఱును నీర్దిష్టమార్గమునఁ
ప్రవేశించి రెండుభాగములుగానిల్చి సార్వభౌమునకు వంగి నమస్కరించి
సంధింపఁబడిన బాణములవలె సాగి నీలిది యుండిరి. సార్వభౌముడు
లేచి నిలువఁబడి.

“నాసామ్రాజ్యముయొక్క పరాక్రమప్రకాశ మంతయు నేడీ
రంగమునఁ బుండరీకవింధి నాహృదయమునకావంద మొనగూర్చు
చున్నది. ఇంద్రగ్రస్థానము వహించి మెఱయు పరాక్రమ మీమణి
హారములే కలంకరింపఁబడుగాక! ఆదిరకాలముననే మీరెల్లరు
మీబాహుబధర్మముల విజృంభింపజేతు రాలముసూడ లరిమేళ్ళయ
డనుగ్రహింప నున్నాఁడు. ధర్మమేన జయతి!” అని సంక్షిప్తముగ
సువన్దసింది నిజానన ములంకరించెను.

సంధింపఁబడియున్న బాణములు విడువఁడినవి. ఒకలమండోత్తులు
లేచి ప్రాచులవలె నీలిది యాడుచున్నది. సూర్యకిరణములవలె
బల్లెము లెల్లడలఁ దళతళ మెఱయుచున్నవి. ఇరునక్షత్రములవారే
బుడొరుల పెనుకకు నట్టజేయుచుండిరి. దివారాత్రములవలె శోభ
చుండిరి.

విముక్తికర్త దీపమువలె నొకపక్షము శ్రమశ్రమముగఁ జేసో
 క్కమునుచుండెను. విజయసింహుఁ జాకనమునుండి వ్రాలినట్లు
 క్కములో వచ్చి చేరెను. “ఇంతవఱకు నూఁక చూచుచు ది
 యాదిగ్రవుచున్న వారితోఁ గలియు నాతఁ డెవ్వరై యుండును” అను
 వదియ మందిజీవునముల కొక్కమాత్రె నొకటెను. గునగునలు
 భూభూమియొక్క ఊతలు వ్యాపించుచున్నవి. వాద ప్రతివాదములు
 బలియుచున్నవి. చక్రవర్తి మొదలు సాయాన్యవిజయకు - విజయ
 సింహుఁడే జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండెను. కాని యానూతఁడవును దొక నుండరి
 యుచ్చిన వచ్చులపేరు దాల్చి యుండెనే! పురుషవేదము దాల్చిన
 వదితవలె గన్పట్టు నాయనుచుండు కూడఁ బ్రేక్షకలనునములకు
 సుఖనందేహములు కల్పించి యుండెను. కానిచో రె.దవవానికి
 కలయదొంగిన నానీరొక్కదిది! ఎట్లువచ్చినది మున్నగు వ్రేళ్లు
 వాని మనస్సునకుఁ దట్టనే తట్టవు. అటులనే పరాజయ మొందుచున్న
 వారికి దేవునివలె దోడైనవా డెవ్వడు! ఎందుండి వచ్చెననుకలంపి
 తను విజయసింహుఁడు వవ్యసాదివలె నిర్విక్రవిక్రమం బతికయల్ల
 నెదిరి దుర్నిరీక్షుఁడై విజయము వందిపుచ్చుకొనుచుండెను.

అది గాంచి యోర్యలేక విజయసింహుని బంధుకోటి యెల్ల
 “ఎవఁడు ఏనుఁ! నేను నుం విజయఁకుఁ జెందదగిన మణిహారము
 మొదలేసికొని వోవఁజూచు! ఏమి దినికావరము. ఇట్టిది వానిబంధుగుల
 మగు మన కెల్లరకు సిగ్గుచేటు—“తలవంపు, లెడు, గండు వీని
 యుక్కడగింపవలయు” అని కృతఃకృత్యులై తాము విజయగ
 నెవతోఁ బోరునకు దలపడుచున్నదియుఁ దెలియక విజయసింహునిపైఁ
 గిరిపిరి. నిరాఘాటముగఁ జూడఁబోవుగ ముందుకు వచ్చుచున్న
 పోకపై నొక పెద్దకంటము వచ్చి ముంచెత్తివెట్లయినది. దశదిశలు
 పోహళారములతో నిండె.

“అధర్మ మధర్మము” లేది చక్రవర్తి విజయుని బంధుగుల
 పొరింపఁజోయెను గాని యంతలో “యానూతఁడవును మాత్రము

నుభవతే నదవగంగము జొచ్చిన" దని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని యి
కూర్చుండెను.

విజయనగరమున గుఱ్ఱము ముందరవాలు తెగిపోవుటచే ను
ముందున కొరిగి వెలిపోయినది. ఇంతలో నొక బల్లెమువచ్చి నెవడు
ఘోషించుకొనిపోయి విజయనగరమున ప్రక్కలో వాటుకొనినది. విజయన
గరమునకు దిగి చూచునట్టి తనబోదరుడై ముందరవాణముతో "గర్జ
నుడిగినదా!" అని ప్రశ్నించెను. విజయనగర బౌద్ధ మఠికులత్త
దుప్పరముకాగల గన్నులు మూసికొని తన హృదయమునందలికడ గల
రజః దేవీదేవ్యముందరసమ్యాహులమూర్తిని గాలచి భ్రానించుచుండును.
"దేవి! విజయనగరముననున్నచోప్పుననే మిలుగు ప్రేమ దాను" అ
ని నేనెంచుచుండెను.

ఇంతలో ఇంద్రహానుడు వేటొకగుఱ్ఱమును దీసికొని బల్లె
ప్రక్కను నిలిపెను. విజయనగరమున గనలవిచ్చి ఇంద్రహానుని ముఖమున
చ్చిట్టి నీలదీ "ని మనదవు" అని యడిగెను. అప్పుడు "మీ కిది బల్లె
ని యాపమునందును, చేతులయందును నెంతవలె యున్నది!" అ
ని విజయనగర నొక్కవారా తొలిభావము స్ఫురించినది. అంతలో నా
కెన్నులు పెద్దవి తన కిచ్చినదాలుపై వ్రాలి నిర్భయమున్నది. ఇంద్ర
హానుడు తలవంచుకొని "మహావీరులకు నేచెప్పవలసిన దేమున్నది. నీ
అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. నెటిన విజయనగరముననున్న గర్జ
గుఱ్ఱముపై కెగ్రెగ్ర కి యాయధము కేలబూని గుండు దబ్బరిని
దెబ్బలివలె నిచ్చులించ నందఱును బటావంచలై పోయిరి.

తిరిగి కూర్చున్నవలు తెలగిగినవి. విజయనగర మ్రాగించి వి
యము ప్రకటించిరి. విజయనగర వన్నానింప నెల్ల గుఱ్ఱుక్తులగు చుం
విజయనగరమునకు "పోదరా! ప్రాణములు పోవుచున్నవి. మనకు
పోలయును.

చంద్ర :—నుండిది

పక్షమువారు :—నీకు వజ్రహాగ మిచ్చెదను. నీవె గ్రహింపుము.

విజ :—పన్నుఁ బూడ్చి పెట్టకుండు. గాలి నిండు. అయ్యో! రాజుఁ గొంతెము గాలి నిండు.”

అప్పుడెరి కందఱును బ్రక్కకుఁ దొలఁగిపోయిరి.

విజ :—నాతో విశాలెప్పుడును రావలదు.

పక్షమువారు :—బహుమానము !

విజ :—దురదాతే నాకు బహుమానము! పోదరా! రమ్ము.

విజయసింహుఁ డెటుల రంగస్థలముఁ బ్రవేశించెనో యటులనే యందుండి నిష్క్రమించెను. ప్రవేశము నిష్క్రమముకూడ నింత విచిత్రమగు నీపాత్రమట్టితో యని యందఱు నాశ్చర్యపడిరి.

ప్రభాకరున కాగ్రోత్రవ్యక్తి విజయసింహుఁడే యని వలుచుఱు ముసించెను. కాని నిశ్చయముగాఁ జెప్పట కావచ్చిన యిద్దిన వచ్చల సరిక నుడ్డు చెప్పఁచుండెను. ఎవరైన నేమి! ఈమణిహార మావీరునిఁ జె వోయినది. “కమలాకాంతా! నీవు పోయి యానూతనపురుషుని కాడఁదీసి కాని కీలహుమానము నగౌరవముగా ననుర్పించి వారిని సూర్య పూర్తిగా నరసి రమ్ము” అని యాజ్ఞాపించుచుఁ దక్కంగల రాజలోకము నవలోకించుచు “మీరును చూచుచుండిరికదా! ఆగ్రోమము, పరాక్రమము, లాభువము, నేర్పు, యందము, ధీమతి, నేనీల నవరవిజయవలె దోచుచుండిన మీరు దీక్షణిహారమును మునెద్రముండి పొందుటకుఁ దగునుగా! యని ప్రశ్నింప నందఱును సైక్యశిఖముగో “విజయు నీకును” అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి. ఇంక నిట్టి జరుగుచుండుటలో విరోధములలో పాల్గొనుటకు వీలులేక పోవు చున్నదికదా కాని నిడువచ్చునీ లేకపోయినను తేలియాఁగి శిశువావ హించక తీరనిదగుటచే నెట్టిటులో లేని మండిహానము లేదుగదా చెక్రవర్తిగఁ జెలపు పుచ్చుకొని యా నూతనపురుషుని వెనుక కమలాకాంతఁడను బయలుదేఱెను.

మొట్టమొదటి యేర్పాటు ప్రకారం మొగగొప్ప నిండు ముక్కు వలసి యున్నది. తరువాత గానమున్నది. పిమ్మట ఇంద్రజాలప్రతిభ మున్నది. రాత్రి "శుశ్రూషగర్వభంగము" అను నాటకము ప్రదర్శించబడవలసియున్నది. జగన్మోహనమాసము చార్మివనిష్ఠువుచే కీర్త్యులు భంగపుచ్చేటటు కథ రాణియగు రంజనికి మిగులప్రీతి యగుటచే నానాటకప్రయోగము నిర్ణయించబడినది. అయినను గాల మీలోపువ్వ గొప్ప మార్పులఁ గలుగఁజేసినది. రంజని కురురంగమునకు రాతము విజయ దప్పటకు రాజాలకపోయినను చక్రవర్తి మనస్సునఁ గొంత యలఁడి కలుగుచున్నది. ఏలనో రంజని నొకసారి చూడ నత్తుక మతీకయించుచుండెను. అర్ధాంగిలోఁ గలసి మాట్లాడినగాని పరివృత్తముగాని ధర్మసమన్వయ లక్ష్మీప్రకరము లగుచున్నట్లు పొడగట్టుచుండెను. మతీయు యవనులు చాడిపెయ్యమైన వర్తమానములు గూడ వచ్చుచున్నవి.

అట్టియొక సార్వభౌముఁ డెమిచేయవలయును! ఏమి చేయుటకును దోచక నాటికీమాత్రము పగ్గములవదలి సామ్రాజ్యభ్రమను కాలాశ్వము లెటులాగిన నటుపోనిచ్చెను. అన్నిదింతలు వివేచము లను జరుగుచున్నవి. చక్రవర్తి దానఁదొకచిత్రబాహుస్థైర్యవదీ నంచరించుచుండెను.

కథము కశ్యపులు రాజమార్గమునుండి చక్కకు లాగెను. ఇటుపై సాధి యెంత ప్రయత్నించి తలఁగిందుగఁ వదిపోవుచున్న కథమును గుఱుకువలది రాజరాలకుఁ దేగలదు!

౨౦

పున్నమనాడు పూర్ణచంద్రుడు ప్రాగ్నిక నలంకరించుచుండెను. పరివృత్తమున మోటుమూల యయినాతీరమనఁ బ్రాతఃకోటలో మేడ ధూది నదియందు గవాక్షముకడ పోనాలపైఁ గూర్చుండి జాలకముల

నాది, నిండుచంద్రునియందముఁ దిలకించుచు ప్రతాపసింహుఁడును
బ్రహ్మయ్య, నిటుల మాటలాడుకొనుచుండిరి.

పద్మి :- అడలు వంది పాటువడుమని మాన్యుఁడబ్బాపించును.
ఇది యీలోకమున నేవఁది సౌఖ్యమనభవింపుఁడని యీ చంద్రుఁ
డెఱిఁగించును. చంద్రమాన్యు లీలోకమునకఁ దలిదల్కులు.

ప్రతా :- అట్టికల్లి! తండ్రి యెన్నఁడును సుఖవడుమని చెప్పఁ
జలమ్మా!

పద్మి :- ఎల్లప్పుడును పనులనే చెప్పుచుండును.

ప్రతా :- కల్లి పనిచెప్పదా!

పద్మిని మాటుపలుకక తలవంచుకొని యూరకుండెను. ప్రతాపుఁడు
నియు, జెప్పనేరక నేలఁ జూచుచున్న తల్లిలేరిప్పినచాది. "తండ్రి
కృష్యముగఁ గూరుచె! లేనిచో నే పట్టిఁజెన్న నడుగఁగలవా!
ఇటుండి యీకవ మూరక వర్షించువలెక నిజముగఁతల్లియగు భూమియె
యూలుముల నెల్లఁ తవలోకఁ గ్రహించి, వలయునపుడు తగుతలి లతా
యల కొనఁగి, పెంచి పెప్పింపఁజేయుచుండఁ, తండ్రిస్నేహుండఁ కాది
సంభ్యనేతనూత్ర మొకింతనుఁడహనము చేయుచుండును. మాతృప్రేమ
కొముదివలనే కష్టమును సుఖమును మార్చి వేయఁగలమహిమ గలది.
అట్లా! నాపట్టి యీ మాతృపాప, పృథువ్యృపాసంభవ మెఱుఁ
గియడ! మేమిపుత్రము పాతిభాగ్యులమి!" అని చింతించుచుండ
తాతని మువలి కనుగొలకుల నప్రయత్నముగ లావ్వుజలముఁ జేఁ
కొచ్చెను. కావున మెఱెన్ను మరలించుకొని, కూతురువంకఁ దిరిగి,
"యీనడుమ గదివిడిది పివలకు వచ్చుటయేలేను. అన్నకొడుకు
దిగగా నున్నదా!"

పద్మి :- అటకుండి యందఱు వెవరియిండ్లకు వారు చేరి.
కాని మనవారింకను రాలేదు. ఏమియును లోచక చిత్రములను వాయు
చుంటిని. ఇదిమాడుము! ఎల్లుప్పది!" అని తండ్రిచేరికొకపట్టి

మందిరము అదానీ కవళలుట్టివడ విజయసింహునియే ముచ్చట
యొక్కది. ప్రకాశుడు చిత్తమెత్తును వెన్నెలవెలుగునఁ బరికిరింపును
“అయ్యయ్యో! యీ బాకీ యందనివండున కానించుచున్నదే!
అని విచారించుచు బ్రకాశముగ “బాగుగనే యున్నది. కాని వెన్నె
మణిదికిది. మనవాడును, పక్షియును, నీ గురువుగారి నూతనయాశ్రమ
మందున్నాఁట. అతనికి విజయము కలిగివడఁట! కాని, బలము
గాయుము తగిలివది. యోగి చిత్త వేయుచున్నాడు. సురక్షితముగ
యూటిమని మధ్యాహ్నము మనవాడు వార్తనంపెను.

పద్మి :- బలమగుగాయమే! యొక్కదో!

ప్రకా :- కుడివెక్కలో.

పద్మిని హృదయముపైఁ జేయి కైచుకొని తలపఱిచుచు
“కాశ్రమనే కాకలగు యెజ్జరంగు నాకుఁజెనుండి క్రుశ్చి యాకు
ప్రక్కను ఒడివది. అప్పుడే యేలనో నాచృదయమును శాస్త్రము
మనిను. చూచుము. ఇక నాచిచ్చ యె తవయుత్పిందినను నూతన
తేను. ఒక్కసారి పోయి నే చూచి రావలయును.

ప్రకా :- నేఁడునును. శేవుపోవును. అట్టివానితో ననకు
విశేషసంబంధ ముంచుకొనకూడదు. కాక నీసోదరుడు కిచ్చ
చూచుచునే యున్నాడు. నీవచ్చటికివ్వును పోవక్కఱలేదు.

పద్మి :- మంచివారి కావడ కలిగిరవును ప్రతివారు నాయును
మరిసిన కథిరేడా! అట్టిచో మహావీర్యాగ్రేవరునకు నేనకర్మ చేయ
జననా! అతనికి మనకును నిదివరకే సంబంధమున్నది. “అట్టి
గ్రహ నా శ్రమిసోదరుని ప్రాణము—”

ఇంతలో నేనకుడు ప్రవేశించి యెవ్వరో కురుకంగమునుండివచ్చి
వేదియుండిని తెలియించెను. తోడనే కుండియు నూతును
నూడ మీదది యావచ్చిన గురుతాతాకున కెదురేగిరి. ప్రకాశు
దాగంతం! కిధివత్కాకముల కల్ల నుదిత్తతి గావించి, యాగము

అందు బలము, కమలాకాంతము, కావచ్చునని వినినరంగున
పించెను. తరువాత

ప్రతాపా—వీరరా! నీవికఁ బెక్కుచోటల నరము నెక్కుట
జరుగు. అనుచుచిరాగ్రణి మాయుంటి. వచ్చి ననదాలు మాయుంట
కాదునని, మాయుంటిలోని చాలు నొకదాని నడిగి తీర్చినా పెట్టెను.
కప్పలవత్తము మెకను చాల్చినది నే నెఱుగ—

వచ్చి—ప్రచ్ఛన్నత బహుల్లడకుంటుకని యావత్తము నేనె
బుద్ధితిని.

అని యా మిక్కిలిమాయుంటి మెకనుచుండ, వీరరా! బలి
మెకనున్నటులుండెను.

ప్రతాపా—మాయుంట నుంచినదాలను జూచిన నీ వాతఁ
గిచ్చి విడుగు నేమనుకొంద గ్రహించగలవా!

కమలా—తెలిసికొనవచ్చును.

ప్రతాపా—అయ్యాయా! నీవీకని కట్టానిని జూచియున్నా
కావచ్చునుకను గాలమైవది. అది లోనికి పెరిగిపోయెను.

కమలాకాంతముకు బుద్ధిని నందశ్చర్యమైన మునుముండియు,
మెకను మెకనులో లేను. హృదయము పొగిపోవుచుండెను. అతఁడు
కావందెను. కా నొక్కడ ముండెనో, తేమి మూలరాకుచుండెనో,
వాతఁ డెఱుంగెను. కాను నర్హత్రుకమందు మందానితీరమున
కొత్తునుల్లియులవాన్పుచె —రానిజాతీయుల ప్రోత్సహమునొని కూరుచుండి,
నవ్వు చాత్రతో నమ్మకంటును గ్రోలుచుఁ జెందెకన్యచ్చమా! చెంగర్వ
వచ్చెనా! అమ్మకము మధురమా! ప్రేమనీయధరము మధురమా!”
మని యచ్చరలేమిలు నాకుచుండ నానందపరమమై డెకముల భావించు
నుచుండెను. వచ్చిరియు మనోహరుని వరాగ్రముఁగ్గఁ మూరికి చుచుఁ
నవ్వుకున్నును జూచి, కానీ బలమహిమఁ డెవఁటుల నిష్కలంకిమగు
వచ్చియుతో జూచుచుండెను. వచ్చిని ముండి పడువ, కమలాకాంత

వెన్నెట నడుగులలో నడుగులు వేయుచు, వచ్చుచుండెను. పద్మిని తిరిగిచూడఁజూపు లేకది లోనఁ బ్రవేశించెను. క్రతుుల జతఁబడి మున్నె వీణ మలయమాధురము కాకున "జయ—విజయ—జయ—జయ—జయ—జయ" అని పాడుచుండెను. కనులుఁడుగూడ లోనఁ బ్రవేశించెను. కాని యాతఁ డట్ల నిలుచుట కచేతనంబులగు కడఁబులు సహితము నెమ్మదింపఁబడుచుండెను. తియమామిడివండులోని జింకపిక్క చేరినట్లున్నది. పద్మిని చాలుపైఁ బాఁగూర్చుని పట్టుకొను నూరదీసి లోపఁబాలును గమలుపఁగి జూపి, తలవంచుకొని నిలుయుండెను. గదియంతయు బొలవెన్నెలతో నిండియుండెను. వెనుక తోటలో నెచ్చెట్లు నుండియో, కోల, కో, యని కూయుచుండెను. ఆహు చూచింత న విజయసింహుఁడె యట్ల వీరాననము వైచుకొనూర్చున్నటులు గమలుని మనమునకుఁ దట్టెను.

కమల :—మందరీ! శ్రీలోకమందరీ! మోహినీ! భువనైక మోహినీ! నీవాచారి నేల పలచెడఁపు! నీ హృదయపాత్రయందలి ప్రేమామృతము నాపాపాశముపై నేల యధిపతిక ముపరెడఁపు!

పద్మిని వంచినశివ మత్తకుండగనీ ద్వారముకడ కరుడఁగి వెనుదిరిగి చూచుచు, "ఈదాఁలెవరిది! వాని పెరేయి!"

కమల :—విజయఁడు—విజయసింహుఁడని తేను. నిలుచున—విజయచంద్రుఁడని రాణి రంజని నిలుచుకొనుచుండును—రమ్ము! ఇది మణివారము! రమ్ము. ఇది నీకీర్పదను.

పద్మిని :—నా కోల?

కమల :—ప్రియుని కిచ్చుటకు—(అని తన్నుఁజూపుకొనును)

పద్మిని :—సార్వభౌమునిచే నియోగింపఁబడినవాడే. తల్పార్యము సేయు టుచితిము.

కమల :—ఇదిగో నేను నికర్పించుటకు తిరిగి దీనిని నీ నీప్రియున కిచ్చిన, నీచేత నరాత్మకుఁడై యొకయో యానందించు

అని వెళ్లి కూకతో, యిండుక వంగి తలవంచి నిలుచును.

వచ్చి:—నరే! నీవు పోవచ్చును.

* నహుషునివలె, కనులును వర్ణమునుండి ౩ దళః దోసివేయఁ
బడిన ట్లయ్యెను.

కనుల:—సెలవా!

వచ్చి:—ఇందిది.

కనులును ముందునకు రెండడుగులిడి వెనుకకు దిరిగివచ్చి,
“పోవాలంటివి”

వచ్చి:—ఏల!

కనుల:—ఏమి! వెలుకాకినము! మూత్రము చే బట్టుకొని
యిగిరిపోయిన నీపావుర మెటులఁ జోగలదు! గాలివటమువలె నటు
నటు తిరుగాడవలసింది గదా! అదృశ్యమావగంధమున బంధించి
పోడిదిరిలి. పొమ్మన్న నీత్రమర మీదిదగ్గమును విడిచి యెందరుగఁ
గలదు!

వచ్చి:—మీ మాటలవేరుము నాకళ్ళనుగుటలేదు. నీవు వెదల
వచ్చును. ఈమణిహారమును బ్రతాపఃహుని తనయి వచ్చియును కన్య
కజనునఁహుని కీయఁగలదఁ, పోయి సార్యభౌమని కజిఁగింప
వచ్చును. చాలరాత్రి యైంది. తిండిగారు నాకోటకై యెరురు
చూచుచుందురు. అయిన పాదసేవ నిండుకయెఱసి నీ సద్రపోషలయ,
నిద్రవచ్చుచున్నది.

కనుల:—అయినచో, నాహృదయచకోరము నీ సేమదివకుఁ
గానక విరహాగ్నింబడి మ్రగ్గవలసినదేరా!

వచ్చి:—వీరవరా! ఇది నీకు దగురా!

కనుల:—నీవు కన్యపు. నేను క్షత్రియుడను. గాంధర్వము
కక్షత్రవమ్మనము. యాదవకళావార్ధుడై వెలుగుచున్న చక్రమి
మ్రోల—విశ్వుదండిముతో నీలోర్పలాదులతో, యనయిరువురననుమ

నిలిదియూడి బ్రహ్మపీఠ మధిష్ఠించ వేదియన్న భక్త్యభిర సహాయమున బ్రహ్మలివాహయివలె న లోటులేదు.

పద్మి :- ఈమాటలు నాకు నవ్వయిలు కావు—నే నానె వలించితిని. ఈలోకమున— లేనిచో— బైలోకమున, ఈభక్త్యయిన లేనిచో— బై భక్త్యయిన నేను వాని యర్థాంగి నయ్యెదను. అది నీ నెఱుగుమును. నిత్ర పోయి.

శమలా :- కా డీవలెనే చెచ్చి యుండును - లేనిచో - నిన్ను దృఢీకరించి కంఠం కాగిలి నోరి ఎఱుగును.

పద్మి :- భావన నా లేదు! నీ నదుపురకునునూడ కానీనై సుఖమును అని యుచ్చరించుచునే ముచ్చారయెను. ఇంతలో బ్రతాపసింహులును మేపైకి వచ్చెను.

ప్రతా :- భోజనమునకు రా లేదేమి!

శమలా :- ఆ విజయసింహులనుగూర్చి యుండును నటులనే నూర్చుండెను. ఆయ్యా! ఈబాలిక వానియం దెశవలపో కాని నాయయిగిలివదిలము చెల్లచుండన . . . యిప్పుడే - పాపము! ముచ్చారయినవి ఏమి చేతునా యని చూచుచుండ మీ రే తీసితిరి.

ప్రతాపుడు వెంటనే పద్మికి శీతలోపచారములు నావించె నొడగెను అందు శమలాకాంక్షలు మిక్కిలి పాపమయెను. పూల వీరవతో వివరదొడగెను. ప్రతాపుడు పన్నీటితో ముఖము తడిపెను. వృద్ధ పీఠకుడు నీసన కంఠమునకు బరిమిరిరీయ. ఎట్టి పీఠకు డిదిగి వచ్చి కనువిచ్చి చూడెను. చీకటిలో మురిగి యున్నవారికి మోహోదయ మిట్లుయ్యెను. ప్రతాపసింహులు నాటి పలుకరింపక బాగ్రత్తగా నూతుని నొనిపోయి, వేటోక గదియందు విరుంపచెట్టి “తల్లీ! కన్నులు మూసికొని యేదియు నాలోచనలు చెప్పుకొనక విశ్రవహ్మ్యా” అని చెప్పి శమలాకాంక్షనికడకు వచ్చెను.

శమలా :- ఆయ్యా! సుఖముగ విద్రవ్యుచున్నదా!

ప్రశ్న :—వచ్చును. కాని యా విజయసింహానిసూర్యుని
దక్షిణాయములు !

కమలా :—అతఁడన్నిదిగముల మీఁకాల్కితఁడని నీవెరుఁడ.
కాని యతఁడు వివాహము చేసికొన నొల్లఁడని చెప్పుదురు !

ప్రశ్న :—అదేమి !

కమలా :—అదేమీ యెవరుచెప్పుదురు ? కంటితో, కాదని
చెప్పుదు లేదు. కాని యాతఁడు మహారాజుని పరిచయిగ్గుటలకు,
మహారాజు వీరియొక దిక్కిలి యనురాగము చూపు చున్నటులు
పందలు చెప్పకొనుచుండురు. ఇతఁడు పత్తము లేవుఁడెఱుఁగును.

ప్రశ్న :—చాల రాత్రియైవది—భోజనము చేసి.....

కమలా :—వలదు. నే నిప్పుడే పోవలయు—యవనల విష
యమి కూడఁ గొన్నింపానశముల పరమవలయు; కావున నే హరమును
గూడ మీఁకాన్కొనిచేరికే యిచ్చి వాని కిచ్చుచి వేసితిని. కాని
నేనుఁజనదు. అని నాకుచెప్పి కమలాకాంతఁ డటకండి యెల్లులో
లయటచది త్రుకుడవు వా యని గుఱ్ఱమిక్కి రాజధాని కిళిమ ఖు డై
వెన్నెలలోఁ గాడుకొనుచుఁ బోవుచుండెను. అచట తన పరాధనియ
యొక్క కాథను గొంతెఱఁ జెప్పఁబయింతు ననునాశయేగాని, శృంగర
చిహ్నాలక మగుటచే నాచటవలసి, మంటపై నేయి పోకిఁడ్లయెను.
పద్మినిపై మోహము—విజయింపైఁ గ్రోధముగఁ బరఁ మీఁకాను.
పద్మినిను వానిని రాజుని పరాధనింపవలెనని చిత్తయము చేసికొని,
పన్నుగడలు పెడకుచుఁ బోవుచుండెను.

ఇక్కడ పద్మిని కన్నుమూతపడదామె— “నా క్రియఁ
బెల్లుండెనో ?” అని యొక్క పీఠావము. పద్మిని కటాక్షనఁ బ్రక్కపై
లేది కూర్చుండెను రావరము చేతఁబూనిన మోగినదె, మహారాజు
గొంబూని లేది నిలువంబడి ధ్యానించుచు నుండువకు నడవ
లేచ్చెను. రావము భాషెను దొడిగడకుఁ గొంగోఁయెను. ప్రకాశుఁడు

పరుడసిద్ధముగనుండి, కూతునకు నిద్రపట్టినది లేనిది వ్యభిచారుని జూడవలెనని యులుగిటి తనగనినుండి యీవలకు వచ్చుచుండెను. ఇంతలో బద్ధినియే తన కెదురగొల్పెను. కూతుమోము చూచి నంతనే తండ్రికి గోపము, నవహృద్యము, బాలియ్యఁ, నూడ నొక్క గూత కలిగెను.

ప్రతా :—నిద్రపావ్వుంటిని కాదా ! అని తనచేతితో నల్ల చంద్రునివలె మెలయుచున్న యామి ఫలములు వృక్షించెను. నుడువు కాగుచున్నది.

పద్మి :—నిద్దుర వట్టలేదు. కంటికి నూర్చు రాదు.

ప్రతా :—నీ వీవూటమయ్యఁ దినలేదు. కొందెము—

పద్మి :—నోటి మెకుకుపోదు.

ప్రతా :—మఱి నీ వేమిచేయుచువు.

పద్మి :—ఏమియునులేదు. ఒకచిన్న ముచ్చాపై నెక్కి యావూర్ణ చంద్రుండలము చేరఁజోయెను. నా గురు పెండుగూర్చింది పోదు చూడెను. నాయన్న తాళము వేడుచుండెన. విజయసింహుడు పెడును పరుండి యానందించుచుండెను.

ప్రతా :—(వ్యభిచారు) అయినవో వానికి గాముము మాని పదా ! బాధ పోయినదా !

పద్మి :—లేదు. కనుక నీ నేనోయి యాబాధనే నూర్చివుచ్చు కొనెనను. వారివ్వుకు పూర్ణానందముంది నుభించెనరు.

ప్రతా :—అమ్మా ! కివోక కన్నకపిఠాలికవలె మాట్లాడు చుంటివి చంద్రునిఁ జూచి దవ్వలనుండి యానందింపవలసినదేగాని యందుకొనఁగోర చేయరావుట పెట్టితనము—లేతనము.

పద్మి :—పెట్టివో ! లేనో ! ఈ కుగిరముకూడ వానికి కానిది వేయవలెను. వాడు నాచేతికిచ్చి పోయెను.

ప్రభా :—గాయము కుదిరినవంటనే వారే యిక్కడకు వచ్చును. అప్పు డీయవచ్చును. నీవిప్పుడు పొదిగడ కరుగుట నాకష్టము కాదు.

పద్మి :—వెడలకుండుట నాకు కష్టము గాదు. అబ్బియన్న వచ్చినా? ఎన్ని రోజులెప్పి వంటియిందును.

ప్రభా :—నీకుండకళ్లము లేనిచోఁ జనుము పొమ్ము— అనె పోదలఁచినప్పుడు పొమ్ము-వరధ్యాయముగ నుండి వంజరము మూత తెరిచివెంటనే పారిపోవుచిటువలె పద్మిని తటాలున లేచి నడుచు నుండెను. ప్రభావుఁ డది చూచి మూలములు చెప్పబాలకపోయెను. అప్పుడతడుగు వృద్ధనేవకులఁ దోడిచి, మాకును యత్తవారింటికివలె, పొగనంటి వచ్చెను.

౨౧

రానీ వాపురమునం దంతఃపురములో సార్వభౌముఁడను యువరాజ్జయఁ గలసి మాటలాడు కొనుచుండిరి.

ప్రభా :—నీకింకను జబ్బుగనే యున్నదా?

రంజ :—లేదు.

ప్రభా :—విజయసింహున కెట్లున్నదో? ఎక్కడ నుండెనో?

రంజ :—మీఁదెనుక నే కురురంగమునకు రాలేదా?

ప్రభా :—లేదు. కాని యన్నివిధముల వానిఁదోలు ఏనుఁడ మఱియొకఁడు వచ్చియుండెను.

రంజ :—ఇక నేమి? వాఁడె వీడు.

ప్రభాకరుఁ డాశ్చర్యమిహున్న మానసుఁడాయెను.

రంజ :—వాఁడు మీరటుల మఱివినచోడనే వాఁడు నాతో పోలికవాడు వచ్చుచున్నదనియు, వానింద బాపుకొనుటకుఁ దాను ప్రచ్ఛన్నముగఁ గురురంగమునకుఁ పోవలసియున్నదనియు, తెప్ప

నే నాకృత్యవది "అదే" మని యడిగెను. "నావేయి విషయమున నావ్రతిదీక్షలెల్ల నూరక భయవది యోటమిసంగింపఁజుండిరేగాని నాయందు వెనుకటికత్తి నీడు లేదు. ఎళిందినవలె యోగమాట వివరించుచున్నది. కావున నీమాట నావేయి కప్పివచ్చు పోయి నాల్గి నిలువఁజెట్టుకొనవలెను. చక్రవర్తియు గీర్తికామునియగు తన పిలువ నెడముల యన్నింపకపోడు." అనియెప్పి తోడనే తలలయలుదేరినది.

ప్రభా:—[ఇంచుక నవిష్టము బయల్పడ నొక్కింత విగటముతోఁ గూడిన విజయనగర యధిపతియైన బొడసూపు వయి! నిన్ను నమ్మిగ విజయసింహుడు కాల్యక్షిహేతు డను, చక్రవర్తియగు నమ్మ నమ్మకాలక యెంత చులకనగ నత్యవాత్సీయమిథంగము గావించుకొనెను!—అటుగాక నమ్మగూడ నమ్మించు నెంత యందముగ నరవముగ, నొప్పియుండెడిది. నేను నాని కిహస్యము బయలుపట్టుదునే! దాని కేఱిగాని పాపము! పాని ప్రక్కలో బలముగ గాయము తగిలినది!

రంజనిముఖము నెలనెల చోయెను.

ప్రభా:—గాయమున కేఱి, తగినచికిత్స చేసిన నులభముగ మానును. ముఖ్యమైనది మనకు మతోపకరమగు నొక్క కుభవర్త మానము! - విజయసింహుడు డిట్లుపై నొక యింటివాడు కాఁజొత్త నాకేయు కలుగుచున్నది. ఈసారి వాడొక ముద్దుల గుమ్మరచే నెవ్వరొక పింపఁబడిన పచ్చలవరకము దాల్చి పచ్చెను.

తననరనను గూర్చుండి భర్త ముచ్చటలు చెప్పుచుండ నాకడవలె నాకేయు వినినంతనె రంజని కొడలు పరవశైలై పోయినది. అనందము చేతఁ గాదు—అనూయ, దుఃఖము, కోపము, ముచ్చోగొనుటచేత ఏమియునుటకు నోట మాట నెలువడినది గాదు. నాథునిమోహకన్యెత్తి చూచుటకు రెప్పలు లేచుటలేదు. ఇంకను మగఁడొ

అప్పురోత్రుచున్న మాటలు చెప్పుటకు వివరములేదు. అప్పుట
సాక్షుండులయే సవపాముగ లేదు. దిగ్గునలేచి “మీకుఁ గలిగిన
భాగయే నాకును గలుగుచున్నది.” అని చెప్పచు నాగఁ, తిన్నగఁ
పడిటింటిలోని కోగి తలుపు వైచిగొని, చక్రవర్తిచాన్పుపైఁ బడి
కాయవలె వెన్నెంట మునుసుంటి తరుముకొని పచ్చుచున్న దున్నహ
భావము వలనఁ గలిగిన భావముచే నిటునటు పోరలుచు, నొక్కమాటు
పట్టుకొని దిగి మోచేతిపై నించుక లేచి, బ్యారమున్న శోడవైపు
చక్రముగ, జూచుచు, “త్రోహీ!” యని గట్టిగఁ గనిదీర వంశో
నిచ్చెను; కాని యాశోడకు నోరు లేకపోవుటచే నేమి యుఁ బ్రత్యక్షతర
మాముగ ముప్పటివలెనే తెల్లగ, తళతళ మెఱుఱుచు నిర్వియుండెను.
కాని యప్పుడు చేయున జేయియనులేక గర్వపూరితమగు కాంతిని
పైఁ జెచ్చుకొని మహాభావయై ప్రవర్తించుచుండెను.

కురుక్షేత్రమందలి తన వ్యవృత్తాంతమును గూర్చియు, యువనుల
వాదఃగూర్చియు; దన వృద్ధయమును గలఁచివే మునుండిన భావము
యు గూర్చియు వింక నీ శీటమో చెప్పవలెనని యనుచుండఁగా,
తెగ్గాని యంతలో లేచిపోవుట చూచి ప్రభాకరుడు కారణ
గ్రహింపఁజాలక యిటు నటు జూచుచుండ, నేనకుఁ జరుగెంది
కమలాకాంతసిరాక నెఱిగింప, చక్రవర్తి వానికి దిగ్గున దిద్ది,
నాకఁదిశేషంబులు గ్రహింపవచ్చునని నిశ్చయించి, యంతిపురిని వీడి
యెల్లప్పుడుకూటమునకు వచ్చెను. తోడనే కమలాకాంతుడు లేచి
విజయంబుగ నిమగ్నుఁడై, మొదటినుండియు, చా నేయేర్థులములకుఁ
బోయి నెడకెనో, యెంతెంత కష్టములఁ బడెనో, తుదకుఁ బ్రతాప
సింహుని వనమధ్యమందు జెటల విజయసింహునికాద వోరకెనో, వదిల
యొక వర్ణించి తెల్పి, “అ ప్రతాపసింహుని గారావు కూతురగు
పల్కిని యాను కన్యయే విజయసింహునికిఁ బతకమునిచ్చి, గాథమగు
మీరు దదిని యానుకూలరే, నామిగోరిక తొప్పున నేను మునిగోరిక

మాను కప్పగించితిని. అతనియే దన ప్రియునికడ మానవమును నిప్పటి కలంఠరించియే యుండును." అని కప్ప తనకథ ముగించెను.

ప్రభా:—నీవా యోగియాశ్రమ మెక్కడనో తెలియింటివా?

కమల:—లేదు. అడుగ నుజుదితిని. మానవంధుడైనవా కంఠజ్ఞాన మెటులుండును!

ప్రభా:—నీ వా మానవమును గొనిపోయి వ్యయముగ విజయ గడచేయక బారిచేరి! నీు యిచ్చితిని!

కమల:—ఉత్త ముక్తలసంజాతయగు కన్య వకారణముగ నిచ్చి కోరినపుడు, తిరస్కరించుట ధర్మముగదా!" కమలా కాంతుడే రంజనవలెనే గొప్ప కాపు పెట్టితినిని. లోలోన మతపించుచుండెను.

ప్రభా:—నీయేరిక యానని శ్రోదిపుచ్చుట ధర్మముగాదా! పరియే. ఇటుపై న నీ నెన్నడు మా వసులపై సక్కజలేదు. —ఈ చప్పి చక్రవర్తి లోని కరిగెను.

కమలా కాంతుడు తన తప్పును తెలిసికొనెను. కాని యాతని స్వభావమునుబట్టి యందునలనఁ బశ్చాత్తాపమునకు మాటుగఁ గోసమ కరిగెను. శ్రోదఘూర్ణిత లోచనముడై తేడు బోయినచారి పెరి రెప్పవేయక చూచుచు నొక్కక్షణము నిలువఁబడి "ఘటనా ఘటనా! నీమధ్యదనగు నేదీనిని లెక్కనేయినేల!" యనునటు లొక్కమాత్ర తలపఁచింది, మందహాసముచేసి, "ఒక్కడెప్పుడు రెండువండ్లును రా గొట్టుటయే ప్రజ్ఞ యని, విజయప్రభాకరుల నేకకాలముండు వందిం చెఱుట" నని తలంచి వచ్చిన విజయసింహుల ప్రణయకథను బట్టగలిగి నాట్లుమూలల వ్యాపింపఁజేసెను. రాణిని వందించిన రాజు వందిండుటయే యని కమలబుని భావము! కాని యంతకు మూలమ వచ్చిన తన్నుఁ బ్రేమింపక తిరస్కరించుటయేకదా! అహ! భగవానుని రదియింపఁబడిన యానుభవనాటకమందలి శాశ్వత చర్యలకు మాటలకును మూలకారణము లెంత విశూభములై యుండునో!

ఒక్కొక్కప్పుడు మనుజుఁ డితరుని మోసపుచ్చు మాట యటుండఁ జనునానె తెలియక కొన్నిసారులును, దెలిసి కొన్నిసారులునుమోసపుచ్చుకొనుచుండును.

కనుకాకాంతుని వీడి లోనిరిగి రహస్యకార్యాలోచనా మందిరముఁ జొచ్చి ప్రభాకరుఁ జానేసుహిమాచలమునంగల తన సామంత రాజుల కెల్లపై న్యాయుంఁగూర్చుకొని యవనునితోఁ జోరునకు సంసిద్ధులుండని హెచ్చరించుచు లేఖల వ్రాయుచుండెను. అందు రాజశీయు, సోమరథావమును, దేశభక్తియుఁ బ్రతివాక్యమందును మన్యక మగుచుండెను. నమ్మకమగు వారుల రావించి యాశక్తుల నాయాదేశాధీశుల కితత్వరితముగ నందఁజేయ నియోగించుచుండెను. తరువాత విక్కిరి యాప్త నిర్లయుఁజేరిన తనమంత్రిపుత్రుండగు మమంత్రిుడనువానిని రావించి విజయసింహున కొక లేఖ వ్రాయుచుండెను. పూర్వము రావ కాన్యనిషయములందు నందుముఖ్యముగ యవనులతో సంబంధముగల విషయములఁ గూర్చి ప్రభాకరుఁ జాలోచించునప్పుడు రాజీయగు రంజని కూడఁ బ్రక్కమండెడిది కాని నేడు ప్రభాకరుఁజొంటిదిగక గూర్చుండి రాదకాన్యములు జక్కఁజెప్పకొనుచుండెను. రంజని యుంచుక యన్యన్తయై యున్యదికద ! కాని యామె వరనను లేనిలోటుమాత్రము విక్కిరి కానపించుచున్నది.

ప్రభాకరుఁ డుత్తరము పూర్తిగ వ్రాసినపిదప తిరిగి యిటులఁ జదువుకొనెను.

“విజయా ! నీకుఁగలిగిన పిచ్చిభయము నాకు విక్కిరి నప్పుడు గలిగించుచున్నది. ఎట్లునునను గీర్తి కాముఁడనై న నీనెంము మన్నించఁ బడెనది. — కాని యీసారి విజయుగ నీకు జలమగు గాయము తగులుట నీ నన్నత మాడినఫలము కాని వేయకాదని నాయభిప్రాయము. అయినను దయోమమఁడగు పరాత్పరుఁడు నీ కదిరకాలముననె యారోగ్య ముగ్రహించుగాక !

మాతనప్రియానురాగంబున మున్ని లేలుచుఁబ్రాద్దులు పుచ్చుచున్న విన్నుఁ గార్యావసరంబున నగరమువిడుఁ చిటువనలసి వచ్చినదికదా

యని విచారించుచున్నాను. యవనులు గాంధారము రహస్యముగ నవిహరించుచుండిరని నాకుఁ గురురంగమునకే వార్తవచ్చినది. కాని యప్పుడు నీటకుంటివని నాకుఁ దెలియదాయె. సామంతులకు బాబుల నయితిని. వెంటనే నీవరుదొచి యాధ్వర్యము వహింపవలయు —

నీకు నేను వ్రాయవలసిన దేమి?—ప్రభాకరుడు.

అయిత్రమును మడచి యరిగి పై విలాసము వ్రాసి నదిగుంతున కిచ్చి “వాయువేగ మనో వేగంబుల మీ చి ప్రకాపసింహుని దుర్గమున కరిగి విజయసింహుఁ గూర్చియడిగి తెలిసికొని వాఁకియత్తరము న్నయముగ నందఁజేయుము.” అని యాజ్ఞాపించెను. “మహావనాథ” మని కమ్మనందొని కమ్మలకద్దుకొని మమంతుడు వెదిలిపోయెను.

ప్రభాకరుడు లేచి నిలువబడి “కాలవక్త్రమతివేగముగవారలు చున్నది. వరమాత్రుని కజ్ఞానివేగము మించుట సాధ్యమా? నా కలనక కలగుచున్నది. ఈసామ్రాజ్యముకుటము శిరముని ధరించువాని కాశీసాహితున్ని కమిక్తి యుండవలయును ఓపరమేశ్వరా! చతుర్థ భువనవంతుడవీక్షాకంఠబద్ధువాస్తా! నాకించుక నీదివ్యశక్తి ప్రసాదింపవే! అమును లీభారము సాతలపై నేలపెట్టిరోకదా!” అని తల పాయించుండ “శ్యాశక్తిలేని ధర్మశక్తి నిష్ఫలము నీయర్థాంగము పాపపరిలమై బోషభరమై నిమ్మ దిగలాలుచున్నది. కాని నీవు శక్తిహీనుడవు కావు. నిన్ను నీవు తెలిసికొనుము” అను వాక్యములు విఁబడినట్లయ్యెను. అవాక్యముల నెవ్వరుచ్చరించిరి? ఎవ్వరును గుంటికి గనబడెను. కాని చిన్ననాడు పెంచిన మువలిముని కంఠస్వమురూత్ర మింకిను తెవులయందు ప్రతిధ్వనించుచున్నటులుండెను. ప్రభాకరుని తేమియు లోభవడలేదు. “అర్థాంగము పాపపరిల మైనదా! నాకుఁ చాక్షశక్తి నశించినదా! ఏమిచూపులిది!” అని యాశ్చర్యముతో వికర్షించుచు వెదిలిపోయెను.

యోగిపుంగవుని యాశ్రమమునందు విజయసింహుడు చికిత్సలఁ బొందుచుండెను. చంద్రవంశుడు శోధకునికంటె వెక్కుడుగ ఇతలో మనచారములు చేయుచుండెను.

ఒకనాటి యువరాష్ట్రవేళఁ దగువరివారము నెంటరాఁ బద్మిని గుఱ్ఱమునెక్కి యా తపోవనము తొల్చెను. వెంటనే కూడచున్న పాయథులగు రక్షకభటులను దండకదళఁ బంపివేసి యెండురిగఁ బద్మిని యొక యోగినివలె నా గుహముఖము నమీరించుచుండెను. పై నల్లలనాడుచున్న కెట్టుయాకవలె నాకవ్యవృద్ధయ మూరక కొట్టికొనుచుండెను. “నన్ను నావిజయుడు మఱచిపోవువా!” అని యాడు తనలోఁ బాను తలపోసికొనుచు నింతలో విరాళ చెందుచు నింతలోఁ బట్టరానియోనంద నుందుచు ముందునకడుగు విడుచుండెను. అంతలో నాడు చూపు రాగుహముఖమిందె యొకరాత్రిపైఁ కెట్లు బడియున్న తన ప్రియుని శిరస్త్రిగముపైఁ బ్రవరించెను. తన వచ్చల వత్త మాశిరోవేష్టవమునకుఁ గూర్చఁబడియే యుండెను. అహ! అక్షణమం దాడు నేత్రముగా, నుడుగు, కెంతకపులు, బాహుపులు వేయేల యాడు భారీగ దేహమంతయుఁగూడ నొక్కమాటు నళారణం బగు నానందరూపము దాల్చెనుగద! ఏమి యాప్రమాది కేయము! అటుపైఁ పద్మినిశోధములు భూమిపై నొయుటలేదు. అది వక్షివలె నెరి యొక్కమాటుగ విజయసింహుని వజ్రము వ్రాసెను.

ఒక కృష్ణాశ్రమము నేలపైఁ బరువబడి యున్నది. దానిపై మహావీరుని బలిష్ఠములగు నవయవములతో గూడిన దేహ మొక్క డిందిన శోధందమునలె నొస్తాచుండెను. ఆతఁడు కన్ను మూసికొని వెలుండియుండెను. ఒక దర్శావనముపైఁ పద్మావనము నైలికొని చంద్రవంశుఁ డా చంద్రవోవుచున్న వానిశ్యాకల లెక్కించుచుండెనో

యన కవచమున్నది కనుపెట్టి చూచుచు బక్కనించుక మాంబుగ
గూర్చునియుండెను. వచ్చిని యిదియంతయు నొక్కశ్చటికాలముకలయు
జూచి "కటకటా! ఎట్టి వా రెట్లుండిరి!" యని తలపోసి మఱియు
పట్టజాలక యొక్కమాటు బాదుచుని బారికవలె హాహామేను
అమాతన కంత్వరము విని ఎడబావు దున్నటు లుండిన విజయుడును
మొలకొనియున్నటు లుండిన చల్లచానుడును గూడ నేక కాలముండ
వచ్చిని మఱియుపైఁ జాచులలఱపి నిశ్చేష్టులై చూడజొచ్చిరి.

చల్లద :—ఏమి! అమ్మా! ఇట్లు వచ్చితిని!

వచ్చి :—వరిగొని వచ్చితిని.

అని చెప్పుచు వాగుహకు నూకవకాండికోళ నొసంగుచుఁ దరకక
మొలయుచుఁ గన్నుల మిరుదిట్లు కొలుపుచు మొలుపులేకవలె
బ్రహ్మించుచున్న యా యజువదినాగసుమారుల రత్నహారము
చేతులతోఁ బట్టుకొని నేలకు వంగి పండుకొనియున్న విజయుని కం
మున నేయుచు "ఈ లహరిమావము వంగిగరింపఁ జనదా! సార్వ
భౌముఁ డంటియుండెను." అని చెప్పుచుండఁ బచ్చిని స్పృగ్ధమవర్ణ
ఫలము విజయుని పెళ్లెల మిక్కిలి వరిపించెను. ఒకవేళఁ జల్లద
లింబము పరునిశంకెపుల కందునంతటి సామీప్యమువకు వచ్చిఁజెడల
దదాని ముద్దుపెట్టుకొనని మనఁజూఁ దేలోకమునం దెందైన నుండ
వంతువ మగునేని యచ్చుచు విజయుడు పచ్చిని ఫలము ప్రవయత్న
ముగ ముద్దుపెట్టుకొనట రోషముని చెప్పవలసి యుండును. చెప్పిన
చొప్పునఁజేసి చేరవచ్చిన పుత్రికను కండ్లిగాని, ప్రియసోదరిని పోద
కుడుగాని యెట్టివర్కల నిర్వికారభావముతో ముద్దు పెట్టుకొనవో
యట్టి నిర్మలనిర్వికారభావముతోడనే విజయుడు పచ్చినిని ముద్దుపెట్టు
కొనెను. కాని ప్రేమ యనెడి సుగంధతైలమును నానుచున్న పచ్చిని
యనువత్తి చివంచుంబనరూపమున విజయుడు మదనజ్యోతి ముట్టెక
పెట్టిన జ్యోతి నామూల్యముగ వ్యాపించి వెలుగదొడిగె.

ప్రక్కనే ఉద్భవి చారము తెగివహులవరమువర విజయవి
వలమపై వ్రాసివేసెను. ఇంతలో దిరిగి బలము, ధైర్యము
తెచ్చుకొని లేచి కూర్చుండి విజయవిముఖము రెప్పవేయక చూచుచు
వచ్చునవలె వోయిచుండెను. అపె నోటినుండి మాట యేమియు
బయటకుండెను వ్యాధయమందలి భావము మాత్రముగాని యుండక
మచ్చొగి ముఖముకుండుమందు యధారూపవర్ణములు బయల్పడె
ప్రతిఫలించుచుండెను. చంద్రముఖ బాలారుణముఖ యగుచుండెను.
కాని విజయవ గాయనురాగ మాన్యుకరము కాదామె!

విజ :—నీ వీవయనమున జాలఁ బడలి దిక్కిలిది కావోలు.
బిడ్డక విశ్రాంతిఁ దీసికొనుచుండుము.

వద్ది :—విశ్రాంతియా! నీవరననుండుటచే నాబడలిక లన్నియు
కాముచుండును. నీ కెవమైన నాయలవర యధిక మగును.

అప్పుడు వద్దిని యేమిమాటలాడుచున్నదో యెఱుంగదు.
కాంచాకళయంబున నన్యంబెఱుంగక యొక మాటలాడుచుండెను.
కాని విజయవ కావ్యాములు కూడ నవ్వముగఁ దోవలేదు. కావున
నీకఁ దవ్వలిదిక్కు యొగంబుగాఁ దిరిగి నుల మూసికొని నిద్రవచ్చు
మును నుద్ర నటించెను.

వద్దిచంద్రవళు లోదొరుల కుకలంబుల సూర్య గెలిసికొట్టి
కుండి. ఇంతలో యోగి యరుదెంచి విజయవిలేపుట క్షణింపక
క్రొత్తక వద్దిన తనప్రాకళిప్పురాలి కుకలంబడిగి యా గమనకారణం
బెఱింగి తుకల్య యుండుటకు యోగ్యమైన యొక చిన్న రాతియల
మొసెండెను. దానిమొఖ మంతయు మల్లికార్జునలతలతో నలక
రింపఁబడినటుల గప్పబడి నలఁ బంజరొసర్చుచుండెను.

యోగి :—చిట్టితల్లి! నీవీదుంపలను లాగుగా నీటియం దుడి
కింపఁగలవా! విజయవ నీ వీవయనవలన మౌనము పట్టును. గాయము
వ్రాడును.

వద్ది :—కప్పుక పండెకను. ఎప్పుటిఁ గావలెను?

యోగి:—రెండున్నరగడియలలో. (అని చెప్పి యాచలకు వచ్చుచుండెను.)

పద్మి:—అయ్యో! అటుగ నుండితిని. (అని యనుకొని నెంటుకి వరుగువరుగునవచ్చి) స్వామీ! ఎన్నిసేళ్ళు పోయినవలెను!

అప్పు యోగినింకనగత్త మోముపై తొలకాడ నాయోగి కనుకళిఁ దిరిగివచ్చి యాదు పాపైఁ బొట్టు తీయునద్దతియుఁ దరుగు శ్రమమును, చితులతో నుంటచేయు విధానము, పోయినవలసినది వదిలి, నడవీయవలసిన కాలనిర్ణయము చెప్పి నెదిలిపోయెను. మునుపు పద్మిని న గీతశాస్త్ర మధ్యపించువేళ నుపదేశమాశ్రయమనే యాశ యింతయు పూర్తిగ గ్రహించెను. కేదము బోక శాస్త్రమందు గురువు మొదటిపాఠము చెప్పిపోయెను. తత్వాశ్రయమనే యాశ్య యానూతనశాస్త్రమును గూడ నామకాల్యాణముగ నూహించు కొనుచుండెను. తన హృదయమందు నూతనముగ వికసించిన ప్రేమ కూడ నాయూహ కొనలు సాగఁబోడువడుచుండెను. కాని మొదట పోయి నుంటచేయునపుడును—పోయిందీ పాత గ్రంథకు దింపు నపుడును లేజులకులఁబోలు పద్మిని తేతవేర్చించుక కాలి యింకను నెరుపు లెక్కినది.

పద్మిని నెంటుచేరి గొనిపోయి విజయనగర పట్టణము పెట్టుచుండెను తదనంతరము విద్రాకుండునటుల రోగి వజ్జికూర్చుకొని యేమిని మాటలఁ జెప్పుచు మాటల పెడుగుచు నప్పుడప్పుడు కలవ్వవలయుతో నొక్కొక పాట పాడుచు దినమునందెరిగిదికాములు జరుగుచున్నటు లారవియుఁకీ దోషవీయకుండెను. చల్లెలు పచ్చిన తరువాత చంద్రహానుఁడుఁ గూడఁ గ్రహశ్రమముగఁ బనిలేకపోవుచుండెను. అన్ని యుపచారములు పద్మిఁ యేచేయఁబూనెను. అట్లుపద్మిఁచో పోదరుఁడై కినియచుండును విజయనగర ప్రగల్భాధికుఁడై యున్న వేళల నైనను పద్మిని ఎచ్చుచున్న యులుకుడై నంతనే వానిహృదయ భూభాగవయాన

మనమున కానందము గలుగునటుల నంతోషముతోఁ దాండవమాడుచుండును. కాని యాచారిగ వర్ణపానముల వచనము చేయుటఁ జేరనివంశనే వానికన్ను లామిలదనమున దీనముగ వాలుచుండును. “ఇంక నిన్నును నే నవచ్చితుడ కావదు. ఇప్పుడు నే నవచ్చితుడనై యుంటిని—ఈమె నన్ను పూజినిఁ గావించినది.” అని యనుకొనుచుండును. బుక్కిలి బాధగా నున్నపుడు విజయుఁ దాళవ్య దివ్యగానల పారయందు ముగి తేలుచుఁ దన బాధను మఱచిపోవుచుండును—బుక్కిలి విమగుగా నున్నపు బాపిద్దిని నుందరవిగ్రహమును రెప్ప వేయక చూచుచు “విశ్వమందలి సౌందర్యమున కెల్ల నిది శ్రేష్ఠ స్థానమా!” యని తర్కించుకొనుచుండును. శరీరములో నించుక సుఖముగా నున్నపు బాపిగో నించుక ముచ్చటించుచుండును. ఓగ్రమాటు వచ్చినవిజ ముల కిటుల సంభాషణ జరుగుచుండెను.

విజయ :—యీయంట నీ నిన్నుడైన పండుదావా!

పద్మి :—అనవరము వచ్చినపు బాపిది వంటచేసి పెట్టుచుదా!

విజయ :—కాకుండు నీకు పాపము విద్రుకూడ లేనటులున్నది బుక్కిలి చిక్కిపోవుచున్నది నాకొకట కాని నేను—

ఇంకలో యోగిపుంగవుడు వచ్చెను. పద్మిని లేచి నిలువబడి వింయముతో నమస్కరించెను. విజయుడును లేచిపోవుచుండెను.

యోగి :—కళా! అప్పుడె యంతవఱకుఁ గుడిరినదా!

పద్మి :—మహారా! ఇది తమ భిక్ష.

విజయ :—హి మేమని గొనియాడుటకు నీ నవర్హుడను! అల్యుడను, కిందిజ్ఞుడను. ముఱుగుడుపురుగు నూర్యధగవాను నేమని స్తుతింపఁగలదు!—పాదాదాకా—నమస్కారము—ఈపాపిని దీమని యుగ్రహించి మూలీకర్మదంపుడు!

యోగి :—వచ్చా! విజయా! నిన్ను బ్రతికించినది నా చిత్త కామ—విజయు చెప్పచుంటిని. ఆకర్ణింపుము—ఈవ్యయోపద్రవ నవర్య!

నీ విజయమునఁ జేసికొన్న పుణ్యము కాదు. నీ పూర్వజన్మ వరంపరాగఁ
పుణ్యఫల విశేషములనవ లభించింది! ఈ పుణ్యము నా విశ్రవణ
మృత్యువు వారముండి యానకుఁడెచ్చి ప్రతికించినది. ఈమె యిం
మిజన్మమునఁ దీర్చికొనఁజాలవు!

విజయ:—అను కోరికతోడ తీర్చి వామునము తీర్చికొనఁ
గలమున్నెను.

పద్మి:—నాకే యింకాదేమున్న మొదల, నా నూటచేతనే యిం
దిమ క్షులై పోయిరి. కల్పవృక్షము నీక వాశ్రయించినఁ కోరిక
యెండివుగదా!

యోగి:—వచ్చా! కనిపెట్టుచుంటేనా! మహావర్తితలగు
నుత్తమవశంబ లక్షణము బోధపడుచున్నదా!

[పద్మిని తన్ను పొగడుచుకొను విశవంకవ మిక్కిలి సిగ్గుచే
డకుదికిగొట్టె యటనుండి వెడలిపోయెను.]

యోగి:— పుత్రవార్యల్యంబున నేను నీ కొక్క హితము
చెప్పెద. గ్రహింపుము.

ఒకఁ దశ్యంతమధురం బగునురాహము గావించుచుండెను
ఇప్పుడు వాఁడె దవచేత మధురాలకే ముంచఁబడినది. ఒకచేత నుర
యున్నది. ఒకచేత నుర యున్నది. వాడు చేసిని గ్రహించి చేసి
శ్వర చిన శ్రీయోదాయమగునో, అదిచ్చిన్నానందము కలుగునో
యారోదించుచును!—వచ్చివని, పద్మిని మొక్కడ! నేడు నీకు
లభ్యము మార్గవలయును. ప్రొత్తవంబ లామకు బోధింపవలెను
నెవ్వని వచ్చెద—

అని చెప్పి యోగి వెడలిపోయెను. విజయః బాలోదనా మిన్న
మూలముఁడై కనల మూసికొనెను. వాని హృదయమునఁ బాఠి
మిక్కనుండె యాంధోళనఁ గలిగించుచుండెను. తాముల నూగుచున్న
వాని భావముల నెరిగి నేనాగ్రదిత్తముతో నొక్క మనోనిర్మయము

జ్ఞానమును వాని శక్తి చాలకన్నది. దేహమును మనోబలము
జ్ఞానమునైన నాధారముగా యుండును గాఢో! వ్యర్థభార
వలనానములనుభవ్య నిష్ఠూత లూగి యలసినవాని మనసు వల్ల
మయ్యెను. హృదయవేదనయు నుండగతి నందెను. శరీరము నిశ్చైతి
భవము చాల్చెను. విజయము పొందుపిల్లి నిద్రవోవుచుండెను.

అహ! పద్మి:యే తొలుత విజయవిద్యార్థము నలంకరించుట
కష్టమైనది పాప మాచియి! శ్రోతమును పైలోకమును మోయుక
లోకముగా మార్చివేయఁగలిగి యుండుమగదా!

ఇట్టిభావము యానందించు రోగి హృదయమందును గలుగు
చున్నది కాఢోలును—నిధి! నిధి! నిధి!—అని విజయమును పలకరింపఁ
జొచ్చెను.

పద్మిని కథ్యపానములఁ గొనివచ్చి ప్రక్కను నిలిచి యుండెను.
తాని యాదు కావలవంత యేమియు బోధపడుటలేదు. ఇంచుక
భయముకూడఁ గలుగుజొచ్చెను. వారిని పిలుచుకొని వత్తురా!—
యోగినమాధి నున్నవారిని లేపు పెట్టు! అనికొని తనకోయలచాటి
కన్న మూలముని వికారఫలభాగమున నుంచెను. తిరిగివచ్చి కనుల
విచ్చి నిర్మలప్రేమకాంతిపూరితగు పద్మినినమ్మాము చూచి తిరిగి
కనుల మూఁకొనెను. “ఏమిది! అని పద్మిని మిక్కిలి విహదముతోఁ
గూడిన వాక్పర్యము నొందఁజొచ్చెను.

పద్మి:—మహావీరాగ్రణి! కథ్యము తీసికొని వచ్చితిని.

విజయ:—నా కివ్వఁదలచి లేదు.

పద్మి:—ఒకసారి యిటు చూడము. నేడు వేతాళకరిగ
నున్నటులున్నది కారణము తెలియదు. మహాత్మునిఁ బరిచికొని
వచ్చినా!

విజయ:—పలదు.

పద్మి:—కొంచెమునను నాగలి లేదా!

విజయ :—హృదయరంజనీ! నిన్ను శ్రమపెట్టజాలను. నేడ్రో
హించాను. క్షమింపుము.

విజయ :—విడిచిపెట్టెదవా? మేల్కొనియుండెదవా? వలవరిం
చుండెదవా? మూలకాదుమండెదవా? పెద్దవిగ్రహము లోక
పడదామో!

వద్ది :—వరాకుమాటలు వచ్చుచున్నవి. వరాధిపతుడి తేలి
వేళ కాదామో. సోదరుడు మూలకలకొట్టె కను దవ్వరియింపెను.
ఏమితును దైతమా!

అది విజయుని రెండుచేతులు వన శేతులఁ బట్టుకొని “రెండు
ఒకమాలు రెండు” అనెను.

విజయ :—హమ్మ!—పితాచమా! రంజనీ!—హమ్మ! వద్దిరీ!

అని చేతుల విడచిపెట్టెను. విజయుని దక్షిణాన వ్రము పచ్చి
వక్షముపై గాఢముగఁ దగిలెను. పాపమా యెల్ల రెండుమూడడుగులు
వెనుకఁ బ్రెల్లించెను. కాని విజయఁడు శాంతిభావముతోఁ జేరి
కూర్చుండి “నాపై నీకంత కోపముల! యమ్ము. వద్దిరీ! రమ్మ! దగ్గఱకు
రమ్మ! యోగి నీకు సూతపాకముల నేర్పించె కాదా. ఏమి ఏమి
తెచ్చితివి” అని వ్రయమువూజు బల్కెను. వద్దిని కామాటలచేత
తనవక్షముందలి కాథ యుపహాసపఱచెను. తలవంచుకొని సిగ్గుపడుచు
దగ్గఱకువచ్చి భక్త్యముల నొక్కటొకటిగ రోగిచేత పెట్టుచు దా
వండు విధానముందలి యానందమును వర్ణించి చెప్పుచు వనవాసుని
సౌఖ్యమే సౌఖ్యమని సిద్ధాంతము చేయుచుండెను. కాని వండునప్పుడు
తాఁబడికప్రేమ యింపుకై నను దలపెట్టుచుండఁ ది. విజయసాన్నిధ్యమహి
మంబున ముఱచిపోయెను గాఁబోలు!

విజయ :—నీకు వనవాసమే సౌఖ్యముగఁ దోచుచున్నదా! పా
నాడు నీరకు నటులనే తోచెను.

వద్ది :—అయి! నీరమ్ముకు నరిగిన తోడినదివికవ శ్రీరామ
చంద్రుఁడె యొక్కవగఁ బశ్చాత్తాపపడి పరితపించెను. లోకమాత నీ

ప్రభుదేవతలను పాదకమలముల నుపసార పూజించుచు నడవులందును
మనుచునుతోడినే దివముల గతువలెనొచ్చెను. ఏకాగ్రత! అదియే
కదా! శ్రీ గురి కరికయంటా—వ్యభూషణంబు—విశిష్టవరంబు.
కాదీకలతో కూడ కుమ్ముచున్నప్పుడే యాత్ర పాలనక్కర చేర
దును.

విజా:—పురుషుడు ప్రేమింపకపోయినను శ్రీ ప్రేమించుచుండె
నలవా!

పద్మి:—శలవంచుకొని యూరకండెను

విజా:—నీన్నీగీతునికడ చావలెను! తెలియజాలనివాడ
కలుల నడుగుచుంటిని.

పద్మి:—కలలను. దివ్యప్రేమ వాప్తి కుని వెలిపట్టుచున్నదా!
శలము వానిదిప్పి దీర్చుచున్నది. ఫలము వాఁ యా! లి తీర్చుచున్నది.
అదియే ప్రేమయొక్క ఊరికయను!

విజా:—ఈమూర్ఖ కస్తకయందు చదివినపాఠము నవ్వించు
చున్నది. అని యెఱుగొనఁచుండెను.

పద్మి:—నేను నిద్రలో నేనువి కలవచ్చింది! “ఃఃఃఃఃః
ఃఃః” యని నలవరించితిరేయి!

విజా:—నీను కలలో—కలలోను మగంధమధురరసస్పృశనము
ప్రసాదించువాడు—వానికి బాగుగఁ గై పెక్కినది. వానిచేత నమృత
కలక ముంచఁబడినది. వాడొకలెఱుంగక యాపి ధాతలకము నంది
వేముచుండెను. మధాధార, ప్రేమసి బావ్యలించువులవలె, వానిపాద
మూలం దడిపుచుండెను. వాఁచుట్టును మానవనిరోధరమువలె నెండి
పైకి బోరలుచుండెను. కాని వానిదేహముగోని కొక్కిరించువైఁను
ప్రవేశింపలేదాయె. వాఁబాహుమృతనిరోధరము నడుచు స్తంభమువలె
నెరిది యింకను తుట్టుకుద్యమునే పాఁము చేయుచుండెను. పానము
త్రవ్వకొలఁదియుఁ దివాన యధికమగుచునే యుండెను. అధికమయిన

గొలదిని బాసము చేయుచుండెను—కాని తుదకు కల్పిచాసతోడ
చనిపోయెను. వానిచేరి మధ్యభాండము గ్రొదకుదారి పరోపరముల
దడ్యశ్యమాయెను. ఆదురగ్భవవంతుని స్మృతకలేబర మాయమృత్యు
వరమునందు తేలియాడుచుండెను. తుద కమృతవరసితరంగమోగి
లలో మృతకలేబరము పర్పించుచుండెను వానికలేబరమును సాష్టాంగ
పడి పరోపరలక్ష్మి ప్రముక్కుచుండెను. విధి! విధి! విధి!—మత
మొందురు!

పద్మిని యనిమిషనేర్చియై యాదిత్యవృక్షకృత్తాంక మాలించు
చుండెను. ఇంతలో జంద్రహాసుడు వనమూలికల బట్టుకొనివచ్చెను.
అతని జాడగనే విజయవైభవయో హృదయభారము తగ్గింపబడి
దోచి యొక్క నిట్టూర్పువిడిచెను. పద్మిని కప్పటికి పోదరాగమునను
మిక్కిలి యనపాద్యుని యనిష్టమై పోదరాగిట్ట నొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను.

చంద్ర :—ఇదిగో మూలికలు.

పద్మి :—యోగిపుంగవుని—

విజయ :—ఇప్పుడు విజయనక్కజలేను. పోదరా! నీతం
చెనుటవట్టినిది. ఏమిడనికీ బోలివి! చాలతడ వాగితివి!

చంద్ర :—వారరుగో గురువు లిటులనే విచ్చేయుచుండిరి.

తెల్లనివేలుజవలతో, కధూతిలేఖల నొప్పు నెత్తురు విళం
ఫాలముతో, వడచి ముడివెట్టివ తెల్లగడ్డముతో, జిక్కి యించుక
ముడితలు వసుచున్న బతుగు దేవాముతో—కీర్ణవాసికాగమున
నీలిపన దృష్టితో మునిశ్రేష్ఠుఁ డిరుదొడెను. అందఱును తేలి
నమస్కరించిరి.

యోగి :—శుభమగుగాత! వత్సా! చంద్రా! యోవధులు
గొనివచ్చితివా!

చంద్ర :—దిత్రము! దేవా—

యోగి :—అమ్మా! పద్మినీ—నీ వాసేరును నవలదిచ్చి
పిదప నావుపాలను దాహనిమ్ము. విజయుడు విజయనిమిది పల్లె

అందుకు కాగలదు — విజయనంద! ఇంకా దినములైనవి. నీకు గ్రహముగఁ జూత్రరక్తము వట్టును. పూర్ణాశోగ్య ముచితకాలముననే కలుగఁగలదు — ఇంక నాచికిత్స లవసరములేదు. భూరు మీ మీ కగ్రముల కరుగవచ్చును.

పద్మి : — తండ్రి! మీ యవ్యాధిగూర్చి శ్రమించున మీము ప్రతి బడుట బడితిమి.

చంద్ర : — లోకమునే తరింపఁజేయుగలవారల కిది యొక రోగకాదు.

విజయ : — తాతండ్రి నాచిన్ననాటని యవసునితోఁ జూచుచు తరణించెను — వాతల్లియు దోడనే పరిభర్తృమగు వహుగమము గావించి నాథుని వెన్నంటి జని వర్జస్థురాలామెను. నాటనుండియు నే నేకాకినై తిరుగుచుంటిని. కాని నేను నే నిచ్చట తిరిగి యింటి వట్టున నున్నటులను దిల్లిదండ్రులు గన్నటులను నుభయంచుంటిని. నాకఁ దల్లియు, దండ్రీయు, నాపులు, బంధువులు, వసున్తము మహారా! తమ కరుణకటాక్షమే ప్రసాదించుట లున్నది. ఈగుఱా నీటి తిరిగి రాజభానిఁ జేకటచ్చాని గృహసౌఖ్యము మీది కాండమి కచ్చుటవలె నున్నదిరా! దేవా! తమతయనుగూర్చి నే నేమని పల్లించుగలను!

యోగి : — శుభారా! నుభయములు మనస్వల్పమగులు — నీకేతయానపాత్ర ముక్క తెడుతోడనే యూసిపింపఁ బడుచున్నది. కావుననే యది వర్జగతి నందుచున్నది — శేలవై రాగ్యమే విజయగు బ్రహ్మహాసమని తలుచుట కన్యులమూఁగొని లోకము లేదనుకొనుట పెరిగిది. కావున నీవు గృహస్థాశ్రమము స్వీకరింపుము.

విజయ : — మహారా! ఈలోకమున వింశమ నే ననుభవించు కంపన నుభయము లేమున్నది!

యోగి : — లోకములో ననుభవించవలసిన నుభయముకొలుగు మూత్రమే గృహస్థాశ్రమము స్వీకరింతు రనుకొంటివా? ప్రతివ్యక్తియు

లోకములన నభయములననే జేసింది విజయించుచున్నది. కావున
ప్రతివ్యక్తియు దనినభయమును లోకమును విజయించేయందుకు
కాలము జేసిందే జేయవలయును. మఱియు నహిన్దవ, సానాథుల
శాస్త్రముల చిత్తమున శాస్త్రగత, వృద్ధయమునకు శ్రేయము
అంత్యరణమునకుఁ జేయ వరియగురీతుల నలవకటకు స్వహస్తాశ్రయము
స్వీకారము ముఖ్యవనరము. తీరమునఁ గూర్చుండి యాదు విధానము
జలమువ్యభావము వెదువుకొనినను గురుముఖ్య నేర్పుకొనినను నీయ
బడినఁగాని యాతర రాజులదు. కావున కుమారా! ఎవరి
మనుష్యులను. దేశము నుద్ధరింపుము. కాళ్ళకిక్కిరి గడిపుము.

ఒక్క రొక్కరుగ వందలు నాయోధుగవుని పాదములకు
ఘోషి దీవనలఁ బడసి యుచ్చోటువాని ప్రకాపనంబంగణమునకు
బయలుదేరిరి.

వారు వెడలిస వెనుక యాగృహమందు విగిరియున్న వికృష్టము
యోగిపుంగవుని హృదయమున నాదఁ దట్టక మానరాదు.

౨౩

హస్తినాపురమునందు నేటి మధ్యాహ్నము మోక్ష్య దిశిశ్శముగా
వెలుగుచుండెను. పుంజీధుల గన్పెత్తిచూడ కళ్ళముకాని యెవరి
కాయుచున్నది. కాని రంజనదేవి యంకిపుగము, నగరవాద్యము నంట
ప్రవహించుచు మలుపులిరిగిన యమునవంపులో వృత్తిశిలాస్థిశ్శము
ప్రకాశించుచుండెను. మేడపై యమునవైపు గదిలో రంజన గూర్చు
యుండెను. గివాక్షములకును ద్వారములకును నిగంధములు వెలుగు
చుండిన పట్టవేసుకడకలఁ గట్టి ప్రియతీతో, తడపుచుండెరి. అది
అత్తరిపులతో, దీని మలయచందనము బుగ్గరగిన్నలో, శ్రే
వీరచాళిలు వచ్చి రంజన ముపూతలు వెట్టుచుండెరి. రత్నము
తేక్కిన తల్లిపువ్వులుగల నెడకీసవలఁ బూని యుదవైపుల నిలి

మృత్యువు వివరముండీ. ఆరేగరువలి కాకున నాకు మోముపై
వడమును ముంగుసులు నిట్టిటు నడియూచుచు విందుక వల్లమెంటులున్న
యాయవలి సొంద్యము తిరిగి ప్రజ్వలింజొచ్చెను. దూరమందు
మాన్యుని పొంగము చేచూచి నెచ్చలి యొకప్పు మోహనరాగ
మాలాపించుచు రాధాశ్వుష్ణసంవాదము గానము చేయుచుండెను.
అగాన మాలించుచునే రజని మనసు వియ్యునితో సంవాదము చేయు
చుండెను. ఇంతలో కమలాకాంతునిభార్య ప్రవేశించి వరసను గూగు
చుండెను.

రజని :—వసుమతి! ఏమివిశేషములు! చాల యెండలో
తర్పిరిచి! అటుగ జూచుచుంటి నేమి!

వసు :—ఏమున్నది. అనలాళాతి యట్టిది. మగవారి నన్నటిని
జన్మరాదు.

రజని :—అయ్యో! అట్లునెడ నేమి! పురుషుని నమ్మక శ్రీ
యేమి చేయగలదు.

వసు :—నమ్మి చెకుటంటె నమ్మక చెకుట మీలు కాదమ్మా!
తల్లి యటులైన నంతింపార ముండదుగద జీవి! ఏమిసే దుడక పురుషుని
తెప్పటిని మోసగాండె.

రజని :—వసుమతి! నేడేమి నీవలన విజముగ వింకలు వివం
జుచున్నవి.

వసు :—శివోక్తతేనీ! అందఱుచే హుట! లోకమంతయు
వోక్కటిగాగ జోర్తి కూయుచున్నది. మరాయ మూకుడు తీకున్నది.
మీయిగా నట్టి దుశ్శదురదృష్టము తల్లీ! ఎత సరుకెడయైన నట్టి
తరాభవము వహించుగలదా! కలకటా! దుర్మార్గుడు!

రజని :—ఎరు!

వసు :—కుతేరకు!—కుకవిరాగనే—అగ్రగణ్యశోమిని.
మనుచున్నాను—కాదు కాదు. విజయసింహుడు.

౧౫౬

రంజ :—(తల వంచియు) ఏమిచేసెను ?

నమ :—పద్మినిఁ బ్రేమించెను. వివాహమాడి హతవచ్చువఱకు పెగలమునకుఁ బద్మినిఁజూప నెవరనుకొనుచుంటిని ! దేవలోకమునుండి దిగిపచ్చిన యప్పువళాదు. ఇక చేదవాని కడగొట్టుఁగూగెను. పయమున విజయనగరము గూర్తువఱకే దోచుచుండు నఱు! ఎవరు చెప్పి రఁదువా—మఱి మావారు చూచి పద్మినిఁ బుకన్నులార.

రంజ :—కమలాకాంతుఁ డివడును కొలువునకు వచ్చుట లేదేమి !

నమ :—(నవ్వుతము) నామాట లినుచెప్పుటకు వివరములు లేక యేమి ! (ప్రకాశము) ఆయనకు దేహమున నేమో స్థిరము లేకుండ నున్నది. రాత్రియైనక వగలనక వానికొలుకు దీక్షగ నెరి పద్మినివృత్తినుండియు నటులనే యేదో యొక్కడకిక—కుదరాపిల్ల పుణ్యమాఱుని మఱిహారము పుచ్చుకొని ప్రియుని కందఁజేయుట కంగీకరించింది. కాని తలచో నింక నెంతచేసి యుండెడిదా !

రంజ :—పాపము—చాల క్రమవడిరి ! నేడు శుంక దైత్యము మీక్కిరి యొక్కవగ నున్నటులున్నది. చల్లగఁ గూర్చున్నచాఁడు నాకే తల ముడిపోవుచున్నది. ఈమందులేవనిది మీ దేశములో బాబుగా నున్నవారి పూజించును ఏవుకూడ నిటువచ్చితిని !

నమ :—లేదు. పోయినచ్చెద.

అని రాజకడ నెలపు పుచ్చుకొని తిరిగి వెడలుచుండగా నమఁదికి మోము ఓడిపోయినదానివలె నెలనెలపోవుచుండెను. రంజనిమోము పండెను నగ్గిటులుఁ గాంతకళిశాముతోఁ ప్రకాశించు చుండెను. అది వేత్రాంచలములనుండి రాజదర్శము ప్రవరించుచుండెను. దివిధనుగంధమండపపుష్పమాలాలంకరంబగు శేఖర మల్లలనాడి గల వంటిందుడు “గ్రహుకర్చి పిల్లకు ప్రదానంపఁజేయునుట!” అని తలపోయుచుండెను.

ఇంతలో రాజసింహునికల్లి దుర్గాలు యతిదేగముగఁ బ్రవేశించి—

దుర్గా:—అమ్మా రంజరి! ఇంకను విజయసింహుఁడు చాలేదేవున్నా! ఎన్నడు వచ్చునో నీశేమఁజేరినదా! యవనులు సూర్యమూల దేశమునఁ బ్రవేశించుచు దిగఁట. ఇప్పుడేమి పెద్దియూ—
 పోలమా—ఇంక యశ్వచననవను మంబునఁ బోయి క్షిప్రిముఁడు పరిహారములు చేయుచుండువా! విజయసింహుఁ డట్టిత్రోవలఁ బోవువాఁడును గాదు. ఏమియ్యోనటకుఁ జెలియకున్నది.

రంజ:—అవ్వగారు! అయో మూరికను వినలేరా—యవ విజయసింహుఁడు వచ్చిని యనుకొకచక్కని రావకన్యాను బలవి వివాహమాడనున్నాఁడు. అందఱకును తెలిసినదే—మూరింగు మూలు త్రోవనె యున్నటు లున్నది. వానికి మొన్న కరుంగమున బలమగు గాయము కలిగినదట— ఒకయోగి గుహయందు నిశ్చయమగుచున్నదట—బ్రహ్మక, వచ్చినియు పెచ్చలకీయఁడి ప్రియమకపచారములు చేయుచుండును. కాని వానికిను నీయవఁవయినవన్నా పాముకూర్చి తెలిసి యుండకపోవచ్చును. మొన్ననే మహారాజగారు వానికి వార్తవచ్చిరి. ఈనటికి వచ్చుచునే యుండును. ఇంకకను విజయఁ డెడవ్వవలెను. మొన్న మహారాజగారు రీసంగతియే వలుమాలు చెప్పిచు సెలయో యోగిందొందిరి. రంజరి యటుచెప్పుచుండిగా దుర్గాలు మోముచుక చిన్నలోయ యవ్వలిదిక్కు తిరిగినది.

దుర్గా:—నీవు గొప్ప బాధార్థవతివి!

రంజ:—అవ్వగారు! నేదిన్నదావను. తమఁదోలు పెద్దలకది! నేర్పునవలసినదావను.

దుర్గా:—దేవి! అట్లనఁదోకు. వయమనందేనున్నది! యవన ప్రాప్తాకూఁగింపు. పామంతదేశమునుండి బందీకృతుడై వచ్చిన యొక యోధునియందు గుఱుగున బ్రధానముగ గలించి యశ్వ

విషయముల సరకుగొనక పానివసింది వివాహమాడినది. అట్టి విషయము, పాలును పిరుక రావూవలె విడిచి పాలనే గ్రోలగల నేర్పు వ్యభావము, కొంగలకు గాని చియకలకు గాని కలుగునా!

రంజ :—అట్టి పుణ్యసముదాయ విధి:ర్థితము లని మూడుమాత్ర మెరుగరా—వాత్సల్యాతికములను సూరిక యనియెనరుగాని.

దుర్గా :—దేవి! నే వోయి వచ్చెదను. పల్లవముల మీ పయములు భాదుగద!

రంజ :—అయ్యో!—అప్పుడారు దయమాత్ర ముంచవలెను. దుర్గా! మనమునకె కామునగవు తొలుకాడుచున్నటుల నున్నదే గాని నిజముగా నామెహృదయమునందెట్టిమోహంద మున్నటులు దోచును. వెంటల్పించుకొనవ కావ్యము కొనసాగలేదుకదా యని యాని తలపొసికొనుచు ప్రౌఢ గావున నాభావముపై కిగలద నీమకుండ సాధ్యముగను ప్రయత్నింపెల్లఁ జేయుచు రంజుల కరుణ జెప్పెముచు “ఎంతిమాట” యని శ్రుత్యమిచ్చి వెడలిపోయెను.

రంజ :—మితటివేర్పరి! గ్రగల్గు! మువలినక్క..... కాని, మానవుల కితిరులక్ష్మములు జూది యొందించువలె వన్న కొరిక యెంతిక్రూపమైనది! క్రూపమే కాదు కీచమొంది! కాని యెట్టియధిలాపన వామము కావలయు. నిన్ను నందిరి! మొన్న వ్యయిల! ఏమిది! అందఱకు నిదియే! నేమకవలె నున్నది..... ఆహ! దైవమా! నిన్నెంతిచలన చెడితివి.—ఏరలందిక!—అంతటి పినోదిపానముగ పరిహాసనయముగఁ జేసితివా! కలకటా! దైవమను మాత యెంతియోజనము!—నన్నె నిందించుకొనవలయు. ఆహాయ! గాని వలలో నిన్నెవ్వరైనఁ బడుమని నలహానిచ్చిరా! ఇందిర గాని, విమయితి గాని నిన్ను రెండునాలుకలవాని బంధమునఁ జక్కుముని పొచ్చరిందిరా; పామును పావము నిర్దోషుల. విజయా! ద్రోహ!

మాలురల్లులేయి! ముద్దా! వద్దిని చేసినవారము కంకమునకు
రిలవైనవా! శా! శా! దువ్వహము! దువ్వహము!

రంజి:—అలా! నీ పిల్లలు రాని నేల వైతివోగదా!
అల్లుడుకొనినవల! వగదీపుకొనుటకు నాస్థితియే మిక్కిలి యువకరింప
గలదు.....

ప్రభాకరుడు మందిరమునకు బ్రవేశించినను, రంజిని నిర్లక్ష్యముగ
అవహించుచున్నాడని భావించుటకు. ప్రభాకరుడు దామెను నమిచి,
“ప్రేమనీ! అనుభవగానము గ్రోలుచుంటివా! గాముకిని సామీప్యము
నీ రద్దించరాదా?

రంజి:—వంగీకర్తమునకు దూరశ్రవణము మేలుగదా యని.

ప్రభు:—ఏమి యాపాడుచున్నది!...కంక మంత్రిశ్రావ్యముగ
వచ్చుచు. గానము మిక్కిలి కథురమై—హృదయాన్వేషకరమై మనో
శ్లేషముల నెల్ల నవనయింప నమ్మకవాహినియై యొప్పుచుండును
గదా! కలకాలము మన దిగాలపరిలోఁ జేరియుండును, ప్రేమ
నాకాయం దాసీనులమై యానందవనముల విహరించుదు.....కాని,
లేని! రాజుల కట్టియొద్దవృత్తు ముట్టుచుండ! మేదరవాడు, నిప్పులు
చెగుచున్న మందువేనిలో నేటియొద్దవ బెర్తమణిపడను. దడక
లల్లుడు మాదలకానుకొని యెంతపౌఖ్యముగ, విగ్నిదాముగ లాగు
కొనుచుండెను! న.నాకిం దననంపాక ముగియియే కాని చేయుందలి
మహారముల బాధ్యక నెల్ల దనదిగా భావించి రాజు రాజ్యమేల
వలయు—నింతభారము!

రంజి:—వ్యంగ్యమున వాకన నీరాక్ష్యము భారముననే
రోచుచున్నది (ప్రభాకరుడు) అప్పుచా! మనమాభార ముగవారి
వహింప నయకట్టినపుడు, తుదివఱకు నిర్వహించియే తీరవలయును.

ప్రభు:—అర్థాంగీ! తనకుమ నీ వన్యవైయుంటును—
మన విషయమును తెంతచేపావులును,—నేను చెందు రక్కలాదని

వక్షివలె యేమో, నివృతాఁయినవలె నుంటిని. ఇప్పుడే నీకండ్లమున యార్జవరముపైఁ గత్తిరిట్టి, దాదీవచ్చుచున్నాడు. ఇదియులోనున ప్రజలు ఫరరాజాక్రమణమునఁ గ్రుంగి, యిప్పుడేపుడే స్వేచ్ఛా వాయువుల పీల్చికొని యుంచుక పేదఁ జేరి నేఁదొకఁజాలివారయి తల యెత్తిన యొకఁలగుచుండిరి. ఇంతలో తిరిగి యుద్ధము—రసాతము—జంక్షయము—వన్యకూన్యత—మృదుము—కట్టెము—ఘోరాశ్మశుల నిర్విరాంజన మొనరుచున్నది.”

ఇట్లు చెప్పుచు ప్రభాకరుడు రంజనిచేతులఁ దనచేతులఁ బట్టుకొని “అందును ముఖ్యముగ మామగారితో—నీకండ్లతోఁ గత్తిరిట్టెట నాశుంకమాత్రము సంభాష్యముగఁ గన్పట్టుటలేదు. రాయరాజుచే నీవంటిన యుత్తరము—కావినయపూర్వక సంక్షేపము వారిని నునయెడలఁ బ్రవన్నులచేయు ననియే తలఁచియుంటిని. కాని యిప్పుడేమిచేయుటకును దోచవకున్నది.

రంజః—సామంతులకు రాజుల వెంటఁ గొనిరమ్మరి యాజ్ఞాపించలేదా!

ప్రభాః—వాసితిని. కొంతరింతకు మున్నీ వచ్చియుండిరి. తక్కినవారును వచ్చుచున్నట్లుల వార్త లరుగెదినని.

రంజః—వాసికిఁ గూడ వార్తవందలేదా!

ప్రభాః—విజయునకు నునుతునిచే వార్తఁగితిని. కాని యుద్ధమే సక్తయమా! వేయిసాధనమా లేదా! అవిధము లెన్నియొఁ బ్రయోజనకారులు శాశ్వతవా యని తలపోయుచుంటిని.

రంజః—సామంత రాజులయందు రణకాత్మాహులము వన్నగిరి నదా!

ప్రభాః—లేదు.

రంజః—అయినచో యుద్ధమునకు వెనడియకుండు.

ప్రభాః—చచ్చులతోడపోదు—

రంజ :—దండెత్తి వచ్చినవా కావు, బెట్టగునును? అట్టివానితో
కాయబోధములు నాలువలూరిన మునిము జూతి మరి శిలవరా! అది
భక్తవర్తమునకు గళింత మై నిలువదా?

ప్రభా :—గలసి యోజంపదగిన వానిని విజయసింహులు దింకను
రాదాయె—

రంజ :—నాయిష్టము యుద్ధము. మన మింక సంస్థులమై
యూరిమేని, కాలహరణము కొఱుకొని కాయబోధముల నడుప
మును నే నొకజాలు—కానలెన్న—నాని పెంపెదను. మిగిలిన
కను కాయబోధులసూర్పి నున దేశ కొనమునకు భంగములేచితిని
కొంత వాడ ప్రతిపాదములు నలువనమును.

ప్రభా :—దండము తోటి కట్టకడవటి సాధనము. బంధుజనుల
తోడి విరోధమును శ్రేయోగాయకముగాదు. సామనుజుని వ్యవహా
రించి కార్యము సానుకూలముచేసికొనుట నేను శుభప్రదమని నాయంతి
రాశ్రికు నట్టుచున్నది. కావున నవశ్యము తొలుత కాయబోధముని
నడుపవలయు—నీజాను వ్రాయుము నవివరములుగ—నన్నేపాంతుగ
అశ్వికారవమునకు భంగములేకుండగ నూతను తండ్రి కెటుల వ్రాయ
దగుకో యటుల వ్రాయుము. నేనును సదీవుల సామంతుల రావించి
కర్తవ్యము నిర్ణయించెదనని చెప్పి వెడలిపోవుచు “అర్థాంగము దోష
మింగిమా! పాపభూయిష్టయా!... భ్రాంతి! వట్టిభ్రాంతి!” యని
గొనుచుండెను.

ప్రభాకరు డరిగినవెంటనే రంజని యటులిరిగి “జాలు పెంపెదను.
దట్టింది యగాదులోనికి యగ్నికణము పెంపెదను! నా తండ్రిచెవుల
ప్రభాకరుని సామవాక్యములు కొలుకుండ నేనెకను. తేవు పడెనున్న
పిడుగును నేడే యాగర్జించెదను. విజయ దీపావళిగంధులొనగాలుడు.
కావున విభక్తము మఱచి, యవతీలుడై నులుగుచుండెనని
వరాధనింపబడును—నన్ను బరిభవించినవానికి నే పరాభవము కలుగ
నేని దోషమేమి! అని కలపోయెచుండెను.

రాధాకృష్ణ వందముపాట పూర్తియైనది. చంద్రాన్నియ
కాంతిరముడై పశ్చిమదిశను సోమ్యవదనములో బొడగట్టుచు పు
ఖాతలమున యమున రక్తవర్ణయై ప్రవహించుచున్నది. చల్లగా
మెల్లగా నీవదొడగెవది. లోకమంతయు నొక్కట్టుగా నుండి
మెలుగు నొందుచుండెను.

౨౪

హిమవత్సర్వత్రాంతమున యవశిబిరములో నలకమందరుడును నా
యోగుడును గలసి ముగ్ధాంగము చేయుచుండెరి.

అలక :—ఈమాటు నిశ్చయముగ దేశము వశమగునా?

అంతి :—తప్పక కాగలదు. ఏమందురా, యవనవాగ్ధుల
సిద్ధత మార్గవర్తము నీరూపు మార్గముగ నాకర్షించగలిగి
తదాదర్శమువకు సాధ్యశ్యముగ నేను దేవరభూతిక యాదా
వర్తమున నివసించుచు నార్యనరీచులులలో న్నేహమొనర్చుచు నా
కెల్ల నలక్ష్మ్యముగ నేనాడుండెనో యానాడె యాద్యజాతి వ : వ
మనదని నానిశ్చయము—

అలక :—నిజము. ఇంతవఱకు మనము పంపిన ప్రతినిధులలో
పాలకులలో నెవరును వార్తప్రేమకు మెచ్చనకు ననుకరణమువకు
రాత్రులు కాణూకపోయిరి. ఇప్పుడు మాత్రమూఁ యానాడె నీ
నది-ఈయవకారము మనకుఁ బ్రభాకరుడు చేసెనందువా? నీమన
వమకూర్చినందువా?

అంతి :—కమలాకాంతుడు రంజనిని బడయఁగోలి ప్రకాశి
జంప యత్నించి, వారల కిరువురకు నతివేగముగ నివాహము మ
కూర్చెను.

అలక :—నానినిమాత్రము బ్రదుక నీయరాదు. ఆచందాలుతో
జల్లెమునకు గుచ్చి, వామోలు తెట్టవలయు. మనశేమని కలు

మన గౌరవాగౌరవముల వెలింగివహించుచుండె ననగా—
 కనుండఁ జేసిననేగాని నాహృదయమునకు శాంతి కలుగదు.

అంతి :—నేటికి వారి విజయసింహులఁ దెంచుకొనఁ తలెరియనే
 కలుచున్నది. చునవివృతపాయ మొట్టడించిన నొకవేళ కలుగునని నాయ
 తత్వము వహించునేమో! వానిప్రతిష్ఠ మన మెఱుంగునదికాదు. కావున
 యుగా ధ్రువము జాగుచేసిన విజయసింహులకు వార్త తెలిసి, వచ్చి
 జిగిసెగలడు. అప్పుడు జయము కష్టపాథ్య మగునేమో యని
 లుచున్నది.

అలక :—నీవు చెప్పినదానియందు నత్యము లేక పోలేదు. కాని
 నొక ప్రభావమిహూర్తి తలచినపుడెల్ల నొకవిధమగు గౌరవము
 కలుగచుండును. మిత్రత్వమునఁ గాని శత్రుత్వమునఁ గాని వాని
 సౌభాగ్యము యెదుటివానిని గూడ సౌభాగ్యము వహింప బలవంత
 ప్పును. దొంగవలె నట్టి మహావీరుని దేశములో, జొరలుడుట
 వాకును గౌరవము కాఁజాలదు. కావున నుచితరీతిని మారాళ
 విజింగించిన పిదప భావకుముగ కాడి పెడలుట పొరుషము. అది
 మధ్యయులకు నర్హ గౌరవము—మఱియొక విశేషము. మారంజినికి
 తోలో నిజముగ యుద్ధము నేయుట కిష్టమొకడ నేరదు. అపెయ్యాలమునఁ
 జియని హృదయముగూడ మాటి యెట్లో యొక విధముగ మనలో
 కుండ్లచేసికొనటకే యాతఁ డిచ్చించవచ్చును. కావున ముందుగ
 యుద్ధమునఁ గాలుదుప్పుడు దొంగపోటుగఁ జోయి పడనేల!

అంతి :—అటులనే చేయవచ్చును. కాలహరణము శత్రువునకే
 న మనకును గొంత ప్రయోజనమున్నది. గుప్తమార్గముల నింకను
 గొంతవని చేయవచ్చును. సామంతులగూడ నూపి చూడవచ్చును.

ఇట్లునుచుండఁగనే ద్వారకాలకుఁ జొరఁడు ప్రవేశించి “జేవా!
 య్యో! జొరఁడు రంజని దేవిగారికడనుండి వచ్చితినిని చెప్పుచున్నాఁడు.
 ముహూర్తము!”

అలక :—శవ గాఢ ప్రవేశపెట్టు.

ద్వారపాలకుడు :—చిత్తమన వెకలిపోయెను.

అలక :—యాదాదా!—నూటలోనే సంధిరాయ బారము
కడించుటకు ముందగ నుండు యధిపాయ మెట్టికో కనుగొనఁగో
రవాణ్యముగ వీరిని మనకది కంటి యుండవచ్చును—కాని మనము
దాడియత్నిములలో నున్నటుల వారికిని తెలిపినది కాబోలు.

అంతి :—తెలిపినటులనే అోచుచున్నది. కాని యెటు
తెలిపినదో దోచుకున్నది.

అర్జున రాయబారి ద్వారపాలకుడు దారిచూపుచుండగ రా
వధాతరమునఁ బ్రవేశించెను. ద్వారపాలకుడు రాయబారి కన్నుల
గంఠలువిప్పి, అలకనుందరిపార్వభౌముని జూపించి తాను కడిగి
పోయెను. రాయబారి యువసార్వభౌమునకును, నీవానికిని, యుదికిరికి
ప్రణామము లర్పించి, తనకు జూపించిన యావసమునందుఁ గూర్చు
డెను. ఇంకఁ జూపినవారందఱులు ప్రవేశించి, పార్వభౌమునకు నంగీ
కరింపఁబడినట్లు విన్నవించి, తమతమ యగ్రావసముల పలకరించుచు వచ్చి
యాద్యునివంక రెప్పనేయకఁ జూచుచుండిరి.

అలక :—ఈరాయబారి యార్యావర్త సామ్రాజ్య కడనంద
యేమోసంకేశముఁ గొనవచ్చువంటి మనమెల్ల సావకాశముగ వి
దాసి సారాశము గ్రహించ సగును.

అందఱును దదంగీకారము విషయపూర్వకముగ నూదించిరి.

అంతి :—రాయబారి! పార్వభౌములు ప్రియతపయవాక్యముల
సీమఱుమున వినిగోరుచుండిరి. వారి కిట్టి ప్రసన్నత కలుగుట
నీయదృష్టము. కావునఁ దత్సంకేశమును బొందిగ నామూలాగ్రముగ
గాలయావన చేయక వినిపించవలయు.

రాయ :—(వ్యగ్రతమ) కలకటా! ఇట్టివేళ నే నామన
కములను నడువ నాజ్ఞాపించఁబడెనుగాదా! (ప్రకాశముగ) లేవ

జనారీగత్తును; మానుహారాని నన్ను గావించి. “రాజు బాకీ, నీవు మాతోడిగాలికడ కలిగి, — అనగా నీవు యవన దేశమునకుఁ బోవకూడలేదు. — వాగే చల్లచల్లగా; నీవంక యావంక పెట్టి, మన సగివాద్దలలో హినులత్పర్వత ప్రాంతమున వాయవ్యమునం దేముఁబో, పొంది యు దుని — కలఁకుఁ జూడుము.”

సామం : — అరే! ఏమిరా కావరము!

రాయ : — దేవా! క్షమింపవలయు — నీ వాకమును నివ్వగించు చుంటిని. అగ్రకు వాకఁ దెలియకు.

అంకి : — కానియ్యు. నీవు వేనకాడవు — నీను చెప్పమనిన మాటలు చెప్పమనవలసిన చెప్పము — అప్రయోజనకరము శత్రువు నిందావాక్యములమున నె బగదీర్చుకొనుచుండును గావ, వాని కానాశుష్టియైవ లేకండఁ జేయనేల!

రాయ : — మీరు చెప్పినమాటయే యెల్లదల యథార్థము.

అలక : — వాగ్దావములతో నేమిపని! మాత్రపడు నీచే నేమని కలుగు పంపినది!

రాయ : — పరాతండ్రిగారికడ కలిగి వాపేరు చెప్పి నమస్కరింపుమనెను.

అలక : — వీడవ.

రాయ : — “న న్నేమని యాశీర్వదించునో కనుగొను ” మనెను. అందఱును వార్యభామున నొకమఱై జూడ్కుల నిల్పిరి.

అలక : — “చిరంజీవిని” యని యాశీర్వదించితి నని చెప్పము.

రాయ : — అటులయునచో వాకక్షీ నిండుటకు వార్యవర్త మన సస్యవస్కాద్ధి కలుగురు గావున బెంకలేదని చెప్పమనియె.

వచి : — “ద్విష్టమమంగళీ భవ ” యని దీలించిన!

రాయ : — “వాప్రాణసాక్షుడు ప్రాణములతో నుండగ న్నదేశ మున్నాకాంతము కానీయఁకు కావున వచ్చినదారిని వేగము మరలి పొమ్మని నుడువుము.” అని యాజ్ఞాపించెను.

అంతి:—ఏమి! యీనడింపు!

వది:—ఏమి! యీచాతుర్యము!

అంతి:—నరువాత! మా కేమియు గమ్మువాసి పంపలేకా! రక్షవర్ణాక్షరములతో జ్వలాగ్నివలె బ్రజ్వలించుచుండిన లేఖ నొక చావిని గూర్చియోయిడిరి. కాని పిదప యిండుక యోజించి, “నలకు—ఉత్తరమును వారు చించివేయుదురు.—నీవు నోటిమూలగన మానందేశమును నొవిపోయి నరళముగ వినిపించిరమ్ము. నీకు కుళ ముగుగాక.” అని నన్ను హెచ్చరించి వది యుండిరి.

అంతి:—నీదీ! ఆ సంజేశమును నరళముగ వినిపింపుము. సార్వభౌములు పేరోలగమున నాలకింపఁగలరు.

రాయ:—“ప్రియోపకా! నీకీచోరవృత్తి నభ్యసించి మన నయ్యోనేమి! దొంగవలె నచ్చిరిని కాని పిల్లివలె నద్దుచేయక నడుగునై నడుగునీడు తిరిగి ను జేకకాదాయె. నీయలుకు ఉప్పుడే యార్యా వర్తము నంతమొల్పినది—యెటువడి కదనరంగమున చచ్చుటకు వెఱచి, యింకను వారికొకని పీడికొకని, రాయబారముని, మఱొక టని, యేదోనంక బెట్టుకొని నాడుదావివలె—కాదు. స్త్రీ! సామాన మున్నది—అంతకంటెను నక్కువగ మూలదూఱి నక్కి దాగి కూర్చుండ నచ్చినవాడవు రానేనచ్చితిని. కావున అల్లుని యొక మాటు నందర్పించి, నానివిందు గుడిచి మఱి పొమ్మని వాప్తార్థన—నీరొక నూటించియే నూతనంపము, పీరరనము—ఆర్యావర్తనము నీపీవఱకు చెవిచూడని నూతనపాకము—నీధము చేయించి యుండిరి. కాలయాపన మేల!—నేగ తరలి రమ్ము. ఈ నెట్టివాడైనను నడుటి వారి గౌరవప్రపత్తులనైన నెఱిగి తదనుగుణ్యముగ మనలొనఁ బ్రయత్నింపవలయు, కావున నిఁకనైనను వక్రగతుల విడిచి, పొరుషము గలదని వర్ణాదులను సైనికులను మంచులో నిలువబెట్టి వేధింపక నేగమి యుంటికి మరలుము అని వదించి నీనవకువి నాజ్ఞాపించెను.

అంతి:—వ్రథా! యేసుయాజ్ఞ! ఎట్టికారు లజపుమన్న న
గొడవక విచక్షణలేక తగునునవి వచ్చిన వీని నేమి చేయవలయును.

వర్ధా:—వీనినే మొదటిబాసినా మనమేల గ్రహింపరాదు.

అంతి:—వంటయింటి కంటే లింబెందు పోగలదు! యిప్పుడు
అడిచిపుచ్చినను? కావున రాయబారీ! తిరిగి నువము ఆర్జాన ర్తము
కనే యచిరకాలమున గలసికొనగలము. ఇప్పటికి నీవు స్వేచ్ఛగ
తోయి మీమహారాజ్యతో నలకమందరిసార్వభౌముని వచఃములుగా
నిల్లు చెప్పము. “ప్రియశీవయా! నేటికి నీవు వాఘాతిక వై నందులకు,
మనయిరువురి జన్మములు సార్థకమైనవి. పొరువమునే గనఁజెడ
నీహితము వనువరించెద. యవనుఁ జారులగొరవప్రవర్తనలఁ దెలిసికొని
కాలకపోయెనన్నమాట రాసీయును. ప్రీతియునకు భ్రష్టముచెప్పి నిష్క
ముగ నుండునునుము. వేటుమాటలిక వనవనరము” అని

రాయ:—నుహాప్రపాదము.

అంతి:—రాయబారీ! మీ సార్థకశామధేయుఁ డగువిజయ
సింహునితో, యవనవీరుఁ డగుయాంటియోకను యనుచాచోగడు కల
దట! వానినెప్పుడైన జూదితిరా? లేనిచో వాడు తమతో గత్తి
కలువ నుత్తహించుచుండెనని చెప్పము.

అంతి:—వీరిక స్వేచ్ఛగ నిరపాయముగ వచ్చినదారిని
జోవచ్చును. రాయబారి కృతజ్ఞతానూచకముగ వమన్మరించెను.
సిపాయిలు విచ్చి రాయబారికన్నులకు గంతలుగట్టి వెలువరిక దీసి
కొనిపోయిరి.

అంతి:—వీడు మిక్కిలి గడును. మాట తేలఁడు. అనుభవకాలి
కతఁ దోచును.

అంతి:—నిజము. విజయసింహునిగూర్చి ప్రసంగించినపు డా
నుండెననక, లేదనక మిన్నకుండెను.

వని:—అది వాని సత్యవాక్యముమమును గాపాడును.
గాఁబోయి పిదప కర్తవ్యాంశమునుగూర్చి విశేషము చెప్ప యవన

రము లేకుండగనే వెంటనే రణభేరి మ్రోగించి యాత్యాచారమునై
వడిచుటకు సిద్ధులవలెజేసెడి. తదనుగుణముగ వాళ్లను యవన
వృందావారము ఎల్లడల వలయురీతులఁ బ్రకటించెబడెను.

ఇంతలో ద్వారపాలకుఁడు ప్రవేశించి ప్రభాకరునియొద్దనుండి
రాయబారము వచ్చెనని తెలిపెను.

అలక :—“ఆప్రభాకరుఁడు వ్యయముగ మానస్సిధికి వచ్చిన
నేమో యాలోచించెదను-గాని వానిరాయబారముల గ్గఁ గొనట
కి నవయమున మాకుఁ దీరికలేదు. యద్ధరంగముననేగాని మేవగార్హ
వకు ద్వీప మీయఁజాలమని చెప్పెను.” అని యతియొకని
కాజ్ఞాపించెను. అతియొకఁడు తదనుగుణముగ వార్త వంతుడు
యద్ధవనయముగావున రాయబారుల వాటియెవ్వరిని విడువరాదని
కాసింపెను. ద్వారపాలకుఁడు వెడలి యావార్తను మఱింత తీవ్రముగ
వెల్లించి వివలమనోరథులగు గాయబారులు తోడనే బండ్రికొత్తులైరి.

మూడెత్తి పై గొనువచ్చు తుపానువలె యవనసైన్యముఁబ్రచండ
వేగమున హనువత్సర్వతహర్షములనుండి పాంచాలముమీఁదగ వచ్చు
చుండెను.

౨౫

విశ్వానాథుఁడును రాజభక్తుఁడు నగు సుమంతుఁడు ప్రభువిచ్చిన
యుత్తరము విజయసింహుని కందజేయుటకై యశ్వారాధుడై వన
మధ్యమునండి మిక్కిలి వేగముగఁ బోవుచుండెను. అవనచారుల
దొంగడు వాని వన్నంటియె వచ్చుచుండెను. కొంతకాలమానముకు
సుమంతునకు వానిజాడయే తెలియలేదు. కాని యొకసారి వెనుకకు
దిరిగి చూచి “అయ్యా! మీరెవరు!” యని యడిగెను.

యవ :—“సుమమృదను.” అని చెప్పెను సుమంతుని పాడి
వైపునకుఁ దగ్గఱఁ జేరెను. ఇరువురి గుఱ్ఱములను నొండొంటి స్నేహ
ముంగీకరించుటల జోడుగఁ గలసి వేగముగఁ బోవుచుండెను.

మమం—అదియేనా తగు నమాభిషేకము?

యవ :—వివాహ నిర్వహణము.

మమం :—తమకుమారులు—మన నిర్వహణమున గలవిశేషమునా? గుఱ్ఱమును చుట్టకులో, గొట్టుచుండెను. చక్రవర్తి భూమి నంటు యే గుఱ్ఱ మెగిరిపోవుచుండెను.

యవ :—(తనగుఱ్ఱమునుగూడ వెూడి నుభయంతుని జాయము) అంతవేగముగ స్వారిపోవువాని! పులమేదియో జలమేదియో తెలిసిన, ముఱ్ఱుడెవరో శత్రుడెవరో తెలియగలడు. కాని వాని కారెందును నాడఁ తెలియవు. ఒక్కమాత్రాగి నెమ్మదిగ మాటలాడుకొనుచుఁ గొలిపి పోరాదా? ఈయడవిచారులు నిక్కరి యపాయకరముగ నుండును. అందును శత్రుధయముగల యాదినములలో—

మమం :—నాకు సావకాశమెక్కడ? సార్వభౌముని కార్యమున యుమితుండనై యుంటిని. అపాయములు, మమ్ము, చక్రవర్తి నేవకు లు కలసేరవు.

మమంతుని యశ్వవేగము మోపగించుచున్నది. అది గుర్తింపకయే

మమం :—కాని వివాహగతి యేమియుఁ దెలుపరైది. ఇట్లుండు శోభించుచుది.

యవ :—మననిరంతరము ముగియబోయే శోభించుచుంటిని.

మమంతుడు తటామునఁ దనగుఱ్ఱమును దిరిగి యవనుని ఒకటిలింది చూచుచు, “అయ్యో! మీరెవ్వరో? నాకు శోధవలెను. నేను మోచి యుండవచ్చును. క్షమింపుడు. కాని మీరెవ్వరో, యెందుండి మొందుశోభించువా? ముందు సెప్పియవలయును.”

యవ :—(వత్సరు) తేలివో—

మమం :—నా వెంట రావలెను.

యవ :—(వత్సరు) పర్చివ—

మమంతుడు రావీయనని యెరవనండి కత్తిఁ చూసెను.

యిష్ట :- అర్థా ! నేను యవనుడను. శూద్రుడని-విద్యు
తెలియ విద్యున్నంటి వచ్చుచున్నానని తెప్పిననగాని విద్యు యవనుడ
పూరికంటగు మనమునకు కాంతికలుగనేడు. అప్పుడుగాని విద్యు
యముగ వాళంకము ప్రపంచాలయ. నాతోడియాద్యునకు నన్నంతలో
అంపవలెనని తోచినప్పుడు నేను వానిని నేలుచెప్పి కాదననంటి. మన
యాద్యునర్పకుంతయు పుంతకు నచ్చినది. మనకు దెలుపివానిశూద్ర
నడుతొలువానిగనే చూచుకొనుచుంటుంటి కాదననంటి విద్యునా
నిరాచకార్యమునకు నన్ను వధించుట యవనరమేని నెంటనే యావని
తేసి కాచకార్యమును జక్కచెప్పుము. కాలయాచనమేల్ల! ఎట్లెనె
మనప్రభువుల విద్యకాలము దాటవలయుననియే గద మనమందఱుము
శ్రమపడుచున్నది!

మమంతకు బావాద్యములు విని విక్కిరి చిన్నబుచ్చుకొని యే
చేయుటకును దోచక నొకమండి తీసికొని చేతియందు వ్రేలాడు
చుండ గుఱ్ఱమును ముందరునకు నడిపించి వయనము సాగించుచుండెను.
యవనశూద్రుడనియే దొలిరిజయమునకు తోలిన విక్కిరి
నంతసించుచు మమంతకుని తేరవచ్చి "నామోదకొనమా" యని
యడిగెను.

మమం :- కొనమున కవనర మేమున్నది!

యవ :- నాపేరు, నివాసము, గురుస్థానము తెప్పనెరి
మాయునీ నీపాళము. విజయసింహుడు మాపెదవాన్న గారి మరుమంత్రి
కూతురుకొడుకు. నేను వానికాద నరయటలే కయలుచేతిరివి
కావలసినవాడు, పైకివచ్చి చేరుచెచ్చికొనిన వానిపేరు చెప్పకొనటలే
మాజొట్టుకొని బ్రతుకుచున్నట్లు కలుగుచుండును. నన్ను వాచకృషి
దెలుగు. ఇప్పుడేమున్నది! అతయు తిరిగివచ్చినది. మావ
మంతయు నలవాటి యవనయుద్ధములలోనే నశించి కొంత చెల్లాచెల్ల
వికానికల కొంతవేరు తేలుండ వచ్చునని తిరిగి నేటి మానంకము

మీ కోరికలు బయలుదేలి నేను ప్రతిష్ఠలు నలుపుచుండెను. మాటలాడ
కును! ఇంకను గోపకునా?

మమం:—లేదు. కాని మీరు విశ్రాంతిర. అదెట్లు?

యవ:—నేనాము నవ్వువదాధివముకాదా! మీలో నెంత
వత్సలముండి వచ్చుచుంటిన్? మీరెలుంగరు. నేను వాస్తవపురము
వచ్చి, సార్వభౌముని దర్శనము చేసికొని “మహారాజా! ఏమి
కాసిగతి? వానికాదే తెలియక విక్కిరి ఖండుచుంటి” మని ముట్టు
పెట్టుకొంటిని. అప్పుడామహారాజు కనిగొని “నిజమే! మీశిశువు.
మాకును వానినిగూర్చి చాకలక కలుగుచున్నది! ఒక్కక్షణము
క్రిందటనే వానియొద్దకు నుచుంటుండను వానిని బంపియుంటిని. పొమ్ము.
వానిని గలిసికొనిన మీరిరువురును మానిజయుని వందర్శింపఁగల” రని
సెలవిచ్చి పంపెను. అప్పటినుండియు మీరెన్నెంటునీ వచ్చుచుంటిని.
కాని కార్యానికై న మీరు నమ్మ గుర్తింపకుండిరి.

మమం:—చూ! హాస్యంబ్రా! మానవబుద్ధి యెంతటి
ప్రభులంజిక్కునో చూదితివిగద. అక్షావంతున నిన్ను నీ వేయిగా
కలఁదితిని—కనంగతి యెట్లు నీవు కలవున విలువరాదని నాప్రార్థన.
అప్పుడుకదా, నీవన్న విశ్రాంతము సార్థకమగును!

యవ:—విజయసింహుఁ డిపుడెందున్న వాడు!

మమం:—ప్రతాపసింహుని వజ్రమర్దయందుండును.

యవ:—ఇక్కడి పుత్రదూరము!

మమం:—చాలమూర మున్నది. నాకును పరిగఁ తెలియదు.

యవ:—బయట మన మెక్కింత యాగి విశ్రాంతి కివలించి
పోదము.

మమం:—అయ్యో! నేడనువననికి, వెన్నెలయైన నుండదు.
శ్రుతివస్తుగైన ముదఁగన నాలు గుణములయొద్ద తేమకొన,
కలయను.

యవ :—మీరంటున్న చివ్వునును. మీగుట్టమునకును, నా గుట్టమునకును, మీకును నాకును గలవ్యత్యాసముఁ జూడరైది నాయొడలు స్వారితే పదిలి క్షిప్తమునకును నలుపు రెత్తుమునకు గుట్టము పదిహారల కొకమాటు మురగాళ్ళని చోకరించుచున్నది (గుట్టమునాటి) ఇత నొక్కయడుగునను ముందుబడదు. రాతి చీకటి యయినచో వేళ్ళువున లేచి క్షణములో నట యెగిరి వ్రాచడము చాపము నింక్కుట మగుచున్నది.

సుమం :—అంతకొలఁటుల వృధవుచ్చగలము! రాకాళ్ళ మర్రివనరమైనది. ఒకయొత్తలము వానికి వామనమున చోయి యందఁజేయవలసియున్నది. మనోవేగమునఁ జోవలసినది వీరైదు.

యవ :—మీరు తుండరిగిన నాకీకాటదరిలోఁ జ్రోవతెలియక నటబండియందవలెను. ఏమిచేయుదము! మీనెంటు నెరిగిన మీరు చావికడఁ జేర్చునురిని తప్పుచుంజనికదా! నన్నినట్టదని దిగవిడచి చోడునా!

సుమం :—(వ్యగ్రము) ఇచ్చ జేమిచేయుదును! విజయసింహుల కాపులలో నొకడు - త్రివర్తివంపున నానెంటు నచ్చుచుండె - విని దిగవిడచుటెట్లు! అర్ధరాత్రమున నాడు మాత్రము బయలుదేరినా! (ప్రకాశముగ) లేడు. మన నిరువురము! లోయ పోదము. కాళ్ళావనరమునుబట్టి తటవటాయువుకాని నాదేవాడు కూడ వికాంతి గోరుచున్నది.

ఇరువురును గుట్టములుండి, యొకవృక్షతలముకేర దుస్తులను తీసి చెట్టుకొమ్మలకు వ్రేలాడగట్టి యమావాస్యచీకటిలో ననమధ్యమున జెట్టుకొండ చట్రాతిపై గూర్చుని మాటలాడుకొనుచుండిరి. గుట్టయొ లాచెరువుననే పడిరించుచు, కనవు తేయించుచును. చీకటి మోత కడురాదుకద! అనంతకొటి నక్షత్రములు నీలాకాశమున రంగురంగుల పాదరసపు బుద్ధవలె, నిర్భయముగ ప్రకాశించుచుండిను. పల్లాభ్యాది

అను వృక్షకలంబున నక్షత్రకాంతి యేమియు బ్రసరించుటలేదు. కాని మిఱుగుదువుద్వల రక్తలకాంతి స్థలపై కాల్యమును మాత్రము మాదిమాత్రముగఁ బ్రకాశింపఁజేయుచుండెను. చుట్టును గీచురాల వివ్వన మనవ్యాముగను నొక్కొకపుడు భయబింబుగను, వివచ్చుచుండెను. అపుడపుడు దవ్వులనుండి యేదియో యొక క్రూరవద్య ముగఁ బుటచుచున్నటులుఁ దోచుచున్నది. హరిశ్చంద్రుడు నహళములో గొండల నేమిమిలాభములఁజూచి యవనవక్షపాతులుగ మార్పుచుండిరో, యొకని కుశధవనిచ్చెదననిరో, మఱియొకని కట్టి దివ్యసౌందర్య వదర్పనము గావించి నమ్మాహేతుని గాటండిరో, మఱి యొకఁ! యవనసామ్రాజ్యము స్థాపింపఁబడిన తరువాత నట్టి యున్నత పదవి పుట్టుచుని వాగ్దానముచేసిరో చెప్పఁచుండెను. అర్జును గొండ లులు యవనుని వశమైపోయినందులకుఁ దఱుఁచు నిందించుచుండెను. కాని యొక్కొక్కమాఱు “మావత్తుఁ దెంతఁబెప్పినను మావత్తుఁడే కాని దివ్యుడు కాఁడుగదా!” అని వాకలపై సానుభూతి కనబరచుచుండెను. మఱుంతుడు “కలకటా పట్టి దుర్దివములు వచ్చినవి. దేశమాత కురదృష్టము! ప్రభాకర సార్యభామా! నీవిప్పుడే నహస్రాక్షులతో మలఁకువఁగలిగి నీ సామ్రాజ్యమును జూచుకొనవలయు, లేనిచో దిరిగి యారావనర్తమునకు చావ్యశృంఖలములు నలుగనున్నవి. ధృవము! హరిశ్చంద్రా! నీకంఠస్వరమునం చాలోహశృంఖలములు వినాదము వివచ్చుచున్నది!” అని విచారించుచుండెను. తన్మూలమున యవనచారుడు తనబోధనలు నివ్వలములని తెలిసికొనుచుండెను.

ఇంతలోఁ బావ మాహరిశ్చంద్రున కదేమి పావమోకాని, పాముకటివచ్చి కాలిపొటనదేర్చిపైఁ కాటువేసినదట! ఏమిపాదః! గిరిజ తన్నుకొనుచుండెను. నోట నురగలు కార్పుచుండెను. మఱుంతుని పాపాధ మూచకేత్యము గాఁకుండెను. మిత్రుడు పాదదే కోదనము చేయుచుండగా తనకు నిలువెల్ల నీరగుచుండెను. కోదన తది తన

వది యంగీకరణము వాని పాదమువలన గట్టిగ చుట్టుచుండును. పారిశ్రామిక వాదన తగ్గుటలేదు. వాని నిలుకెల్ల విడుదలయ్యి యున్నది. ఇక గార్లము లేదని నిశ్చయించి నుచుండును తనభర్తను తీసి "విశ్రమా, ఈపాదము విక్కడకు నలుకనిమ్ము. ప్రాణములు నిలుచును, పాదము పోయిన నేమి! విందుపాయము లేదు."

యవ:—కాదు—కాదు—తల నలుకుము. అది సుఖము. అయ్యో! దాహము—దాహము. లేనిచో నలుకు తల! నిలుకు! యుచుయోతన—దాహము.

సుమం:—కాదు నలుకనిమ్ము.

యవ:—హా! హా! ఎక్కివది పైకిగట్టలు చాటినది. అయ్యో దాహము—దాహము—ప్రాణములు పోవుచున్నది.

సుమం:—"కలకటా! ఈపాదనితో మరణము ప్రాప్తి! అపాపమున దిక్కులేని పక్షివలె రాలిపోకుండ నన్ను వానితో దోడు చూపె గాదోలుదైవము! జలమందున్నది! ఎటులేర్తును! ఎందైన నున్న పోయి యాపద్రుము దడపి లేద్ది వీరికలమున విడుదలను." అని యనుకొనుచు "వీరువిశ్రమా! జలము లేప్పుటకు బోత్తు చుంటిని. క్షణములోవత్తు నని" చెప్పి చిక్కచీరలోన తనతల్లి కొనుచు బోత్తుచుండెను. ఎందుకొకట మర్మరధ్వనులు వాడేదిక్కుగ బోత్తుచున్నదియు, నెంతదూరమందున్నది స్పష్టముగాఁ జెప్పిచుండెను. ఎందుకొకటవత్తుకు విడుదలమోనినంతనే పారిశ్రామికవాదనా దగ్గినది. అతడు లేచి నిజానడి నుమంతుని యంగీకరింపజేయునన్న యుత్తరముదీసి, తనయంగీలోని యుత్తరము నాస్థానముననుంచి తన గుట్టుముకాలుఁ బొడిచి, గాయపఱచి, తాను తిరిగి బాధభవయించు చుండెను. ఇంతలో నుమంతుడు వచ్చి, తడిబట్ట పారిశ్రామిక వాదన పులపైఁ బిండి నాశనమును గ్రహణముగఁ జప్పలించి, యొకగుట్టు తీసి, యాగి తిరిగి రెండుమునాడు గుట్టులాచు తప్పరిక్షింపబడు

కూలము నేది కూర్చుండి "మమంతా! కాదు మమమంతా! మంతా
ది దిద్దితివా! ఎక్కడ దొరికినది. యేది, యేది!" యది
మమమంతాని చేతనున్న బట్టలాగి పుచ్చుకొని నేయిదిగముల దయానం
కాదు కాదిగముల కధిపయించెను.

మమం :—మనమదృష్టవంతులము! ఈకంతనే ముందర్లతోంగల
మమమంతా యొకవన్నని యేలు పాటుచున్నటుల వినరా, నటుపోయి
యాసిటిని దెచ్చితివి. ఇంకేది మహిమయిన్నదో తెలియరాదు.

యవ :—అప్రత్యక్షములయందలి యోవధుల మనాత్మ!

ఇంతలో: దూర్పుదిక్కున నరుణోదయ మగుచుండెను. నిక్తు
లిరువురు నయనోన్ముఖులగుచుండిరి. "ఈజలమునుగొంత మూనియుంకిం
గొనిపోయిన వాడు తిరిగి మూడుచుండగ వ్రతకాయుడగును." అని
తెప్పుచు: తనగుట్టుముపై నీచు: కల్పము నవరించుచుండెను.
మమమంతాడు గుట్టుమునెక్కిన. పారికృద్యుడును గుట్టుమునెక్కి: రోయి
"యాదీగలవడుచున్న చేది!" యది తనగుట్టుమును దిరిగి పరికిరించి
"అయ్యా ముందరివైపు నెడమకాలు గాయుమైనది."

మమం :—ఈ! దైవమా!

యవ :—నఖా! నీవు నిద్రాంవలడు. ఏది చేయుచును.
ప్రకాశపించుచు దుర్గము 'మూడుక్రొకములదూరము—అని దెప్పి
తివికదా. దిశ, యాప్రాగ్దికయేవా! ఇత నీవాగణనదు. విన్నాగణనటు
రాక్షతోహము—దేశక్షోహము. నేనే యా మూర్ఖు: ద న్నయించు
లోపున నెటులనో మెల్లగవచ్చి చేరుకొందును. నీ కరుగుము అని
మమమంతాని నెంతయో హెచ్చరించి పంపెను. మమమంతాడు నేహ
తుం రికిది పోనివ్వము రీతిపోయినది. నిదివఱకే చాల కాలవారణ
మైవదిగదా యది పారికృద్యునకు: క్రోధ వలుపాయులు, దెప్పి మూర్ఖు
తిక్కుగా దెవుడుదీసెను.

మార్కటింబము కూర్చుచున్నది, నెట్లనిబంతివలె బ్రహ్మాంశము
యందెను యవనగూఢచారి వధులకృతవానోంధుడై గుట్టమును
బట్టిమడకగా నుండించి దానిపై వధివసించి మెల్లగఁ జోపాగెను.

శకుంతలంకావసులు నిష్కళంకస్వాదయములతోఁ బ్రేమపూరిత
రసములతో నాటి యువమృదు గావము చేయుచుండెను.

౨౬

మేడపై వగదిలోఁ బద్మిని యలంకరించుకొనుచున్నది. వద్దమునకు
తై నులుగులు తిట్టుచున్నటులున్నది. తెల్లనివట్టుచీర కట్టి తెల్లని
రవిక దొడఁగి నిలువుటద్దముకడ నిలిచెను. పెకవి విజిది "తెలుపు
వానికి వచ్చెను." యని తోడనె యెలుపురంగుదీర కట్టి నీలాలరవిఁ
దొడఁగి బొడ్డుమల్లెవరము దాల్చి, వన్నజాజ సిగ్గుల జట్టి, వరకాలు
చెవులబట్టి, చెంగలవలు చేతఁబట్టి పూలరాణియనఁ జోయచుండెను.
తనయంద మేచందమో యని నిలువుటద్దము జేరి యడుగు చుండ
జానము చేయుచు "నిజముగ వనవాసివలె నుంటిని. అతడు
నాగరకుడు." అని మోమున నించుకదిగులుపాటు పొడనూపును.
దిగులుపడనీల! శకుంతలను యవ్యంతండు గారనింపఁజా! అహం
భావము లేనికన్య భాభావ మెటుల కలుగును! రత్నఖచితకంఠముల
పాస్తవద్దములు దొడగును. పెచ్చలవలకము కంబుకంఠమునఁ
దాల్చును. వద్రముల మెఱయనొడ్డగా మానన్నని నడుమున
దిగించును. నవరత్నములకూర్చు గలిగివద్రంబు కుటిలాలకములమధ్య
నడుమిపైఁ దాల్చును. సంగంవద్రవ్యములుదొడ, 'దాంబూలము
నేదించు. తద్రక్తిను నామదతి శంకెదవులకును, దాడిమిదీపములు
జోలు చలువరసకును వద్రయత్నయనఁ బూయును. నిలువటద్దము
నీమాట తగియొండునాయని యడుగఁజోపు "వన్న పరించెనా
నిదియె నాపెండ్లిమిస్తాను—లేనిచో వనంక యవసానంబున నిలిగి

కాని యెలంకరించుకొని పుష్పకృతార్థము. అని నిశ్చయించు
కొనుచుండెను. సాక్షికసౌందర్యలక్ష్మి రాజవజ్రవృక్షహినియనము
కాల్పించుచుండెను—నీర రాధిక యగుచుండెను—సాక్షికి రతికాగోరు
చుండెను. విజయసింహుని కొఱకు వద్దిని హృదయమున దొలుత
నిర్వాహివేరు యుదయించినది. విదప యాశస్య విజయవకు నిహ్వామి
నీవ రియవరించినది. విజయని నహనానలాభమున నేటికి వాసికద
నుండి స్త్రీపురుషహృదయగ్రంథి యగుకొరిక, యాశ, కృష్ణ, యాశస్య
హృదయమున రహస్యముగఁ బ్రవేశించి యట విజయనందెయొగ
కాశకుతేజ, తద్విరహాగ్నిని, రగులుకొలుపుచుండెను. తదనుగుణ్యంబు
గవేనాహృదయసౌందర్యంబులనూర్పు ప్రకటితమగుచుండెను. కాని
యీ రెండురూపములందు నేదియొక్కవ మనోహరయో యెవరు నిర్ణ
యింపఁగలరు? వికసించిన పద్మములతో కుశ్రవీలాకాశముక్రింద
వృద్ధమై ప్రకాంతమొస్త్ర వరోచరము మనోహరమా! ఉక్తుంగ
తంగములపై నాడుచున్న చంద్రకాంతులతోను, వాయవకోంబున
మృగధ్వజలోసర్పు కలువలతోనున్నకొలను రమణీయమా! అది
పంసులగు సాకశమహాశయలే యెఱుంగవలయు * * *

మేడక్రిందహయలోఁ బ్రకాపనీహయకును చంద్రహాసుఁడును
మాటలాడుచుండిరి.

చంద్ర :—అప్పుడే విజయసింహుఁడు పయనమగుట నాకు
తెలిగగ నున్నది.

ప్రకా :—నేడు వానిప్రయాణము వామనమున కూడట
గలిగించుచున్నది.

చంద్ర :—అట్లైనక లే?

ప్రకా :—నువవచ్చిరి

మూగ నేవకుఁడు మయఁతుని బ్రనేకపెట్టెను. మయఁతుఁడు ప్రకాప
సింహునకు ననున్మరించెను. ప్రకాపుఁడు కాని నుదితానవమునఁ
గూర్పుండ నియమించి మళలక్ష్య లడుగుచుండెను.

మమం :—అంతయు ముగియఁ దే—అందఱు క్షేమమును
మీదు దాదీవచ్చుచుండెను. విజయసింహుఁ డెక్కడ? దానిని ప
ట్టించి రాజనందీశ మండలేయవలయు.

అందఱును దిగ్గవలెదరి.

ప్రతా :—నీదిం యవనునిదాదీయా!

చంద్ర :—వాన్న గారూ, వన్నును విజయసింహుతో పెడలసింహు

ప్రతా :—కమ్ము! మమంతా, విజయసింహునిఁ జూపింక
అని ముందునడువ మమంతుకు పెనుక వరిగెను.

* * * *

విజయసింహుఁ డుద్ధాతవనములో విహరించుచుండెను. కృష్ణ
మైవగాలి, నీరు, యన్నము గిరియగువారి యాదరణమును పొంది
కన్నతక్షులముగదా! విజయసింహుడు క్షమితముగ నారోగ్య
వఁతుఁ డవుచుండెను. కొత్తకత్తముఁ బట్టుచున్నది. ఇట్లు
తేలికొనిన ప్రతివలు, మనోనిశ్చయములుఁ ఇట్లుచోనే మాయ
మాయెను హృదయమువదిలి రంజనీనుడవస్త్రాశ్శలక్ష్యవిగ్రహము
మస్తికముగ :లిది ప్రకాశించుచుండెను. విజయుగా నాజగజ్జేనుండరి
పట్టి మోహభావముతో హృదయస్థము గావించుకొని యారాధింప
తనకు విజయగుర్త శరేపోయెను, మానవుడు నీవకుఁ ప్రతి
సాంప్రదాయముననువరించుటచి త్రచావల్యమగును. గావ విజయసింహు
దధర్మధర్మమునందు ధర్మము ననువరించుచుండెను. ఎక్కడామనోరథ
మును రంజనికంఠమున పైకువా యని యొద్దిఁబులూరుచుండెను
అప్పుడు రంజని మోటులనుండునో యని తన భావనాశక్తి
మనోఫలకముఁ జిత్రముల లిఖించి చూచికొని యానందించుచుండెను
తనకు రంజనిపుష్కర్మము వంధవముగాదిచి బ్రదికిందనదులకు
బద్ధిని కేశయో కృత్కృతాలస్థుఁడై పటుల వలించుకొనుచుండెను

ఇంతలో నూర్వూడు పల్కిమడిగొప్పానములమీఁదొగ గగన భాగమునుండి దిగుచుండెను. పక్షులన్నియుఁ దనాశమభివాసములకుఁ బ్రయోనించుచుండెను. వృక్షాగ్రములందలి రక్తియ హృదయమున కనివృద్ధ్యయగు నిక్కలానందము కలిగించుచున్నది. ఆననాయమున భూతల నుండలి, ప్రతిజీవియు నిజగృహాంగణమున స్వర్ణపౌఖ్యమును గాంచుచుండెను.

మరుసఁదొడు విజయసింహులని నమోపించెను. విజయసింహుల కులివంశనటుల “ఏమి! ఇటు వచ్చితేమి! మునుఁకా! ఎచ్చుడు వచ్చితివి! మహారాజా క్షేమమా! స్వామూర్త్యయి వదిలమీ గద! నిరూగమనకారణం లేదు! వదిస్తరముగ నెఱిగించుము.”

మరుఁ :—విజయసింహులభూ!— ఏమి విన్నవించువాడను? అంకటు కుశలమి, నార్యభూము లీనాటు తమ కందశేము మని కన్నప్రేమచే” రవి లేఖ నందిచ్చెను.

విజయ :—నార్యభూముడు కాటు నంపెవా? స్వామూర్త్యమున శేషము నలజడి కలుగలేదుగద! నాహృదయ మేలనో తత్తరమందు చున్నది. ముందు చెప్పుము.

మరుఁ :—మరుదులు—

విజయ :—నందెత్తి రానుండిరా! కటకటా! నా శేషియుఁ తెలియదామో. గాంధారిమున సైన్యము లర్పియు నిద్దముగనే యుండును. జూదిధీ! మూడేకముపై కిరిగను గనిపించెదా! కాదు. కాదు.—అర్పణప్రతిభ తిరిగి త్వరలోనే భూతలము నంతను హృదయవలెదని యీ నర్పణామయల నమగ్రహించుచుంటివి అని యీ త్రుము విప్పి చెనువుకొనెను.

“విజయా! నివ్రవ ర్తనము నీవదవికిఁ దగియొడనందున నిన్ను మోగొలుపునుండి తొలగించవలెను” “ప్రభాకర” అని వ్రాసి యున్నది. విజయని కామెక్క నాకళ్యము తేముకతప్పుల నొక్క

మాటు తనపై గుణిచెట్టి కార్మికులకు దోచుచుండెను. విద్యుత్తు సింహుఁ డొక్కొక్కతఱుల మంతర్ముఖుడై నిలిచియుండి తలదాచి మునుకునిమిఁఖముపైఁ బరిశోధించుచు దీక్ష విక్రమములఁ జేసెను. బ్రతికేల్లమువకు నాఁగి యాఁగి మెల్ల న నిట్లు చెప్పి దోడంగెను.

విద్యుత్తు:—నునుంచా! ఏమి చాలక్రమమది చక్రవర్తిదనమిది యాగమ్యః గొనివచ్చి యుచ్చితిని. మంచిది. నీమిఁద పోవచ్చును. కుట్రనవోయి చక్రవర్తితో వామాటగా నిటులఁ చెప్పము. “ఏమియును విజయుడు నిజధర్మము నిలుకొన్నట్లుకొనఁగలడు” అని పోమ్ము నివేదిక క్రమ విదిగో జహుమావత్తు. నీమిఁద నీమిఁదకుటనీ రాజధాని వచ్చుచుండును.

అని యాచుకనున్న కొన్నిపుష్పములను ఫలములను విచ్చెను. మునుకుని కామాపులు, వామాలు వరిగ బోధింపడమిం నిండుక థియనుయ్యెను. కొంతపక్షకటులనే నిలువఁబడి విజయసింహునికడ నెప్పుగైకొని యావలకు వచ్చి అగస్త్యముగ వినఁబడుటచే యవన చాడిపుల్లంత నూయని మనమున కట్టి శ్రోధవికారము కలిగిం దియుండును. అనుకొనుచు వెడలిపోయెను.

విజయసింహుఁ డాతఁడు కేకఁబెట్టుకొని తోనులోఁ బెట్టుబడిన సింహమువలె వానవమర్రికానికుంజములపొంతఁ జూతవృత్తి క్రేగుల నడుచు వచాదు గావించుచుండెను. ఇటులుండగనే పుష్ప మనాటి చంద్రుఁడు తూర్పుదిక్కున నెఱ్ఱనిపూలులవలెఁ బొడిమోర్చుచుండె.

“ఏమి కాంక్షాని యుండును. కొలఁతనుండి తొలగించుటకు నిలవర్తనము నీవదికిఁ జరియుండవలెను— దానిభావ మిది! వారెండు న నిటులఁ బరాభవించునా! ఎట్టిరావినీ! నాకట్టి తలఁచెల కలుగవలయునో! అనంభదము—నాయన్నులనిన్న—మిద్దులగుమ్మ ప్రమంపురాశి — అట్లెన్నటికిఁ జేయదు. చేయఁజాలదు. మఱి చక్రవర్తి కెవరైన చాడిలు చెప్పియుండురా! అట్టివాడు చాలమంది

యందేని కాని ప్రభాకరనార్యభాషుడు మధ్యవారిమాటలకుఁ జెప్పి యున్న నై చ్యమునకుఁ బొల్పడినదృశ్యము—అదియు నిసంభవము. ఏకేవే నెవరైన క్రితగూఢచారులీతిని కల్పించియందురా! అట్టేవనితేటలు సుమంతిఁడలఁ గొనితెచ్చు!—ఏమి నాయాశ ప్రభాకరుని ముద్రతో నచ్చినరీతి యపశ్యసనియి యెట్లగును! నే నేనాధ్యక్షుఁడనుగానతో దేశమొలిను. నేనుచాలవా! అర్థావరమున నే నేనాధిపతి నై యుండి దక్కినవారు దేశ సివచేయుట కివర్హులై యుండిరా!—తప్పలోద్యోగము లేవోయినమాత్రమున నేమివోయి—ఒక సామాన్యపుయాధునివలె బోయి కదివరింగమున నాప్రాణము లర్పించి దేశ మొలియుండు తిప్పుకొనివచ్చునుగదా! ఎట్టెనను విచారించఁ బని లేదు. అయినను వెంటనే రాజధాని కరిగి నిజ మరయవలయు—అందు నొక్కవారి తిప్పితిరిఁ గన్నులపండువుగఁ జూచి యామరితోరముతో నామిప్పము నిలఁగిరించి”...

చక్కగ సింగారించుకొని ముద్దులమాటగట్టుచుఁ బద్మిని ప్రతేకించెను. పూదోలు యెల్ల మనోహరముగ మిల్లాపజనకముగఁ బున్నవని వెన్నలలతో నిండుచుండెను. చందమామ తీయనూడిదిగురుల పైనుండి పద్మినివిజయల ప్రణామరాగము లెట్లుండునో యని తోచి చూచుచుండెను.

విజయసింహున కాపద్మిని యాగమన మంత యానందచాయముగ నున్నటుల లేచు. అయినను—

విజయ :—ఒకలో! నేడే ను దింతేవము చార్చితివి!

పద్మి :—చెప్పకుండగ నే వెదలవలయునా!

విజయ :—పద్మిని! చెప్పకుండగ నెవ్వలకుఁ బోయియుంటిని—యెవనుడు మనదేశముపైకి తిరిగి దండెత్తి వచ్చుచుండవలయునని నా ర్థవచ్చినది రాజధాని కరుగవలయు. అయినను నీకదా సెలవుదీసికొని నే నెటులపోగలను!—నాప్రాణచార్చితివి. నీతోను ప్రత్యుత్తరము

కానను చేయగోను! అయినను వద్దివి! కీర్త గోరుకొనుము. నందీ
యములను. గోరుకొనుము. నీహృదయమునకు దిక్కిలి ప్రేమ
పెద్దియో నద్దాని! గోరుకొనుము. నాప్రాణములనైన నర్పించి నేదాని
గోదగుర్రుడ. అటుల చూచెద నేం! విజయ! దాది తప్పదీవాడు
కాడు.

వద్దివి చందశిల్పప్రతినువలె నుండి యుండి యొక్కమాటు
పెరివిదిట్టి మాటాడఁజొయ్యెను. కాని యేమననో విజయులకు విని
బడలేదు. వద్దివికిని వివరబడి యుండదు. ఆమె మనమునకును స్పష్ట
ముగఁ బెరిపియుండదు. హృదయవద్దమునుండి తక్కింఁగమువలె
ప్రేమవాక్యపెద్దియో బయలు వెడలిపెదగాని ముగ్ధజనహేళం బగు
కిగ్గు భీతి యునది పెరుగాలిలో! గలసి యవ్వవ్వమై యుచునున్న
చోయెను. విజయ! దుదిక్కిలివగ్గఱవచ్చి “వద్దివి! నాయొద్ద నింకను
నందీచించుచుంటివే! ఏమయో నోటిలో ననుకొనుచుంటివి. అదే
మియో ననివరాదా! నీడ నీవెదిలి పోవుచుంటివిగద!”

అని యింక నేమో బుద్ధింపుమాటలు చెప్పఁబోవుచుండఁ బద్దివి
“నాకఁ బద్దియై త్రినది నన్ను ప్రేమించుచుంటివి. నన్ను మరలంప
నిమ్ము.” అని మూఁడువాక్యముల నేర్పరచియంటి ౬౦కి యొక్క
పట్టాఁపు ౬౦ది కన్నుల మూసుకొని తలచుచుకొనెను విజయకు
కావాక్యముల బొలుపమాధానము చెప్పవలయునో జోచదాడె.

విజయ:—ఈదీనునకు వివాహయోగ్యకలేదు. వట్టకు.

వద్ది:—నాకును వివాహ మక్కఱలేదు. ఈమహావిద్యన
నందీభీతింబు లగుదినములలో నానన్యభూమి నుద్ధరించు భారతీయ
వ్యవస్థాధిపతి ననువరించి రానిమ్ము. మహావీరునకు వనర్జ
గావించుచు నాయాయాధ్యరంగముల, దేశదేశముల నందరించుచు
వృత్తాంతైతిని వంతుండెద.

విజయ :—తల్లీ! ఈమధ్యపట్టకంకుడిప్పుడు వడమ్యకుండా యుండెను. అదియునుగాక నిరుపేక, నీలమాణిక్యమును గొంగుడు తూటకట్టుకొని పోవుచున్న లోక మేనును నెదరు. —అమాణిక్యము వలన దీదకును గారవములేదు. అదీదవానిమూలమున మాణిక్యము వకును గారవములేదు. తల్లీ! నీవు ఏహర్వభామునో పట్టమహిషిని కాదగి కావు. ఏరాగాధిరాజో బంగరుపూలతో పూశండుచుండెను. వానితపము నేల వృథాపుచ్చెదవు! అనగ్రహింపుము.

పద్మి :—వాహ్వానయేశ్వరుడే నాకు హర్వభామును—రాగాధిరాజు—దేవుడు.

పద్మి :—దేహమునఁ గంప ముదయించుచున్నది. నూట దగ్గుత్తి పడుచున్నది.

విజయ :—వ్యతమ) “హా! దైవమా... ఎవ్వరివనుస్థితి తెచ్చిపెట్టితివి!”

పద్మిని హస్తములఁ దవహస్తములఁ బట్టుకొని “నీవు వస్త్ర లేంపు! ఇది ప్రేమకాదు. ప్రేమాదయమునకు కుండు తదయోదయము”

పద్మి :—“పద్మిని ప్రేమించుటయు నెఱుంగదు. కదించుటయు నెఱుంగదు. హా! విజయా! విజయా! విజయా!” అనుచు విజయని హస్తములందే మూర్ఛపోయెను. విజయని కనులకును నూక బాష్పధారలు కారుచుండెను. “హా! హా! పద్మిని! అన్య నరీమణి! ప్రేమస్వరూపిణి! స్త్రీశ్చక్షుమున కర్థ మిదియ! పురుష వాచకమునకు లక్ష్యమిదియ! తల్లీ పద్మిని! ఈ పాకి నూకకణ్ణాన దయనుగలుగఁజేసితివి. ఈలోకమునకు నూకవార్థముచూపుచుంటివి! అని యనుకొనుచు పద్మిని మూర్ఛపోయి యుండుటయే కుఱివ పోయెను. ఇంతలో బ్రతాపుడును బండవఁడును పద్మి పద్మిని మూర్ఛావస్థకు గొందిరి. బండవఁడునకు గమ్మల నీరు ప్రమా

కుండెను. ప్రకాశుడు కలవడించి "చందా! నీచెల్లెలిని లోనికి బదిలముగఁ దీసికొని కట్టుము. అయ్య! ఈరాల యెట్టికేసు మీలైన నిండుక నిరసత కాశ్యము చూపివచ్చే యాడుకు నేలగును. దీనితో కష్టలో కాకధానినండి వచ్చియుండిరి." అని రచ్చి తండ్రియు, వన్నయు గలసి మూర్ఖయినిగి యున్న కష్టను లోనికి గొనిపోయి శీతలోపచారములు జేయించుండిరి. విజయవీరహృద కాప్రకాశుని వాక్యములు వింటవాక్యములుగఁ జోడెను. "నిజము— ఆ నిండకు నేకర్థుడను గానా!" అని యున్నచుండెను. ఇంతలో లోకః బద్ధినియుఁ జెలివిగాంచి కనులనిచ్చి చూడెను. తండ్రియు వన్నయు మిక్కిలి వంతసిందిరి.

వద్ది:—వారేరి!

ప్రకా:—వశవర్తియొద్దనుండి కలుగువచ్చింది. బయలుదేరి కట్టుచుండెను. బానిసలు వారి కిచ్చినేతము. చంద్రహాస! నీ వాదాలు తీసికొని కట్టి వాఁకిచ్చినేయము.

వద్ది:—వలదు—నేన యిచ్చెదను.

అని మేడమోదిగది తలుపు తెరిచి విజయవీరహృద పై నన్న కన వట్టులోడుగునుగూడఁ దీసి క్రిందబెట్టి యాదాలు నెత్తరాయి యుద్ధాని గదల్యులాలకపోయెను. మేడి యెక్కటచేతను, తన వట్టు లోడుగు దాలునుండి యూదతీయవర్ణుడు వ్యాదయము మిక్కిలి వేగముగఁ గొట్టుకొనుటచేతను, వర్ణుడే మూర్ఖునండి తేరిన యా కష్టకు యలనట కలిగి యట నమర్పబడియున్న వట్టువరువుపైఁ బండుకొని

వద్ది:—"అన్నా! నాకుఁ బాలనీరవముగ నున్నది. దీని నీవఁగొనిపోయి వాదిము. నేరేజాలకపోతి ననుము. మన్నింపు నునుము."—

చంద్రహాసం దాదాసుడు గలను బూని క్రిందకు దిగి వచ్చు
డుండెను. విజయసింహుడు ప్రతాపనికడ సెలవు దీసికొనినను
ఇంతలో చాలుపట్టుకొని చంద్రహాసండును వచ్చెను.

విజయ :—“పోదరా! అడగకుండగఁ జెచ్చి యిచ్చికది!”
సెలవా!

చంద్ర :—“తిరిగి మన సెన్నుడు కలసికొందుము!”

విజయ :— భారత దేహములు గలియుటలో నేమున్నది
మనములు కలియువరే. వాటి కడఁ గలియుటయే యుండవలెను.

అని చతులు వెళ్లెను. చచ్చిపోతే గడసారి చచ్చలేదు.
అయినను బచ్చి! విజయని ప్రమాదపన్నావా మెల్లఁ గంటి! గట్టి వ
ట్లగవడుచునే యుండెను. విజయఁడు గుట్టుకుపై నెక్కి సింహద్వారము
గడచిపోవుచుండగఁ బైనుండి చచ్చిని రవాళలవగము తెరచి
చూచుచుండెను—తాసచ్చిన పచ్చలపెత్తె మిచ్చుడు వానికంకమువ
లేదు. పచ్చిని తనను జూచుచుండె నని విజయఁ జూచును.
అయినను వెనుదిరిగి యొక్క మాత్రేనఁ బచ్చినివంకఁ జూడలేదు.
ఎరిగియుండియే తనవంకకు వెనుదిరిగి చూచుటలేదని పచ్చినియొ
నెఱుఁగును.

దివ్యదృష్టి, దూరశ్రవణకుల దూరదృష్టి మొకలగు మానసి
కక్తు లకును బ్రేమాదేవి తనధర్మకును, ధర్మశాస్త్రము వాత్సల్య
తీర్యంబునఁ బ్రసాదించుచుండును.

పచ్చినిఁ దొలఁత కోపము వచ్చినది. నెలసే యాకోపము
మఱియుగా మాటేవోయినది. అంతలోనే క్రమముగ నాదుఱియు
నూడ వహజులు గాఢానురాగముగఁ బరిణమించి యభ్యాసవ్యయ
పము చాల్చెను.

విజయఁడు సంతయోదూరముపోలేదు. అంతలోనే యెవ్వరో
తీరువఁజొచ్చిరి. విజయఁడు వెనుదిరిగి చూచి “పచ్చినియే కాదుగదా!”

అని యనుకొనుచుండెను. ఇంతలో రాజధానినుండి వచ్చినవని నూతన పురుషుడు నమ్రాపించెను. ఏడు నుజులకుని తెలిపిరిచివచ్చాడే.

నూ. పు. :—మిత్రులు నే నాయువనములు తెల్ల పెదన చుంటిని.

విజయ :—అనున నుజులకుని ప్రకావనములు చెప్పినారు. ఎవరో వచ్చి యుండి రని ఏమి విశేషము.

నూ. పు. :—విజయసింహువధూ! నూతన యంధకారములే బాదలి కనుగవ్వ జూచుట తెచ్చి కాత్రన నావచ్చినకార్యము యథా ర్థముగ వదించెదను. ఉపాధ్యక్షాపులకు విజయ సింహ విజయపు వచ్చినటులు తెలిపవచ్చును. నను యవనరాజులారని యవనసాధ్య భామునుండి దూరమందేకము గొనివచ్చితిని.

విజయ :—నీ ముని?

నూ. పు. :—ప్రభాకరుడు : విజయ పై న్యాయకవచముండి తొలగించె నట. అని విజయ జరిగియే యుండవచ్చును. కాని నేడు విజయపాదపై న్యాయు లన్నియు విజయనాథకర్మమునే కోరుతు న్నది. విజయనాథకర్మము మోంది ప్రభాకరుని, కనులూకాంతిని బట్టి యలకనుండరుని కప్పగించిన—విజయలుబడి కీయార్యవర్త మును వారప్పగించు. రంజుడేవి విజయ పట్టుకుగొని కానిలము అని చెప్పి విజయప్రసాద పెట్టు లున్నచో యని యడిగి తెలిసికొని రమ్మని పంపి యుండిరి.

విజయ :—నేను కట్టకద్రువనా! అని నాకు పట్టుకుగొ మియా— అందులకు ప్రభాకరుని గతులుని యవనను కప్ప గించుటయా?—యవనరాజులారీ! నన్ను కనుగొని. నన్ను ప్రాణములతోదిడిరి పెట్టుచుంటిని. నీవు విజయసాధ్యముగదన కోయి “అర్థావర్తమునం దంధమును ప్రోహులు కాదు” అని చెప్పెను.

నూ. శ్రు:—మీరు యవనులైన సామంతునివలె నుండి విక్రమింపలేదు. కర్మము గట్టనక్కరలేదు. విశేషరక్షపాతము జరుగదుము లేకుండ కాపాడినవారగుదురు.

విజయ:—దీక్షరక్షము నవించుటచేతనే మాయార్జున రక్షము పారవంతమై ఘోషంతము కాగలదు. అదిని వెలుగక పోవచ్చును. కాత్మలిక సౌఖ్యము నద్యుభయము చూచుకొనెడిదిరివందలగు ద్రోహులే యీ కర్మభూమియందు వెలుగు ధర్మవృక్షమునకుఁ జీడవురు గులు. పలుమాట లే! నీకుఁ బ్రాణములపై నాన కలదేని పెదలి పోము.

నూ. శ్రు:—మిత్రయు బహుమానముగ నేనూలులక్షల...

విజయసింహుడు కత్తిమాట రాయలారితల తెగనేయబోయెను. "రాయలార! నా శేలనో యివ్వకునరునకుఁ గీడుచేయవలె నని లేదు. కావున బ్రతికిరి. పోము నీదైగ్యపాపములకు నెద్దిరి" ననికూడ మీయేలికతో చెప్పకొనును.

నూ. శ్రు:—"చిత్తము."

అని పెదలిపోయెను.

విజయసింహుడు పాస్తీవాపురాధిపతులుపై వాయుతేగమునఁ బోవుచుండెను. విక్రపారి రంజని ముద్దుమోము జూచినఁగాని విజయఁ దెప్పటివిజయసింహుడు కాబాలడు. వారి మనసు కతవిధములఁ జెడరియూడెను. రంజని మోహనవీక్షణములుకాని తిరిగి యిద్దారి నొక్కస్థానమున కార్పించి చక్కఁజేయఁజాలవు.

నరమునకూర్పుటపై లక్షమందే క్రుంపబడినపుష్పము నేలరారి పడి యొప్పలుల నద్దిన పట్టునఱుపుపై నలసి పొమ్మిల్లి పలుండియ్యుండెను.

రాత్రి తెల్లవారుజాము వాగు గవాక్షముకడ నిలిచి విజయసింహుడు
పోయినదిక్కిన చూచుచుండెను.

“మరణమే మధురమా!
ప్రేమమే మధురమా!
పౌఖ్యము ప్రేమయో!
మరణము పౌఖ్యమో!”

వ్యక్తమైన నీమప్రేమ! దానియందు నుభయము కలదు. మరణ
మనిన నీమభయము! దానియందు నుభయముకలదు.

ఏది హెచ్చునుభయము నిశునో
ఏమియునెటుగ నెటుగ నేను
ప్రేమలో! నీయందు నుభయము నిజమే యున్నది
మరణమా! నిమజ్జించ నెంతకష్టమో!

ఈప్రేమ వాగ్గ గర్భము మన్మథులు గాన నామరణమే
వాకిచ్చు నుభయము—

“కరుణించి వెన్ను ప్రేమమా!
మరణించనిమ్ము ప్రేమకైదన్”
“వాని నేను వలచితిన్
వాడు వెన్ను మీద చనెన్,
మరణమా! నెన్ను కరుణవేదెదన్,
దరికిరీసే గావలె”
చందమామ వింగినుండి
నెక్కిల లెక్కనెల్లునుండ
కంతను త్రిశోలు లివుడు
నిలమప్రేమ పాడుచుండె
కల్లిపుదను నీద్రచెంద
లిల్లపూలు మెల్లలివుడు

కంటియెరుట నాడుచుండె
 లోకమెల్ల మఖవశత
 మైనాటి నిద్రమృతముగ
 ముదముతోడ చుదనుడిపుడు
 దర్పమొప్పు దరహాసంపః
 బద్ధిని యను పాపురాలి
 దిగులుపడుచు గుండుచుండె.
 నాని నేను పరిదిగి
 వాడు వచ్చు వీడి చనిన

అని యుర్బాదినివలె నున్నైవ్వరమునఁ బొడుచుండెను. అడుగున
 వనమునందలి తిరులతోఁ గునుచులులెల్ల సానుభూతితోడ హిమాల
 యపుల కాల్పుచు పొరళివిశ్వాసముల విడచుచుండెను. కాది
 చ్చెనుడు మోక్షము చూచోపక లెల్ల నాదులోపలఁ బద్ధిని మోయును
 వాడిఁజేసెను. కిన్నులలావణ్యము నెఱుపుకర లధికమయ్యెను. వివిధ
 ఖంతములు చీకాకువిడి నెన్నదురుపై నెగురఁ జొచ్చెను. అధరోష్ఠపు
 రక్షితు ౨ క్తిచెడిటలుల జోడుచుండెను. జేనామున దుర్బలత,
 మనమున నిరాశ, హృదయమున విరహవేదన, మిక్కుటమగుచుండెను.
 ఇంతలో మార్గోదయము కాబోవుచున్నది. అరుగోదయమైనది.
 కేడపై నుండుటచేఁ బద్ధిఁగది యంతయు నవ్వజే యరుణాకాంతిలో
 నిడివోయెను. వద్దిని తిట్టలున లేదికూర్చుండి

“ఇది యరుగోదయమా! ప్రేమాదయముగాదా! విజయా!
 విజయా!” అని పలుమాలు పాటగా పాడఁబోచ్చెను. బలహీన
 మయ్య నామకంతస్వరము దిగువపూలతోటలోని వద్దివ చంద్ర
 కానుసగి కళంకకూజితమవలె విసఁబడుచుండెను. చెలియలఁచు
 కొలకు నామమమమ కుల్లానము కనిగింప వయనానందయుల
 పందమైనపూలనెల్లఁ గోయుచుండెను. ఇంతలోఁ బ్రతాపవీరా

పద్మి "పద్మినిస్థితి యేనియు బాగున్నది కాదు. మూడురాత్రులు నుండి నోటి కన్న ముండుగక కంటి నిద్ర ముండుగకన్నది. ఆ నాకు స్వరగాలోదనే యవలోరాత్రములు గడపుచున్నది. ఇటులున్న బేపామునకు వ్యాధి జనింపవచ్చును. కావున నువకుటులయిన నాకు నుండు త్రిప్ప బ్రయత్నింపవలయును" అని చెప్పిను చంద్రహాసుడు మోమున నిరాశము పొడినూప, "ఓను నిజము" అనెను. అప్పుడు వానిచేతియందలి చంగల్వవలె బద్మిని పాలిపోయి యున్నది.

తెలుసే పన్నయూ తండ్రీయూ బద్మిని యున్నగది నరూపింపి తలుపు తెరిచి. పద్మినిలేచి నిలువబడి చేతులు మోక్చి కూర్చు దిక్కున పగమువరకుదయించిన మూర్ఖునకు పశుస్మరింపుచున్నది.

ప్రశ్న :—అమ్మా! ఏమి చేయుచుంటిది!

చంద్ర :—రాముడులకల్లె లెవరితో ముక్కుచున్నది.—
 నీవూః బిగో పుచ్చములు గొనివచ్చితివి.

పద్మి :—ఏని! ఏని! (అందిపుచ్చుకొని తివాసిపై గ్రమ్మిరిం-
 దోపెడుపుల నెత్తిపట్టుకొని) ధర్మరాజా! ప్రభూ!

చంద్ర :—ధర్మరాజెవరమ్మా! ఎక్కడ?

పద్మి :—వారరుగో! విచ్చేయుచుండేది. అదిగో నుహింపా
 హానము యుచుధర్మరాజా! (అని యొక పెద్దగొంతను గవలెచ్చెను)

ప్రశ్న :—నీవాయమునారాధింప నేలనే చిట్టికల్లి! లోక
 ములో నన్నియో ననుభవించదగిన సౌఖ్యములు కలవు, చుక్క
 వచ్చి లారనిదానవు. నీ వేమియేలుగుచువు. యముడన ప్రాణాల్
 కుడు గాడటమ్మా! ఎట్టిరోగి యైకను, దర్పిడుఁ బై నను, చురదప్ప
 కుంతుఁ బై నను, ఎంతవయసు చల్లి యున్నను బ్రాణముల తీసి తనివితో
 నింకను నెటులరో కవింపఁ జోరుకొనుచుండును. అందులకే నేను
 ప్రయత్నములు చేసికొనుచుండును....

పద్మి :—విజయ కావచ్చును. వారలనెవరో ప్రేమించువాడంటి
మొంటిరుగద !

వ్రతా :—నీళ్లు ప్రేమించువారలు లేరా తల్లీ ! మేనువ్వరము
నీళ్లు ప్రేమించుటయే లేదా !—అమ్మా యేమిచూపింది ? తల్లీ నీవు
కదా యావిజయవినామమే వర్ణించుచు వానినే తలపుల ధ్యానించుచు
మంటివేది విద్వియొక్తుడు. బుద్ధిచేయును. తల్లీ నాచూట వివవా !

పద్మి :—పోనిమ్ము తండ్రి ! విద్విది చద్విపోవుకంట నావ్యాద
దేశ్యముడు నాకోరిక విచారించునా ? ఇది విద్వి యువా ! వాకంత
యర్థమే !

చంద్ర :—అదియు నొకయర్థమనివయమేనా ! కానికరుణకు
కాగ్రమగుట ! వాడు !

పద్మి :—అన్న ! నీదితగునా ! నరకంక రెండునాలుకలా !
మహాత్ముల నేల పరిపాసించెదవు !

చంద్ర :—ముదట నేను మోనపోతిని — మహాత్ములు !
అలా మహాద్వైతమహాత్ములు !

పద్మి :—నీహాశము నానవ్యాముగ నున్నది. అకారణ
ముగఁ బరోక్షమునందు పరుల నిందించుట న్యాయమా ! గౌరవమా !
భర్తమా !

వ్రతా :—తల్లీ ! అకారణము కాదు. వకారణమే. మహా
కాశిని వలచిన జారుడు విజయుడు పాపి ద్రోహి మహాత్ముఁడా !
నయోముఖనిషకుంభము !

చంద్ర :—ఇప్పుడేమిచూచొన్న నేమున్నది. ఇంటనండి వారి
బోయినాడు లేకున్న వాచెలెయిలి నింత మోనపుద్విరండులకు
కానిని—(ఖడ్గముపైఁ జేయివైచును.)

పద్మి :—[హస్తపద్మములతోఁ గర్ణవ్యంక్తము మోసికొని
కన్నులనెటు నీరుకాక, దగ్గుత్తితో] అంతకంట వాకాకుతో నన్నె

పొడిచినను నాహృదయమున కింత బాధ యుండదుగదా : అన్నా ! భాదరా ! ఈ ! పాపిష్టిలోకము ! ఈవలుగాకిమ్మా ! యేమహర్ముఖ నామము నిష్కృతంశముగ నిలువచ్చెను ! శ్రీరాముడు పరికించవలె రణరంగమున మూడడుగులు నెనుకకు వేసెను ! ధర్మరాజు బొంబు లాడి యుద్ధము నెగ్గెను ! సూర్యభగవానుని ప్రభావము గాంచి చూచి పోవని గుడ్లకూబలు లేచి ! ఊరక మాటలాడి నన్నెల నొప్పించెదరు !

ప్రతా :—అవత్యము కాదు. చక్రవర్తి వీరహరమునకు చేసిన కమలాకాంతులంతటివాని ముఖమునుండి వెలువడినదీమాట.

వద్ది :—వానిని నే నెఱుఁగుదును. మీరు నెఱిగి యుండిన కయోమయుఁ దగు పరమేశ్వరుఁ బాపాపిరి క్షమించునుగాక !

చంద్ర :—ప్రియపాదరీ ! నీవును నన్ను క్షమింపుము. కోప ముగినది కాదు కాని నన్ను దిరవ్కురించి పోవువపుడు నీవంక నైన చూడక యమృతకలశమును బారవిడిచి యెగిరికల్లుకుఁ దగిలినవలె రంజిమిఁగఁ ప్రాణములు పెట్టుకొని పరుగు లిడువాఁడోలి నీకేం ! వానినామమునే స్మరింపుచు— వానిరూపమునే ధ్యానించుచు నిద్రా హరముల వర్ణించి కృశించిన నేమిఫలము చెప్పుచుఁ ఇహమా ! పరమా :—నుండ హాసము నీమఱుము నెడలాపి యెన్ని నందశ్మరములో యెయిలటు లున్నదిగదా— నెన్నెలలాపిఁచెందునవలె నున్న నీమోము జూడ మాహృదయము ముకళించుకొని పోవుచున్నది. ఏ తొల్లిటి వికాసము మాకనుల విండొందుభాగ్యములేదా ! వృద్ధులగు మనశ్శ్రద్ధి నైన జూడవా ! ఏమిటురంగఁగొని యుండి పిచ్చిదానివలె వానినే కలవరించుచుండ నాన్నను జూచుము. గుంటుబడిన నేత్రములకు విచార మెటులపీటపెట్టుకొని కూర్చున్నదో—

అని ప్రియపాదరుఁడు హీనము నువెక్కిపించుచుండగాఁ వద్ది తివారిపై పోగుపడిన వుత్సల నెల్లకుండి లేఖల నెల్లపైఁ బడుచు

చుండెను. క్రమక్రమముగ విజయసింహునిహావ మేర్పడుచున్నది. పద్మిని కావలెనని రేఖల నట్లు వేర్చి యుండునా! లేదు! పద్మినియు నిట్టి-లి యాశ్చర్యానందములతో: 'జూడుడు చూడుదీచిత్ర మిట్లు పద్మివదో, * * * * * ఎవరుచేసినదీవని

ప్రతా:—విధి! విధి!

పద్మిని వృత్తిపటమున వెంటనే నాటి మధ్యాహ్నము కొంత గుహలయందెటులనే పలవరించుట—పిదప సందులకు నని వ్రతముగ కోతువు చెప్పట—తాను జాలిపడుట మొదలగు విషయము లెల్ల మిక్కిలి పన్నిహితములై కపటముచున్నవి. అందుమూలమున నామె ప్రేమాన్యాదము మిక్కుటము కాశోచ్యెను—

తండ్రిని సోదరునకును నిరాశయ దుఃఖము మిక్కుటమగు చుండెను. పద్మినియెడ జాలియు సంతకంపు మిక్కుటమగుచుండెను.

శీతలజ్వాలింగితకాని పద్మము మూర్ఖకాంతిచేతనే దస్సి వాడి పోవునటుల, విజయనిచే నిరాశరింపఁ బడినదగుటఁబద్మిని ప్రియమగు నిర్మలప్రేమకేణునకు తాళజాలక దస్సి పనివాడఁ బోదంగి. అవికసితహృదయపద్మము ప్రేమసౌరభము నూరక విదజిమ్ముచుండెను. ఆమె మనమున నప్పుడెన్నెన్నియో వింతకోరిక లుదయింపఁజొచ్చెను. తండ్రి తోడలపై నొకచేయుము, సోదరుని అంజలియందొక చేయుము, పైచికిని పలుండి పద్మిని తనమనమునఁ బొడమిన కోరికలఁ జెప్ప చుండెను. ప్రతాపుఁడు కాని చంద్రహాసుఁడు కాని యిప్పుడు తొల్లిటి వలె బో గాదని వాదించలేక పోవుచుండిరి. జాలి వారహృదయమొ రందు నిండి కన్నులవెంట బాష్పరూపమునఁ బొరలి పోవుచున్నది. "ఇప్పుడు నేను చిన్నపిల్లను తిరిగి యొకమాటు నాచిన్ని నానపై యమునమీఁద విహారమునకుఁ బోయెదను. మన మూగితాత నన్ను దీసికొనివెళ్ళును. ఈమాటు చాలదూరము ప్రయాణము చేసెదను. ఆపురుషోత్తముని సందర్శించి, నానికడ శేలవుదీసికొనవలెను. అంత

వలకు నేరమింకనా? అన్నా! ఎవ్వరో దివ్యగానము వినిపించుచున్నాడూడుము. నాన్నగానూ! నా యీశ్వరక చెల్లించరా! — ఇదియేక పద్మిని మిమ్ముకోకు కడసారి కోరిక!”

ప్రతా:—అవశ్యము తల్లి—దానినేను భాగ్యము. నీముద్ద చెల్లించుటకన్న నాకుఁ గావలసినదేమన్నది! నీకుఁ దిరిగి పూర్ణ రోగ్యము కలుగనిమ్ము. తప్పక యమునపై నాదికావినారమునకుఁ బోవచ్చును.

ప్రతా:—కాదు. అన్నా! లెమ్ము—నే నేలవోగార్చి కేరిశోవుచున్నటులు దోచుచున్నది. త్వరగఁదెమ్ము.....కలము.....కాగితము చంద్రహాసుఁడు పద్మినికి కలము కాగితము నిచ్చెను పద్మిని కష్టముమీఁద గొన్ని పంక్తులు వ్రాసి ముగించెను. “ఈయంక రము నాచేతయందుంచుకొని తీసికొని పోయెదను నావిజయము కడకు” అని చెప్పెను నుత్తరమువైపు చూచుచు పద్మిని నిశ్చైతన్యవై శయ్యపైఁ బడిపోయెను. అటు ప్రాణములు ముందుగఁ బోయి ఘోరమైన త్రమునియందు లీపమాయెను.

* * * * *

ప్రతాపుఁడును జంద్రహాసుఁడును దుఃఖాశీశయముచే దిగ్భావ నేతువఁజాలఁబోయిరి. వారికన్నులవెంటఁ గన్నీరుకూడఁకట్టుచదిపోయెను అటుల పెద్దకడవుండి యుండి,

ప్రతా:—“నాకునా! నీముద్దచెల్లెలి కడసారికోరిక” అని చెప్పెనదికి కట్టలేగిపట్టు లయి, పెల్లుపగ దుఃఖము పొంగిపోయినది చంద్రహాసుఁడు బారున బొలునివలె రోదనము గావించెను. అందఁ యులమును నిరవ్రుణకును గొంతకాఁతి కలిగెను. అప్పుడు నాచే పద్మిని కోరినకడసారికోరిక చెల్లించ నుక్కుక్కులై మూగనేమనఁ గావించి తగునన్నాహము గావించఁ దొడంగి. వారిల కిప్పుడ కల్దము నిశ్శబ్దముగను, జీవము మృత్యువుగను పోడగట్టెను. కా

యమున తొల్లిటివలన నెల్లక్షయముగఁ బ్రవహించుచున్నది. కానియై
యూరవాడు నావ నిడివించుచుఁ గడు దవ్వరుగుచుండెను. ప్రతాప
వంశవంశులు చూపానువలకు గట్టునివిల్చి, రెప్పవేయక చూచు
చుండి. నావ యన్యశ్శయ్యెంతనీ, “వచ్చిని విజయుగ మృతిఁజెందిన
వచ్చె” అని వాపోవుచు నిలువలేక క్రింద యమునాతీరమున
గొల్లపైఁ గూలఁబడి అదిచుట్టాంకరహితసుగు నృప్తివ్రవాహమువలె
ప్రవహించుచున్న యమునచేఁ గొంతఁ యూరదించఁబడిరి.

౨౮

ఈ పాలరాతిమేడయందు గవాక్షముకడ రంజని నిలువఁబడి క్రిందుగఁ
ప్రవహించుచున్న యమునను రెప్పవల్చుక చూచుచుండెను. ఆసం
మృదులాంగుళులు మాఁజీవువప్రతిమల నూరక తఃత్తునియలుగఁ
జేసిని పోయిచుండెను. బాలకములనంటి పెలుగుచున్న మాలతీలత
కత్తిగొలది సొందర్యమును సౌరభ్యమును నొడగూర్చుచున్నదే కాని
పశ్చిమిశోపము చేసినటులుఁ దోవదు. అయినను నేడిగిక్కుకు లోను
గావలసి వచ్చుచున్నదిగద! విజయసింహుడు వియందు మోగరింది
చేతులతో మునిహారము నెత్తిపట్టి తన మనోహరిణియగు రంజని
లిండియ్యుభోవుచుండెను.

రంజ :—వలదు.

విజయ :— అంగీకరింపనా?— అనుగ్రహింపనా? అత్రమ —

కనీదన ఏయూకాలమున వహించి ప్రాణంబుల నీ దేహంబున నిలువ
గలిగితివో, ఆయాశ—ఆనందము—స్వప్నమెల్లయు కావలసినదేనా!
నీకంటకంక! నీవీయణిహారము కంఠమున భరింప నయ్యది సగర్వముగ
సేపమున్నతవక్షంబు నధివసించి భవ్యతఁ గాంచి శోభించుచుండఁ
గిన్నెలపలచువుగ స్వావయమునకుఁ దనివెళిగ—మనస్సానందమునకు
తేవురొకడ—కాశో ర్భవరాశ్రమంబులు నభలత నొంద—నెన్నడు

నుగొంచునో యని యెంతయో యువ్విధులూను వన్నిటూల పరాధ
మించుట నావ్యాదయరణిని వగునకు దగువా?

రంజ :—విజయసింహా! వలదు. నాకక్కడలేదు.

విజయ :—హా! బ్రియా— వ్యవస్థమందైన నిటుల తలచి
యెలుగనే! మేల్కొంది జీవించి యున్నవృజ్జే యేమి వినుచుంటిని—
ఈవాతభాగ్యుడనిదోషము గావించెనో యెలుగఁడు.

రంజ :—విజయా! నీయందేమియు దోషములేదు.

విజయ :—ఇంకను గ్రౌర్యము వహింతువా! నన్ను పరిహ
సింతువా! పరిహసింపుము—ఏమైనఁ జేయుము—విజయుఁడు నీవాడు
నీనిమ్ము నీహత్తు! నీప్రేమదాను. ఈ విజయఁ డింకను జీవించియుండు
టయే నీరంజయేని యామణిహారమును స్వీకరింపుము. ధరింపుము.

రంజ :—నే నేలధరింపవలయును!

అప్రన్న విజయని మూఁగవారినిగఁ జేసెను.

రంజ :—ఎవ్వరెక్కడ కీహారమును జయించితివో, జయము
గాంచుటయం దేనుందరియిచ్చిన వత్సలపతక ముపచరించెనో,
యెవ్వరె ప్రేమావధారముల నంగీకరించి తన్మూలమున నీగాయముల
పాద నివర్తనవశేసికొంటివో యాకన్యకామణియె యాత్రిలోక
మందరియె, యాజగన్మోహినియె, రంజని డిండువలచిన యా నీహృద
యేత్వరియే నీమణిహారమును ధరించుట కర్హురాలు. అపెకంబుకంత మె
నమున్నతవత్తును నీమణిహారమునకు మిక్కిలి శోభనిచ్చును. లెమ్ము!
పోమ్ము! అగోమలిహృదయము నీవిరహమునకు తాళఁజాలదు.

విజయ :—ఇంకను గొనయాపిరి యాడుచున్నది!

రంజ :—ఏమి! ఏమంటిని! యవనసామ్రాజ్యున శేకపుత్రిక
భారతీయసార్వభౌమునిఁ బ్రతుహేషి— మహారాణి రంజిని!— వసవానీని,
మరువేద, నీచురాలు, పాపిని వద్దీనియా యెదురునెలుచుట! కా!

ముఖ్యము ముత్యము కావలయునని! ఏదీమణిహారమునాది. నాంబుచ్చు
వద్దివంటలు గావించెదను (అని విజయనిచేతిలోని హారమును లాగి
పుచ్చుకొని గిరిగిర తివ్రుచు) వద్దినీ! రాకమ్ము! ఇదిగో వన్ను
అరాధించి నిన్ను ప్రేమించెడి నీప్రియఁడు. తెచ్చిన మణిహారము
తీసికొనుము. యమునలో మునిగి తీసికొమ్ము.

అని తనముఖము, వనూయఁ గోపముఁ తృప్తిచెంద నామణిహార
మును యమునపై వివరికొట్టెను. విజయఁ దాత్రముతో లేచి చూచు
చుండెను. అమణిహారమును జలములోఁ బడుటకు పూర్వమి యొకనావ
గవాక్షముక్రిందికి వచ్చెను— ఈహారము నావయందు కలువపూసెట్టివిఁ
బలండియున్న యొక బాలామణికంఠమునఁ బడిను.

రంజ :—ఎవ్వ రీనావయందు!

విజయ :—వద్దినీ.

రంజనీవిజయం లిరువురును చూపుడి చూచుచుండిరి. నావ
ముందుకు వెళ్లిగ జరిగిపోవుచున్నది. విజయనకుఁ గట్టెడుట గాధాంధ
కారములో ముట్టముగా వెలుగు నేకనక్షత్రమువలెఁ వద్దినీవదన
నింబము ప్రకాశించుచుండెను. ఆముఖమి రంజని! నరునివంకల్పములఁ
బారుచూచుచేయునిధి పరిహాసగర్భితమందహాసమువలెఁ బొడగట్టెను.

ఇంతలో ప్రభాకరుఁ డచ్చటకు వచ్చి రంజనీవిజయాలను యమున
యందలి నావను, యానావయందలి యాబాలికను, బాలిక మద
యందలి రత్న హారమును గాంచెను.

ప్రభా :—విజయా! ఎవ్వడు వచ్చితిని! ఆబాలిక యెవ్వరె!

రంజ :—ఇవ్వుడే వచ్చెను. ఆబాలిక మనవిజయని ప్రేయసి
యట! విజయునిబహుమానము అదిగో! మణిహార మామెకంఠమున
మెలియుచున్నది.

ప్రభా :—ఈమె మోమెన్నడో చూచివటు లున్నది.
అనియు— “ప్రభావసంహూని తనయ వద్దినీకాదా అదిన్నీది—
వద్దినీయటలో చేరి! మేము కారాగారములయందు నెచ్చెలులమె

మరిగిరిది—దిరిగి యెచ్చిదివములకు గంటిని—వైశ్యము ఈ
 రాదా! ఏవ రక్కడ!—మెటకే జోయి ఈదిగున యమునయందలి
 బాలికను ఆరావనమపు పోనిని జోడ్చొనిరండు!" అని యాజ్ఞా
 పించెను. తోడనే రాజసేవకులరిగి బద్ధివిన్మృతకళేబరమును నావనమపు
 మోగిమువలినవకుని గొనివచ్చుచుండెరి. విజయునకు దేహము కింది
 చుచున్నది. రంజని! హృదయావేదన మిక్కుట మగుచుండెను. నావ
 యందున్నటులనే పూసెజ్జనహితముగఁ బద్ధిని మృతకళేబరమును,
 మూగవానిని జోడ్చొని. వచ్చి సార్యభౌమునియెదుట బెట్టిరి.

ప్రభా :—కలకటా! ఈబాలిక మృతి చెందినదే! ఆయునిను
 ముఖవిద్రంబొందినచావలె నెంతదర్శియమై, మనోజ్ఞమై, యొప్పు
 యున్నది!—ఓయీ ముదువలీ! ఈదిన్నచానిని నెచటనుండి గొని
 తెచ్చుచుంటవి!

వృద్ధుఁడు పంగి నమస్కరించి నోరుతెరిచి నాలుగైదుఁ జూచి
 పవనయముగఁ దావచ్చినదిగ్గా కనుబడిచి పద్ధినిపై కృష్టి నెలికి
 బోలోన దూఱుచుచు గన్నులనీరు గ్రమ్మ నొత్తుకొనుచుండెను.

ప్రభా :—విజయా! ఏమి చిత్రమిది! ఏకు నా దీవచ్చలవరక
 దుచ్చిన దీకన్యయేనా! ఏనొకయుంటివాడ వగుచుంటినని నాడు
 మేమిరువుఁము యెంతయో సంతసించితిము. కాని యెంతలో నెంత
 ధుంధుప్తవంతఁడ వైతివి. ఈబాలిక మనోహరుట శేషహేళునా!
 ఇటు వచ్చుట శేషిహితమే!

రంజ :—శవరూపము దిరిగి పంచభూతములకు పందియుచ్చు
 టుకు పూర్వము ప్రాణేశ్వరున కొకమాటు కంటఁబడవలయువని—

విజయుఁడు రంజనివంక వాడిచూపులను బఱపుచుండెను—

ప్రభా :—పరిశీలింపుడు— ఈదుకుమారిచాస్త్రమున వరుణవద్ద
 ముతోఁదా టదేమియో తెల్లగాఁ గానవచ్చుచున్నదేని! విజయా!
 యుద్ధ యేటియో ఏమియు— విచారించకుము— విచారించకుము,
 విచారించి యెప్పుడయోజును!

విజయ :—మహారాజా! నాకు కీలాపటలేదు.

సేవకులొకఁబాలు నాచేతివట్టునుండి పడిలముగ పీవలకుఁ దీక్ష ప్రభాకరున కిచ్చిరి.

ప్రభా :—దేవీ! చదువుము.

రంజని యిటులఁ జదువఁజొడఁగెను!—

“విజయూపతార విజయసింహః పీర్వాగ్రణివరణకమలములకు చాపి వచ్చిని శక్తిపూర్వముగ వేసపావప్రవామములు—

అజ్ఞాతంబుగఁ గురురంగమున కరుగుచో మీరెవ్వనివనదుర్గంబున కరుడెంచి యద్దానిపావనము గావించిరో యావ్రతాపురికూతుని, బద్ధిని యనుచానను—తుదకు నాతోడఁ జెప్పకయెవచ్చినను మీకడ నేను నాకడసారి ఏమతోలు గైకొన వచ్చినందులకు—నా సాహసము మన్నింతురని ప్రార్థించుచున్నాను. నేను మిమ్ములఁ బ్రేమించితిని. కాని యాప్రేమ నిరాశింపఁబడెను, కావున నాప్రేమయే నాకు దయా స్వరూపముగు మృత్యువును శరిణ్యముచూపెను. నామహారాజు రంజని దేవికి పనుస్కారములు—నాబొల్బనఱుకు ప్రభాకరసాగ్యభాముఁడు దిగ్విజయము గాంచి యార్యధర్మమును భాశ్యతోన్నతీజగద్గురువీర మందు సుస్థాపితము కేముగాక! అందరికడ సెలవు. ఈనాడేనామున కుచితసంస్కారములు జరుగఁగలవని నమ్ముచున్నాను. నీవును విజయా! నాయాత్మభాంజిగొఱకు జై వము * *

అటుపై నిగ వక్షరములు లేవు. వంకరలు తిరిగి యొకగీత పఠియున్నది.

రంజనిమోము పాలిపోయెను. నాలుక తడఁబడఁజొచ్చెను. విజయ సింహము గోడనానుకొని నేలపైఁ జరికిలఁబడి కూర్చుండెను. అచ్చటివారందఱకును గన్నులవెంట నప్రయత్నముగ నీకు కారం జొచ్చె.

ప్రభా :—చూచితివా రంజని! విజయా! ఏమది! నీ విట్లుల కేయిపాడవిని నేనెప్పుడు నవగొనలేదు.

విజయ :—అకన్యాలలాను పన్నుఁ ద్రికరణకుద్ధిగఁ (చేమించిన మాట నా వ్రవము కాని యది' స్వచ్ఛాయుక్తం బగునరుని) నిష్ఠానిష్ఠముల నాధారముచేసికొని యుండనేరదుకదా—అచితృద్ధి కోర్కె చొప్పున నేనటులచేసితిని. అయిన నిట్టిస్థితి సంభవించునని యెఱుంగ నైతి.

హాహ

రంజ :—ఎట్లుంబునను నీవామెను మరణమునుండి కాపాడవలసి వది. రంజనీవిజయల నాలుగు నేత్రములు కలిసికొనెను. తోడక రంజని చూపులు నేలకు వ్రాలిపోయెను.

ప్రభా :—అయినచో నీమణిహార మాబాలిక కంఠమం దె యున్నది.

రంజనీవిజయలు నిరుత్తరులైరి.

ప్రభా :—ఏమి! ఎవ్వరును మాటాడరు!

అంతట మూఁగవాఁడు రంజనిని జూపుచు నామె గవాక్షమునుండి వచ్చినిపై వివరికొట్టెనని వంజులతోఁ ప్రభాకరున తెలింగించెను. ప్రభాకరుఁ డొకక్షణమాత్రము కన్నులు మూసికొని,

ప్రభా :—రంజనీ! నీవు భారతసామ్రాజ్యపట్టాభిషిషివి! నా ధర్మపత్నివి. విజయా! నీవు నాకాబాల్యస్నేహితుఁడవు ఆర్యోత్కృష్ట ధర్మవంశక్షణదీప్తబద్ధకంఠగవాస్తుండవై చంద్రహాసము ధరించినలిచిత సేర్వపై న్యాధిపతివి.

రంజ :—ఆర్యసార్వభౌమా! కాను నేనట్టిదానను గాఁజాలను.

విజయ :—నువ్వారాజా! తగను. అందులకు నే తగను. వదలి చ్యుతుఁడను.

ప్రభా :—హా! రాత! వసిష్ఠ! నీవాశ్రయముల కర్థమిప్పుడు భయంకరముగఁ బ్రత్యక్ష మగుచున్నది—హా! ప్రభాకరా! నీజీవిత మెటుల వ్యర్థమగుచున్నది. ఒసావనమగుచిధి! నీ వంధురాలవని క్రూరురాలవని నిందించువా రెఱ్ఱలునుమా! నీవు ధర్మమూర్తివి.

మానవుని కర్మలకు నిచ్చుతాతముగ ఫలము నిచ్చుచుండువు.
మందిరి—రంజనీ! విజయా! మిమ్ముల నేను నిందింపను, మానవుని
మానవుడను నిందించుట కనర్హుడు. మానవావస్థయందు కించిత్త
యవరిపూర్ణత సహజముగఁ జేరియున్నది. పృష్ఠియందలి యావ్యక్తులకు
దయామయుడగు పరమేశ్వరుడే పశ్చాత్తాపము కలిగించి విభుద్ధులం
జేసికొని జక్కఁబఱచుకొనుచు—కానిచో! రంజనీ! విజయా! మీతోడ
నే నెట్టివంబంధము నుంచుకొనజాలను. పాండు యధేచ్ఛం బాండు.
భరతమాత దురదృష్టము. పాండు నేనంటరిగ నీసైన్యముల నెల్ల వెంట
గొనిపోయి యువముల నెదుర్కొందును. ఈ స్త్రీతిలకమువకు చందవ
చారువులతో దహనసంస్కారములు జరుగుగాక. ఈ నారీమణిరూపము
నువర్ణమునందు లిఖించి అచ్చటనే స్థాపితంబుగాక! ఈదివ్యమణివలన
మాన్వర్ణపద్మినికంత నీనుయందు భదితయై యాచార్యము నెలయు
గాక—ఇది ప్రభాకరసార్యభాముని కావనము.

శేష :—దేవరవారి కావనములు విధిబద్ధితములుగోల నిలింపు
నీయములు

చారులు ప్రవేశించి సారచాలకాశ్చీరవతులు యువనవత్తము
చేరనియు, గమలాకాంతుఁ జేలనో మతిచెడి తిరుగుచుండ వానిని
ద్వైతవసంబున యువములు బుదిగఁగొనిపోయి రనియు నెఱిగించిరి.
ప్రభాకరున కావార్త లేనియు విపరీతముగఁ జోచవాడె—నూతన
విచార మెద్దియుఁ గలుగదాడె.

ప్రభా :—మందిరి. ఇంక నేనియు విశేషములు లేవా!
పాండు, అని చారులును బుదిబేసెను. రంజని వీడిన శేకపాశములు
నెలవంట వంగి తనతలను వంది ప్రభాకరుని పాదపద్మములపై మోసి
మొక్కి నమస్కరించి నోట మాటరాక వంతువురము వీడి యెటగో
తెడలిపోయెను.

విజ :—పాదినగుట నేదికివాడనైతిని. కావున నేనాత్మహత్య
గాచించుకొనఁజాలనైతిని. ఇంక నీదిగియును బొందినో ప్రాగ

మున్నంతకాలము యథాశక్తి తన దేశమాతమునము తీర్చికోనుటకై ప్రయత్నించుచుండును.

అని చెప్పిని మృతక శేఖరమునకు వసువ్వరించి వెడలిపోయెను.

ప్రభాకరుడు పెద్దఁ ట్టూర్పు విడిచి “మహావిప్లవ మానన్నయగు చున్నది. ధర్మాధర్మములు రెండును బొందవకారవాక్షహీనులవలె ప్రళయమునందు లయము కానున్నది. ఏల విచారము!—ఏల యానందము!—కాని ‘హా!—హా! ఈవద్ది—ని—ప్ర—భా—క—రు—లకే వహియమయిన * * * “ధర్మసామ్రాజ్య మీ యార్యావర్తమున మస్థిరంబై వెలసియుండజే” అని అశరీరవాక్య ముండు విధ లడిగిది. ప్రభాకరు డులికిపడి నింగి దిక్కుచూచుచు “కొనిది వసిష్ఠ వాక్యము—నిశ్చయముగ బాలికల సాంకర్యజోషకర్మపరిపాక మిదియ” అని నత్యమును గ్రహించెను. కాని యిప్పడేమిబాధము? లోకవర్తి గాముమున కాధారమాత్రమగు కాలమునందు జారిపోయిన యొక్క ట్టణము దిరిగి చేజిక్కుదుకద!”

అయినను నిష్కారూపకర్మకడగు ప్రభాకరుడు రాత్రి నుండి రమునువీడి కంచభిక్షములఁ బాల్చి సై వ్యములకు వ్యయముగ వాయు కేత్యము వహించి వశ్యచూళిముఖులై కేత్రువుల కాఁజోలఁ జనుచుండెను.

౨౯

సార్వభౌమునికావన మునునరించి వచ్చినికి మహారాజీవలె నంత్య సంస్కారములు జరిగెను. అయివతీరత్నముయొక్క స్వర్ణవిగ్రహము కూడ శ్మశానవాటికయందు ప్రతిష్ఠింపబడెను.

సాయంసమయమైవది. భూమ్యాకాశములు రక్తవర్ణము బాల్చినవి. కమలాకాంతునిభార్య వసుమతి యానమయమున నొంటరిగ రుద్రభూమియందు విహరించుచు బద్ధిమిస్వర్ణ విగ్రహము కడకు వచ్చి

"నాకమలాకాంతం నెంచుదాదికిది చెప్పవే" అని కాలికో గట్టకం దన్నెను. పక్కిని మాటాడలేదు. కాని వసుమతి కాలువగిలి రక్తము చిమ్ముకొచ్చెను. వసుమతి యది సరకు నేయకదే విచ్చిచానివలె నేమీయెనో ప్రలుచుండెను. నిజముగ వసుమతికి గూడ రిద్దిమైత్రి నటులనే తోచుచున్నది ఇంతలో రంజని అచ్చటికి వచ్చి "చరి! వసుమతి! ఏమీ కాలు రక్తము కారుచున్నది!" అని ప్రశ్నించెను. శృంగారవాటికయందు మహారాణిని కాందివంతనే వసుమతి నిర్ఘాంతపడి నిల్చి "ఏమిది! నాను నిన్ను బలిహరింపఁదలచినందులకు ఫలము నేను నాగే ప్రత్యక్షమైరది. కాని మహారాణి నేడిందులకు రాగతం చేయి!" అని యాదేశము.

రంజ :—మహారాణి యెవరు!

వసు :—రంజనిదేవి.

రంజ :—కాదు.

వసు :—ను తెన్నరు!

రంజ :—వచ్చిన కాంక

వసు :—అదే!

రంజ :—రంజని ప్రభాకరునికి తగదు. వచ్చిన ప్రభాకరులకు తగియుండెడిది.

వసు :—అయ్యో! అట్లు నెదిలేను!

రంజ :—వత్సమునే వదించుచుంటిని. రంజని యింక . సన్మతము లాడదు. కపటము బహుదు.

వసు :—నాగేయము జోధనములు లేదు.

రంజ :—సాన్మతమును నన్ను బలిత్యజించెను.

రంజనివసు కుతు లిరువురును ద్వివివాహించి. వసుమతి "ఏల మరీత్యజరాదె" నని యాడుగలేను. రంజని చెప్పలేదు. కారణ విరువుర కును విచ్చి చెప్పినటులనే యున్నది—అట్లు లేలకు రంజని "వసుమతి

ఇంచుమించుగ మన దిరువుర మొక్కతరుగనే యుంటిమి—ఇక మనకు గతియేమి?”

మను :—మమున్నది చేసి! అధోగతియే!

రంజ :—నాకోక్కయింపాయము తోచుచున్నది. ఎట్టి నిర్భాగ్యురాలి కైన నాకలికాధ తప్పదుగద! ఎటులయిన నాకు నాతండ్రి యగు యవనాధీశునికడకు బోవలెనని యున్నది. కాని యెంటరిగఁ బోవుటకు పాపాపము చాలకున్నది. సిగ్గుచున్నది. నీవుకూడ వచ్చిన యెడల మన దిరువురము కలసిపోదము—ఇచ్చట నిక మన కేమున్నది?

మను :—నాభర్త యెటుబోయెనో వెతికిన వెక్కటలేదా!

రంజ :—కమలాకాంతని నాకు బంధించింట, ద్వైతవసం బునం జిక్కినంట. వాని విముక్తునిజేయు నుపాయము నే నరసెద. రమ్మ! చిరీ! కలసిపోదము.

మనుచు నల్లెయని, యంగీకరించెను. ఇరువురము యడచిదారులు బట్టి యవనస్కంధావారము చేరఁబోవుచుండిరి. మార్గమధ్యమునఁ జీకటిపడినది. రంజనీ మనుచుకు లిరువురు ముట్టివృక్షముక్రింద నెందు టాకులపై ఒరుండిరి. మనుచుతి క్షణములో గాఢనిద్ర బట్టెను. కాని రంజనీ నాడు కన్ను మూతపడకాయె. అటులనే వటకాఖాంతర ములనుండి గగనము తిలకించుచు గతము తలపోసికొనుచు రంజనీ నలుండి యుండెను. కట్టెడుట— ముట్టియాకుల నడుమనుండి రెండు నక్షత్రము మినుకుమినుకు మనుచుఁ గపటచుండెను. రంజనీ తెప్పజేయక కానినే తిలకించుచుండెను. ఇంతలో నానక్షత్రము క్రమ క్రమముగ మృద్ధికొంది పెద్దదగు భూతలమునకు దిగుచున్నటులఁ దోచె. ఇంకను మిక్కిలి నమిపించె. మిక్కిలి చేరువకు దిరుగుచున్న టులఁదోచె. నమిపించినకొలది కాంతిపుంజము యొక కాంతామిటి యొక్కట చాలునుండెను. ఇంకను నమిపించెను. భూమికి నొక

జానానువటకు వచ్చినటు లుండెను. రంజని యదరివడి లేచి యొడను లేచిపై నానికూర్చుని—భూమిని తాళకండగ పరిపామిచ్చముగ వచ్చిన యాతేశోమయాస్త్రిదూవమును గాంచి భయమంది దిగ్భుమ గాంచి డగ్గుత్రితో—

రంజ :—ఎవరు!

ప్రియం :—మీకోటకు ప్రాణముల విడచిన నేను—

రంజ :—హా! ప్రియంవదా! ప్రియంవదా! ప్రియంవదా! మమిలపుము. ఇంతవఱకు నీమాటయే మఱచిపోతిని. ఉన్నతవనవియం దున్నది. ఆమాంధ్యత, అధికారమచాంధ్రత!

ప్రియం :—కోరున జేయవగా—

రంజ :—ఇప్పుడు నేనేమికోరికలు దీర్చుగలను. పథి—వన్న నూడ నీవెలుగు గొనిపోవచ్చు. తప్పక వచ్చెదను.

ప్రియం :—నీవు చేసినద్రోహము చాలును. అలకనుండకునితోఁ గలియవలదు — భరతఖండమునకు సామ్రాజ్యవిగాఁ గోరకము. పశ్చాత్తప్తురాలవు గిమ్ము — ఉపవాసాదివ్రతములు బూనుము — అరి వడ్యర్థమును జయింపుము — ఆకల లింగను లోనుగాకుము — అలక మందరునిఁ జేర్చుకోకుము — ఆ ప్రవచనముల నాలకింపుము.

అని వాక్యవిరంపరలు తంత్రవ్యవంజుగ వప్పవ్యముగ వినబడ జొచ్చెను. క్రమక్రమముగ నింద్రధనుస్సువలె యాతేశోరాశి యంత ర్ధాన మొండెను. “అలకింపుము” అనువాక్యము ముగియసరికి అల వంతయు నందళారమి. రంజని నల్లదల లేరిపారి జూచెను. ఎవ్వటి స్థానమున మునునటివలెనే చుక్కమూత్రము మినుకుమినుకుమని మిఱయుచుండెను. కీచురాలనివ్వనము యథాప్రకారము వినఁబడు చుండెను. ననునతి యింకను వెక్కిరి విదించుచునే యుండెను.

రంజ :—అహ! ఏమిచిత్రమిది! ఇంద్రజాలమా! కాదు— ఇంద్రయవిభ్రమమా! అదియేకాదు—నానునోగతంబగురహస్యము. ఈమ్య కీ యెవరు! ఎటుల గ్రహించెను? మనుమతితో నైన నె యెవ్వతె!

లేక యిదియొకస్వప్నమా? ఏమైన నేమి! — ఇప్పుడు డబ్బుకోరునువా? యిటు బోవుదునా? ఎటు బోవునును? నేను దురదృష్టవంతురాలనని నాగతచరిత్రయే చెప్పుతున్నది. ముందుమాత్రము నాయాళ్లు ఫలింది విజయండు మహారాజగుటయు నే మహారాణి నగుటయు సంభవించ నేర్చునే? ఆశీర్వాదపాపమో, పుణ్యమో కాని విజయవయోదే: శ్రేష్ఠ నాన్యాదయమును వీడుటలేదు.

గొల్లడుగాంగ్రుతుని బొబ్బలిడుచు భయంకరమగు న్వాఘ్ర మొందుదలంపనమమిత్రు లున్నచోటి కతివేగముగ నుదాహరించునద వచ్చుచుండెను — ఆచిత్తూరుగిరియందు పెద్దదొంగనివ్వలనలె కాని రెండుకన్నులుమాత్రమే దృష్టోచర మగుట మతింకల్గితి: గొల్లపు చుండెను.

రంజనిమనస్సును వేధించుచుండిన నమవ్యవస్థిరతముగ: బరిష్కరింపఁబడెను—ముందునకు పయనము సాగుట యాశ్చర్యకరము లేదు కావుననే ఈబెబ్బలి మనమోది కిప్పుడు పంపఁబడుచున్నదని రంజని నిశ్చయించుకొని—వెనుకకు: బాటపోవుటయు . నసంభవమే. మరగామే భవమని నిశ్చయించుకొని “యూశ్వరా! మేము నీచరిలోని కొల్పాత్ములము — అంతయు నీదే భారము—నీయచ్చవచ్చివలులు: తేసి విడోదించుము” అని యూరక కొయ్యబొమ్మనలె నిలువఁబడి యుండెను పనుమతి లేచి యేను:యొండెరియక బిగ్గరగ నాపోవుచుండెను. పులియు నూలుగజముల దూరములో నున్నది. అంతలో నెచ్చటనుండియో నారవము వచ్చి దాని కుడివ్రక్కలోనుండి బొచ్చి ముఖమునుండి నగమువలకు దూనుకొని వచ్చెను—తోడనే పులియు: దవ నపాశ్చర్యము ప్రకటితము కాదెనుకకు: దిరిగి గవశక్రమృతై నొక్కుమ్మడి లంఘింప నుంకించుచుండ మజియొక బొంబము వచ్చి దానిముందరపాదముల నెఱిగివైచెను. అంత తపదేహమునుండి కారవర క్షిప్రమగుగులో:బడి పారలిపారలి ప్రాణముల విడిచెను.

ఇంతలో నచ్చటికి విల్లంబులు బూని కవచభద్రములు చార్చిన
విజయసింహుడు వచ్చి రంజనీవసుమతీలకు గాంచి,

విజయ :—మీ రెవ్వరో మిక్కిలి యద్భుతవంతులు—విముక్తుల
జేజూడనే లేదు. వ్యాఘ్రముగదా యని శబ్దమును బట్టి గుణివట్టి
గొట్టితిని.

వసు :—విజయసింహావధూ! నేను గమలాకాంతునిభార్యను,
దుఃస్వప్నవంతురాలగు వసుమతిని ఆకు మనమహారాణి రంజని. మీ
మూలమున మేము తిరిగి కల్గిగర్భమునుండి బ్రతికి బయటబడితిమి.

రంజ :—విజయా! విజయా! విజయా!

విజయ :—మీ రెండుభోక్తృమండలి!

రంజ :—నీవు!

విజయ :—రణరంగమునకు.

రంజ :—ఏల?

విజయ :—విద్యుత్ కర్మచిర్యహాగార్థము— దేశమాత్మ యుగా
వినియ కర్మము—సార్వభౌమ విజయవంశాదనార్థము—

రంజ :—విజయము ధ్రువమా?

విజయ :—వద్దిసేదేని పాదకమలములు పూజించి వచ్చు
చుంటిని. విజయమునందు నాకు విశ్వాసము కలిగినది.

రంజ :—విజయమందిన నీకేమిలాభము!

విజయ :—ప్రభాకరుని సామ్రాజ్యము నిలుచును. అర్థభర్తము
నరక్షితమగును. రంజనీ—మమమాటలిని!

రంజ :—మనకేమిలాభము! నాతండ్రి యవనసార్వభౌముఁ
డిచ్చి దచ్చట విడిచియుండెనో!

విజయ :—ఇచ్చి దచ్చటికి పోవలెనని యున్నదా?

రంజ :—నీవుకూడ రావచ్చును. వారు మనల నక్కరింతురు.
కార్యవనరమున్న వారు తప్పక నక్కరింతురు. నీకేధరతసామ్రాజ్యము

ఫట్టముకట్టెదగు. మనము గోల్పోయిన యున్న కష్టానములఁ దిరిగి యొక్కమించుకొనవచ్చును.

విజయ :—నన్ను పట్టభద్రుని చేశించునియు నీవు నాకుఁ బట్ట మహిషీనగుదు పనియు నాకడ కిదివలకే నీశుద్ధి రాయబార మంటి యున్నాఁడు. కాని నేనప్పుడే యా రాయబారము తిరస్కరించితిని. ఇప్పు డిఁకాదును. రంజనీ మనకిఁగఁ బాలును.—ఈన్నతపదవులు చాలును. నై వాహికనుభములు చాలును.—జీవితములు క్షణభంగుర ములు—మృత్యువు వెన్నంటి వచ్చుచున్నది. అది గుర్తించుకొనుము. ఇప్పు డీవ్యాఘ్రమువలని గండమే అనత్యము నీకుఁ గొంత యనుభవము లోనికి తెచ్చియుండును. నీవు చెప్పినటుల వల్లెయని మన మొక డుడుగు ముందు నేయగనఁ దేవల్లకాదయిన నీచీకటిలో మనల నొక్కరిని కాటువైచిన వైచారా! అప్పు డీనియోజనలు, అశలు, అకాశపర్యము లేదుగనో—విహికభోగము లెం దరుగనో యిండుక యారసి వాసఁ దెలిసికొమ్ము. చాలును. మనకీవంబంధ మిఁగఁ బాలును. నీతరుణోపాయము చూచుకొనుము. అజ్ఞానమునఁ బడి పోకుము.

రంజనీ కొక్కమూలుగ మనసు విరిగిపోయెను. వైరాగ్యము కలుగుచున్నది.

రంజ :—పాప మీనమమతి భర్తను విడిపింతు నని మాట యుచ్చితి నీ !

విజయ :—అయ్యో! కనులకాంతఁడా! కాలముచేసినాడట. వాడుబంధింపఁబడులకనుండరుని మోల నుందిరి. అంతట వాడు పాపం లచే కఱివించి చంపించినాడు. పిచ్చివాడిని యెవఁ కనికరింపఁజాయె.

ఆపార్త వినినంతనే మమమతి భూమిపై బడి దొరలుచు బొక్కి పొక్కి యేడ్వసాగెను. ఎట్టకేలకు మమమతి నూరడించి రంజనీవసు మతులకు త్రివేదీప్రాంతమునకు దారిరూచి విజయుడు పాంచాలమున ప్రేర్యుడియున్న రణదంకమున కరిగెను.

పాంచాలమున యవనులకును నార్యులకును ఘోరయుద్ధము జరుగి
చుండెను. యవనుల యుద్ధకాలమును, నార్యుల దైర్యవిహీనములునను
యవనుల విజగీషయను, నార్యుల స్వేచ్ఛానక్తియు, యవనుల ప్రభు
భక్తియు, నార్యుల చేకభక్తియు నొంతొంటిఁ బ్రతిఘటించి బహు
విధముల విజృంభించుచుండెను. కాని మొత్తముమీఁద జయము
యవనుని వైపునఁ జేరి మింగుచున్నటు లున్నది. అయినను ప్రభాకరుడు
దుత్తమాశ్రయముపై నీక్కి చంద్రహాసాలంకృతముగు హస్తమునెత్తి,
తనపై న్యవంక్తులగుచును నెల్లెడల మెఱుఘవలె మెఱయుచు, సీరా
కాంధకార నిండుక పొడమాపునంతనె తిరిగి వెంటనే యట నూత
నోత్సాహకాంతల పెదజయ్యుచుండెను.

సాయంతన మైనది. ప్రభాకరుడు శిలీకమునం దొంటునిగఁగూర్చుండి
యటయట దలపోయుచుండెను. యవను లశేయులై లోఁడుచుండిరి.
అక్కటా! వారి పాఠఁదోలు నుపాయము గానరాకున్నది. నాపై న్య
ముతో నిరుత్సాహము పొడమాప మొదలిడెనుగా నేడు! హ
దైవమా! నీకింక నార్యావర్తముపై దయకలుగలేరా!

ఇంతలో విజయసింహుడు శూభచారివేషమున శిలీకమువ్రతేళించి
సార్యభౌముని పాదములకడ పాష్టాంగపడి ఖేచి నిలువఁబడెను.
విజయుడు ప్రభాకరునికడ శూభచారిగాఁ గుదిరెను. యుద్ధమానదోశ
పై నికుఁడుగ వంగర మొసర్చెను. ప్రభాకరుడు విజయునిఁ జాలవలె
కావనాలువట్టెను. కాని గాంధీర్యమును వహించి యావిషయమై
విజయుని నేమియు నడుగలేదు.

విజయ :—జయము మహారాజా! జయము.

ప్రభా :—నీవు మాశ్రయార్థమున మొదటినుండియు తోడ్పడు
చుంటివి. కాని నేడు.....

విజయ :— అట్టిమాట ప్రభువువారివోటివండి రావడివదికాదు. మనవలములనుకూడా మంజరించదొడగినమాట యనుమానము. కాని శత్రులములు సరాళయందు గునిగిపోయి యున్నది—నేటికీ వారిలములలో మూడవవఱకు నర్పదస్తుతు వశించినది. నేడు వారి యేరిగిన వల్లత్రాచు కాటుపై చినదట.

ప్రభా :—అక్కటా! యేమి చురదస్తుము!

విజయ :—మనమహాదస్తుము! ఈశ్వరుడు ధర్మచక్రముననే యుండును.

ఇంతలో గొండలు నేవానాయకలు వచ్చి “యవనులు తెల్లతెండా నెత్తిరి. ఏమిసలవు! ఏమిశ్రవ్యము!” అని యడిగిరి.

ప్రభా :—వారు తెల్లతెండా నెత్తిరా! నెటగే మనసైవ్యము లనుగూడ “వాగు” డని యాజ్ఞాపించుడు.

ఓ నేవాని :—జేవా! ఇట్టి మందితరుణమును మువ్వల చార విడువవలయును.

ప్రభా :—వారి ప్రభువు నర్పదస్తుతు వడియించెనట!

నేవాని :—చుటియు మందికడ! ఇప్పుడే యొక్కొమ్మడి వారిపై బడిపేరులేకండ వాళనము జేయవచ్చును. మనసైవ్యము లలసిపోవుచున్నవని తెలిసి భగవంతుడే మనఃపట్టి శుభాశాశము కలిగించియుండును. ‘ధర్మమేవ జయతి’ యనుమా. యేలయవృత్తమగును!

ప్రభా :—ఇప్పుడు ధర్మాశయబద్ధులగుదురో కాదో యిప్పుడు గణా నెక్కిము తెలియవలయునని యారీతి కల్పించెను. ఇప్పుడు యువముపై విశ్మలించుట నీచము. విశిడనము—పొరువపీఠము అధ్యక్షా—అధ్యక్షా! దగనివని. ఇంతకుపూర్వమే పాముకాటువకు విజుగుడు వారికిత్తుచుని వార్తవంది యుంటిని. కాని మనయొద్దనుండి అట్టివహాయమా కోరి యంగీకరించుట వారి! గౌరవము కాదని భార్య నిరాకరించి యుండిరి.

విజయ :—దేవా! అటులకాదు. మన మేమివమునైన నంపుదు
మేమాయని వారు భయపడిరి. ఎట్టివారి నట్టియూహలే తోచు
చుండును.

ప్రభా :—కాని వారి వీర్యవివమునకుఁ దగుచికిచ్చ తె
యదు. ఆకాశిణమున నిండుజేవు లేన్నియో గతించుచున్నది. ఇం
నాలసింపఁజనదు—నేనే యిప్పుడు వ్యయముగాఁ బోయి అలకమణి
దుని వృత్త్యువులారినండి కాపాడెదను.

అందఱును దెల్లరోయిరి. ఏమిచేతురు! నాను కరుణక్రమమున
భక్త్యురాలగుచుండన మాచరింప కొరవశివరమునకుఁ పాదచారియై
పోవుచుండ నెవ్వ రావగలిగిరి?

యోధము కాశ్కాలికముగ విరామమొనరి. * * *

యవనస్కంధావారమున నొక వికాలపటకుటీరమున నిలక
నుండఁబడు పాన్పుపైఁ బడియుండెను. అతనిపట్ల నొక యోగిపుంగ
వుఁడు పశ్చాన్నము నైచికొని ధ్యానిచిక్కలుపై కూర్చుని యుండెను.
అతనిచూపు అలకనుండరిని నామపాదముపై స్థాపితమైనటు లున్నది.
ఆకాలి బొటనవ్రేలిపై ననే ఈము శఱచినది! ఆప్రక్కనే నాయాధులై
యంగరక్షకులును కొందఱు యోధముంతులును, యవనరాజు నైద్యు
లును రెప్పవేయుక యోగిపుంగవుని భీరమూర్తివంతమును చిలకించు
చుండిరి. మాదిరాలిలను వివలమనంతటి నిశ్శబ్దము! అలకనుండఁబడి
యవమవములందు నైతన్యము దృశ్యాదృశ్యముగఁ బొడగట్టుచుండెను.
ముఖమున జీవశిల మట్టుచూటునుండి కానవచ్చు లేవెన్నలవలె
నించుకొనుక దోచుచుండెను. యోగిమోమున పూర్తి నిర్మలానందము
సూర్యోదయమువలె స్పష్టముగఁ బ్రకటితమగుచుండెను.

అంతః సాతః దిలకినుండఁబడి కుడిచేతి నిర్దృష్టి నాదీపరీక్ష
జేయఁ దొడఁగెను. అందఱును వింతగా గాత్రమునొక చూరుచుండిరి.

ప్రభా:—“బ్రహ్మ! భయములేదు.” అని చెప్పెను. అప్పుడచ్చటివారిమనస్సులంతయునుండించెత్ వారికి యెఱుఁగు! మృత్యుం జయుఁడనిభావించి భక్తశాసనములతో యోగిని వీక్షణమారికలతోఁ జూచుచుండిరి. యోగి న్యచ్చమగు జలము నిండుక తెమ్మని కోరెను. తళతళమొడుచుచున్న చిన్నగాఱగిన్నెతో నిర్భరోధకములు క్షణములోఁ దీర్చివారి కాబడెను. అజలమును బరికిరించి చూచి యోగి తనయొద్దనున్న యొకయెఱ్ఱనికేలుముక్క నానీటియందు వదలై చెను. వది కనురెప్పవంటులకాలములో నీరంతయు కూడ నెఱ్ఱ వదిపోయెను. అనీటిలో వేపచిగురు ముంచి యలకనుండరుని యెడను కాలివొట్టవ్రేలిపై నెడ్డకు - అటులనే వానిపెదవులకూడ నీటిలోఁ దడిపెను. — అప్పుడచ్చటివారందఱు చోక్కమాతలనో యులిక్కివదిరి, కాని యెఱుఁగు మాటాడలేదు - అలకనుండరుఁడు పెదవులు విప్పి దప్పరింపఁబోడగను. యోగి మఱి రెండుమాఱులు జలబిందువులతో వానినాఱుక తడపెను—అలకనుండరుఁడు కనువిచ్చి చూచెను.

ప్రభా:—యవకపార్వశామా! యెట్లున్నది!

అని పలుకరించెను. అలకనుండరున కాపిలువు వివరబడినట్లు వృష్టమయ్యెను. కాని తిరిగి చెప్పింజవాలు వృష్టమొగ వివరబడలేదు.

ప్రభా:—ఈబేషధమును గుటక వేయుము.

అనిచెప్పి నదిలముగ నాజలపాత్రము నోటికందిచ్చెను. మొదట యిండుక శ్రమయైనను; రెండవగుటక నాలుపుగఁ బడినది.

ప్రభా:—(అచ్చటనున్న మంత్రివంశఁ దిరిగి) చిత్త మూర్తి అయినది. నను తెడలిపోయెడను.

మంత్రి:—అటుల సెలవీయవలదు. యవనులు కృతఘ్నులు కాఁజాలరు.

ప్రభా:—చాలు. ఈనున్న నయె చాలు. పరుల కుపకారము చేసిన నారోయగలుగుటమందే తక్కురిఫలము కలదు. అన్యమువలదు అని లేపకవుడుడ.

అల :—మహానుభావా! అదిమీకుఁ దగదు. పోవలదు ని
య్యింను మే మెట్లును దీర్చుకొనఁజాలము. అయినను యేదో.....

ప్రభా :—ఆహ! సార్యభామ! నీవు బ్రతికితివి. నా కదియే
కావలసివది. నీ సన్ద్యము కోరను.

అల :—మీకు మహాత్ములు! మీ యార్యజాతిని నేను నం
యించి యువరాజునవలదితిని. ఒకప్పుడు మీయేలిక ప్రభాకరుఁడు
మాకు నందేకమంటిమిండెను. “సర్వవిషమునకు విలుగుఁడు కాన
లయుచును మేము సంతోషపూర్వకముగ మీకాయోషధి నిచ్చెదము”
అని. కాని యప్పుడు మే మార్జునవికాట దార్యహృదయము తెలిసి
కొని నమ్మజాలకపోతిని. ఆపాపమునకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తమైనది.

ప్రభా :—జరిగినదాని కేది! ఇప్పుడు మీరు కోరుదురేని
యామూరికాప్రక్రియ నీ నెఱింగింపఁగలను.

అలకనుందరుఁడు యంత్రులవంకను, రాజవైద్యులవంకను జూచును.
యవనవైద్యులు యోగికి నమన్నించి “మహాత్మా! తమకట్టి
యనుగ్రహము కలుగుటచే మేము ధన్యులము—ఆహ! ఆర్యా
వర్తమునందేకద మొదటజ్ఞానసూర్యుఁడెఱుకూత నుదయించుచుండుట!”

అంతట యోగి తనయొద్ద నున్న యోషధి వారల కిచ్చి
దానివేరఱింగించి, యవయోగిండువిధానమెల్ల నుపదేశించెను.

అలక :—మీకు మామెంట మాదేశమునకు విచ్చేసి మమ్ము
గ్రహింపరా?

ప్రభా :—వచ్చిన రావచ్చును. కాని యార్జును స్వప్నయోగ
నాపేక్షితులై యన్యదేశములకుఁ బోవువారు కారు. నేను వెలపు
దీసికొనియెద.

అలక :—పునర్వర్తనము—

ప్రభా :—“భగవద్విలాసము” అని చెప్పుదు పెదలిపోయెను.
యవనస్వల్పధావామున వాని కెదురైనవా రందఱును నాక్షాత్తు

రించినపరమేశ్వరునివలె భక్తితో సమన్వరించిరి. యోగి యవశిష్టములు చాటి, ఆర్యశిథిరాధిముఖులై చనుచుండెను— ఇంతలోనె, ఏనుఁగులనుండియో, ఆర్యసేనానులు వచ్చి వానికి సమన్వరించి వగోరముగఁ దమస్కంధావారమునకు గొనిపోవుచుండిరి. ఆ యోగి ప్రభాకరుడని నేనుగ వ్రాయఁచక్కఱలేదుగదా !

అయినను నాచిక్షయము యవసరము వృష్టముగఁ దెలియదాయె. ప్రభాకరుడా ! లేక ప్రభాకరుడేకడ నుండు భువనైశ్వర్యాదా యని సంకయింపఁదొడంగిరి. ఎట్లయినను యవనగోరవమునకు నేను కొంత వన్నె తరిగెను, లాభువము కలిగెనుభావము యవనశిష్టమునందంతటను వ్యాపించెను.

* * * * *

తిరిగి యుద్ధము ప్రారంభమాయెను. ప్రభాకరుని సైన్యములకు విశ్రాంతి చాలదు. విజయసింహుఁ డోకయోధుఁడై పోరుచుండెనే కాని సర్వసైన్యాధిపత్యము నహింపలేదు. విజయుఁడు తన్ను ప్రభాకరుని కేలించుకొనలేదు. ప్రభాకరుడను యథార్థ సత్వయుము చేయఁదలచుకొనలేదు. దైవయోగమునఁ ప్రభాకరుని సైన్యము లోడిపోయెను. చాలవఱకు యుద్ధభూమిని ముద్రసినను, మిగిలినవారు నల్లిక్కులకు దెల్లఁచెదరై పాఠిపోయిరి. అయినను ప్రభాకరు డింకను యుద్ధము విరమింపఁదామెను. కాని యేమి లాభము ! తుదకు యవనులు ప్రభాకరునివట్టుకొని ఖైదుచేసిరి. యవనస్కంధావారిము తెల్ల విజయోత్సవములలో మాటుమోగుచుండెను.

నేను విశ్రోహి యగుప్రభాకరుని యవనసార్వభౌముఁడు విచారించి శిక్షించునట !

తెల్లవారునప్పటికీ పలుమందిర మెల్ల నానాదేశ గతులగు రాజ్యాంధములతో, దండినాయకులతో, సాయుధులగు యవనయోధు

అతో నిండియుండెను శృంగులా బద్ధహస్తుండగు ప్రభాకరుఁ డలకనుండు దుని మోలఁ బలువపెట్టుబడెను. అంతట

అంతి :—మహారాజా! యీప్రభాకరుఁడు పాత నేరగాఁడు ఇదివఱకొకసారి దేవరవారిచే శిక్షింపఁబడి ధైర్యము ననుభవించెను.

అలక :—కౌను. చక్కగా జ్ఞప్తివేసితివి ప్రభాకర! అప్పుడు మాయవ్యాజకరుఁగటాక్షము చేతనేకడ కఱుమఁడి విముక్తుడైతివి! ప్రభాకరుఁడు జవాబుచెప్పక నిర్లక్ష్యముగ నిలువఁబడియుండెను.

అంతి :—సత్యము. కాని కృతఘ్నుఁడగుటచే నామెలుమూలది ప్రభువుగారిమీదనే కుట్రలు పన్ని 'విద్రోహము గావించినాఁడు. ఈమాత్రంతమాత్రము దయకు పాత్రుఁడుకాఁడు.

అలక :—ప్రభాకర! నీవు రాజ్యదోహివై యవసామాశ్చయమునకుఁ జెందిన యార్యావర్తమునందు తిరుగబాటు లేవదీసితివని నీవై నేరమారోపింపఁబడినది. నీమొదలప్పుకంటువు!

ప్రభా :—నేనాద్యుఁడను. మీరు యవసూలు. యవసరాజగు వలసనుఁదరుఁడు నాప్రభువని నేనిదివఱకెన్నఁడును నంగీకరింభియుండలేదు. ఇప్పుడును నంగీకరింపను. కావున మీరు వదించెడి “రాజ్యద్రోహి” శబ్దము నాశ్రయ లభ్యుండునో తెలియకున్నది. నేను బ్రతిమానవునకు ధర్మముగు న్నదేకోద్ధరణమునకై నాశక్తినిఁబది పాటుపడితిని. కానివి మీరెటుల భావించిరినను నే నరకుచేయువాడనుగాను.

సభ యంతయుగోపముతోడను, అశ్రేయముతోడను పులకాంతియై పోయెను.

అలక :—చీరములు చాలును. మొన్న మొన్న నే యాకమలాశాంభుని గతి యేమియ్యెనో యెఱుఁగదు కారోలు.

అంకి:—ప్రభాకర! ఇటువీనుము. వాడును రాజ్యదోహతుల గావించినందులకే శిక్షింపబడెను. అరచేతులలోఁ బప్పులుంచబడెను. గడ్డము, మీసము, తలవెంట్రుకలు కొంచెముకొంచెముగ నీవేయబడెను. పిదప గ్రుడ్లు నీవేయబడెను. పిమ్మట కాచివేళ్లు పరుకబడెను. తరువాత రెండుచేతులకును రెండు నల్లకాడులు చుట్టుకొని కంఠమునందును, కడుపుమీదను గాటులు వైచి చంపినారు.

ప్రభాకరుడంతట నొకమండపము గావించి “దేవుడు దయా కముడైనాడు మిమ్ముల క్షమించుగాక!” యని యనెను.

అంకి:—నీయమోక్షం బగుమాశీర్వాదముచే మే పెల్లరము భస్మలయైతిమి. రంజనిని నీవేల లేవఁదీసికొని వచ్చితివి!

ప్రభా:—విధివిలసితిము—

అంకి:—ఇప్పు డెచటనున్నది! మిమ్ముల నిరుత్తుర కలదియే శిక్షింపవలయును.

ప్రభా:—రంజనివిగాని మరెవ్వరివిగాని మీరు శిక్షింపనక్కఱలేదు. ఎవ్వరెవ్వరిపై మీర లేదేనేరముల మావఁడలచిరో అయానేరములెల్ల నేను కాధ్యక్షుడనని ప్రకటించుచుంటిని. కావున మీయిచ్చ వచ్చిన శిక్షెల్ల నేన గుఱియగుటకు సంసిద్ధుడను.

అంకి:—బలత్కారముగా సంఘటింపచేసికొనిన బాధవ్యము తలంచియో — నీవు కృతఘ్నుడ వన్నమాట మఱచి నీయేడ దయ వహించియో నిన్ను నీచుగాఁ జూపించి విడుతురని యోగ కాలోలు. వెట్టియాకల బెట్టుకొనకుము. నీమాటల కర్థము తెలిసి మాటాడుము. ఇది యవసరార్థభాషముఁడు న్యాయము వీర్పుటకు కొలుపులేని యున్న దర్పారయని గ్రహింపుము.

ప్రభా:—యవసరము బంధించినంతమాత్రముననే నే నీకావశ్యకతపై దిగ్భ్రమించెది యుండలేదు. వృథాకాలయాపనతోఁ బనికాదు.

అలక :—అంతయోకదా! నీని నివృత్తి బంధించి యుండి కలది యెచ్చటనున్న నో పెరికింపుము ఇరువురను కేర్చి యపూర్వం బగునీక్ష విధింపవలయు.

ప్రభా :—నుంచిది. నాకీదికనాటకమందు తెరసాలయే మొదటి యంశము. తుదియంశముకూడఁ తెరసాలయే యగుట కడుంగడు కమోఁడుముగదా!

అని భటులనెంటు తెరసాలకు నడచుచున్నపుడు ప్రభాకరుని నొము విక్కిలి ప్రభాంతమై గంభీరమై యాశ్చర్యవిప్రతిభ యుండే మూర్త్యవించెనోయన నుత్తేజతమై యొప్పుచుండెను. ప్రభాకరుడు పెదలిపోయెను. కాని వానిరూపము, కంఠస్వరము యాయపూర్వ దివ్యమందళనము, యచ్చటివారి మనోఫలకములపై గాఢముగ ముద్రింపఁబడి యనిర్వచనీయం బగుభయవికారమును గలగించు చుండెను. ఇవ్వుడెవరు కయ్యనుగాంచిరి! ప్రభాకరుడా! అలకనుండ రుడా! అని యందఱు నొకవిధ మగునంశయమునకు లోనయిరి.

చీకటి పడినది. కాములు గడచుచున్నవి. విశయోత్సవములతో నాటపాటలతో, విందులతో మద్యపానములతో యవసరశివరములు మునిగి లేలుచుండెను.

మూడవకాము గడచినది. శివరత్నంబు నిద్రాదేవి కాగిటిలోఁ జొక్కి నుభండుచుండెను.

“ప్రభాకరు డెటులనైన విడిపింపఁగల్గునునా!” యని వియ్యంపింపఁగడు తత్పరివరములయందె చాగి తిరుగుచు నెన్నియో విధములఁ బర్యాలోచనల గావించుచుండెను. తుదికెద్దియు సేపాయముతోఁచక “ఒక్కసారి యాశ్చర్యముపైఁబడి కత్తికందినంతవఱకు కని దీర దెగవేసి వారిమేటులవడి నుభముగఁ ప్రాణముల విడుతునా!” అని తలంచును. తిరిగి “అది కార్యకారి కాదు. అందువలన నేమియు బయోజనము లేదు. నే నిటుల కేవలము ప్రోక్షవివశుడనై పిచ్చివాని

వలె బ్రవర్తించుదగదను." అని యనుకొనెను. "చేకములోని కర్ణి ప్రయత్నించి నీలుగుకడల గొంతలనును కూర్చుకొని వత్తువా!— "అయ్యో! అది యెంతయో కాలము బట్టునే!— ఈలోపునే పార్శ్వ భ్రాముని వా రేమిచేతురో!" అని విశ్చింతించుచుండును. "అయినచో నాపాపపరిహార మగునట్లుల — నామనము దిహించి బైతునుండిన పశ్చాత్తాపము ప్రకటితమై కొంత యవకముండునట్లుల నేనావధా కిరపార్శ్వభ్రాముని యపనచెఱునండి విడిపించఁజాలకుండోగదా!" అని నివృప్తా చెందుచుండెను. ఇంతలో, ఇంద్రహనుడు మూ కువంకల యాటవికలతో నటకు వాయునేగమునఁ బరుగిడుచు వచ్చెను. "కాని యంద్రము పాపమూర్తి యాయెను. ప్రభాకరుడు బండికృతుడాయెను." అని వివేకవృక్షుడు చంద్రహను! వృక్షయ సెటులందెనో యెవ్వరు వర్ణించి చెప్పఁగలుగుదురు! అది శేషభానుభవము వలననే తెలియు దగినది. విజయస్థిరముడను ఇంద్రహనుని యా యాభాధంగజులమగు దుఃఖమునండి తేగ్ని

విజయ:—అయిననేమి? నాడు పానముండును వంటదితో వచ్చినట్లుల నీయాటవికలతో వరియగు పయముమునో వచ్చితిని. తమూడువందలబలములు చాలును—, సెకాదేవియు, నిక్రాదేవియు మనవక్షమున యవనస్కంధావారము నిడివఱో ప్రవేశించి యాక్ర మించి యున్నవి. ఈవిలుకాంక్ష నీరేయననే కూత నేమి దూరములో నూచల నెక్కువెట్టి భారులు తీరి నిలవ్రుచునును మనమిరువురము ప్రాణిశృపాదాదులు పాండవశిరిమునఁ బ్రవేశించినట్లుల ఈడియవ నశిరిముల తొత్తలు. మన చక్రవర్తిని విడిచిపొమ్మనవత్తము.

చంద్రహను డండుల కత్తంతోత్సాహముతో నంగీకరించెను. విజయసింహుడు కర్ణముంచిన పృథ్విహముచొచ్చిన యాటవికలందఱు నిలచియుండిరి. విజయచంద్రహనులు యవనస్కంధావారము నెదిరా కిందిరి. నేన యంగీయు నెమ్మోహనాశ్రుబద్ధుల యున్నట్లుల నిశ్చ

ట్లము - విశ్వేశ్వరము - విజయచంద్రహాసు' లిరువురును మొరట
 ద్వారము దాటి లోపప్రవేశించిరి. ప్రభాకరు నెచ్చట నుండిరో యని
 వెతుక నారంభించిరి. ఎండ రెండరివో ముగివీరుల నాయకుల పట్ట
 కటికములు కావలయునున్న నే కాని ప్రభాకరు నుండినతావు కానీ
 రానయ్యె ఎట్టకేలకు శిబిరమధ్యంబున నంతియొక్క గుడారంబునకు
 నమీసంబున యొక్కచిన్నవటకుటికములో నిరాయుధుడుగాఁ జేయ
 బడిన ప్రభాకరుడు కనబడినది. పద్మావతీనూతై యూర్ధ్వముఖుడై
 యేదియో తీవ్రముగ నాలోచించుచుండెనో లేక పరమేశ్వర
 ధ్యానతీక్ష్ణుడై యుండెనో యనఁ బొడకట్టుచుండెను. చుట్టును
 బండ్లెండుగురు యువనవీరులు విద్యుత్తుల నేలమోపి యానుకొని
 సలాచుండియే నరగన్ను వెట్టి కునుకుచుండిరి. శుద్ధస్వరూపంబగు నాత్మ
 కర్మనశంబున దేహమునందగు బంధింపఁబడి యున్నటులు దోచు
 చున్నది. విజయుడును - చంద్రహాసుడును లోపప్రవేశించిరి.
 ఇరువురుకును కంటకొలకులవెంట నప్రయత్నముగఁ గన్నీరు కాణు
 చుండెను. జుయరువురిలో నెవరును ముందుగ సాహసించి వెలుకరింపఁ
 జాలనిపోయిరి. కిదియులు స్తంభించెను. ఏట్టకేలకు విజయుడే ధైర్యము
 వహించి గొంతు నవరించుకొని

విజయ :—దేవ !

ప్రభాకరుడు విజయచంద్రహాసుల ఇరువుర నదయవీక్షణంబుల
 బహూగరించెను. చంద్రహాసుడు మూగవానివలె ప్రభాకరుని పాద
 ములకు సాష్టాంగనమస్కారముచేసి నిలువబడెను.

విజయ :—దేవ ! ఏచ్చేయుడు. మార్గము నిరాటంకముగ
 నున్నది. దేశము మీగొఱకై పరితపించుచున్నది.

ప్రభా :—(మందిహాసము గావించి) నేను రాజులను—ప్రభా
 కరుడు దొంగవలెఁ జెఱుపింపి పాటిపోవుట కష్టపడఁడు.

చంద్ర :—మహారాజా! అట్లక్కణ శివు. సార్వభౌమునియొక్క
యైనచో ఏకభక్తిచితులుగ నా వెంట వచ్చినమాడువందల యాట
వికల విచ్యుతత్తులవంటివారు — బొబ్బరించు బెబ్బరినైన ముష్టి
ఘాతమున మృత్యునాథఁ బడద్రోయువారు—

ప్రభా :—నాయనా! చంద్రహాస! వలదు.

చంద్ర :—ప్రభూ! నాఁ దిట్టియవనచెలసాలయందె నాసోదరిని
మృత్యుముఖమునుండి తప్పించి కాపాడితి. అయినము దీర్చుకొనుటకే
యోశ్యరుడుఁ నాసినమయమున నిట్టియాటనిక నేన వమకూర్చి యిచ్చె
నని నమ్ముచున్నాను.

ప్రభా :—అట్లునే ఇప్పుడు గతము స్మరింపఁ దగినదికాదు.
విజయ! చంద్రహాస!—మీరాజభక్తి నేనంతయు మెచ్చుకొను
చుంటిని. ఈప్రభువిశ్వానము మిక్కిలి కొనియాడుదగినది కాని
నాయొక్కనిగొట్టకు ఆనమాడువందల యాటవికలు నిష్కారణముగఁ
బ్రాణముల నేల గోల్పోవలయు! వారు శూరులు, వీరులు, బలాధ్యులు,
నాయందు భక్తివిశ్వాసము కలవారు. మణియఁ బసిబాలురవలె
వత్ససంఘులు, నిష్కపటులు నిర్మలజీవితము—కాని రణశిక్షితులై,
అసంఖ్యాకులై వివిధమారణ యంత్రోపకరణసహాయులై యున్న
యాయవసుల శివరునిల్చి పోరునలుపుచునుట్లకార్యము. ఇప్పుడు తప్ప
వచ్చిన మణియొకప్పుడైన తప్పక తగువత్కాలము వచ్చితరును.
అప్పుడు విజయము ధృవము కావున సిన్ధుపాఁ తెందకుఁడు. పొండు
సత్త్వవర్తనము కలిగి యుండుడు. ఎకమత్యము పెంపొందించుకొన
చుండుడు. ఈశ్వరుఁ దదిరకాలమున మిమ్ముల నాశీర్వదించును.

విజయసింహుఁడును, చంద్రహాసుఁడును, బ్రభాకరుని ప్రత్యుత్త
రము వినినంతనే వాని యాహార్యము నుగ్గడించి సంతసింపవలయునో
లేక తమకోరిక యాదేశనందులకును బ్రభాకరుఁడు కష్టములపాలుగా
నున్నందులకు నుభయవలయునో తెలియకుండెరి.

విజయ, చంద్ర :—ప్రభాకరమహారాజా! దేవర యిటుల సెలవిచ్చుచుండ మా కేమియుఁ దోచుటలేదు. ఈ సేవకుల కేమియాజ్ఞ!

ప్రభా :—మీ ధైర్యవాహనాపేత ప్రభుభక్తి విశ్వాసములకు నేనంతయు పంతునీచితిని—కాని నేను మీ వెంటరాఁజాలను. మీరును కాంతముగ నిచ్చుట బాని చనుడు. అదిగో నేగుచుక్క బొడుచుచున్నది. అది స్పష్టముగ జెప్పును.

విఫలమనోరథులై—ప్రభాకరునకు సంపూర్ణ భక్తితో నమస్కరించి—కడసారిదర్శనము కాఁజోలు నని తనివితీరక యాసుందర విగ్రహమును సక్రమముగాఁగొనిపోయితిమి. మనదిరిగి చూచుచు విజయచంద్రహాసులు యవనశిబిము దాటివచ్చిరి—కాని విజయచంద్రుల కిరువురికును యవనునిపైఁ గ్రోధము ప్రభాకరునద భక్తి విక్రుతుమై పెట్టక క్షణము కానందున చంద్రహాసుఁడొక్క యాలవై యెను. విజయసింహుఁడు “మేలుచంద్రహాస! మేలు—సార్వభౌముఁడేమైనఁ జెప్పనిమ్ము—మన మీయవనుని గనితీర నజకవలయును—లేనిచో నీ ప్రాణముల ధరించుట చుర్రైనమగుచున్నది, మన మాయులక సుందరునో సంతియోకునో తెలిగొంటిమా ధన్యులము. కృత కృత్యులము.”—

చంద్ర :—వారివారి నెలవుల నెఱింగియే యుంటిమికదా!

ఇంతలో నాటవికులదండువచ్చి చాలినది. అంతియోకుని గుఱారము తగులపడు చున్నది. ఎవరెచట నున్నది ఎవరిని దెలియకుండను. యవనులు యవనులనే నలుకుచుండిరి. అంతియోకుఁడు బంధింపబడి ప్రతాపసింహుని వనదుర్గమునకుఁ గొనిపోఁబడుచుండెను. తేల్లవారినది. రాత్రివేళ దొంగపోతుగ శత్రువులు మీఁదబడుటచే యవనులై చారు వండలవఱకు నిష్క్రమిరి. అటవికు లొక యిరువదిమంది మాత్రము ప్రాణములతో నుండిరి. విజయసింహుఁడు చొప్పున చంద్రహాసుఁడును విజయుఁడును పొయ్యిగువదిమంది నిలుకాండ్రు నిచ్చవచ్చిన యవను

భటులు దున్నులు చాల్చి యవనవేషమున నిరసాయముగ యవనభూమి
చాటి ప్రతాపుని పనదుగ్గము చేరి. వచ్చిని మరగించిన నాటనండియు
ప్రతాపుడు మోచమువట్టియొండెను. విజయనందని, నజేవుడై,
చంద్రహానుదీనికి వచ్చివంతనే వానిని జూచుటకు మాత్రమె యాగి
యన్నవో యన్నటుల ప్రాణము లాజ్ఞ దేహమునుండి గొని వదెను.
చంద్రహానుడు మిక్కిలి దుఃఖించెను. యథోచితముగా నుత్తరక్రియల
బలవత్కూర్చి గావించెను. విదవ విజయసింహుడు చంద్రహానునకు
“వచ్చిని ప్రణయగార్థ” విషయమై తన నిజస్థితిని తెలుపుకొనుచు
నన్ని యోచితముల శుశూర్షణ చేసుకొనెను—

30

ఇట పాంచాలమున యుద్ధభూమియందు శివినములో కైదుచేయబడిన
ప్రభాకరుడు “అర్జుల కిదియెక్క కళంకమై నిలుచునుగదా!—
రాత్రినేన నిద్రయందు మునిగియున్న శత్రువులపై దొంగపాటునంటి
యుద్ధధర్మములు మంటగలిపిగద నేటి కార్యము?” అని మిక్కిలి
విచారించుచుండెను. ఇంతలో యవనదళనాయకులు వచ్చి “అంతి
యోకుని నెవరు గొంపోయిరి. ఎవరీర్కాతి దొంగపాటుగ వచ్చినది.
నిజముచెప్పుము” అని మిక్కిలి వేధింపజేచ్చిరి. మతోకమాలు
వచ్చి “ఁజని నెవట చాచితివి?” అని వేధించిరి. కొట్టినను,
తిట్టినను నమిచెనను ప్రభాకరుడు చూలువల్కుల హిమాలయము
వలె నచలుడై ధీమండై నిలిచియుండెను. అలకనందరుఁ డంతియో
కుడు శత్రువశ మైవందులకు విచారించి సిసిరోయనువాని నాస్రెవ్యా
ధ్యక్షుడనవలయుండు నియోగించి— దేశము నంతను నాక్రమించు
కొనుచుండెను — సి సి రో ప్రభాకరుని యొద్దకు వచ్చి
“ప్రభాకరా! అంతియోకుని మీ యార్యులెటుల పట్టుకొనిరో యెలు
గుచువురా! అట్టిది నికు వెఱ్ఱుగిమిని యెటులనచెప్పుము. కాదని

అంతియోకుఁ దెవట దాచుటచే నెవ్వఁడు నీ నెఱుంగఁయే
యూపని జరిగినదా! ఏల వ్యర్థముగ నీకాథల ననుభవించెదవు!" అని యడిగెను. అంతట ప్రభాకరుఁడు "ఈవృత్తులుములెల్ల దేహము
నకేగాని దేహి! వాక్యకు లేవు - నాదేహమువృద్ధుల నశించునదే -
నేనెప్పుటికి నశించువాడనుగాన - నా! బాధలెవ్వయు ముట్టుజాలవు -
ఆమాట యటుండవిమ్ము - ఆర్యులు శోరవృత్తి నవలంబించుట నాకు
మిగుల లజ్జాకరముగ నున్నది కాని నాని నెవ్వరు గొంపోయిరో -
యెచ్చట దాచియుండిరో నేజేప్పజాలను. మీరు కావలెనని శోరు
నెదల 'నామాటయందు గౌరవముగల వారెవరైన వాయవనమీదని
బంధించి యుండినచో వానిని వెంటనే మీకు నప్పగింపవలసివ' కని
యొక పాచ్చరిక వ్రాసి పంకకముచేసి యిచ్చెదను." అని చెప్పెను.
అంతట సిసిరో యలకనుండరునితో యోజించి, తమకు గౌరవభంగ
మొనను యవములు ముఖ్యముగ కార్యవాదులుగాన, నటులనే వ్రాసి
యిమ్ముని ప్రభాకరుని గోరెను. ప్రభాకరుఁడు నిండుమనస్సుతో లేఖనిని
గైకొని యటుల వ్రాసెను.

ఆర్యులారా! మీలో నెవ్వరేని యవనసైన్యాధ్యక్షుఁ డగు
పండియోకుని బంధించి చెఱఁజెట్టి యుంటిరేని నట్టివారు వెంటనే,
చోరవృత్తి నాద్యునకు తగనిదిగావునను, యుద్ధధర్మముల మీరుట
మదికాటి! గళంకముగావునను, నాయంతియోకుని యవనపార్వభౌముఁ
డగు నలకనుండరున కప్పగించి క్రమయొక్కయు తమకాతియొక్కయు
గౌరవమునుగాపాడి నిలువజెల్లుకొనెదరుగాక యని విక్కిలి గోరుచుంటి.
పాంచాలము, యవనశివరమందలి చెఱపాల రుధిరో }
క్రూరినామరంపత్తర వై కాళిబహుళ ఆమావాస్య } "ప్రభాకర"

సిసిరో యాయుత్తరమునందుకొని విక్కిలి యాశ్చర్యముతోఁ
ప్రభాకరుని నాపాదమంత్రమువఱకుఁ జూచి వెడలిపోయెను. ఆయత్త
రమునకు బ్రతుల దీయించి భంకభండముఁడు నల్లడల ప్రకటనము

గాదించెను. కాని ఇంతవఱకు నంతియోకుని నెవ్వరు లేర్చి యప్ప గింపలేరి. రంజనిజాడయుఁ దెలియఁ దాఁయె. యవనసైన్యములు మాత్రము నిరాధాతుముగ వజరలవలె దేశము నాల్గుమూలల ప్యాపించుచుండెను. శృంగానవాటికయందు స్థాపించబడిన వడ్డిని స్వర్ణ విగ్రహము యుష్మాదొకగొప్ప దేవతవలె గొలువఁబడుచుండెను. చుట్టును నొకప్రాకారము గట్టిరి. అందొకయాలయము నిర్మింపఁబడి నది. ఆయాలయమునకు బోయి మొక్కి పడ్డినీదేని సాక్షిగ శపథ మూని యాదులు యవనునిరాజ్యము స్థాపింపసేయ మనుచుండిరి. ప్రాణములపై నఁ గోల్పోయెద మనుచుండిరి. ప్రభాకరుడు యవనులచే నేధింపఁబడుచున్న పృథ్వాంత మెటులో వారలకుఁ దెలియవచ్చు చుండెను. అందుచే వారాయవనులు ప్రకటించుచుండిన యాత్తరము కల్పిత మనకృమని నమ్ముకుండిరి. కాని విజయచంద్రహాసులు మాత్రము మొదటినుండియు నంతియోకుని నుదితగౌరవములతోడనే చూచు చుండిరి. ప్రభాకరుడు వ్రాసినపన్నయాత్తరము విజయనిదేశికిఁ గూడ నందినది. భీమునకు ధర్మరాజుమీఁదవలెనే విజయునకుఁ ప్రభాకరుని మీఁద మిక్కిలి కోపము కలిగినది. కాని భీముడు ధర్మరాజునాళ్ల తిరసావహింపక తీరదుకద! ఇంతలోనే యులకమందరుఁడు భరత ఖండమునకు సార్వభౌముడని ప్రకటించుచు బట్టాభిషిక్తుఁడాయెను. కాని యామహాత్మ్యముచూచుటకు నార్యుడెవ్వఁడును పోఁదాఁయె.

అలక :—సిసిరో! ఏమిది. ఆర్యులింగమి దనువురాతనపద్ధతులు మానినలులు గాన్పించదు—మనరాజధానిని మీది దేశపరిత్యాగము గూడఁ బూర్వమువలెనే నేతరుకాఁజోలు.

సిసి :—అటులనే తోచుచున్నది. ఆప్రభాకరునెడల వారల కింకను భక్తిక్రేధలు నశింపవాఁయె. వాఁడును రంజని యున్నతావును గాని మన యంతియోకు నుందిన నెలవుగాని దెప్పఁబాలదట. ఆయా త్తరము కల్పితమని యెవరును నమ్ముటలేదు.

అలక :—మంచిది. మూలము దివ్యములలోఁ బ్రభాకరుఁడు రంజితుఁడు చోటను, అంతియోకు నుంచిన నెలవును, వానిని గొంపోయి విద్రోహులు వామని నావములను నెరిగింపనిచో బాగు మరణశిక్షకు లొల్పడవలసి యుండును.

ఈవార్త నీటిపైఁ జలించువువలె వేగమునందెల్ల బ్రాహ్మచరుడను. మొకటిదివము గలిగినది. రెండవదివముగూడ జరిగిపోవుచున్నది. మొగిసినది మూడవదివము, గడపునకు తుదిదివము ప్రకటించినది. బాములు గడుచుచున్నవి. కాలక్రమము విక్సారి నిర్లక్ష్యముగ ముందుకు సాగిపోవుచున్నది. కాని ప్రభాకరుఁడెవఁడు దిగులవడఁదాఁడు. గడపు చాటినది. ప్రభాకరునకు శ్శిని దుస్తులను దొడిగిరి. ఎట్టునోటని బెట్టిరి ఎట్టుని పూలదండను మిడను వేసిరి. వధ్యసానమువకుఁ గొంపోవుచుండెరి. యమలింగరులవలె యవవధులు చుట్టును విచ్చుకత్తలతో నడచుచుండెరి. అలకమందరుఁడు, నీటిలోఁ తక్కిననుంఁదలు, నాడుకులు సామంతులు వండులు నాథులము వరివేడ్చింది ముఖాసీతులై యుండెరి. ప్రభాకరుఁడు వధ్యశిలపైఁ గొక్కిను.

నీతి :—ప్రభాకర! రంజని యెచ్చటనున్నది!

ప్రభా :—(మాటలాడఁడు).

నీతి :—అంతియోకుఁడెచ్చటనుండెను!

ప్రభా :—(మాటలాడఁడు).

నీతి :—అర్చాత్రి యెవరు వానిని గొంపోయిరి!

ప్రభా :—(మాటలాడలేదు).

అలక :—ప్రభాకర! నిన్నిష్ఠుడు విధింప లోవుచుండెరి. కావున నీప్రాణముదక్క మఱి యెద్దియైన నొకకోరిగి నీవు కోరినచో యిది నెఱవేర్చుటకును.

ప్రభా :—యవనసాత్యశామా! అలకనందకవక్రవర్తి! దీని భోజనమునకు దేవము శోడగుటచే నార్యార్థము మీకు వశమైనది. యవనగౌరవమునకు గాని నార్యధర్మమునకు గాని యెట్టి హానియుఁ గలుగకుండులాగున సామ్రాజ్యముఁ జరిపాలింపుము. నాకు కేముకోరిక లేదు.

ఆవార్యమచ్చటివారిహృదయములెల్లఁగరిగించెను. అలకనందకుడు కూడఁ దనహృదయముందు “నిజముగ రాజువు కమ్మునయే వీనిని ప్రకృతిస్పృష్టించినది” యని తలఁచెను. ఇంతలో వధలో కలకలముదయించెను. “రంజని యిదిగో! నేనే నచ్చుచుంటిని. తల్లడి! కావునను—వాన్మాకుని రక్షింపుము. నన్ను శిక్షింపుము.” అని యుచ్చైస్పృహయన వలచుచు రంజని ప్రవేశించెను. అందఱు నిర్భాంత పడి చూచుచుండిరి. శిలావ్రతిమదిలె నిలిదియున్న ప్రభాకరుడు తలవంచుకొనెను యావుదాల్చిన శోకమువలె వీడిన శోకపాశముతో, కన్నీటుదడిసి పాలిండ్లపై నంటుకొనియున్న వల్కలములతో దుఃఖానేగమునఁ గంపించుచున్న మైత్రేగతోఁ గష్టదుట నిలిదియున్న కన్న కూతును రంజనిని జూచినంతనే యలకనందకునకుఁ జొల్లిటివాత్సల్యమును దడనుగుణముగ విహారమును గలిగి చాని వికాలనయనంబు లశ్రువూరితము లగుచుండెను.

రంజ :—హా! తల్లడి నేను విక్కిలి పాపినినై తిని. నీమఱుము చూడ ధైర్యము చాలకన్నది. ప్రభాకరుడు జేపుడు. ఆమహాత్ముని ధర్మపత్నినై యుండియు - వారి యున్న కాదర్శముల కనుగుణ్యముగ నా నీతికమును నడుపుకొనఁజాలక తుచ్ఛుడును నిర్లభియ మగుముల కొఱకు నానతిత్యగౌరవమును, ధర్మమును శోల్పోయితిని. కావున పరిత్యజింపఁబడితిని. తపోవరంబుల వల్కలంబులుఁ బాల్చి కాపని వృత్తిఁ బూనియుంటిని. ప్రభాకరుడు నేనందుంటివో యెఱుంగఁడు. ఈ నీచురాలు కానరాని యాహాత్యుడు ప్రాణములు విడచి

వలసి వచ్చుచుండెను నాకు వివరించుటనే వచనము చేసికొనుట తేచ్చుచుండిన కందములమ్ముల నచ్చటనే పాఠశాల ది కెండుదినముల నుండి పఠ్యునుపఠ్యును నిద్రాహారములమీట దలపక యొడిలెలుగన భగమున నిటవచ్చి పడితిని.

అని చెప్పుచు కలకనుంకరునిమోల మోకరించి “తండ్రి! నానాథుని గావుము నన్న శిక్షింపుము. నలకువన్న నానాథుని శిక్షయు నేనే యనుభవించెన. ప్రభాకరులు మహాశ్ముకు. దేవులు అనెను.

రంజని యిటుల చెప్పుచు తండ్రిని వేడుకొనుచుండ జామవారల కును వినువారలకును మనసు వీరగుచుండెను. హృదయము కరుణారస ముతో నిండుచుండెను.

అలక :—కానిమ్ము. విన్నే మందును! నీవు మిక్కిలి దురదృష్ట వంతురాలవు తండ్రి! ప్రభాకరుని మరొకవన వచ్చును. కాని యవన రాజకుమారిని యాయ్యుడొకడు రహస్యముగఁ గొనిపోయి వివాహ మొనట మనజాతి పహింపకున్నది.

రంజని :— ఈవరిగాయమువలన యమనునికంటె కార్యుడే యెంతయు గౌరవము గోల్పోయెను. మున్నించిన నొక్కప్రశ్న యడిగె దను. యవనలు యాయ్యలు, యనివల్లులు, మేకలవలె పహజతైర జ కువులా! తండ్రి!”

ఈప్రశ్నయు కాతినై పర్యాయలదగ్గఱు లగుచున్న హృదయనీరు లపైఁ బ్రేమాన్ముతవర్షము కురిసెను. అలకనుండఁగిన శేమని సమా ధానియు చెప్పటకును దోచుకుండెను. ఇంతలో సతిరయంబున విజయ సింహాసనును, చంద్రవంశుఁడును, నంతియోగుని కంటఁ దెచ్చుకొని యచ్చటకు వచ్చిరి.

ప్రభా :—ఇది నామనిమున శేవిచారమునలేదు. నుభుముగఁ బ్రాణముల నిడుతును.

విజయ:—మూసార్వభౌముని యాజ్ఞానుసారముగనిదిగో యీవన సైన్యాధ్యక్షుడు నంతియోశుడు యువసార్వభౌముని కిచ్చివేయఁ బడుచుండెను. అంతియోశునిరాగ్రణి! నీవు మాబండినుండి విముక్తుడ నైతివి. అలకమందరచక్రవర్తి! వీరిరుగో మీ సైన్యాధ్యక్షుడును మహారా! ప్రభాకర! తమయాజ్ఞ మేముచుక మీరిరియిం. సాధారణ మావపుల మగుటచే మాకారాత్రి కోప మాగినదికాదు.

చంద్ర:—దే...! ప్రభాకర! శుద్ధశక్త్యమును జూడఁజాలను. నేవకుడు ముందరికి తమరాజకొట్టై వర్ణకవాటమున నిరీక్షించు చుండును. ఆశీర్వాదించి యున్నట్లు యుండు.

అని :—నువ్వులు మూసికొని యెంతనుండి క్రిడూసెను.

ప్రభా:—కమారా! చంద్రహాస! నలకు. ఆశ్మహత్య నీచము సావము కానిచో నీవటలే యాప్రభాకరు డిలోకమును విడిచి పంపింపజేసాడు.

అలక:—అంతియోశుడా! శుశలమా! వచ్చెనముద్రములఁ దాటిపెచ్చి కుదకు పంటకాలునిలో ముసేగిపోయిపట్టున్నది.

అంతి:—సార్వభౌమ! ఏమనిచెప్పడును! ఎంతని వర్ణించును! శలనైన నేనెన్నఁడటలు దలవనైతి. శత్రువు నగువన్ను తమతో నమానునిగ సోదరునివలె భావించి గౌరవించిరి. ఆర్యు లనాగరకు లను కొంటియి. అది పొరబోటు. వారు నాగరికులన్నంత మాత్రమున చాలదు. నరువకు నీశ్వరునకు వడుమ నొకజాతి యుండెనేని నాన్యలే యాజాతివారని చెప్పుటయు దతిశయోక్తిలేదు. సార్వభౌమము, మంజుశవహిష్టత, వత్సవంధత, ధర్మకర్మత, ఆర్యునకు నమానలక్షణములని నాకు తోచుచున్నది. అట్టి యాజాతితో వైరమానుటచే మనము భువనం గాంచితిమి.

అందఱు చిత్తగువులవలెనుండి వినుచుండిరి. అలకనుందరుడు శన్నులమూసికొని యొక్కక్షణమాత్రముండి దిగ్గునలేచి ప్రభాకరుని

జాయంబి దగ్గరకుఁ దీసికొనెను. అచ్చటి వారందఱు "ఏమది అని విక్కిలి యాశ్చర్యముతో జూచుచుండిరి. లోని మంత్రము లొకప్పుడే రేచి చూచుచున్నటులుండె. నూత్యదటలునీ యా చూచుచున్నటుల నుండెను. దేవతలు మేళమాలికల సత్కరించుకొని పుష్పహారముల నెత్తి పట్టుకొని యుండిరొకసారి సంతరిక్షము మన హార చిత్రవర్ణశోభితము యుండెను.

అలక :—ప్రభాకర! నీవ యీ ఆర్యావర్తమునకుఁ దగిన సార్యభాముఁడవు. కావున నీసామ్రాజ్యము నీవ యథోచితముగఁ బరిపాలించుకొనుము. నీయాచార్యము ప్రత్యక్షముగ నెఱిగియున్న మేము మమ్ముల మన్నింపుమని యడుగుటకూడఁ దగదు. ఇటువై యవసార్యావర్తములు రెండునగూడ సంతనముతో నన్యోన్యమైతిం దవిలి యభివృద్ధిఁ గాంచుగాక! దశదిశల పార్శ్వములు విశ్రితై.

ప్రభా :—యవనసార్యభామ! మీశ్చేహము శవ్యక స్వీకరంబు దగినది. కాని నాకింకను రాజ్యము నేయవలెనను కోరిక లేదు. రాజకీతి విచారముఁడవు. నశలనద్గుణసంపన్నుఁడవు. నీవి ధర్మచాక్రమున భరతఖండమును గూడఁ బరిపాలింపుము.

అలక :—అటులకాదు. అంతియోకుఁడా మన సైన్యమునెల్ల మూఁడుదిశములలో నీయార్యావర్తమును విడిచి వ్యదేశమునకు మరలునటుల నాజ్ఞాపింపుము.

"అంతియోకుఁడు చిత్త" మరి యటులనే యుత్తరువులు వ్రాసెయిండును.

ప్రభా :—అయినచోఁ బ్రదమాన! నీవి యాభరతసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడ వగుటకుఁ దగియుండువు. కావున రాజ్యాభారమును మనమిత్రులగు యలకనుండర సార్యభాముని భుజింపఁ గుముల నున్నదానిని వంచుకొని పహించి వారికిఁ గొంతవిశ్రాంతిలుగఁజేయుము.

చంద్ర :—నీవకుండు నదా విధేయుడు.

అలక :—ప్రతాపసింహుడు చిరావతానుడు. వాని పుత్రుడు కాదా యీచంద్రహానుడు. నిజముగ సింహాకీర్తన. (అని చంద్ర హానుసమీపము దువ్వెను. కిరీటము శిరమున నుంచెను.)

అంతి :—సావ మానుహాచీరుడు మొన్న మొన్ననే మరణించెను. మరణ కయ్యై నుండి “ఏమి! నేనమ్మకాల. ప్రభాకరుడే పరాకతుడయ్యెనేని దేవుడే లేడనవలయును” అని చెప్పెనట.

ప్రభా :—కలకటా! ప్రభావుడు మరణించెనా! భీష్మ చార్యుని బోలు నుత్తముడు!

వశిష్ఠుడును వగన్యుడును గామాయాంబరముల దాల్చి యోగ కండముల చేతఁబూని ప్రవేశించి — విజయచంద్రహాస ప్రభాకర రంజనిలు వారలకు సాష్టాంగప్రణామము లాచరించిరి. అలకనుండఁ గుండు లేచి నమస్కరించెను. అంతియోకుండు మొదలగువారు కూడ నొక్కమాటు లేచి నమ్రత్క జూపిరి. ఋషులు నందఱును యథో చితంబుగ నాకీర్తించిరి.

వసి :—యవనసార్యభౌమ! నీవు ధన్యుడవు. ఏమనెందునా భారీసామ్రాజ్యమును వదలుకొనుటచే మాయార్యభారి తృప్తయ నామ్రాజ్యమును వశముచేసికొంటవి.

అగ :—కే రుయందుగలక క్తి స్థూలదృష్టిగోచరము. తుండకు నీవు కనుగొన్న నీవరచరహస్యమును లోకముండలి సామ్రాజ్య శాంక్షాపరులెల్ల నెఱిగినచో వేతే స్వర్గముల! స్వర్గమే యాభూలోక మున కవతరింపదే!

వసి :—ఈఅర్చయవనమైత్రి లోకములో విధర్మమును నశింపఁ జేయవలసి నప్పు డగ్నియు వాయువు కలసివట్టును, నిజధర్మములను సంరక్షించుకొనుచు ఉపాతమ సంఘముల సౌఖ్యములఁ జెంబొందించు

శాసన యవనరములుబుద్ధియు శక్తియు మేళవించినట్లును బలవృద్ధిచేయుచును నాచగ్గచార్కము వర్ణింపగాక—

అందఱును సహజప్రసాదముని యాయాశీర్వాదము గ్రహించిరి.

తపోవనంహరము

తరువాత గొప్ప యుత్సవములు జరిగెను. అందు యవనులును నార్యులును గూడ మనస్ఫూర్తిగ సంతోషపూర్వకముగఁ బాల్గొనిరి. విండులతోఁ గానుకలతో యవనుల నార్యావర్తమునుండి పెండ్లిపారినివలె సాగవలసిరి. చంద్రవంశుఁడు సింహాసనమెక్కి రాజ్యము నేయఁజొరులపెట్టెను. మణిహారియు వద్దినీమెడయందు స్థిరముగ నిలిచెను. ప్రభాకరుఁడు తాపవనము చార్చి వనములకుఁ జొయెను. రంజనియు వారిని శిష్యురాలై నేనచేయుచు దత్తము గ్రహించుచుండెను. విజయసింహుఁడుకూడఁ ప్రభాకరునితోఁ బాటు తపోవనములకుఁ జొరొందు గాని ప్రభాకరుఁడు “వలదు. చంద్రవంశుఁ డింకను కాలుఁడు. వానికి నీవు సహాయుఁడవై మంత్రివై అన్నివిధములఁ గాపాడుచుండుము. నాడు వృత్తంతముగ రాచకార్యములఁ జక్కఁజెట్టుకొనఁ గలుగునంతవఱకు నీవు మునివృత్తి స్వీకరింపకుము” అని చెప్పటచే విజయఁ డటులనే యూగి యుండెను.

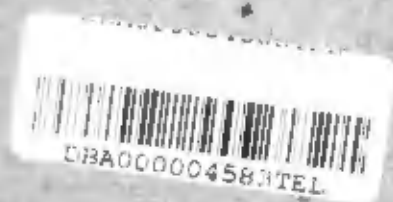
తాపసియైన వసుమతి తపోవనంబునఁ దపశ్శూశ్రమప్రాంగణమునఁ గూర్చుని రాత్రినేర రంజనియు చామను శూర్చిప ప్రభాకరునిమీఁద పాట పాడుచుండెను—

కావుననే సామ్రాజ్యలక్ష్మి యంతవలె శివ్వరిని వరించియుండలేదు. అందుచేతనే సమద్రమందలి శరంగములవలె భావశరంగములు లేచుచు పడుచున్నవి. —అన్యాయముగ లక్ష్మిని చంచల యని దూరుచుంటిమి. మనశ్శతలేదుగదా యని యూహింపకంటిమి. నాడు చేసినకాన నేడుకూడ గలదు. లక్ష్మి తానాదినపూట తప్పు

కదికాదు. కాని యర్హత కలిగిన నెవ్వరాయునువదినాబంగు మును
హాగమును గంతమున స్థిరముగ చాల్చుకొని ధన్యులు కాగలరొకచా
నేటివఱకు దేశచరిత్రలన్నియు నీమహాత్ము స్వయంపకమహోద్యమ
మున జేరొళ్ళ పర్చించుచున్నది.

స మా వ్ర ము

National Library,
Calcutta-11

వచన కచనలోనూ, చక్కని చిన్నకథలు రాముడంలోనూ
మక్కిలీ పేరుపడ్డ

శ్రీ శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

అనువదించిన వాడుకభాష వచన గ్రంథాలు

గ్లేజు కాగితాలు - చక్కని అచ్చు - గట్టి బైండు

రా మా య నిం

వార్మికిమహర్షి సంస్కృతమూలానికి సరిఅయిన అనువాదం

ఒక్కొక్కకాండ ఒక్కొక్క సంపుటం

ప్రస్తుతం సిద్ధంగా వున్నవి

1 బాలకాండ 2-8-0

2 అయోధ్యాకాండ 4-8-0

3 అరణ్యకాండ 2-8-0

4 కిష్కింధాకాండ 2-8-0

5 సుందరకాండ అచ్చులో వుంది

తక్కిన రెండు కాండలూ వరానగా పూర్తి అవుతాయి

మ హా భా ర తం

వేదవ్యాసమహర్షి సంస్కృతమూలానికి అనువాదం

పదహారు సంపుటాలు సుమారు ఎనిమిదివేల పేజీలు

విరాటపర్వం సిద్ధంగా వుంది వెల 3-0-0

ఉద్యోగపర్వం అచ్చులోవుంది

తక్కినవి మూడేసి మాసాల కొకటి సిద్ధం అవుతాయి

పల్లివర్పు : అద్దేవల్లి ఆంధ్ర కౌ

సరస్వతీ పబ్లికేషన్స్ - రాజమండ్రి